

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΜΣ «ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

Διπλωματική Εργασία

Εμπορία Ανθρώπων

Το νομικό πλαίσιο, ο ενισχυμένος ρόλος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι σύγχρονες προκλήσεις σχετικά με την αντιμετώπιση της διακίνησης προσώπων

Ηλιάνα Μπόμπου

A.M. 1214M009

Επιβλέπων Καθηγητής:

Στέλιος Περράκης

Τριμελής Επιτροπή:

Στέλιος Περράκης, Καθηγητής

Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα,

Επίκουρη Καθηγήτρια

Όλγα Τσόλκα, Επίκουρη

Καθηγήτρια

ΑΘΗΝΑ 2015

Πίνακας περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ Ο ορισμός της εμπορίας ανθρώπων (human trafficking) μέσα από το διεθνές νομικό πλαίσιο.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. Η διαμόρφωση του πλαισίου προστασίας κατά τη διάρκεια του 20 ^{ου} και 21 ^{ου} αιώνα.....	9
1. Η διαμόρφωση του ορισμού της σύγχρονης εμπορίας ανθρώπων κατά τον 20 ^ο αιώνα	9
2. Η αποκρυστάλλωση του ορισμού του trafficking και το (νέο) πλαίσιο προστασίας.....	16
2.1 Σε Οικουμενικό επίπεδο- Η Δράση των Ηνωμένων Εθνών.....	17
2.2 Σε Περιφερειακό επίπεδο.....	26
2.2.1 Η Δράση του Συμβουλίου της Ευρώπης.....	26
2.2.2. Η Δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	38
2.2.3 Άλλες περιφερειακού χαρακτήρα συμβάσεις	48
3. Το πλαίσιο προστασίας στην Ελληνική έννομη τάξη.....	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ. Άλλες πηγές δικαίου	54
1. Η Σύμβαση κατά της Δουλείας, 1926.....	55
1.1 Συμπληρωματική Σύμβαση για την κατάργηση της δουλείας 1956	56
2. Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας και οι σχετικές ρυθμίσεις.....	58
2.1 Η Σύμβαση για την αναγκαστική εργασία 1930 (C29)	59
2.2 Η Σύμβαση για την κατάργηση της αναγκαστικής εργασίας 1957 (C105) ..	60
2.3 Το Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την αναγκαστική εργασία (1930), 2014.	60
3. Η εμπορία ανθρώπων στο Διεθνές Ποινικό Δίκαιο	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ. Άλλες πηγές δικαίου χωρίς δεσμευτική ισχύ	66
1. Soft law και human trafficking.....	66
1.1 Κατευθυντήριες Αρχές και Οδηγίες των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και την εμπορία ανθρώπων.....	67

1.2 Σχέδιο Δράσης Ουαγκαντούγκου για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων	69
1.3 Σχέδιο Δράσης του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων	70
1.4 Η Διακήρυξη της Μανίλα	71
1.5 Άλλες διεθνείς πράξεις.....	71
4. Συμπερασματικές παρατηρήσεις σχετικά με τον ορισμό του trafficking	73
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ Ο ενισχυμένος ρόλος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι σύγχρονες προκλήσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ I. Το Human Trafficking στο σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.	77
1. Human trafficking: ανάμεσα σε δυο συστήματα προστασίας.....	77
2. Το Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ως κεντρικός άξονας στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.	78
3. Γενικές παρατηρήσεις για το σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	79
4. Το σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφορικά με τη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων (human trafficking).....	83
4.1 Θεσμικά όργανα ελέγχου Δικαιωμάτων- το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	87
4.1.1 Ο Ύπατος Αρμοστής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	87
4.1.2 Ο Οικουμενικός Περιοδικός Έλεγχος (Universal Periodic Review)	90
4.1.3 Ειδικές Διαδικασίες των Ηνωμένων Εθνών	95
4.2 Συμβατικά Όργανα Ελέγχου	105
4.2.1 Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Human Rights Committee)....	105
4.2.2 Η Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα	109
4.2.3 Άλλοι Συμβατικοί Μηχανισμοί (treaty bodies)	110
4.2.4 Ο Μηχανισμός του Συμβουλίου της Ευρώπης (GRETA).....	116
4.3 Δικαστικός Έλεγχος.....	121
4.3.1 Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	121

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II. Διεθνής Ευθύνη Κρατών	129
1. Γενικές παρατηρήσεις	129
2. Η ευθύνη του Κράτους για παραβιάσεις σχετικές με την εμπορία ανθρώπων 132	
3. Η κρατική ευθύνη για την πρόληψη, προστασία και αντίδραση	133
ΚΕΦΑΛΑΙΟ III Μεταναστευτική πολιτική και διακίνηση προσώπων	142
1. Η παραδοσιακή σχέση της μετανάστευσης με την εμπορία ανθρώπων	142
2. Η διάκριση του φαινομένου της εμπορίας προσώπων (trafficking) και της παράνομης διακίνησης μεταναστών (smuggling).....	143
3. Οι σύγχρονες εξελίξεις στη Μεσόγειο και η προβληματική γύρω από τους συννοριακούς ελέγχους για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.....	146
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	152

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τι εννοούμε όταν μιλάμε για διακίνηση και εμπορία ανθρώπων; Ποια είναι η σχέση της με τη μετανάστευση και ποιά η διαφορά της εμπορίας ανθρώπων (*trafficking*) από τη λαθραία διακίνηση προσώπων (*smuggling*); Ποιο είναι το νομικό πλαίσιο προστασίας γύρω από το φαινόμενο του *human trafficking*; Με ποιο τρόπο εμπίπτει το φαινόμενο του *trafficking* στον προστατευτικό κλοιό του δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων; Ποιες είναι οι σύγχρονες προκλήσεις αναφορικά με την διακίνηση και εμπορία ανθρώπων;

Οι αριθμοί που συνοδεύουν το σύγχρονο *trafficking* είναι τρομακτικοί. Το φαινόμενο εκτιμάται ότι απαριθμεί μέχρι και 27 εκατ. θύματα παγκοσμίως με τα 5,5 εκατ. να είναι παιδιά. Η διακίνηση προσώπων υπολογίζεται ότι αποφέρει κέρδη που προσεγγίζουν τα 150,2 δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ από κάποιους αποτιμάται ότι είναι η πιο προσοδοφόρα πηγή παράνομου χρήματος.

Το *human trafficking* έχει τις ρίζες του στην αρχαιότητα. Αυτός είναι και ένας από τους λόγους που εντοπιάζει η επιβίωση του φαινομένου χιλιάδες χρόνια μετά. Φυσικά, με το πέρασμα των χρόνων, εμφανίζει διαφορετικές πτυχές, εξελίσσεται και μεταμορφώνεται χωρίς ωστόσο να αλλοιώνεται ο πυρήνας του: η προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και η απομείωση του Ανθρώπου σε αντικείμενο προς πώληση. Γιατί το φαινόμενο του *trafficking* δεν παύει να είναι μια μορφή εμπορίου, που όσο και αν «ενοχλεί» τη συνείδηση του μέσου, ευαίσθητοποιημένου πολίτη, οι ρίζες του ταυτίζονται με αυτές του εμπορίου.¹

Προσπαθώντας κανείς να καθορίσει το προφίλ του σύγχρονου *trafficking*, έρχεται αντιμέτωπος με μια σειρά προκλήσεων· γιατί το έγκλημα του *trafficking* δεν περιορίζεται σε μια μόνο μορφή αλλά μεταλλάσσεται. Η πολυπλοκότητα του *trafficking* δεν περιορίζεται στο γεγονός της εναλλαγής των τρόπων εκδήλωσης (σεξουαλικής, εργασιακής εκμετάλλευσης, αγοραπωλησίας ανθρωπίνων οργάνων και ιστών) αλλά εντοπίζεται εξίσου στην ανάλυση αυτού. Συγκεκριμένα, το σύγχρονο *trafficking* ανθρώπων ή η εμπορία ανθρώπων όπως αναφέρεται συχνά στη χώρα μας, εμφανίζεται να υπόκειται σε διαφορετικές αναλύσεις, ανάλογα με το πλαίσιο της έρευνας.

Η εμπορία ανθρώπων, εξετάζεται στα πλαίσια ανάλυσης της έμφυλης διάστασης, στα πλαίσια της κοινωνικής ανισότητας και της επικράτησης συνθηκών ακραίας φτώχειας, αλλά και ως ηθικό πρόβλημα. Βέβαια, παρά

1. Lee Maggy, Introduction: Understanding human trafficking. In *Human Trafficking*, (2007). Willan Publishing.

το αδιαμφισβήτητο ενδιαφέρον που παρουσιάζουν οι παραπάνω προσεγγίσεις, δεν αποτελούν το αντικείμενο της παρούσης εργασίας. Αντίθετα, αυτό που ενδιαφέρει είναι η μελέτη της εμπορίας ανθρώπων στα πλαίσια του οργανωμένου εγκλήματος αλλά και εντός του συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, οι δυο αυτοί κλάδοι δικαίου είναι εξίσου σημαντικοί στη διαδικασία αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων στο διεθνές πλαίσιο προστασίας. Συγχρόνως, η σύνδεση της εμπορίας ανθρώπων με την παραδοσιακή μορφή δουλειάς, το δουλεμπόριο, την καταναγκαστική εργασία αλλά και τη μετανάστευση παραμένει ισχυρή, δίνοντας μια άλλη διάσταση στο φαινόμενο του trafficking.

Η σύνδεση της εμπορίας ανθρώπων με το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι έντονη και απαιτεί ιδιαίτερο χειρισμό, ώστε να μην παρερμηνευτεί. Όπως τόνισε και ο Εθνικός Εισηγητής για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, κ. Ηρακλής Μοσκόφ, «*To human trafficking είναι η σκοτεινή όψη της μετανάστευσης*»². Η σύνδεση αυτή της μετανάστευσης με την εμπορία ανθρώπων θα καθορίσει για πολύ καιρό την προσέγγιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, περιορίζοντας την σε μια κατασταλτική πολιτική, απορρέουσα από την τάση υιοθέτησης αυστηρών μεταναστευτικών πολιτικών. Η κατασταλτική πολιτική συνδυάστηκε και με τη θεώρηση της εμπορίας ανθρώπων ως μορφή Οργανωμένου εγκλήματος, ιδιαίτερα μετά το 2000, οπότε και η σχετική δράση των Ηνωμένων Εθνών πήρε σάρκα και οστά με το Πρωτόκολλο του Παλέρμιο.

Για λόγους που θα αναλυθούν στην πορεία, η κατασταλτική πολιτική έδωσε τη θέση της σιγά σιγά σε μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση του trafficking. Αυτό το νέο κεφάλαιο που άνοιξε δεν παραγκώνισε τα εργαλεία καταστολής της δίωξης του οργανωμένου εγκλήματος. Ωστόσο προσέθεσε νέους μηχανισμούς στην εργαλειοθήκη για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και ανάδειξε το πρόσωπο-θύμα σε κεντρική φιγούρα, η προστασία της οποίας υπερέχει της διαφύλαξης της δημόσιας τάξης.

Η παρούσα εργασία έχει στόχο τόσο να παρουσιάσει το νομικό πλαίσιο γύρω από την εμπορία ανθρώπων αλλά και τις σύγχρονες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η διεθνής κοινότητα. Στο πρώτο μέρος της εργασίας, θα

2. Δημοπούλου, Μαρίσσα, «*Ανθρωποι σκλάβοι, ζουν δίπλα μας*», άρθρο-συνέντευξη του Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, κ. Ηρακλή Μοσκόφ, 19 Οκτωβρίου 2015, στο διαδικτυακό τόπο: protagon. gr, διαθέσιμο εδώ: <http://www.protagon.gr/?i=protagon.el.ellada&id=43491>

προσπαθήσω να παρουσιάσω τις διεθνείς νομοθετικές προσπάθειες ρύθμισης του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων. Η καταγραφή των εξελίξεων από πλευράς νομοθεσίας, κατά τον 20^ο αιώνα παρακολουθεί τις προσπάθειες ανεύρεσης ενός διεθνούς ορισμού για το trafficking. Οι προσπάθειες αυτές πρόκειται να οδηγήσουν στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο το 2000, Σύμβαση η οποία υιοθετείται στα πλαίσια των εργασιών των Ηνωμένων Εθνών, και η οποία θα αποτελέσει τον πυρήνα της προσπάθειας αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων για τον 21^ο αιώνα. Η εξίσου σημαντικές Συμβάσεις για την εμπορία ανθρώπων και η πολύ πρόσφατη Σύμβαση για την εμπορία οργάνων, κομμάτι της δράσης του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά του trafficking αλλά και η Οδηγία 2011/36 της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έρχονται να προσθέσουν νέα στοιχεία στη σπουδή γύρω από την διακίνηση προσώπων, κυρίως διότι στρέφουν την προσοχή σε ένα άλλο πλαίσιο προστασίας πέραν της ποινικής καταστολής: αυτό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας αποβλέπει στην παρουσίαση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων μέσα από το σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πέραν από μια σύντομη περιγραφή των οργάνων και των ελεγκτικών μηχανισμών που στοχεύουν στην προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων, η γράφουσα επιχειρεί να παρουσιάσει το ειδικότερο έργο των μηχανισμών αυτών εν όψει της αντιμετώπισης του trafficking. Ακόμα στο δεύτερο μέρος της εργασίας ασχολείται με τις σύγχρονες προκλήσεις σχετικά με την εμπορία ανθρώπων. Αφιερώνονται, συνεπώς, ξεχωριστό κεφάλαιο σχετικά με την ευθύνη των Κρατών για την καταστολή της εμπορίας ανθρώπων καθώς και την ευθύνη προστασίας των θυμάτων που βρίσκονται στην επικράτειά τους. Τέλος, δεν θα μπορούσε να λείπει ειδική μνεία στο φαινόμενο της μετανάστευσης και τη σύνδεσή του με την εμπορία ανθρώπων. Η παραδοσιακή σύνδεση της διακίνησης προσώπων με τις μεταναστευτικές ροές, σε συνδυασμό με τις συνεχείς τραγωδίες στη Μεσόγειο, εν έτη 2015, απαιτούν μια σε βάθος ανάλυση των σύγχρονων δυναμικών που αναπτύσσονται γύρω από τη μετανάστευση και ειδικά τη διακίνηση προσώπων.

**ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ Ο ορισμός της εμπορίας ανθρώπων
(human trafficking) μέσα από το διεθνές νομικό
πλαίσιο**

1. Η διαμόρφωση του ορισμού της σύγχρονης εμπορίας ανθρώπων κατά τον 20^ο αιώνα

Στην χαραυγή του 21^{ου} αιώνα κάνει την εμφάνισή του για πρώτη φορά ο όρος «trafficking», όρος που στα ελληνικά αποδίδεται συνήθως ως «Διακίνηση προσώπων» ή «εμπορία ανθρώπων»³. Μέχρι την υπογραφή του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων, ιδιαίτερα των γυναικών και των παιδιών του 2000⁴, δεν υπήρχε διαμορφωμένος ορισμός του φαινομένου του trafficking. Για να προσεγγίσουμε τον όρο του trafficking σκόπιμο είναι να ακολουθήσουμε την πορεία διαμόρφωσης του ορισμού του κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα, οπότε και οι προσπάθειες να βρεθεί ένας κοινά αποδεκτός διεθνής ορισμός που να αποτυπώνει το φαινόμενο της διακίνησης προσώπων εντείνονται, για να κορυφωθούν το 2000 με την υπογραφή του Πρωτοκόλλου για την Πρόληψη, Καταστολή και τιμωρία της Διακίνησης προσώπων.

Καταρχήν, η σχέση της σύγχρονης διακίνησης προσώπων με τη διεθνή απαγόρευση της δουλείας παραμένει ισχυρή. Θα δούμε, όμως, ότι στην προσπάθεια διαμόρφωσης του νομικού πλαισίου της διακίνησης προσώπων, το σχέδιο των διεθνών συμφωνιών για την δουλεία, οι οποίες συνήφθησαν κατά το τελευταίο μέρος του δέκατου ένατου αιώνα και την πρώτη δεκαετία του εικοστού αιώνα, ποτέ δεν θεωρήθηκε ότι καλύπτει τις πρακτικές που είναι συνδεδεμένες με την παράνομη διακίνηση, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, της καταναγκαστικής εργασίας, και της παιδικής εργασίας.⁵ Αντίθετα, το φαινόμενο του trafficking συνδέθηκε καταρχήν με το εμπόριο λευκής σαρκός, έννοια η οποία αναδείχτηκε για να περιγράψει την αναγκαστική ή δόλια στρατολόγηση γυναικών με σκοπό την ενσωμάτωσή τους στην βιομηχανία της πορνείας. Συγκεκριμένα, το Διεθνές Σύμφωνο της 18^{ης}

3. Στην παρούσα εργασία οι όροι χρησιμοποιούνται εναλλάξ.

4. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, done Nov. 15, 2000, entered into force Dec. 25, 2003 (Trafficking Protocol).

5. Gallagher, Anne (2010), supra note 9 σελ. 14-25

Μαΐου του 1904⁶ για την καταπολέμηση του εμπορίου λευκής σαρκός, αναφέρεται στην «παράνομη διακίνηση» γυναικών για ανήθικους σκοπούς και υπογράφηκε από δεκατρία Ευρωπαϊκά Κράτη⁷. Μερικά χρόνια αργότερα, η Σύμβαση κατά του εμπορίου λευκής σαρκός (1910)⁸ καλούσε τα Κράτη μέρη να υιοθετήσουν νομοθεσία ώστε όποιος, *προκειμένου να ικανοποιήσει τα πάθη του ή άλλου προσώπου, έχει αγοράσει, δελεάσει, ή οδηγήσει μακριά, ακόμα και με τη συγκατάθεση της, μια γυναίκα ή ένα ανήλικο κορίτσι, για ανήθικους σκοπούς, πρέπει να τιμωρηθεί, παρά το γεγονός ότι οι διάφορες πράξεις που στοιχειοθετούν το αδίκημα δύναται να έχουν διαπραχθεί σε διαφορετικές χώρες*⁹. Η βασική διαφορά με το Σύμφωνο του 1904, ήταν ότι η Σύμβαση παρότρυνε τα Κράτη να καταπολεμήσουν την πράξη του trafficking και να τιμωρήσουν τους υπεύθυνους.¹⁰

Η έννοια του εμπορίου λευκής σαρκός χρειάζεται ενδεχομένως περισσότερη ανάλυση. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε αρχικά για να περιγράψει ένα φαινόμενο διακίνησης προσώπων που ομοιάζε ιδιαίτερα με παραδοσιακές μορφές δουλείας και δουλεμπορίου. Ωστόσο, οι παραδοσιακές αυτές μορφές δουλείας περιελάμβαναν τη μεταφορά δούλων από την Αφρική στην Ευρώπη και στην Αμερική για διάφορους σκοπούς. Αντίθετα, η εμπορία λευκής σαρκός, όπως προκύπτει και εξ' ονόματος αφορούσε θύματα που προέρχονταν κυρίως από την Ευρώπη, ειδικά από τις χώρες του πρώην Ανατολικού μπλοκ. Το φαινόμενο της εμπορίας λευκής σαρκός και η έντονη κινητοποίηση της κοινωνίας με σκοπό, καταρχήν, να το ελέγξει και έπειτα να το πατάξει, συνδέθηκαν άμεσα με την πορνεία, άλλοτε μάλιστα οι δύο έννοιες ταυτίζονταν απόλυτα¹¹. Γι αυτό το λόγο τόσο το Σύμφωνο του 1904 όσο και η μεταγενέστερη Σύμβαση δεν κάνουν λόγο για άντρες ή αγόρια θύματα. Σε κάθε περίπτωση οι παραπάνω Συμβάσεις λίγο ανταποκρίνονταν στο υπάρχον πρόβλημα και πολύ περισσότερο λειτούργησαν σαν ένα μέσο καθησυχασμού και εκτόνωσης του πανικού γύρω

6. International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic, 1 LNTS 83, amended by a Protocol approved by the UN General Assembly on Dec. 3, 1948, 30 UNTS 23

7. Περισσότερες πληροφορίες για τα κράτη που υπέγραψαν και επικύρωσαν, εδώ: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VII-8&chapter=7&lang=en#4

8. International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, 3 LNTS 278, done May 4, 1910, entered into force Aug. 8, 1912, amended by a Protocol approved by the General Assembly on Dec. 3, 1948, 30 UNTS 23 (1910 White Slavery Convention).

9. Ibid. Άρθρο 2

10. Obokata, Tom. "Understanding Trafficking." *Trafficking of Human Beings from a Human Rights Perspective: Towards a Holistic Approach*. Leiden.Boston: MARTINUS NIJHOFF. 13-15

11. Malvery O. & Willis W., *The White Slave Market*, (1912), London, Stanley Paul

από την πορνεία. Έτσι, η δράση φεμινιστικών και άλλων οργανώσεων, η εκτεταμένη κάλυψη από τα μέσα ενημέρωσης του κόσμου, η συχνή χρήση του όρου σε διάφορα fora, συνετέλεσαν στη διαμόρφωση των νομικών κειμένων που προαναφέρθηκαν και τα οποία κρίθηκαν ότι «πρώτη φορά απέπνεαν την κοινωνική ηθική της εποχής»^{12 13}

Οι αναφορές σε φαινόμενα εμπορίας λευκής σαρκός σταμάτησαν σταδιακά καθώς κρίθηκε ότι δεν ανταποκρίνονταν στην πραγματικότητα αλλά ούτε και αποτύπωναν ορθώς τη φύση του προβλήματος¹⁴. Η Διεθνής Σύμβαση για την Καταστολή της Διακίνησης Γυναικών και Παιδιών που υπογράφηκε το 1921 με πρωτοβουλία της Κοινωνίας των Εθνών δεν συμπεριέλαβε τον όρο «white slave» δίνοντας έτσι το μήνυμα ότι τα θύματα της διακίνησης μπορούσαν να ανήκουν σε οποιαδήποτε φυλή. Ακόμα, η Σύμβαση για την Καταστολή της Διακίνησης Ενήλικων Γυναικών (Suppression of the Traffic in Women of Full Age) του 1933 κινήθηκε στα ίδια μονοπάτια των προηγούμενων Συμβάσεων αναφορικά με τους όρους traffic και trafficking. Κεντρική ιδέα των παραπάνω κειμένων παρέμεινε ο εξαναγκασμός των θυμάτων διακίνησης σε πορνεία και άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Το γεγονός παραμένει, ωστόσο, ότι όλες οι παραπάνω προσπάθειες καταπολέμησης της διακίνησης ανθρώπων αποδείχτηκαν μη αποτελεσματικές, κυρίως διότι δεν κατάφεραν να «αγγίξουν» τα κυκλώματα πορνείας που δραστηριοποιούνταν στο εσωτερικό των Κρατών μερών.

Το ξέσπασμα του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου είχε σαν αποτέλεσμα να «παγώσουν» οι διαδικασίες για τη σύνταξη νέων νομικών κειμένων σχετικά με την προστασία των διακινούμενων προσώπων. Έτσι, μόλις το 1949 τα Ηνωμένα Έθνη υιοθετούν τη Σύμβαση για την Εξάλειψη της Διακίνησης Ανθρώπων και της Εκμετάλλευσης της Πορνείας Άλλων¹⁵. Η Σύμβαση αυτή έρχεται ένα χρόνο μετά την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και μέσα σε ένα κλίμα ουμανιστικής ελπίδας στον απόηχο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Είναι ωστόσο σαφές, ήδη από τη διατύπωση του τίτλου της Σύμβασης ότι αυτή επιτελεί ρόλο συνενωτικό των προηγούμενων νομικών κειμένων.

12. Doezenia, J. (2000). Loose Women or Lost Women? The re-emergence of the myth of 'white slavery' in contemporary discourses of 'trafficking in women. *Gender Issues*, 18(1), 23-50.

13. International White Slavery. (1912). *Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology*, 3(1), 134-137.

14. Gallagher, Anne (2010), *supra* note 9 σελ. 14-25

15. Ο πρωτότυπος τίτλος στα αγγλικά: Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others, 96 UNTS 271, done Dec. 2, 1949, entered into force July 25, 1951 (1949 Trafficking Convention).

Διατηρεί έτσι έντονη τη σύνδεση του φαινομένου του trafficking με την πορνεία, όπως φαίνεται και από τον τίτλο. Καινοτομία αποτελεί το γεγονός ότι θεωρεί και τους άντρες και τα νεαρά αγόρια πιθανά θύματα του Trafficking. Η Σύμβαση είναι ιδιαίτερα αναλυτική και παρότι δεν δίνεται σαφής ορισμός για το τι συνιστά trafficking ο αναγνώστης είναι δυνατό να εξάγει ένα μέρος του ορισμού του human trafficking από τη λίστα των τιμωρητέων πράξεων. Μέρος των ρυθμίσεων της Σύμβασης ήταν και η τιμωρία των ιδιοκτητών οίκων ανοχής, ρύθμιση που οι προηγούμενες Συμβάσεις δεν είχαν τολμήσει. Ωστόσο, δεν κατάφερε να ποινικοποιήσει την πορνεία με τον φόβο ότι μια τέτοια ενέργεια θα είχε δυσμενέστερα αποτελέσματα.¹⁶

Η Σύμβαση του 1949 για την Εξάλειψη του trafficking ήταν και η τελευταία Σύμβαση της περιόδου η οποία αναφερόταν αποκλειστικά στο φαινόμενο της διακίνησης προσώπων. Ο επόμενος σταθμός πρόκειται να είναι το Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης προσώπων το 2000. Στα πενήντα περίπου χρόνια που μεσολαβούν η διεθνής κοινότητα συγκεντρώνει την προσοχή της στο φαινόμενο και τις πρακτικές γύρω από το trafficking συμπληρώνοντας, αφαιρώντας και εξετάζοντας τα στοιχεία που το συναποτελούν. Είναι μια περίοδος όπου δεκάδες εκθέσεις οργανισμών αλλά και ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων έρχονται στο φως για να αναδείξουν μια κρυμμένη πτυχή του προβλήματος και να συντελέσουν στην οριοθέτηση της έννοιας του trafficking. Μαζί με αυτές τις δράσεις, έρχονται ακόμα δυο Συμβάσεις Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, οι οποίες παρά το γεγονός ότι απευθύνονται σε δυο ξεχωριστές ομάδες ανθρώπων, θα αγγίξουν το ζήτημα της διακίνησης προσώπων και θα συνεισφέρουν με τον τρόπο τους η καθεμία στην πορεία του. Πρόκειται από τη μια για τη Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW) του 1979 και τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο αυτής το 1989.

Σχετικά με την προσέγγιση του όρου trafficking την περίοδο αυτή μπορούμε να παρατηρήσουμε τα ακόλουθα: Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στα μέσα της δεκαετίας του 1990 προσπάθησε να διευρύνει τον ορισμό του trafficking, εντάσσοντας και μορφές εκμετάλλευσης πέραν της σεξουαλικής. Σε αυτό το πλαίσιο εννοούνται και η καταναγκαστική οικιακή εργασία, ο εξαναγκασμός σε ακούσιο γάμο ή παράνομη εργασία ως ενέργειες για τις

16. Obokata, Tom. "Understanding Trafficking." *Trafficking of Human Beings from a Human Rights Perspective: Towards a Holistic Approach*. Leiden.Boston: MARTINUS NIJHOFF. 17

οποιές γίνεται καταρχήν η διακίνηση των προσώπων και οι οποίες επιφέρουν τον παράνομο χαρακτήρα αυτής. Ωστόσο φαίνεται ότι διατηρείται η αντίληψη ότι θύματα του trafficking είναι κατ' εξοχήν μέλη ευάλωτων ομάδων, ήτοι γυναίκες και παιδιά.¹⁷ Σε επόμενη απόφαση της η Γενική Συνέλευση εγείρει ερωτήματα σχετικά με τη σχέση της Διακίνησης προσώπων και της μετανάστευσης. Εισάγει, λοιπόν, ακόμα μια νέα για την εποχή αντίληψη, ότι η Διακίνηση προσώπων είναι δυνατό να γίνει και εντός της επικράτειας του ίδιου Κράτους σε αντίθεση με τη μετανάστευση η οποία προϋποθέτει τη διάσχιση των εθνικών συνόρων και τη μετάβαση στην επικράτεια άλλου κράτους.¹⁸

Γύρω από το ζήτημα της διάκρισης της μετανάστευσης από το φαινόμενο της διακίνησης προσώπων κινήθηκε τη δεκαετία του '90 και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης. Το 1994 οργάνωσε μια παγκόσμια διάσκεψη στη Γενεύη με σκοπό να απαντηθούν βασικές ερωτήσεις γύρω από τα ζητήματα της διακίνησης μεταναστών και τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων τους. Το αποτέλεσμα της διάσκεψης συνοψίζεται σε ένα οιονεί ορισμό της διακίνησης προσώπων, ο οποίος όμως περισσότερο ομοιάζει σε αυτό που είναι σήμερα η παράνομη διακίνηση μεταναστών (smuggling). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον ΔΟΜ, ως trafficking θεωρείται κάθε μετακίνηση που περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία: α. συναλλαγή χρηματική, β. τη συμμετοχή διακινητή (trafficker), γ. τη διάσχιση διεθνών συνόρων, δ. την παράνομη είσοδο στο εσωτερικό ενός Κράτους και ε. τον εκούσιο χαρακτήρα της μετακίνησης. Ο ορισμός που δίνεται δεν περιέχει πουθενά την έννοια του εξαναγκασμού¹⁹. Στην πράξη, ωστόσο, ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης προσπάθησε να ανταποκριθεί σε ένα πολύ συγκεκριμένο φαινόμενο: τη διασυνοριακή κυκλοφορία και την επακόλουθη εκμετάλλευση των μεταναστριών (συνήθως στην πορνεία) παρά τη θέλησή τους για οικονομικό όφελος.²⁰

Η προστασία των θυμάτων της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων από πολύ νωρίς αποτέλεσε στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Η Ευρωπαϊκή Ένωση ασχολήθηκε ενεργά με το θέμα της παράνομης διακίνησης κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1990, δημοσιεύοντας το 1997, μια λεπτομερή

17. UN General Assembly, "Traffic in Women and Girls," UN Doc. A/RES/49/166, December 23, 1994.

18. UN General Assembly, "Traffic in Women and Girls: Report of the Secretary-General," UN Doc. A/50/369, August 24, 1995, (17).

19. International Organization for Migration, *International Response to Trafficking in Migrants and the Safeguarding of Migrant Rights* (1994), cited in International Organization for Migration ed., *Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey* (2005) (IOM ed., *Data and Research on Human Trafficking*)

20. Gallagher Anne (2010), *The International Law of Human Trafficking*, Cambridge University Press, σελ. 65-68.

Κοινή Δράση σχετικά με το θέμα²¹ και επιβεβαιώνοντας, αρκετά χρόνια αργότερα, ότι η παράνομη διακίνηση προσώπων παραμένει προτεραιότητα της καθώς και την ανάγκη συνεργασίας με στόχο την καταπολέμηση της εγκληματικότητας και την πρόληψη.²² Το άρθρο 5 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων²³ θα είναι το επόμενο νομικό κείμενο που θα καταδικάσει τη δουλεία και την εμπορία ανθρώπων ειδικότερα, διατυπώνοντας ρητά: « 1. Κανείς δεν μπορεί να κρατηθεί σε δουλεία ούτε σε ειλωτεία. 2. Κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία. 3. Απαγορεύεται η εμπορία των ανθρωπίνων όντων».

Όπως προαναφέραμε η Σύμβαση του 1949 δεν διαφοροποιήθηκε σημαντικά από τις προγενέστερές της Συμβάσεις. Αντίθετα, η Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW) που υιοθετήθηκε το 1979 από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών σηματοδοτεί μια νέα πορεία σε σχέση με τις προηγούμενες Συμβάσεις που σχετιζόνταν με τη διακίνηση προσώπων. Παρά το γεγονός ότι η Σύμβαση του 1979 δεν είναι *per se* μια Σύμβαση για την καταπολέμηση του φαινομένου του trafficking αλλά, αντίθετα, μια Σύμβαση η δημιουργία της οποίας αποσκοπεί στη βελτίωση της θέσης της Γυναίκας,²⁴ αναπόδραστα καλείται να αντιμετωπίσει και φαινόμενα εμπορίας γυναικών. Αυτό προκύπτει από την ρητή αναφορά του άρθρου 6, σύμφωνα με το οποίο ορίζει ότι «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη πρέπει να παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένης της νομοθεσίας, για την καταστολή κάθε μορφής εμπορίας γυναικών και εκμετάλλευσης της πορνείας γυναικών». Παρά την ασάφεια της διάταξης σχετικά με το ποιες είναι οι μορφές εμπορίας των γυναικών, η Σύμβαση εισάγει ένα πρωτότυπο σύστημα ελέγχου του επιπέδου προστασίας ανά Κράτος-μέρος. Με τη σύσταση μιας Επιτροπής προβλέπεται ο έλεγχος της εφαρμογής της Σύμβασης από τα Κράτη με δύο τρόπους: αφενός με τη σύνταξη αναφορών (reports) από τα Κράτη-μέρη τις

21. Joint Action of 24 February 1997 concerning action to combat trafficking in human beings and sexual exploitation of children (97/154/JHA), OJ L 063/2, Mar. 4, 1997 (Joint Action on Trafficking)

22. Gallagher Anne. (2010), *supra* note 31, σελ. 96

23. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διακηρύχθηκε στη Νίκαια στις 7 Δεκεμβρίου 2000 από τα αρμόδια για την ενωσιακή νομοπαραγωγική διαδικασία θεσμικά όργανα αλλά απέκτησε νομική δεσμευτικότητα με τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας, το Νοέμβριο του 2009, 2012/C 326/02.

24. Chapter 1 Introducing the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women Why a Convention on discrimination against women? (2003). In *The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and its Optional Protocol, Handbook for Parliamentarians*. Inter-Parliamentary Union.

οποίες υποβάλουν στην Επιτροπή, σχετικά με το επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων που προβλέπει η Σύμβαση στο εσωτερικό τους, αφετέρου με τη δυνατότητα ατομικών προσφυγών στην Επιτροπή από άτομα τα δικαιώματα των οποίων έχουν θιχτεί.

Επιπλέον, σημαντική στην πορεία διαμόρφωσης του ορισμού του trafficking υπήρξε και η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού. Ισχύει και εδώ ότι η συγκεκριμένη Σύμβαση υιοθετήθηκε για να προστατεύσει μια συγκεκριμένη ευάλωτη ομάδα και τα δικαιώματα αυτής και όχι για να καταπολεμήσει το ίδιο το φαινόμενο του trafficking. Ωστόσο, περιέχει διατάξεις που αφορούν στην ανάγκη προστασίας των παιδιών από τα κυκλώματα διακίνησης προσώπων και την συνακόλουθη υποχρέωση του Κράτους να λαμβάνει τα προσηκόντα μέτρα για να εξασφαλίζει το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των παιδιών. Η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού και το προαιρετικό Πρωτόκολλο υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1989 και είναι η δεύτερη, μετά τη Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών η οποία αναφέρεται ρητά στο trafficking. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού αποτελεί ένα συμπαγές πλαίσιο προστασίας για τα παιδιά βάσει του οποίου τα Κράτη μέρη οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να προλαμβάνουν φαινόμενα διακίνησης των παιδιών. Η Επιτροπή για τα δικαιώματα του παιδιού που συστάθηκε από τη Σύμβαση είχε ως έργο της να παρακολουθεί την ορθή εφαρμογή της Σύμβασης από τα Κράτη-μέρη και να διατυπώνει παρατηρήσεις προς το Κράτος μέρος το οποίο παραβίαζε τις υποχρεώσεις του Αν και αρχικά έμφαση δόθηκε σε περιπτώσεις παράνομης διακίνησης για σεξουαλική εκμετάλλευση, στην πορεία η Επιτροπή όλο και περισσότερο αναγνώρισε και περιπτώσεις διακίνησης των παιδιών με σκοπό την οικονομική εκμετάλλευση, όπως η καταναγκαστική εργασία, και παράνομη υιοθεσία²⁵.

Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του παιδιού, επεκτείνει το πεδίο της Σύμβασης σε ότι αφορά την πώληση παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία. Συνήφθη μέσω της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα το 2000²⁶ και τέθηκε σε ισχύ το 2002. Η διαφορά του με τη Σύμβαση έγκειται στο ότι το Πρωτόκολλο

25. Gallagher Anne. (2010), *supra* note 31

26. Ο πρωτότυπος τίτλος στα αγγλικά: Optional Protocol to the Child Convention on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, GA Res. 54/263, Annex I, 54 UN GAOR Supp. (No. 49), 7, UN Doc. A/54/49, Vol. III (2000), done May 25, 2000, entered into force Jan. 18, 2002 (CRC Optional Protocol).

προσεγγίζει το φαινόμενο του trafficking από τη σκοπιά της ποινικής δικαιοσύνης. Για παράδειγμα, τα Κράτη μέρη του πρωτοκόλλου είναι υποχρεωμένα να ποινικοποιούν τις πράξεις διακίνησης και να αποκτούν δικαιοδοσία για την εκδίκαση αυτών των αδικημάτων. Άλλες διατάξεις αφορούν την αμοιβαία δικαστική συνδρομή και τη δήμευση των προϊόντων του εγκλήματος.

2. Η αποκρυστάλλωση του ορισμού του trafficking και το (νέο) πλαίσιο προστασίας

Η συνοπτική παρουσίαση του νομικού πλαισίου γύρω από την εμπορία ανθρώπων που εκτέθηκε παραπάνω, μας οδηγεί σε δυο πολύ σημαντικά συμπεράσματα: Πρώτον, ότι το trafficking, αν και αποτελεί μια σύγχρονη έννοια, έχει τις ρίζες του στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, αν όχι και πριν από αυτόν. Είναι φανερό, ότι οι διεθνείς συμβάσεις της εποχής προσπάθησαν να ρυθμίσουν τη διακίνηση προσώπων με σκοπό την εκμετάλλευση, άλλοτε δίνοντας αυξημένη προσοχή στην ποινική καταστολή και άλλοτε στην εξασφάλιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Αυτό όμως που δεν μπόρεσαν να κάνουν επιτυχώς, είναι να δώσουν έναν συνολικό ορισμό σχετικά με το τι συνιστά trafficking. Αυτό είναι, λοιπόν, το δεύτερο στοιχείο που συνάγεται από την πρώτη αυτή περίοδο. Η έλλειψη αυτή αποτέλεσε και το βασικό λόγο για τον οποίο η πρώτη αυτή περίοδος προσπάθειας καταπολέμησης του trafficking δεν σημείωσε ιδιαίτερη επιτυχία. Η ύπαρξη ενός κοινού ορισμού για το τι συνιστά trafficking και τι όχι, είναι απαραίτητη για τον συντονισμό των δράσεων και την επιτυχή στοχοθέτηση της οποιασδήποτε δράσης. Ακόμα, οι σαφείς ορισμοί είναι επίσης απαραίτητοι για τη μέτρηση της αλλαγής. Μόνο αν ποσοτικοποιήσει κανείς ένα πρόβλημα είναι σε θέση να καταλάβει αν μειώνεται ή αυξάνεται με την πάροδο του χρόνου καθώς επίσης και αν βρίσκεται στο σωστό δρόμο για την επίλυση αυτού²⁷.

Για να επικαλεστούμε τον μεγάλο Oscar Wilde, «to define is to limit»· ο σαφής ορισμός βοηθά στο να περιοριστεί το πρόβλημα και να υπάρξει μια στοχευμένη δράση για την καταπολέμηση του. Και ο ορισμός αυτός ήρθε στα πλαίσια των Ηνωμένων Εθνών στις αρχές της χιλιετίας.

27. Beate Andrees, ILO, Special Action Programme to combat Forced Labour, «*Why definitions matter*», comment, 03 February 2014, διαθέσιμο εδώ: http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/comment-analysis/WCMS_234854/lang--en/index.htm

2.1 Σε Οικουμενικό επίπεδο- Η Δράση των Ηνωμένων Εθνών

Η Σύμβαση του Παλέρμο για το Οργανωμένο Έγκλημα- Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, ειδικά γυναικών και παιδιών.

Λίγο πριν την έναρξη της νέας χιλιετίας, οι συνθήκες φάνηκαν να έχουν ωριμάσει για την υποδοχή μιας νέας Σύμβασης, η οποία θα περιείχε ρυθμίσεις για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και η οποία θα λάμβανε υπόψη τις όψιμες παρατηρήσεις σχετικά με το trafficking. Αυτή τη φορά, οι διεργασίες έγιναν στα πλαίσια της δράσης των Ηνωμένων Εθνών για το οργανωμένο έγκλημα, και όχι, όπως θα ήταν ενδεχομένως αναμενόμενο, κάτω από την ομπρέλα του δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Με την απόφαση υπ' αριθ. 53/111 της 9ης Δεκεμβρίου 1998 η Γενική Συνέλευση εξουσιοδοτούσε μια ad hoc διακυβερνητική Επιτροπή να προχωρήσει το έργο του σχεδιασμού της Σύμβασης για το Οργανωμένο Έγκλημα και των πρόσθετων σε αυτήν Πρωτοκόλλων για τη διακίνηση και εμπορία προσώπων, τη λαθραία μετακίνηση των μεταναστών και την λαθραία εισαγωγή όπλων και λοιπών πυρομαχικών²⁸. Η απόφαση της Γενικής Συνέλευσης προσκαλούσε τα Κράτη μέλη των Ηνωμένων Εθνών να συνεισφέρουν στην προσπάθεια της Επιτροπής με σχετικά στοιχεία και πληροφορίες αλλά και άλλα μεθοδολογικά εργαλεία χρήσιμα στη διαδικασία. Η Επιτροπή ολοκλήρωσε το έργο της τον Οκτώβρη του 2000, χρονικό διάστημα που χαρακτηρίστηκε ιδιαίτερα σύντομο, αν αναλογιστεί κανείς και το μεγάλο μέγεθος συμμετοχής από την πλευρά των Κρατών.²⁹

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Οργανωμένου Εγκλήματος καθώς και τα δύο Πρωτόκολλα που αφορούσαν τη Διακίνηση και εμπορία Ανθρώπων αλλά και τη λαθραία μετακίνηση των μεταναστών, εγκρίθηκε με την απόφαση της Γενικής Συνέλευσης 55/25 της 8ης Ιανουαρίου 2000³⁰. Το Δεκέμβρη 2000 κλήθηκαν τα Κράτη μέλη να υπογράψουν τη Σύμβαση για το Οργανωμένο Έγκλημα στο Παλέρμο της Ιταλίας και από τις 29 Σεπτεμβρη

28. UN General Assembly *Transnational organized crime* UN Doc. A/RES/53/111, 20 Ιανουαρίου 1999

29. Magliveras, K.D. "Chapter 2: The UN Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons." *Combating Trafficking in Persons, The Role and Action of International Organisations*. ANT. N. SAKKOULAS, 2007. 57-82. Print. Και Gallagher, A. (2010), pp. 68-95

30. UN General Assembly, *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, UN Doc. A/RES/55/25, 8 Ιανουαρίου 2001

2003 τέθηκε σε ισχύ.³¹ Σήμερα, 185 Κράτη έχουν κυρώσει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Οργανωμένο Έγκλημα και 168 Κράτη το Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Ανθρώπων.³²

Η σπουδαιότητα της Σύμβασης του Παλέρμο είναι αδιαμφισβήτητη σήμερα.³³ Αυτό που είναι ακόμα αξιοσημείωτο είναι το μέγεθος της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών, ειδικά σε ότι αφορά το Πρωτόκολλο για την καταπολέμηση του trafficking. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι οι Συνθήκες για τις οποίες γίνεται λόγος έλαβαν χώρα στα πλαίσια του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης των Ηνωμένων Εθνών και όχι σε αυτό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το μέγεθος συμμετοχής ΜΚΟ, που παραδοσιακά απέχουν από τέτοια λόμπυ, είναι αξιοσημείωτο³⁴. Το ίδιο ισχύει και για τους διακυβερνητικούς οργανισμούς και όργανα, όπως ο Ύπατος Αρμοστής του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, το Ταμείο των Εθνών για τα Παιδιά των Ηνωμένων, ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, ο Ύπατος Αρμοστής του ΟΗΕ για Πρόσφυγες, και ο Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για τη Βία κατά των Γυναικών, οι οποίοι ενεπλάκησαν ενεργά στις διαδικασίες.

Νομικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Σύμβαση του Παλέρμο.

Η Σύμβαση για το Οργανωμένο Έγκλημα των Ηνωμένων Εθνών είναι πρωταρχικά μια σύμβαση για την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας των Κρατών, με στόχο να καταπολεμήσει το διεθνές οργανωμένο έγκλημα. Ο πυρήνας της Σύμβασης είναι η ποινικοποίηση μιας σειράς εγκλημάτων, τα οποία είτε διαπράττονται από άτομα είτε από νομικές οντότητες όπως εταιρίες, και τα οποία κρίνονται ως «σοβαρά εγκλήματα». Όπως έγινε δεκτό από τα μέρη της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων, η διεθνής συνεργασία είναι η απάντηση στην αποτελεσματική αντιμετώπιση φαινομένων όπως το trafficking και η λαθραία διακίνηση μεταναστών.

Ενδιαφέρον είναι να δούμε ποια είναι η σχέση που διέπει τη Σύμβαση για το Οργανωμένο Έγκλημα με το Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων αλλά και το Πρωτόκολλο για τη Λαθραία

31. Συγκεκριμένα το Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων τέθηκε σε ισχύ στις 25 Δεκεμβρίου 2003.

32. Στοιχεία από την επίσημη ιστοσελίδα του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (United Nations Office on Drugs and Crime), διαθέσιμο εδώ:
<https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/signatures.html>

33. Gallagher, Anne (2010), *supra* note 9 σελ. 1-13

34. Gallagher Anne. (2010), *supra* note 31 σελ. 70-72

Μεταφορά των Μεταναστών δια αέρος, θαλάσσης και στεριάς. Από τη Σύμβαση για το Οργανωμένο Έγκλημα και από ορισμένες διατάξεις των Πρωτοκόλλων προκύπτει η σχέση μεταξύ τους. Συγκεκριμένα, το άρθρο 37 της Σύμβασης ορίζει ρητώς ότι ένα Κράτος δεν μπορεί να είναι μέρος του Πρωτοκόλλου εάν δεν είναι μέρος της Σύμβασης. Αυτό προκύπτει από τη βούληση του νομοθέτη να μην αποτελέσουν τα Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα αυτόνομες Συνθήκες, αλλά κομμάτι της βασικής Σύμβασης. Γίνεται αντιληπτό, επομένως, ότι ένα Κράτος θα πρέπει να κυρώσει πρώτα τη Σύμβαση για το Οργανωμένο Έγκλημα και έπειτα τα Πρωτόκολλα, ώστε τα τελευταία να έχουν ισχύ³⁵. Ωστόσο, με την κύρωση της Σύμβασης ένα Κράτος δεν δεσμεύεται αυτομάτως από τα Πρωτόκολλα, εκτός και αν κυρώσει και αυτά³⁶. Τέλος, όπως ρητώς εξαγγέλλει τόσο η Σύμβαση όσο και το Πρωτόκολλο του Πατέρμο, το Πρωτόκολλο εφαρμόζεται μαζί με τη Σύμβαση, λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις της τελευταίας *mutatis mutandis*³⁷. Όπως προκύπτει και από τις προπαρασκευαστικές εργασίες για την υιοθέτηση του κειμένου του Πρωτοκόλλου, η εφαρμογή *mutatis mutandis* των διατάξεων της Σύμβασης θα πρέπει να γίνεται «με τις απαραίτητες προσαρμογές»³⁸.

Ένα από τα πιο σημαντικά επιτεύγματα του Πρωτοκόλλου για το trafficking ήταν το ότι αποκρυστάλλωσε τον ορισμό του φαινομένου. Καταρχήν, σχεδόν όλες οι συμμετέχουσες χώρες συμφώνησαν στο ότι το Πρωτόκολλο για τη Διακίνηση ανθρώπων θα έπρεπε να απευθύνεται σε όλα τα πιθανά θύματα, επομένως, οι άντρες θα έπρεπε και αυτοί να προστατεύονται από το Πρωτόκολλο. Συγχρόνως δε, η ανάγκη για ειδική προστασία σε γυναίκες και παιδιά παρέμεινε και γι' αυτό κρίθηκε σκόπιμο να υπάρξουν ειδικές ρυθμίσεις για την προστασία των πιο ευάλωτων ομάδων. Ακόμα, η Επιτροπή σχεδιασμού του Πρωτοκόλλου αναγνώρισε την ανάγκη ο ειδικός/τελικός σκοπός του trafficking να μετακινηθεί από τη χρόνια θέση του που τον ήθελε να περιορίζεται στην πορνεία και την σεξουαλική εκμετάλλευση. Συμφωνήθηκε επομένως ότι το Πρωτόκολλο θα έπρεπε να λάβει υπόψη του και σύγχρονες μορφές διακίνησης προσώπων όπως η αναγκαστική εργασία, η

35. Άρθρο 37§2 της Σύμβασης για το Οργανωμένο Έγκλημα

36. Άρθρο 37§3 *ibid*.

37. Άρθρο 37§4 της Σύμβασης για το Οργανωμένο Έγκλημα και άρθρο 1§2 του Πρωτοκόλλου για την Διακίνηση προσώπων

38. Interpretative Notes for the official records (*travaux preparatoires*) of the Negotiation of the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the UN Convention against Transnational Organised Crime, UN General Assembly, Fifty-fifth session Agenda item 105 Crime prevention and criminal justice, 3.11.2000, A/55/383/Add.1.

δουλεία, η αφαίρεση ανθρώπινων οργάνων. Με βάση αυτά, ο ορισμός της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων διαμορφώνεται ως εξής:

«*Διακίνηση προσώπων*» νοείται η στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, παροχή καταλύματος ή η υποδοχή προσώπων, με την απειλή ή χρήση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, με απαγωγή, εξαπάτηση, παραπλάνηση, κατάχρηση εξουσίας ή ευάλωτης θέσης ή με παροχή ή αποδοχή χρημάτων ή ωφελημάτων για να επιτευχθεί η συγκατάθεση προσώπου που έχει τον έλεγχο άλλου προσώπου, με σκοπό την εκμετάλλευση. Η εκμετάλλευση περιλαμβάνει, τουλάχιστον, την εκμετάλλευση της πορνείας άλλων ή άλλες μορφές γενετήσιας εκμετάλλευσης, την αναγκαστική εργασία ή παροχή υπηρεσιών, τη δουλεία ή πρακτικές παρόμοιες με τη δουλεία, την υποτέλεια ή την αφαίρεση οργάνων.³⁹

Από τον παραπάνω ορισμό μπορούμε να διακρίνουμε την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος, δηλαδή τις πράξεις με τις οποίες τελείται το αδίκημα. Συγκεκριμένα, η στρατολόγηση, η μεταφορά, η μετακίνηση, η παροχή καταλύματος ή η υποδοχή προσώπων είναι ενέργειες οι οποίες συνιστούν το έγκλημα της διακίνησης προσώπων. Μόνη η τέλεση των πράξεων από ένα πρόσωπο δεν αρκεί για να μιλήσουμε για τελειωμένο έγκλημα. Μέρος της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της διακίνησης αποτελούν τα μέσα τα οποία μετέρχεται ο δράστης για να επιτύχει το σκοπό του. Έτσι ο δράστης πρέπει να χρησιμοποιεί βία ή απειλή βίας ή άλλες μορφές εξαναγκασμού όπως η απαγωγή, ή η εξαπάτηση, η παραπλάνηση, η κατάχρηση της εξουσίας ή της ευάλωτης θέσης του θύματος ή παρέχοντας χρήματα ή άλλα ωφελήματα στο θύμα με σκοπό να κάμψει τις αντιστάσεις του. Η χρήση των παραπάνω μέσων κρίνεται απαραίτητη για την στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος μόνο όταν το θύμα είναι ενήλικο. Αντίθετα, όταν το θύμα είναι ανήλικο αρκεί να υπάρχει κάποια από τις πράξεις που προαναφέραμε και που αποτελούν μέρος της αντικειμενικής υπόστασης και η πράξη αυτή να γίνεται για το σκοπό της εκμετάλλευσης.⁴⁰ Η έννοια του εξαναγκασμού είναι πολύ στενά συνδεδεμένη

39. Επίσημη Ελληνική μετάφραση όπως ορίζεται με το νόμο Ν 3875/2010 (ΦΕΚ Α' 158/20.9.2010). Το άρθρο 3 του αυθεντικού κειμένου, ορίζει: «*Trafficking in persons* shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs».

40. «Η στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, παροχή καταλύματος ή υποδοχή παιδιού με σκοπό την εκμετάλλευση θεωρείται ως «διακίνηση προσώπων» ακόμα κι

με την ιδέα του trafficking και αποτελεί και το διακριτό γνώρισμα από άλλα συναφή εγκλήματα όπως η λαθραία διακίνηση μεταναστών. Στο Πρωτόκολλο για το trafficking μεταφράζεται με τη χρήση βίας, απειλής ή απάτης, χωρίς ωστόσο να γίνεται μια πιο συγκεκριμένη ερμηνεία των παραπάνω όρων. Αυτό μπορεί κατά μια άποψη να οδηγήσει σε διασταλτική ερμηνεία των όρων, σε βαθμό που να μην ταιριάζει στην αρχική βούληση του νομοθέτη⁴¹.

Το τρίτο και πολύ σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από τον ορισμό του εγκλήματος είναι ο ειδικός δόλος που απαιτείται για την τέλεση του. Οι πράξεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, οι οποίες γίνονται με τα μέσα της εξαπάτησης, όπως αυτά εκτέθηκαν, από μόνες τους δεν συνιστούν το έγκλημα της διακίνησης προσώπων. Πρέπει να συντρέχει μαζί με αυτές και ο ειδικός σκοπός της εκμετάλλευσης (*dolus specialis*). Έτσι, ως έγκλημα σκοπού η διακίνηση προσώπων περατώνεται ουσιαστικά όταν πληρούνται και το στοιχείο του *dolus specialis*. Η εκμετάλλευση του ατόμου δεν είναι απαραίτητο να συντελεστεί, αρκεί να υπάρχει ως στοιχείο της υποκειμενικής υπόστασης του δράστη. Δηλαδή το έγκλημα της διακίνησης μπορεί να τελεστεί ακόμα και αν δεν λάβει χώρα η ίδια η εκμετάλλευση.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το ζήτημα της συγκατάθεσης του θύματος. Παρά τις δυσκολίες που ανέκυψαν κατά τη διάρκεια των προπαρασκευαστικών διεργασιών⁴², έγινε δεκτό ότι η συγκατάθεση του θύματος δεν αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης. Η παράγραφος β' του άρθρου 3 η οποία αναφέρεται ειδικά στο θέμα της συγκατάθεσης του θύματος, πρέπει να διαβάζεται μαζί με την αμέσως προηγούμενη παράγραφο.

«Η συγκατάθεση του θύματος της διακίνησης προσώπων για την σκοπούμενη εκμετάλλευση, όπως αυτή ορίζεται στην υποπαράγραφο (α), δεν λαμβάνεται υπόψη όταν έχει χρησιμοποιηθεί οποιοδήποτε από τα μέσα που αναφέρονται στην υποπαράγραφο αυτή»⁴³.

Με άλλα λόγια, τα μέσα τα οποία μετέρχεται κανείς για να διαπράξει το έγκλημα της διακίνησης ανθρώπων και τα οποία αναφέρονται στην παράγραφο α , εφόσον διαπιστώνεται ότι συντρέχουν, δεν μπορεί να γίνει λόγος για συγκατάθεση του θύματος. Όπως αναφέρεται και στην αιτιολογική

αν δεν έχει χρησιμοποιηθεί κανένα από τα μέσα που αναφέρονται στην υποπαράγραφο (α)» Αρθ.3§γ του Πρωτοκόλλου *ibid*.

41. Βλ. Gallagher, A. (2010). *The International Legal Definition In The International Law of Human Trafficking*, Cambridge University Press σελ. 31-32

42. *Ibid*. Gallagher, A. (2010), σελ. 26-29

43. Άρθρο 3§β του Πρωτοκόλλου για τη διακίνηση προσώπων, (N 3875/2010 (ΦΕΚ Α' 158/20.9.2010))

έκθεση του νόμου 3875/2010 με τον οποίο κυρώθηκε το Πρωτόκολλο «η «συγκατάθεση» του θύματος διακίνησης δε λαμβάνεται υπόψη όταν αυτή επιτυγχάνεται με τη χρησιμοποίηση των μέσων εξαναγκασμού που παρατίθενται (στο άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου)»⁴⁴.

Με το άρθρο 5 του Πρωτοκόλλου ποινικοποιούνται όλες οι πράξεις που αναφέρονται στο άρθρο 3, τελούμενες στο πλαίσιο διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, τετελεσμένες ή σε απόπειρα, η συμμετοχή σε αυτές, η οργάνωση και η καθοδήγηση⁴⁵. Τα Κράτη μέρη καλούνται να υιοθετήσουν την απαραίτητη νομοθεσία, ώστε να συμβαδίζουν με τις διατάξεις του Πρωτοκόλλου. Για να επιτευχθεί ωστόσο η καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση του φαινομένου, είναι απαραίτητη η διεθνής συνεργασία. Αυτή διέπεται από τις διατάξεις 9 έως 13 του Πρωτοκόλλου και ρυθμίζει τη λήψη μέτρων για την πρόληψη και τη συνεργασία με τα άλλα Κράτη.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου τα Κράτη Μέρη θεσπίζουν ολοκληρωμένες πολιτικές, προγράμματα και άλλα μέτρα για την πρόληψη και την καταστολή της διακίνησης προσώπων (9§1) αλλά και να λάβουν μέτρα, όπως έρευνα, πληροφόρηση και εκστρατείες στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και κοινωνικές και οικονομικές πρωτοβουλίες για την πρόληψη και καταπολέμηση της διακίνησης προσώπων (9§2). Οι παραπάνω πολιτικές και προγράμματα περιλαμβάνουν τη συνεργασία με μη κυβερνητικές οργανώσεις, άλλους σχετικούς οργανισμούς και κοινωνικούς φορείς. Ακόμα, τα Κράτη Μέρη λαμβάνουν μέτρα ιδίως με διμερείς και πολυμερείς συνεργασίες για να απαλείψουν τους παράγοντες που καθιστούν τα πρόσωπα, ιδιαίτερα τις γυναίκες και τα παιδιά, ευάλωτα στη διακίνηση προσώπων. Ως τέτοιους παράγοντες, το άρθρο 9§4 αναγνωρίζει τη φτώχεια, την υπανάπτυξη και την έλλειψη ίσων ευκαιριών.

44. Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής και συναφείς διατάξεις», 18 Ιουνίου 2010 διαθέσιμο στο: <http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=xjxkOsYg1y4%3D&tabid=132>

45. Στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα αντιμετωπίζονται ως εγκλήματα όλες οι συμπεριφορές που καταγράφονται στο πιο πάνω άρθρο με τις διατάξεις των άρθρων 322, 323, 323 Α, 323 Β, 348 Α, 349, 351 και 351 Α Π.Κ., μετά τις τροποποιήσεις που επέφεραν οι νόμοι 3064/2002, 3625/2007 και 3727/2008. Εκτός ποινικής ρύθμισης βρίσκεται μόνο η περίπτωση οικονομικής εκμετάλλευσης ενός ή περισσότερων προσώπων, ενηλίκων ή ανηλίκων, με τον εξαναγκασμό τους σε επαιτεία, πράξη που αποτελεί «οικονομική εκμετάλλευση υπηρεσίας, την οποία αυτά παρέχουν στο δράστη, υπό συνθήκες εξαναγκασμού», σύμφωνα, με το γράμμα του άρθρου 3 του παρόντος Πρωτοκόλλου, *ibid* άρθρο 5 του Πρωτοκόλλου

Επιπροσθέτως, οι Αρχές επιβολής του νόμου, της μετανάστευσης και άλλες ανάλογες των Κρατών Μερών, συνεργάζονται μεταξύ τους, κατά τις περιστάσεις, ανταλλάσσοντας πληροφορίες σχετικά με τα μέσα και τις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν από τις εγκληματικές οργανώσεις κατά τη διακίνηση προσώπων αλλά και πληροφορίες περί των ταξιδιωτικών εγγράφων που χρησιμοποιήθηκαν από τα άτομα για να διασχίσουν τα διεθνή σύνορα⁴⁶. Επίσης, σύμφωνα, με αυτό το άρθρο 10 τα Κράτη πρέπει να μεριμνούν και για την επιμόρφωση των Αρχών με τρόπο ώστε αυτή να εστιάζει στις μεθόδους πρόληψης του ανωτέρω εγκλήματος, στην τιμωρία των δραστών, στην εξασφάλιση των δικαιωμάτων των θυμάτων και στην προστασία τους από τους διακινητές. Όλα τα παραπάνω πρέπει να υλοποιούνται με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα ευαίσθητα δεδομένα που συναρτώνται με τη παιδική ηλικία και με το φύλο, αλλά και να ενθαρρύνεται η συνεργασία με Μ.Κ.Ο. ή με άλλους συναφείς κοινωνικούς φορείς.⁴⁷

Εν όψει του καλύτερου δυνατού ελέγχου τα Κράτη Μέρη ενισχύουν τους συνοριακούς ελέγχους που είναι αναγκαίοι για την πρόληψη και τον εντοπισμό της διακίνησης προσώπων, με την επιφύλαξη πάντα των διεθνών δεσμεύσεων αναφορικά με την ελεύθερη μετακίνηση προσώπων. Σε αντίθεση με τις περιπτώσεις παράνομης διακίνησης μεταναστών, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων μπορούν να εισέλθουν στη χώρα με νόμιμο τρόπο⁴⁸. Για αυτό το λόγο τα Κράτη Μέρη είναι υποχρεωμένα να λαμβάνουν μέτρα για να εξασφαλίζουν την γνησιότητα των ταξιδιωτικών εγγράφων. Παρ' όλη την προσπάθεια να αυξηθεί ο συνοριακός έλεγχος, ώστε να αποτρέπονται φαινόμενα *trafficking*, το Πρωτόκολλο απέτυχε να προσδιορίσει με ποιόν τρόπο θα καθίστατο δυνατή η αναγνώριση και προστασία των θυμάτων⁴⁹.

Το δεύτερο κεφάλαιο του Πρωτοκόλλου, ήτοι τα άρθρα 6 ως 8 αφορούν στην προστασία των θυμάτων *trafficking*. Σε αυτό το πνεύμα, κάθε Κράτος μέρος οφείλει να λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα, ώστε να εξασφαλίζει την προστασία της ιδιωτικής ζωής των θυμάτων διακίνησης προσώπων⁵⁰. Επιπροσθέτως, στο πλαίσιο διεξαγωγής της δικαστικής διαδικασίας, το Κράτος μέρος οφείλει να

46. Άρθρο 10§1 του Πρωτοκόλλου *supra* note 41

47. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου *supra* note 50

48. Interpretative Notes (travaux preparatoires) of the Protocol, *supra* note 40 article 11(2), σελ. 14

49. Gallagher, Anna. "Human Rights and the New UN Protocols on Trafficking and Migrant Smuggling: A Preliminary Analysis." *Human Rights Quarterly* 23, no. 4 (Nov.2001) (2001): 975-1004.

50. Σε αυτό περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η εμπιστευτική διεξαγωγή των νομικών διαδικασιών που σχετίζονται με τη διακίνηση.

παρέχει τις απαραίτητες πληροφορίες και αρωγή στα θύματα, ώστε να καθίσταται δυνατό να παρουσιάσουν τις θέσεις τους και να εκφράσουν τις ανησυχίες τους.⁵¹ Συγχρόνως, το Κράτος Μέρος οφείλει να λαμβάνει υπόψη του τις ιδιαίτερες σωματικές και ψυχολογικές ανάγκες των θυμάτων, να εγγυάται τη σωματική τους ακεραιότητα και να λαμβάνει θετικά μέτρα για την αποκατάσταση των ζημιών των θυμάτων⁵². Οι παραπάνω διατάξεις εφαρμόζονται τόσο στο Κράτος υποδοχής όσο και στο κράτος καταγωγής του θύματος.⁵³

Πολύ σημαντικές, ακόμα, είναι οι ρυθμίσεις για τον επαναπατρισμό των θυμάτων διακίνησης προσώπων, οι οποίες ορίζονται στο άρθρο 8 του Πρωτοκόλλου. Σύμφωνα με αυτό:

*«Το Κράτος Μέρος, υπήκοος του οποίου είναι το θύμα διακίνησης προσώπων ή στο οποίο το πρόσωπο είχε δικαίωμα μόνιμης κατοικίας κατά το χρόνο εισόδου στην επικράτεια του Κράτους Μέρους υποδοχής, διευκολύνει και δέχεται, με την οφειλόμενη επιμέλεια για την ασφάλεια του προσώπου αυτού, την επιστροφή του χωρίς αδικαιολόγητη ή υπέρμετρη καθυστέρηση».*⁵⁴

Όπως αναφέρεται και με την αιτιολογική έκθεση του νόμου 3875/2010 η επιστροφή των θυμάτων στις χώρες της υπηκοότητάς τους θα πρέπει να είναι καταρχήν οικειοθελής και να πραγματοποιείται τηρουμένων των θεσπισμένων νομικών διαδικασιών που αρμόζουν στην ιδιότητά τους ως θύματα εμπορίας ανθρώπων⁵⁵. Ως οικειοθελής επαναπατρισμός νοείται καταρχήν αυτός που είναι επιθυμητός από το ίδιο το θύμα, καθώς ένας ενδεχόμενος επαναπατρισμός που θα ήταν ενάντια στη θέληση του θύματος θα ήταν σε αντίθεση με το τελολογικό υπόβαθρο του Πρωτοκόλλου. Ακόμα όμως «η οικειοθελής επιστροφή των θυμάτων» του άρθρου 8 ερμηνεύεται ότι αφορά στο κράτος μέρος υποδοχής, το οποίο αιτείται τον επαναπατρισμό του θύματος από το κράτος μέρος του οποίου αυτό είναι υπήκοος ή στην επικράτεια του οποίου είχε τη μόνιμη διαμονή του κατά το χρόνο εισόδου του στην επικράτεια του κράτους μέρους υποδοχής και έχουν την έννοια «ότι το κράτος μέρος υποδοχής υποβάλλει οικειοθελώς αυτό το αίτημα και δεν μπορεί να υποχρεωθεί για να προβεί σε τέτοια ενέργεια»⁵⁶. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να γίνεται χωρίς

51. Άρθρο 6(1) και 6(2) του Πρωτοκόλλου

52. Άρθρο 6(4), (5), (6) του Πρωτοκόλλου

53. Interpretative Notes (Travaux preparatoires) of the Protocol, supra note 40 article 6(3), σελ. 13

54. Άρθρο 8(1) του Πρωτοκόλλου

55. Άρθρο 8(2) του Πρωτοκόλλου

56. Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου, supra note 46

αδικαιολόγητες καθυστερήσεις και με το Κράτος υποδοχής να μεριμνά για τη χορήγηση των απαραίτητων ταξιδιωτικών εγγράφων. Επισημαίνεται, τέλος, ότι με τις διατάξεις του εν λόγω άρθρου δε θίγονται τα δικαιώματα που παρέχονται από το εσωτερικό δίκαιο του κράτους μέρους υποδοχής στα θύματα εμπορίας ανθρώπων, καθώς και ότι η εν λόγω ρύθμιση ισχύει, με την επιφύλαξη κάθε διμερούς ή πολυμερούς συμφωνίας ή διακανονισμού που διέπει, εν όλω ή εν μέρει, την επιστροφή των θυμάτων των εγκλημάτων εμπορίας.

Κατά τη διάρκεια της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας για το Πρωτόκολλο, υπήρξαν προτάσεις από διάφορες ΜΚΟ σχετικά με την εισαγωγή ειδικών ρυθμίσεων που θα επέτρεπαν στα θύματα διακίνησης προσώπων να παραμείνουν στη χώρα υποδοχής. Οι προτάσεις αυτές, ωστόσο, έπεσαν στο κενό αφού θεωρήθηκε από πολλούς ότι μια τέτοια ρύθμιση θα ενθάρρυνε τις μεταναστευτικές ροές και θα ωφελούσε τελικά τους ίδιους τους διακινητές⁵⁷. Στο τελικό κείμενο, γίνεται δεκτό ότι τα θύματα διακίνησης προσώπων είναι δυνατό να παραμείνουν στο Κράτος υποδοχής προσωρινά ή και μόνιμα, εφόσον όμως συντρέχουν ανθρωπιστικοί λόγοι.⁵⁸

Το Πρωτόκολλο του Παλέρμο δεν θεσπίζει κάποιο συγκεκριμένο, ειδικό μηχανισμό εποπτείας της εφαρμογής του. Ωστόσο, η κεντρική Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος θεσπίζει τη διεξαγωγή μιας Διάσκεψης των Μερών της Σύμβασης *για τη βελτίωση της ικανότητας των Κρατών Μερών προς καταπολέμηση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος και προς προαγωγή και ανασκόπηση της εφαρμογής της Σύμβασης*⁵⁹. Σκοπός της Διάσκεψης είναι η παροχή ενημέρωσης σχετικά με τα μέτρα που λαμβάνουν τα Κράτη Μέρη για την εφαρμογή της Σύμβασης και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην εφαρμογή της. Οι πληροφορίες αυτές δίνονται από τα ίδια τα Κράτη αλλά και από συμπληρωματικούς εξεταστικούς μηχανισμούς, τους οποίους μπορεί να ιδρύσει η Διάσκεψη των Μερών. Επιμέρους στόχοι της Διάσκεψης είναι: η διευκόλυνση των δραστηριοτήτων των Κρατών Μερών σε ότι αφορά την επιμόρφωση, την τεχνική αρωγή καθώς και την πρόληψη (α), η διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των Κρατών Μερών, σε σχέση με τα χαρακτηριστικά και τις τάσεις του οργανωμένου διεθνικού εγκλήματος και τις επιτυχείς πρακτικές για την καταπολέμηση του (β), η συνεργασία με σχετικούς διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς και μη κυβερνητικές οργανώσεις (γ), η περιοδική εξέταση της εφαρμογής της

57. Gallagher, Anne, 2001, *supra* note 55

58. Άρθρο 7(1) και (2)

59. Άρθρο 32της Σύμβασης για το Οργανωμένο Έγκλημα, Παλέρμο 2000

Σύμβασης (δ), Η υποβολή εισηγήσεων για τη βελτίωση και την εφαρμογή της Σύμβασης (ε).

Το Πρωτόκολλο του Παλέρμο για τη Διακίνηση προσώπων είναι η πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια προσέγγισης του φαινομένου. Η πολυπλοκότητα του φαινομένου απαιτεί, από τη μια πλευρά, η διατύπωση των κανόνων να είναι αρκετά ευρεία, ώστε να καλύπτει όλους τους πιθανούς τρόπους τέλεσης του εγκλήματος, από την άλλη πλευρά, να είναι αρκετά εξειδικευμένοι, ώστε να αντιμετωπίσουν την περίπλοκη διαδικασία της διακίνησης ατόμων. Τα θύματα πρέπει να προσδιοριστούν αποτελεσματικά ως τέτοια και να αναγνωρίζονται με τρόπο που να εγγυάται το πλήρες φάσμα προστασίας, βοήθειας και στήριξης την οποία δικαιούνται. Η πρόσβασή τους στα δικαιώματα δεν πρέπει να παρεμποδίζεται από τους νόμους περί μετανάστευση, οι οποίοι δεν έχουν εναρμονιστεί σύμφωνα με τις διεθνείς αρχές της προστασίας, ή από την τυχόν ακατάλληλη τιμωρία τους για εγκλήματα που διέπραξαν ως αποτέλεσμα του ότι έχουν πέσει θύματα εμπορίας ανθρώπων.

Από τη διατύπωση του προκύπτει ότι σκοπός του Πρωτοκόλλου είναι να δημιουργήσει ένα μίνιμουμ υποχρεώσεων για τα Κράτη μέρη, το οποίο θα μπορέσει να αποτελέσει τη βάση ώστε κάθε Κράτος μέρος να αντιμετωπίσει τις ιδιαίτερες προκλήσεις, όπως αυτές πρόκειται να εμφανιστούν στο εσωτερικό τους.⁶⁰

2.2 Σε Περιφερειακό επίπεδο

2.2.1 Η Δράση του Συμβουλίου της Ευρώπης

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων, Βαρσοβία, 16.5.2005

Δεδομένου ότι ένα από τα κύρια μελήματα του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι η διαφύλαξη και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, και ότι η εμπορία ανθρώπων υπονομεύει άμεσα τις αξίες στις οποίες το Συμβούλιο της Ευρώπης βασιζεται, είναι λογικό ότι η εξεύρεση λύσεων για το πρόβλημα της διακίνησης και εμπορίας προσώπων αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα για τον Οργανισμό. Είναι ακόμη μεγαλύτερη η σημασία εξεύρεσης λύσης, καθώς το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει, μεταξύ των 46 κρατών μελών της, χώρες προέλευσης, διέλευσης και προορισμού των θυμάτων

60. *Workshop: The Effectiveness of Legal Frameworks and AntiTrafficking Legislation*. Austria Center Vienna Background Paper ed. Vienna: United Nations Global Initiative to Fight Human Trafficking, σελ. 13- 28.

εμπορίας ανθρώπων. Το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων, λοιπόν, απασχόλησε ιδιαίτερα και το Συμβούλιο της Ευρώπης, το οποίο στις αρχές του 21^{ου} αιώνα ξεκίνησε πολλαπλές καμπάνιες ευαισθητοποίησης, οι οποίες έμελε να οδηγήσουν σε μια διαδικασία κατασκευής του νομικού πλαισίου γύρω από το human trafficking.

Η Επιτροπή των Υπουργών αρχικά υιοθέτησε δύο νομικά κείμενα με τη μορφή συστάσεων τα οποία αφορούσαν δράσεις εναντίον της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία των παιδιών από σεξουαλική εκμετάλλευση⁶¹. Αυτά τα κείμενα αποτέλεσαν και την αρχή δημιουργίας μιας πανευρωπαϊκής στρατηγικής με σκοπό την υιοθέτηση των κατάλληλων ορισμών, αλλά και το σχηματισμό ενός πλαισίου δράσης και μεθοδολογίας για την πρόληψη, την υποστήριξη και προστασία των θυμάτων, τη δικαστική συνεργασία και τις ρυθμίσεις για το διεθνή συντονισμό. Ακολούθως η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθέτησε μια σειρά από κείμενα χωρίς δεσμευτική ισχύ⁶² τα οποία όμως συντέλεσαν αποφασιστικά στη σύναψη της Σύμβασης για τη Δράση κατά της Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων το 2005.

Η ανάγκη για ένα νομικώς δεσμευτικό κείμενο που θα προστάτευε τα θύματα της διακίνησης προσώπων και θα πήγαινε ένα βήμα παραπέρα από το μέχρι τότε πλαίσιο προστασίας. Στις 3 Μαΐου 2005 η Επιτροπή των Υπουργών υιοθέτησε τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων⁶³, κατά τη διάρκεια της τρίτης διάσκεψης κορυφής των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων, και λίγες μέρες αργότερα, στις 16 Μαΐου 2005 στη Βαρσοβία, η Σύμβαση άνοιξε για υπογραφή. Αυτή η νέα σύμβαση είναι η πρώτη ευρωπαϊκή συνθήκη που καταπιάνεται με το θέμα της διακίνησης προσώπων και είναι μια ολοκληρωμένη συνθήκη, η οποία εστιάζει κυρίως στην προστασία των θυμάτων της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία των δικαιωμάτων τους. Επίσης, στοχεύει στην πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων και τη δίωξη των διακινητών ενώ προβλέπει τη

61. Recommendation No.R (2000) 11 of the Committee of Ministers to member states on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation; Recommendation Rec (2001) 16 of the Committee of Ministers to member states on the protection of children against sexual exploitation.

62. Ενδεικτικά αναφέρονται: Recommendation 1526 (2001) A campaign against trafficking in minors to put a stop to the east European route: the example of Moldova , Recommendation 1545 (2002) Campaign against trafficking in women , Recommendation 1610 (2003) Migration connected with trafficking in women and prostitution, Recommendation 1611 (2003) Trafficking in organs in Europe

63. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings and its Explanatory Report, ETS 197, 16.V.2005, done May 16, 2005 , entered into force Feb. 1, 2008 (European Trafficking Convention)

δημιουργία ενός αποτελεσματικού και ανεξάρτητου μηχανισμού παρακολούθησης με τον οποίον καθίσταται δυνατός ο έλεγχος της εφαρμογής από τα Κράτη-μέρη των υποχρεώσεων που περιλαμβάνονται στη σύμβαση.

Η προστιθέμενη αξία της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης, σε σχέση με άλλα διεθνή κείμενα και κυρίως το Πρωτόκολλο του Πατέρμο (2000) είναι ότι επικεντρώνεται στην προστασία και προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σηματοδοτώντας την αρχή για μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση του φαινομένου του trafficking.

Νομικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Σύμβαση της Βαρσοβίας

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης του 2005 συντάσσεται λαμβάνοντας υπόψη τις προηγούμενες συστάσεις της Επιτροπής Υπουργών και της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης αλλά και τη Σύμβαση του ΟΗΕ Ενάντια στο Διεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα και το Πρωτόκολλο αυτής για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Εμπορίας Προσώπων και ιδίως Γυναικών και Παιδιών, με σκοπό τη βελτίωση της προστασίας που παρέχουν και την εξέλιξη των προτύπων που θεσπίζονται από αυτά.

Ο σκοπός της Σύμβασης αναφέρεται στο πρώτο άρθρο και ορίζεται ως εξής:

α. η πρόληψη και η καταπολέμηση της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, με παράλληλη διασφάλιση της ισότητας των δύο φύλων,

β. η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων διακίνησης και εμπορίας, ο σχεδιασμός ενός περιεκτικού πλαισίου για την προστασία και τη στήριξη θυμάτων και μαρτύρων και η παράλληλη διασφάλιση της ισότητας των δύο φύλων, καθώς και η εξασφάλιση αποτελεσματικών ερευνών και ποινικών διώξεων,

*γ. η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας σχετικά με τη δράση κατά της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων*⁶⁴

Ακόμα στο ίδιο άρθρο αναφέρεται η δημιουργία ειδικού μηχανισμού παρακολούθησης της ορθής εφαρμογής της Σύμβασης⁶⁵. Το πεδίο αναφοράς της Σύμβασης εκτείνεται σε όλες τις μορφές διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, είτε εθνικής είτε διεθνικής, είτε σχετίζεται με οργανωμένο έγκλημα είτε όχι (άρθρο 2)

64. Επίσημη Ελληνική μετάφραση, όπως ορίζεται στο Ν 4216/2013 (ΦΕΚ 215 Α'/11.10.2013)

65. Άρθρο 1§2 «Προκειμένου να διασφαλίσει την αποτελεσματική εφαρμογή των διατάξεών της από τα Συμβαλλόμενα Μέρη, η παρούσα Σύμβαση θεσπίζει έναν συγκεκριμένο μηχανισμό παρακολούθησης»

Ο ορισμός της διακίνησης προσώπων δεν αποκλίνει από τον ορισμό που έδωσε πέντε χρόνια πριν η Σύμβαση του Παλέρμο. Όπως φαίνεται και στην αιτιολογική έκθεση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης, για την αποτελεσματικότερη προστασία των θυμάτων του trafficking είναι αναγκαίο να υπάρχει συμφωνία όλων των Κρατών στο τι συνιστά trafficking- με άλλα λόγια στον ορισμό του φαινομένου. Γι αυτό το σκοπό κρίθηκε ότι ο ορισμός της Σύμβασης του Παλέρμο αντανάκλα το βαθμό συναίνεσης που χρειάζεται⁶⁶. Έτσι το άρθρο 4 της Σύμβασης του 2005 είναι πανομοιότυπο με το άρθρο 3 της Σύμβασης του Παλέρμο. Ειδικότερα, χρειάζεται να συντρέχουν τρία στοιχεία για να μιλάμε για διακίνηση προσώπων:

1. μια ενέργεια: στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, υπόθαλψη ή παραλαβή ατόμων,
2. τη χρήση συγκεκριμένων μέσων: απειλή ή χρήση βίας ή άλλες μορφές εξαναγκασμού, απαγωγή, απάτη, εξαπάτηση, κατάχρηση εξουσίας ή μιας ευάλωτης θέσης ή, παροχής ή εισπραξής χρημάτων ή ωφελημάτων, για να επιτευχθεί η συναίνεση του ατόμου που έχει τον έλεγχο ενός άλλου ατόμου,
3. σκοπό εκμετάλλευσης: κατ' ελάχιστο, την εκμετάλλευση της πορνείας άλλων ή άλλων μορφών σεξουαλικής εκμετάλλευσης, την καταναγκαστική εργασία ή παροχή υπηρεσιών, τη δουλεία ή πρακτικές παρεμφερείς με τη δουλεία, τη σκλαβιά ή την αφαίρεση οργάνων.⁶⁷

Μερικές ερμηνευτικές παρατηρήσεις σχετικά με τον ορισμό του trafficking όπως φαίνεται στη Σύμβαση: Οι συντάκτες εξέτασαν τη χρήση των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας για την εμπορία ανθρώπων. Αποφάσισαν ότι ο ορισμός της Σύμβασης της εμπορίας ανθρώπων καλύπτει και περιπτώσεις διακίνησης προσώπων με τη χρήση των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας. Για παράδειγμα, η αναφορά του ορισμού σε «στρατολόγηση» (*recruitment* στο πρωτότυπο κείμενο) μπορεί να γίνει με οποιονδήποτε τρόπο (προφορικά, δια του τύπου ή μέσω του Διαδικτύου). Ωστόσο, δεν κρίθηκε αναγκαίο να περιληφθούν διατάξεις με τις οποίες να γίνεται αναλογική εφαρμογή του καθεστώτος διεθνούς συνεργασίας όπως αυτό ισχύει στη Σύμβαση για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο⁶⁸ ⁶⁹. Ακόμα, όσον αφορά την «μεταφορά» (*transportation* στο πρωτότυπο κείμενο), θα πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με

66. Αιτιολογική Έκθεση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων, Βαρσοβία, 16.5.2005, Άρθρο 4 παράγραφος 72, διαθέσιμο εδώ: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/197.htm>

67. Άρθρο 4 της Σύμβασης

68. Council of Europe, Convention on Cybercrime, CETS No.185, Budapest, 23/11/2001

69. Αιτιολογική Έκθεση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης supra note 67

τη Σύμβαση, αυτή δεν χρειάζεται να είναι πέρα από τα σύνορα του Κράτους για να αποτελεί συστατικό της αντικειμενικής υπόστασης της εμπορίας ανθρώπων. Αυτό είναι σαφές και από το άρθρο 2, σχετικά με το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης, το οποίο αναφέρει ότι η Σύμβαση εφαρμόζεται εξίσου για περιπτώσεις διακίνησης προσώπων σε εθνικό ή διακρατικό επίπεδο. Ούτε η Σύμβαση απαιτεί, σε περιπτώσεις διακρατικής διακίνησης το θύμα να έχει εισέλθει παράνομα ή να διαμένει παράνομα στο εθνικό έδαφος. Η διακίνηση ανθρώπων μπορεί να πραγματοποιείται ακόμα και στην περίπτωση διέλευσης των συνόρων νόμιμα και καθόσον η παρουσία των προσώπων στο έδαφος είναι νόμιμη.⁷⁰

Σχετικά με τη κατάχρηση της ευάλωτης θέσης ως μέσο τέλεσης της διακίνησης προσώπων, γίνεται δεκτό ότι εννοείται η κατάχρηση οποιασδήποτε κατάστασης κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος δεν έχει πραγματική και αποδεκτή εναλλακτική λύση παρά την υποβολή του εαυτού του σε συνθήκες εκμετάλλευσης. Η ευπάθεια μπορεί να είναι οποιοδήποτε είδους, σωματική, ψυχολογική, συναισθηματική, οικογενειακή, κοινωνική ή οικονομική. Η κατάσταση θα μπορούσε, για παράδειγμα, να περιλαμβάνει την ανασφάλεια ή την έλλειψη νομιμότητας του θύματος στο έδαφος της χώρας, την οικονομική εξάρτηση ή την εύθραυστη υγεία. Εν ολίγοις, η κατάσταση μπορεί να είναι οποιαδήποτε κατάσταση δυσκολίας στην οποία ένα ανθρώπινο ον αναγκάζεται να δεχτεί να χρησιμοποιηθεί. Άτομα που κάνουν κατάχρηση μια τέτοια κατάσταση παραβιάζουν κατάφωρα τα ανθρώπινα δικαιώματα καθώς και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ακεραιότητα, γεγονός που κανείς δεν μπορεί βασιμώς να αποκηρύξει.⁷¹

Το δεύτερο Κεφάλαιο της Σύμβασης ασχολείται με την πρόληψη της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων. Ειδικότερα στα άρθρα 5 έως 9 η Σύμβαση προτείνει τη συντονισμένη δράση όλων των φορέων εντός και εκτός του Κράτους με σκοπό την αποτελεσματική αντιμετώπιση ενός φαινομένου που από τη φύση του εκτείνεται και επηρεάζει διάφορους τομείς της κοινωνίας. Έτσι με το άρ.5§1 ρητά απαιτεί από τα μέρη να λαμβάνουν μέτρα για τη δημιουργία ή την ενίσχυση του συντονισμού σε εθνικό επίπεδο μεταξύ των διαφόρων φορέων που είναι αρμόδιοι για την πρόληψη και την καταπολέμηση της διακίνησης ανθρώπων. Σκοπός της διάταξης είναι να συντονίσει όλους τους τομείς των οποίων η δράση είναι απαραίτητη για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, όπως είναι οι υπηρεσίες με τις κοινωνικές, δικαστικές ή

70. Ibid παράγραφος 80

71. Ibid παράγραφος 83

διοικητικές αρμοδιότητες, μη-κυβερνητικές οργανώσεις, άλλοι οργανισμοί με συναφείς αρμοδιότητες και τα άλλα στοιχεία της κοινωνίας των πολιτών. Ακόμα, η έρευνα για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων είναι απαραίτητη για την επινόηση αποτελεσματικότερων μεθόδων πρόληψης. Η ενημέρωση, η ευαισθητοποίηση και η διεξαγωγή εκπαιδευτικών εκστρατειών αποτελούν σημαντικά -αν και βραχυπρόθεσμα- μέτρα πρόληψης. Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η βελτίωση των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών στις χώρες προέλευσης και τα μέτρα για την αντιμετώπιση της ακραίας φτώχειας θα είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για την πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων.⁷²

Η παραπάνω εργαλειοθήκη της Σύμβασης για τη Δράση κατά της Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων δεν αποκλίνει σημαντικά από την αντίστοιχη της Σύμβασης του Παλέρμο και του Πρωτοκόλλου για την καταπολέμηση της διακίνησης προσώπων. Ξεχωρίζει, ωστόσο η διατύπωση του άρθρου 6 της Σύμβασης το οποίο ορίζει:

«Προκειμένου να μειώσει τη ζήτηση που ευνοεί κάθε είδους εκμετάλλευση ατόμων, και ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών, η οποία οδηγεί στη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων, κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος θα υιοθετήσει ή θα ενισχύσει νομοθετικά, διοικητικά, εκπαιδευτικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και άλλα μέτρα περιλαμβανομένων των ακόλουθων:

- α. Έρευνα για την αναγνώριση των καλύτερων πρακτικών, μεθόδων και στρατηγικών,*
- β. Ενίσχυση της συνειδητοποίησης της ευθύνης και του σημαντικού ρόλου των μέσων ενημέρωσης και της κοινωνίας των πολιτών όσον αφορά στην αναγνώριση της ζήτησης ως μίας εκ των βασικών αιτιών της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων,*
- γ. Εκστρατείες ενημέρωσης που περιλαμβάνουν, όπου είναι δυνατό, μεταξύ άλλων, τις δημόσιες αρχές και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής,*
- δ. Προληπτικά μέτρα, περιλαμβανομένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων για αγόρια και κορίτσια κατά τα σχολικά τους χρόνια, τα οποία τονίζουν την απαράδεκτη φύση των διακρίσεων λόγω φύλου, και τις καταστροφικές τους συνέπειες, τη σπουδαιότητα της ισότητας των δύο φύλων και την αξιοπρέπεια και ακεραιότητα κάθε ανθρώπου.*

Αυτό το άρθρο δίνει μια θετική υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών να θεσπίζουν και να ενισχύουν τα μέτρα για την αποθάρρυνση της ζήτησης είτε όσον αφορά τη σεξουαλική εκμετάλλευση ή σε σχέση με την καταναγκαστική εργασία ή υπηρεσίες, δουλεία και άλλες πρακτικές που προσομοιάζουν με τη δουλεία, την υποτέλεια και την αφαίρεση οργάνων. Με το να αφιερώσουν

72. Ibid παράγραφος 103

ξεχωριστή διάταξη για την αποθάρρυνση της ζήτησης, οι συντάκτες προσπάθησαν να υπογραμμίσουν τη σημασία της αντιμετώπισης της ζήτησης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ίδια.

Το άρθρο 7 της Σύμβασης αναφέρεται στην ανάγκη ενίσχυσης του συνοριακού ελέγχου και δεν διαφέρει ουσιωδώς από το αντίστοιχο άρθρο 11 της Σύμβασης του Παλέρμo. Το ίδιο ισχύει και για τα επόμενα άρθρα του κεφαλαίου II της Σύμβασης, τα οποία αφορούν την ασφάλεια και τον έλεγχο των εγγράφων (άρθρο 8) και τη νομιμότητα των εγγράφων (άρθρο 9).

Αντίθετα, το άρθρο 10 της Σύμβασης προβαίνει σε μια καινοτομία σε σχέση με την προηγούμενη Σύμβαση του Παλέρμo: προβλέπεται ρητώς η διαδικασία αναγνώρισης των θυμάτων trafficking. Η αναγνώριση θα γίνεται από ειδικά εκπαιδευμένα άτομα τα οποία θα στελεχώνουν τις αρμόδιες αρχές και τα οποία θα είναι ικανά να αναγνωρίζουν και να βοηθούν τα θύματα, περιλαμβανομένων των παιδιών. Τα συμβαλλόμενα μέρη θα πρέπει να είναι σε θέση να διασφαλίζουν ότι *«οι διάφορες αρχές συνεργάζονται μεταξύ τους καθώς και με άλλους οργανισμούς στήριξης έτσι ώστε τα θύματα να μπορούν: α. να αναγνωρίζονται βάσει μιας διαδικασίας, η οποία λαμβάνει πλήρως υπόψη την ειδική περίπτωση των θυμάτων γυναικών και παιδιών και β. όπου απαιτείται να λαμβάνουν άδειες διαμονής (...)*».⁷³

Η αναγνώριση των θυμάτων είναι ζωτικής σημασίας και είναι συχνά δύσκολο καθώς απαιτεί λεπτομερείς έρευνες. Η αποτυχία να εντοπιστεί ένα θύμα σωματεμπορίας σωστά, σημαίνει ότι αυτό θα συνεχίσει να στερείται τα θεμελιώδη δικαιώματά του.

Μέσω της διαδικασίας αναγνώρισης, οι αρμόδιες αρχές αναζητούν και αξιολογούν διαφορετικές περιστάσεις αλλά σε κάθε περίπτωση η αναγνώριση ενός θύματος trafficking είναι μια διαδικασία που μπορεί να αποδειχτεί χρονοβόρα.⁷⁴ Γι αυτό, σε περιπτώσεις όπου οι αρμόδιες αρχές έχουν βάσιμους λόγους να πιστεύουν ότι το πρόσωπο που έχουν μπροστά τους είναι πιθανώς θύμα trafficking, είναι υποχρεωμένοι να μην επιτρέψουν την απομάκρυνσή του από την επικράτεια του Κράτους, εωσότου ολοκληρωθεί η διαδικασία

73. Άρθρο 10§1 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων, Βαρσοβία, 16.5.2005 όπως αυτή κυρώθηκε με το νόμο Ν. 4216/2013 ΦΕΚ Φ.Ε.Κ. 215 Τεύχος Α'/11-10-2013

74. Μπορεί να απαιτεί την ανταλλαγή πληροφοριών με άλλες χώρες ή μέρη ή με οργανώσεις υποστήριξης θυμάτων, κάτι που μπορεί να επιμηκύνει τη διαδικασία προσδιορισμού, βλ. Αιτιολογική Έκθεση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης supra note 68

αναγνώρισης αυτού.⁷⁵ Η διαδικασία της αναγνώρισης του θύματος από τις αρμόδιες αρχές είναι ανεξάρτητη από τυχόν ποινική δίωξη που μπορεί να ασκηθεί σε βάρος των διακινητών. Επομένως είναι δυνατό να ολοκληρωθεί η διαδικασία αναγνώρισης του θύματος χωρίς να επέλθει ποινική καταδίκη.

Μαζί με την προστασία της ιδιωτικής ζωής των θυμάτων (άρθρο 11), η Σύμβαση προβλέπει την αρωγή αυτών, ώστε να καθίσταται δυνατή η σωματική, ψυχολογική και κοινωνική αποκατάστασή τους (άρθρο 12). Ακόμα το άρθρο 14 προβλέπει ρητά τις περιπτώσεις όπου το συμβαλλόμενο Κράτος οφείλει να εκδώσει άδεια διαμονής στο θύμα και το αμέσως επόμενο άρθρο προβλέπει τη δυνατότητα χρηματικής αποζημίωσης των θυμάτων. Η υποχρέωση αποζημίωσης των θυμάτων βαραίνει τους ίδιους τους διακινητές⁷⁶. Κατόπιν, το άρθρο 16 της Σύμβασης προβλέπει τα περί επαναπατριsmού των θυμάτων, πράξη που πρέπει πάντα να γίνεται έχοντας υπόψη τα δικαιώματα, την ασφάλεια και την αξιοπρέπεια του ατόμου⁷⁷.

Τα επόμενα δυο κεφάλαια της Σύμβασης περιλαμβάνουν τις διατάξεις 18 ως 31 και αφορούν στην ποινική καταστολή του εγκλήματος της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων. Ειδικότερα, το Κεφάλαιο III περιλαμβάνει ρυθμίσεις γενικού ποινικού δικαίου, όπως για παράδειγμα περιπτώσεις συμμετοχής και απόπειρας⁷⁸, ποιες ενέργειες συνιστούν επιβαρυντικές περιστάσεις⁷⁹, αλλά και ρυθμίσεις σχετικά με την προστασία των θυμάτων, μαρτύρων και συνεργαζόμενων με τις δικαστικές αρχές⁸⁰.

Το Κεφάλαιο VI ορίζει τις διατάξεις σχετικά με τη διεθνή συνεργασία μεταξύ των Συμβαλλομένων Μερών της Σύμβασης. Οι διατάξεις αυτές δεν περιορίζονται στη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, αλλά αφορούν, επίσης, τη συνεργασία στον τομέα της πρόληψης της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία και βοήθεια των θυμάτων. Σχετικά με τη συνεργασία επί ποινικών υποθέσεων, όπως αναφέρεται και στην Αιτιολογική Έκθεση της Σύμβασης, αυτή σκοπίμως δεν αναλύεται ιδιαίτερα στην παρούσα Σύμβαση καθώς υπάρχουν ειδικές Συνθήκες στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης

75. Άρθρο 10§2 της Σύμβασης, *supra* note 75

76. Άρθρο 15§3 της Σύμβασης, *supra* note 75

77. Και εδώ, όπως και στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο, αναφέρεται ότι η επιστροφή του ατόμου είναι «κατά προτίμηση εκούσια», διατύπωση που αφήνει περιθώρια να εννοηθεί ότι μπορεί ο επαναπατριsmός να γίνει και χωρίς τη θέληση του προσώπου. Βλ. Άρθρο 16§2 της Σύμβασης της Σύμβασης, *supra* note 75

78. Άρθρο 21 της Σύμβασης, *ibid.*

79. *Ibid* Άρθρο 24

80. *Ibid* Άρθρο 28

που αφορούν αποκλειστικά την διεθνή συνεργασία επί ποινικών υποθέσεων⁸¹. Έτσι κρίθηκε ότι η απλή αναπαραγωγή των διατάξεων αυτών στη Σύμβαση για τη Δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων είναι άσκοπη. Έτσι, οι διατάξεις για τη διεθνή συνεργασία περιορίστηκαν στην αναφορά σε γενικές αρχές διεθνούς συνεργασίας, όπως η παροχή πληροφοριών⁸² και η συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών.⁸³

Η σημαντικότερη πρόβλεψη της Σύμβασης για τη Δράση κατά της Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων ήταν η υιοθέτηση ενός μηχανισμού παρακολούθησης απαρτιζόμενο από ειδικούς εμπειρογνώμονες, επιφορτισμένους με το έργο της παρακολούθησης της εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης από τα Κράτη μέρη⁸⁴. Η ομάδα εμπειρογνομένων (GRETA)⁸⁵ απαρτίζεται από 10-15 μέλη τα οποία εκλέγονται από την Επιτροπή των συμβαλλομένων μερών⁸⁶ για τετραετή θητεία.

Το σύστημα παρακολούθησης που προβλέπεται από τη Σύμβαση έχει δύο πυλώνες: αφενός ένα τεχνικό σώμα ανεξάρτητων εμπειρογνομένων υψηλού επιπέδου με γνώσεις στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της αρωγής και προστασίας των θυμάτων (GRETA), και από την άλλη πλευρά, ένα πολιτικό όργανο, την Επιτροπή των συμβαλλομένων μερών η οποία απαρτίζεται από αντιπροσώπους της Επιτροπής των Υπουργών των Μερών της Σύμβασης και των εκπροσώπων των μερών που δεν είναι μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Ο τρόπος λειτουργίας της GRETA προβλέπεται από το άρθρο 38 της Σύμβασης. Η διαδικασία αξιολόγησης θα πρέπει να διαιρεθεί σε κύκλους. Κατά την έναρξη κάθε κύκλου η ομάδα GRETA επιλέγει συγκεκριμένες διατάξεις της Σύμβασης, την εφαρμογή των οποίων επιθυμεί να ελέγξει⁸⁷, καθώς επίσης υποδεικνύει τα πλέον κατάλληλα μέσα για τη διενέργεια της αξιολόγησης. Η

81. Αυτές είναι: η Ευρωπαϊκή Σύμβαση εκδόσεως (ETS No. 24), η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την αμοιβαία Συνδρομή σε ποινικές υποθέσεις (ETS No. 30) και τα πρωτόκολλα αυτής (ETS αριθ. 86, 98, 99 και 182) και η Σύμβαση για το ξέπλυμα, την έρευνα, την κατάσχεση και τη δήμευση των προϊόντων από εγκληματικές δραστηριότητες (ETS No. 141)

82. Άρθρο 34 της Σύμβασης, *supra* note 75

83. *Ibid* Άρθρο 35

84. *Ibid* Άρθρο 36 επ.

85. Group of Experts on Action Against Trafficking in Human Beings (GRETA)

86. Η Επιτροπή των συμβαλλομένων κρατών αποτελείται από τους αντιπροσώπους στην Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης των Κρατών μελών, μερών της Σύμβασης και τους αντιπροσώπους των συμβαλλομένων μερών της Σύμβασης, τα οποία δεν είναι μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης (άρθρο 37).

87. [Rules of procedure for evaluating implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the parties](#) Adopted on 17 June 2009 and amended on 21 November 2014 (the rules as amended enter into force on 1 January 2015)

αξιολόγηση είναι πιθανό να αρχίσει ζητώντας από τα μέρη να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο στη συνέχεια θα ακολουθείται από συμπληρωματικές αιτήσεις παροχής πληροφοριών. Αν η GRETA το κρίνει αναγκαίο μπορεί επίσης να ζητήσει πληροφορίες από την κοινωνία των πολιτών ή/και να οργανώσει επισκέψεις σε διάφορες χώρες, προκειμένου να λάβει περισσότερες πληροφορίες. Όταν η GRETA συγκεντρώσει όλες τις πληροφορίες που χρειάζεται από ένα Κράτος μέρος, συντάσσει ένα σχέδιο έκθεσης, το οποίο αποστέλλεται στο ενδιαφερόμενο Κράτος για να λάβει γνώση και να υποβάλλει τα σχόλια του. Κατόπιν, αφού τα παραπάνω σχόλια υποβληθούν εμπροθέσμως στην GRETA, η τελευταία συντάσσει την τελική έκθεση η οποία αποστέλλεται ταυτοχρόνως στο ενδιαφερόμενο Κράτος και στην Επιτροπή των συμβαλλομένων μερών. Η Επιτροπή δεν έχει δικαίωμα να τροποποιήσει την έκθεση της ομάδας των εμπειρογνομόνων, μπορεί ωστόσο να κάνει Συστάσεις προς το ενδιαφερόμενο μέρος σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής των συμπερασμάτων της GRETA.

Ο πρώτος γύρος αξιολόγησης ξεκίνησε τον Φεβρουάριο του 2010, όταν το ερωτηματολόγιο στάλθηκε στις δέκα πρώτες χώρες που έγιναν συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης. Ο δεύτερος γύρος αξιολόγησης ξεκίνησε το Μάιο του 2014 για τις τρεις χώρες που είχαν ολοκληρώσει τον πρώτο γύρο αξιολόγησης. Μέχρι σήμερα, η GRETA έχει συμβάλλει στην έκδοση περισσότερων από 30 εκθέσεων αξιολόγησης της εφαρμογής της Σύμβασης. Σχετικά με το περιεχόμενο των εκθέσεων αυτών και αναφορικά με τα συμπεράσματα που μπορούμε να εξάγουμε, θα αναφερθούμε στην επόμενη ενότητα της παρούσας εργασίας.

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπινων οργάνων

Η μεταμόσχευση οργάνων από ένα άτομο εν ζωή ή όχι σε ένα άλλο για θεραπευτικούς σκοπούς είναι ένας σχετικά νέος κλάδος της ιατρικής ο οποίος αναπτύσσεται με ταχύτατους ρυθμούς. Παρά την αυξανόμενη ζήτηση δοτών οργάνων, παρατηρείται σε παγκόσμιο επίπεδο έλλειψη οργάνων προς μεταμόσχευση, γεγονός που συντελεί στην δημιουργία κυκλωμάτων «μαύρης αγοράς» ανθρώπινων ιστών και οργάνων. Σήμερα, η εκμετάλλευση της οικονομικής δυσχέρειας ανθρώπων με σκοπό την αφαίρεση οργάνων με σκοπό την μεταπώληση τους έχει λάβει ιδιαίτερες διαστάσεις. Σύμφωνα με την έκθεση

της Ειδικού Εισηγητή για το trafficking⁸⁸, η παγκόσμια δραστηριοποίηση συνδικάτων μεταμοσχεύσεων και η ανάπτυξη του επονομαζόμενου «transplant tourism» είναι μερικές μόνο από τις πτυχές του προβλήματος της διακίνησης προσώπων.

Αν θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε τα κύρια προβλήματα που ανακόπτουν θα λέγαμε ότι σε επίπεδο αναγνωρισιμότητας, η διακίνηση οργάνων είναι δύσκολο να εντοπιστεί, τόσο εξαιτίας της φύσης του εγκλήματος της διακίνησης προσώπων που τείνει να παραμένει στο κοινωνικό περιθώριο, αλλά και γιατί οι γιατροί και νοσηλευτές που πραγματοποιούν τις μεταμοσχεύσεις συχνά δεσμεύονται από το ιατρικό απόρρητο και κανόνες προστασία της ιδιωτικής ζωής του ασθενούς, που του απαγορεύει τη δημοσιοποίηση στοιχείων που μπορεί να αποδεικνύονταν χρήσιμα για τον εντοπισμό των διακινητών. Ακόμα, πρόβλημα εντοπίζεται ακόμα και στην ορολογία, η οποία δεν γίνεται αντιληπτή από όλα τα Κράτη με τον ίδιο τρόπο. Μερίδα αυτών, όπως και αρκετοί διεθνείς οργανισμοί, ισχυρίζονται ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στην διακίνηση οργάνων και στη διακίνηση προσώπων με σκοπό την αφαίρεση οργάνων. Μολοταύτα, η διάκριση δεν φαίνεται να έχει ιδιαίτερη σημασία, δεδομένου ότι τα ανθρώπινα όργανα δεν μπορούν να αφαιρεθούν και να πουληθούν αν δεν επέμβει κανείς πρώτα στον άνθρωπο με τρόπο που να επιτρέπει τη χειρουργική αφαίρεση τους. Επομένως η εκμετάλλευση των προσώπων που βρίσκονται σε δεινή οικονομική θέση αποτελεί και εδώ στοιχείο του εγκλήματος και εμπίπτει στην έννοια της διακίνησης προσώπων⁸⁹. Ωστόσο σήμερα καθίσταται σαφές ότι η εκμετάλλευση τω προσώπων με σκοπό την αφαίρεση οργάνων θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ξεχωριστά από τις λοιπές περιπτώσεις εκμετάλλευσης προσώπων.⁹⁰

Το έλλειμμα που παρουσιάζε το διεθνές νομικό πλαίσιο σε αυτή την κατεύθυνση της καταπολέμησης της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπινων οργάνων αποτελούσε ενδεχομένως το μεγαλύτερο πρόβλημα καθώς αφενός συντηρούσε το εμπόριο οργάνων αφετέρου συντηρούσε τη σύγχυση των Κρατών ως προς την επιλογή του τρόπου αντιμετώπισης. Η Διακήρυξη της Κωνσταντινούπολης για τη διακίνηση οργάνων και τον μεταμοσχευτικό

88. A/68/256 Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, Joy Ngozi Ezeilo, The issue of trafficking in persons for the removal of organs, 68th Session GA

89. Ibid. para.(20)(47)

90. Η Γενική Συνέλευση της Παγκόσμιας Ιατρικής Συνδέσμου (World Medical Association) από το 1985 έχει εκδώσει σειρά αποφάσεων και οδηγιών σχετικά με την καταπολέμηση του εμπορίου οργάνων, συμπεριλαμβανομένων αποφάσεων που καταδικάζαν την αφαίρεση οργάνων από πρώην κατάδικους οι οποίοι εκτελέστηκαν.

τουρισμό το 2008 άσκησε έντονη επίδραση τόσο σε εθνικό όσο και διεθνές επίπεδο. Σε επίπεδο δεσμευτικών διεθνών κειμένων, μόνο το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την προστασία του Παιδιού αναφέρεται ρητώς στο ζήτημα απαγορεύοντας την αφαίρεση παιδικών οργάνων με σκοπό την αποκόμιση οικονομικού οφέλους⁹¹. Η πιο σημαντική ωστόσο διεθνής Σύμβαση παραμένει το Πρωτόκολλο για την Καταπολέμηση της διακίνησης προσώπων των Ηνωμένων Εθνών, το οποίο απαγορεύει τη διακίνηση με σκοπό την αφαίρεση οργάνων.

Προς την ολοκλήρωση του νομικού πλαισίου για τη δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων, το Μάρτιο του 2015 το Συμβούλιο της Ευρώπης θέτει προς υπογραφή τη νέα, ειδικότερη Σύμβαση κατά της εμπορίας ανθρώπινων οργάνων.⁹² Η Σύμβαση, η οποία δεν έχει τεθεί ακόμα σε ισχύ, καλεί τις κυβερνήσεις να καθιερώσουν ως ποινικό αδίκημα την παράνομη αφαίρεση ανθρωπίνων οργάνων από ζωντανούς ή νεκρούς δότες: στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- a) όπου η αφαίρεση εκτελείται χωρίς την ελεύθερη, κατόπιν ενημέρωσης και ρητή συγκατάθεση του δωρητή ή, στην περίπτωση όπου ο δότης είναι νεκρός, χωρίς να έχουν λάβει άδεια για την αφαίρεση, σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο του
- b) όπου, σε αντάλλαγμα για την αφαίρεση οργάνων, ο δότης ή κάποιος τρίτος λαμβάνει οικονομικό όφελος ή ανάλογο πλεονέκτημα
- c) όπου σε αντάλλαγμα για την αφαίρεση οργάνων από νεκρό δότη, ένας τρίτος λαμβάνει οικονομικό όφελος ή ανάλογο οικονομικό πλεονέκτημα

Η Σύμβαση προβλέπει, επίσης, μέτρα προστασίας και αποζημίωσης των θυμάτων, καθώς και τα μέτρα πρόληψης για τη διασφάλιση της διαφάνειας και της ισότιμης πρόσβασης στις υπηρεσίες μεταμόσχευσης. Παρα το γεγονός ότι τόσο το Πρωτόκολλο του Παλέρμο το 2000 όσο και η Σύμβαση για τη Δράση κατά της εμπορίας Ανθρώπων του Συμβουλίου το 2005 περιλαμβάνουν διατάξεις σχετικά με την ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων με σκοπό την αφαίρεση οργάνων, σύντομα έγινε αντιληπτό ότι η εμπορία ανθρωπίνων οργάνων αποτελεί μια ιδιαίτερη πτυχή του human trafficking που χρήζει περαιτέρω ανάλυσης. Έτσι ξεκίνησε από τη μεριά του Συμβουλίου της Ευρώπης και του ειδικού γραφείου των Ηνωμένων Εθνών μια κοινή μελέτη, με στόχο να καταστήσει σαφή τη διάκριση μεταξύ της εμπορίας ανθρώπων για τους σκοπούς

91. Άρθρο 3 (1)(α)(β)(γ)

92. Council of Europe Convention against Trafficking in Human Organs and its Explanatory Report, ETS 216, 25.III.2015, done March 25, 2015 at Santiago de Compostela

της αφαίρεσης των οργάνων και της εμπορίας ανθρωπίνων οργάνων per se⁹³. Το γεγονός ότι η συγκεκριμένη Σύμβαση είναι τόσο πρόσφατη αφού μετράει μόλις 7 μήνες ζωής και δεν έχει τεθεί ακόμα σε ισχύ, δεν μας επιτρέπει να την αξιολογήσουμε σε βάθος.

Το γεγονός ότι από το σύνολο των θυμάτων που αναγνωρίζονται και καταφέρνουν να αποδεσμευτούν από τα κυκλώματα εμπορίας προσώπων, ένα πολύ μικρό, ως ανύπαρκτο ποσοστό αποτελούν θύματα εμπορίας οργάνων, αποδεικνύει τις δυσκολίες που συνοδεύουν αυτή τη μορφή εκμετάλλευσης. Δυστυχώς, η έλλειψη ειδικών κρατικών δομών για την αρωγή των θυμάτων εμπορίας με σκοπό την αφαίρεση οργάνων αποτελεί έναν από τους λόγους που αυτές οι περιπτώσεις παραμένουν αφανείς⁹⁴. Δεν λείπουν βέβαια και αισιόδοξα μηνύματα, όπως η καταδίκη 5 Κοσοβάρων και 3 γιατρών για τη συμμετοχή τους σε συνδικάτο διακίνησης οργάνων εκμεταλλεόμενοι την αδύναμη οικονομική θέση ανθρώπων από τη Μολδαβία, τη Ρωσία, την Τουρκία (εκ των οποίων πέντε ήταν παιδιά) με σκοπό την διοχέτευση των οργάνων στον Καναδά, τη Γερμανία, το Ισραήλ⁹⁵.

2.2.2. Η Δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η προστασία των θυμάτων της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων από πολύ νωρίς αποτέλεσε στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Η Ευρωπαϊκή Ένωση ασχολήθηκε ενεργά με το θέμα της παράνομης διακίνησης κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1990, δημοσιεύοντας το 1997, μια λεπτομερή Κοινή Δράση σχετικά με το θέμα της εμπορίας ανθρώπων και τη σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών⁹⁶. Το άρθρο 5 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων θα είναι το επόμενο χρονικά νομικό κείμενο που θα καταδικάσει την εμπορία ανθρώπων διατυπώνοντας ρητά: « 1. *Κανείς δεν μπορεί να κρατηθεί σε δουλεία ούτε*

93. Ibid., Explanatory Report

94. OSCE Office of the Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings, Trafficking in Human Beings for the Purpose of Organ Removal in the OSCE Region, σελ.51

95. Dan Bilefsky, «5 Are Convicted in Kosovo Organ Trafficking», New York Times, 29 April 2013

96. Κοινή Δράση 97/154/ΔΕΥ (Joint Action of 24 February 1997 concerning action to combat trafficking in human beings and sexual exploitation of children (97/154/JHA)), η οποία έπαυσε να ισχύει με τη θέση σε ισχύ της Απόφασης πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 19ης Ιουλίου 2002 για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (ΕΕ L 203 της 1/8/2002), (άρθρο 9)

σε ειλωτεία. 2. Κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία.
3. Απαγορεύεται η εμπορία των ανθρωπίνων όντων»⁹⁷.

Στο χρονικό διάστημα 2002-2004 ΤΟ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης υιοθέτησε δύο ακόμα κείμενα τα οποία αφορούσαν την εμπορία και διακίνηση προσώπων: την απόφαση-πλαίσιο για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (2002)⁹⁸ και την Οδηγία 2004/81/ΕΚ για την βραχυπρόθεσμη χορήγηση άδειας διαμονής στα θύματα εμπορίας ανθρώπων.⁹⁹

Η Απόφαση-πλαίσιο για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων του 2002, αντικατέστησε την προηγούμενη Κοινή Δράση του 1997 και περιλάμβανε ένα ευρύ φάσμα πρωτοβουλιών. Σε γενικές γραμμές στηρίχθηκε αρκετά στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο (2000), ειδικά σε ότι αφορούσε τις ποινικές προεκτάσεις του φαινομένου. Η Απόφαση πλαίσιο προκρίνει ιδιαίτερα την εφαρμογή κυρώσεων όσον αφορά τους δράστες, επαρκώς αυστηρές, ώστε να είναι δυνατόν να υπαχθεί η εμπορία ανθρώπων στα νομοθετήματα που έχουν ήδη θεσπιστεί για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Εκτός από φυσικά πρόσωπα, δράστες μπορεί να είναι και νομικά πρόσωπα, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, τα οποία, συνεπώς, απειλούνται με επιβολή κυρώσεων όπως ο αποκλεισμός από δημόσιες παροχές ή ενισχύσεις, ή προσωρινή ή οριστική απαγόρευση της άσκησης εμπορικής δραστηριότητας, ή ακόμα και δικαστική εντολή διάλυσης¹⁰⁰.

Η Οδηγία 2004/81/ΕΚ, η οποία υιοθετήθηκε στον απόηχο των δεσμεύσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου κατά την ειδική Σύνοδο στο Τάμπερε, της 15^{ης} και 16^{ης} Οκτωβρίου 1999, ήταν προσανατολισμένη στην καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και την δημιουργία μιας κοινής πολιτικής μετανάστευσης βασιζόμενη στη συνεργασία των κρατών με σκοπό την εξάρθρωση των κυκλωμάτων εμπορίας και διακίνησης προσώπων. Από την άλλη, η Οδηγία για την βραχυπρόθεσμη χορήγηση άδειας διαμονής στα θύματα εμπορίας ανθρώπων, δημιουργήθηκε με σκοπό να παράσχει κίνητρα

97. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διακηρύχτηκε στη Νίκαια στις 7 Δεκεμβρίου 2000 από τα αρμόδια για την ενωσιακή νομοπαραγωγική διαδικασία θεσμικά όργανα αλλά απέκτησε νομική δεσμευτικότητα με τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας, το Νοέμβριο του 2009, 2012/C 326/02.

98. Απόφασης πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 19ης Ιουλίου 2002 για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (ΕΕ L 203 της 1/8/2002) (Council Framework Decision of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings (2002/629 JHA))

99. Οδηγία 2004/81/ΕΚ Σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών- θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές (Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004) (ΕΕ L 261 της 6/8/2004)

100. Άρθρο 5 της Απόφασης πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ supra note 98

στα άτομα που παρανόμως εισήλθαν στη χώρα είτε ως θύματα παράνομης διακίνησης είτε ως θύματα εμπορίας ανθρώπων, ώστε να συνεργαστούν με τις αστυνομικές αρχές της χώρας. Το Κράτος Μέλος οφείλει περαιτέρω να χορηγεί προθεσμία περίσκεψης, που θα επιτρέπει στους υπηκόους τρίτων χωρών και θύματα εμπορίας ανθρώπων να συνέλθουν, να ξεφύγουν από την επιρροή των δραστών και να αποφασίσουν περί της συνεργασίας τους με τις Αρχές καθώς επίσης οφείλει να μεριμνά για την εξασφάλιση ανθρώπινων συνθηκών διαβίωσης.^{101 102}

Η Οδηγία 2011/36/ΕΕ της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της

Οι εκτιμήσεις σχετικά με την αντιμετώπιση του φαινομένου του trafficking εκ μέρους της ΕΕ, επιβεβαίωσαν μια σειρά προβλημάτων, κυρίως όμως το ότι ο αριθμός των ποινικών διαδικασιών και των θυμάτων που ζητούσαν βοήθεια δεν ήταν αρκετά υψηλός σε σχέση με το εκτιμώμενο μέγεθος και τη σοβαρότητα της εγκλήματος.¹⁰³ Έτσι ξεκίνησε μια διαδικασία σχεδιασμού ενός νέου κειμένου που θα κάλυπτε τις σύγχρονες απαιτήσεις. Τον Μάρτιο του 2009 κατατίθεται πρόταση για υιοθέτηση απόφασης-πλαίσιο του Συμβουλίου σχετικά με την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, η οποία θα αντικαταστήσει την απόφαση-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου, με στόχο την συμφιλίωση των περαιτέρω αποκλίσεων μεταξύ των νομοθεσιών των κρατών μελών της ΕΕ σχετικά με την πρόληψη, την προστασία των θυμάτων και τη δίωξη των διακινητές. Από το έργο των προπαρασκευαστικών επιτροπών προκύπτουν θετικές αντιδράσεις, η θέση όμως σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας ανατρέπει το μέχρι τότε σύστημα λήψης αποφάσεων που χρησιμοποιείται για την παραγωγή των αποφάσεων-πλαίσιο¹⁰⁴. Παρά το γεγονός αυτό, φαίνεται ότι εξακολουθεί να υπάρχει ενδιαφέρον για περαιτέρω διαπραγματεύση στο πλαίσιο της αναθεωρημένης Διαδικασίας της ΕΕ, και μάλιστα μια «κατ 'ουσίαν ταυτόσημη» πρόταση: μια νέα οδηγία για την παράνομη διακίνηση κατατέθηκε στις 29 Μαρτίου 2010. Η Οδηγία αυτή είναι η 2011/36/ΕΕ, την οποία θα αναλύσουμε αμέσως.

101. Άρθρα 6 και 7 της Οδηγίας 2004/81/ΕΚ

102. Για την κριτική των δύο κειμένων δεξ: Gallagher, Anne 2010 supra note 9, σελ. 96-103

103. Ibid. σελ 103

104. Αναλυτικότερα: Gallagher, Anne. (2010), supra note 9, σελ. 96-110

Νομικές υποχρεώσεις που απορρέουν από την Οδηγία 2011/36/ΕΕ

Η οδηγία της 5^{ης} Απριλίου του 2011¹⁰⁵ αποτέλεσε ακόμα ένα βήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της. Η Οδηγία αντικατέστησε την προηγούμενη απόφαση-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 19ης Ιουλίου 2002, για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων¹⁰⁶, με σκοπό να βελτιώσει το επίπεδο προστασίας λαμβάνοντας υπόψη σύγχρονα στοιχεία και πρακτικές. Η πρόταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου εξάλλου, σχετικά με το περιεχόμενο της παρούσας Οδηγίας, τόνιζε την ανάγκη υιοθέτησης μιας νέας νομοθετικής πράξης η οποία θα ενσωματώσει ορισμένες διατάξεις της μέχρι τότε ισχύουσας απόφασης-πλαίσιο και συγχρόνως να περιλαμβάνει νέες διατάξεις¹⁰⁷. Η Οδηγία ακόμα θέσπιζε διορία μεταφοράς από τα κράτη μέλη στην εσωτερική έννομη τάξη τους έως τις 6 Απριλίου 2013.

Η παρούσα οδηγία υιοθετεί ολοκληρωμένη, ολιστική και υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προσέγγιση όσον αφορά την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και θεσπίζει ελάχιστους κανόνες σχετικά με τον ορισμό των ποινικών αδικημάτων και των κυρώσεων στον τομέα της εμπορίας ανθρώπων¹⁰⁸. Καθώς η Οδηγία αυτή έρχεται σχεδόν μια δεκαετία μετά την Απόφαση-Πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου, ο ορισμός που χρησιμοποιεί για την προσέγγιση της έννοιας της εμπορίας ανθρώπων είναι ευρύτερος στα πλαίσια του οποίου υιοθετεί πρόσθετες μορφές εκμετάλλευσης. Ακόμα, στο επίπεδο των ποινών, η παρούσα Οδηγία διαθέτει ένα ευρύ φάσμα κυρώσεων που κυμαίνονται ανάμεσα σε χαμηλής έντασης κυρώσεις αλλά και σε ιδιαίτερα αυστηρές κυρώσεις, όταν το θύμα, για παράδειγμα ανήκει σε ευάλωτη ομάδα ή όταν κινδυνεύει το έννομο αγαθό της ζωής του. Ένα μεγάλο μέρος της Οδηγίας καλύπτει τα μέτρα στήριξης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων αλλά και την αποτελεσματική προστασία αυτών. Αναλυτικότερα:

105. Η οδηγία άρχισε να ισχύει από την ημερομηνία δημοσίευσής της στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 101,15 Απριλίου 2011 διαθέσιμη εδώ: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2011.101.01.0001.01.ELL

106. ΕΕ L 203 της 1.8.2002, σ. 1

107. European Parliament/ Legislative Observatory, Legislative proposal COM(2010)0095, Preventing and combating trafficking in human beings, and protecting victims Repealing Decision 2002/629/JHA, Framework Decision 2001/0024(CNS), δημοσιευμένο στις 29/03/2010, διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/summary.do?id=1106479&t=e&l=en>

108. Άρθρο 1 της Οδηγίας 2011/36/ΕΕ, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το Ν 4198/2013 (ΦΕΚ Α' 215/11.10.2013)

Το άρθρο 2 βρίσκεται στην καρδιά της Οδηγίας καθώς προσδιορίζει τα αδικήματα που σχετίζονται με την εμπορία ανθρώπων. Σε σχέση με τις διεθνείς Συμβάσεις που αναλύσαμε παραπάνω, ο ορισμός της άδικης πράξης δεν παρουσιάζει ουσιώδεις διαφορές. Έτσι το άρθρο 2(1) ορίζει:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι τιμωρούνται οι ακόλουθες εκ προθέσεως τελούμενες πράξεις:

Η πρόσληψη, μεταφορά, διακίνηση, στέγαση ή υποδοχή προσώπων, συμπεριλαμβανομένης και της ανταλλαγής ή της μεταβίβασης εξουσίας επί των προσώπων αυτών, με την απειλή της χρήσης ή τη χρήση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, με απαγωγή, απάτη, παραπλάνηση, κατάχρηση εξουσίας ή εβάλωτης θέσης ή με πληρωμή ή αποδοχή χρημάτων ή άλλων απολαβών για την εξασφάλιση της συναίνεσης προσώπου κατέχοντος εξουσία επί ενός άλλου, με σκοπό εκμετάλλευσης.»

Στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου ορίζεται ως εκμετάλλευση:

«Η εκμετάλλευση περιλαμβάνει, τουλάχιστον, την εκμετάλλευση της εκπόρευσης άλλων ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, την καταναγκαστική παροχή εργασίας ή υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης της επαιτείας, τη δουλεία ή άλλες πρακτικές παρεμφερείς προς τη δουλεία, την οικιακή δουλεία, την εκμετάλλευση εγκληματικών δραστηριοτήτων ή την αφαίρεση οργάνων.»

Η Οδηγία θέλοντας να λάβει υπόψη της τις σύγχρονες τάσεις και πρακτικές γύρω από την εμπορία ανθρώπων, διευρύνει την έννοια της εκμετάλλευσης. Έτσι στο πλαίσιο της Οδηγίας, η καταναγκαστική επαιτεία θα πρέπει να νοείται ως μορφή καταναγκαστικής εργασίας ή υπηρεσιών όπως ορίζονται στη σύμβαση ILO αριθ. 29 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας του 1930. Ως εκ τούτου, η εκμετάλλευση της επαιτείας, συμπεριλαμβανομένης της χρησιμοποίησης εξαρτωμένου ατόμου που είναι θύμα εμπορίας για σκοπούς επαιτείας, θα πρέπει να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ορισμού της εμπορίας ανθρώπων, μόνο εφόσον συντρέχουν όλα τα στοιχεία καταναγκαστικής εργασίας ή υπηρεσιών. Με αυτή τη ρηματική αναφορά στη Σύμβαση της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας του 1930 για την καταναγκαστική εργασία διευκολύνει το έργο της εφαρμογής των δύο μέσων, σε εθνικό επίπεδο κατά τρόπο συμπληρωματικό¹⁰⁹.

Αναφορικά με την συναίνεση του θύματος και εδώ ορίζεται ότι αυτή είναι αδιάφορη εάν έχουν χρησιμοποιηθεί τα μέσα που προσδιορίζονται στην παρά-

109. Joint UN Commentary on the EU Directive – A Human Rights-Based Approach, Prevent, Combat, Protect Human Trafficking, November 2011, Copyright © 2011 OHCHR, UNHCR, UNICEF, UNODC, UN Women and ILO.

γραφο 1 του άρθρου 2¹¹⁰. Αυτονόητο είναι ότι όταν κάποια από τις πράξεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, αφορά παιδί, συνιστά αξιόποινη πράξη εμπορίας ανθρώπων ακόμη και εάν δεν έχουν χρησιμοποιηθεί τα μέσα εξαπάτησης που ορίζει το άρθρο 2(1).

Το άρθρο 4 της Οδηγίας καθορίζει τον χαρακτήρα και το μέγεθος των κυρώσεων για τις παραβιάσεις των αδικημάτων του άρθρου 2. Συγκεκριμένα, προβλέπεται στερητική της ελευθερίας ποινή για τους αυτουργούς του άρθρου 2, το ανώτατο όριο της οποίας διαφέρει εάν πρόκειται για επιβαρυντική περίπτωση ή όχι. Οι επιβαρυντικές περιπτώσεις, οι οποίες επιφέρουν ποινή στερητική της ελευθερίας κατ' ανώτατο όριο 10 ετών, όπως αναφέρονται στο άρθρο 4 περιλαμβάνουν τις περιπτώσεις όπου η πράξη του άρθρου 2:

- a) *διεπράχθη εις βάρος ιδιαίτερα ευάλωτου θύματος, το οποίο βάσει της παρούσας οδηγίας, περιλαμβάνει τουλάχιστον θύματα παιδικής ηλικίας*
- b) *διεπράχθη στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης κατά την έννοια της απόφασης-πλαίσιο του Συμβουλίου 2008/841/ΔΕΥ της 24ης Οκτωβρίου 2008 για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος*
- c) *εκ προθέσεως ή λόγω σοβαρής αμέλειας, έθεσε σε κίνδυνο τη ζωή του θύματος*
- d) *διεπράχθη με τη χρήση σοβαρής βίας ή προκάλεσε ιδιαίτερα σοβαρή βλάβη στο θύμα.*¹¹¹

Για τις υπόλοιπες περιπτώσεις τέλεσης των πράξεων του άρθρου 2, προβλέπεται στερητική της ελευθερίας ποινή, το ανώτατο όριο της οποίας ανέρχεται σε τουλάχιστον πέντε έτη. Ακόμα, η τέλεση των παραπάνω αδικημάτων από δημόσιους λειτουργούς κατά την τέλεση των καθηκόντων τους θεωρείται επιβαρυντική περίπτωση¹¹². Ευθύνη φέρουν και τα νομικά πρόσωπα με βάση το άρθρο 5 της Οδηγίας που ορίζει ότι:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι τα νομικά πρόσωπα μπορούν να υπέχουν ευθύνη για τα αδικήματα που αναφέρονται στα άρθρα 2 και 3 τα οποία διαπράττονται προς όφελός τους από οποιοδήποτε πρόσωπο, είτε ενεργεί ατομικά είτε ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου, το οποίο κατέχει ιθύνουσα θέση εντός του νομικού προσώπου».

Οι κυρώσεις με τις οποίες απειλείται το νομικό πρόσωπο που εμπλέκεται με διακίνηση και εμπορία ανθρώπων, σύμφωνα με το Ν 4198/2013, μπορεί να έχουν χαρακτήρα διοικητικού πρόστιμου (από 15.000 έως 150.000 ευρώ), καθώς

110. Άρθρο 2(4) της Οδηγίας

111. Council Framework Decision 2008/841/JHA of 24 October 2008 on the fight against organised crime, EE L 300 της 11.11.2008, σελ. 42

112. Άρθρο 4(3) της Οδηγίας

επίσης και ανάκλησης ή αναστολής της άδειας λειτουργίας για χρονικό διάστημα έως έξι (6) μήνες ή απαγόρευσης άσκησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας για το ίδιο χρονικό διάστημα, είτε αποκλεισμού από δημόσιες παροχές, ενισχύσεις, επιδοτήσεις, αναθέσεις έργων και υπηρεσιών, προμήθειες, διαφημίσεις και διαγωνισμούς του Δημοσίου ή των νομικών προσώπων του δημόσιου τομέα για το ίδιο διάστημα¹¹³. Η ευθύνη του νομικού προσώπου δεν είναι ανεξάρτητη από την (αστική, ποινική ή πειθαρχική) ευθύνη που ενδέχεται να φέρουν φυσικά πρόσωπα.

Σημαντική ρύθμιση στην κατεύθυνση της μη εγκληματοποίησης των θυμάτων της εμπορίας ανθρώπων αποτελεί το άρθρο 8, το οποίο προτρέπει τα Κράτη μέλη να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να αποτρέπεται η *επιβολή κυρώσεων σε θύματα εμπορίας ανθρώπων λόγω της συμμετοχής τους σε εγκληματικές δραστηριότητες εφόσον η συμμετοχή αυτή ήταν άμεση συνέπεια του γεγονότος ότι αποτέλεσαν θύματα των αδικημάτων που αναφέρονται στο άρθρο 2*.¹¹⁴

Η συγκεκριμένη διάταξη είναι ιδιαίτερα σημαντική. Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του γραφείου του Υπατου Αρμοστή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, «η ποινικοποίηση των ίδιων των ατόμων που βρίσκονται εξαρτημένοι από τα κυκλώματα εμπορίας και διακίνησης προσώπων, είναι μεν συνηθισμένη, ακόμα και σε περιπτώσεις όπου είναι ξεκάθαρο ότι το άτομο εξαναγκάζεται να συμμετάσχει στην παράνομη πράξη, παραμένει δε τρομερά επισφαλής, διότι εμποδίζει την ταυτοποίηση των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων ως τέτοια»¹¹⁵. Η δίωξη, η επιβολή κυρώσεων ή/και κράτησης στερεί από τα θύματα εμπορίας ανθρώπων τη δυνατότητα να ασκήσουν τα δικαιώματά τους, όπως η πρόσβαση στη δικαιοσύνη, και τους εγκλωβίζει σε μια θέση θυματοποίησης, να βιώνουν ακόμα μια τραυματική εμπειρία. Από την άλλη, είναι σαφές, ότι η μη άσκηση δίωξης ή μη επιβολή ποινών, καθώς και η απαγόρευση της κράτησης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων είναι προς το συμφέρον της ποινικής δίωξης, καθώς διευκολύνει τα θύματα να ζητήσουν βοήθεια από τις αρχές¹¹⁶.

113. Άρθρο 3 του Ν 4198/2013

114. Άρθρο 8(1) της Οδηγίας

115. UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking, Commentary*, New York and Geneva 2010, Principle 7, p. 129

116. *Joint UN Commentary on the EU Directive – A Human Rights-Based Approach, Prevent, Combat, Protect Human Trafficking*, November 2011, Copyright © 2011 OHCHR, UNHCR, UNICEF, UNODC, UN Women and ILO, σελ. 35

Ακόμα, σε ότι αφορά τη διεξαγωγή της ποινικής διαδικασίας, προβλέπεται η αυτεπάγγελτη δίωξη των δραστών και η συνέχιση της ποινικής δίκης ακόμα και αν το θύμα αποσύρει την κατάθεσή του. Ειδικά για τα θύματα που είναι ανήλικα όταν βρίσκονται υπό το καθεστώς της εξάρτησης, γίνεται ειδική επισήμανση προς τα Κράτη μέλη, ώστε να προβλέπουν στο εσωτερικό τους νομοθεσία τέτοια που να επιτρέπει τη δίωξη για ικανό χρονικό διάστημα μετά την ενηλικίωση του θύματος.¹¹⁷

Σχετικά με τη δικαιοδοσία του Κράτους μέλους, αυτή υπάρχει για τα αδικήματα που διαπράττονται εξ ολοκλήρου ή εν μέρει στο έδαφός τους, καθώς και για τα αδικήματα των οποίων ο δράστης είναι υπήκοος του. Επιπλέον ένα Κράτος μέλος μπορεί, αφού ενημερώσει την Επιτροπή να θεμελιώσει περαιτέρω δικαιοδοσία για τα αδικήματα τα οποία έχουν διαπραχθεί εκτός του εδάφους του, μεταξύ άλλων όταν: α) το αδίκημα διαπράττεται εναντίον υπηκόων του ή προσώπου που έχει τη συνήθη διαμονή του στο έδαφός του, ή β) το αδίκημα διαπράττεται προς όφελος νομικού προσώπου εγκατεστημένου στο έδαφός του, ή γ) ο δράστης έχει τη συνήθη διαμονή του στο έδαφός του.¹¹⁸

Τα επόμενα άρθρα της Οδηγίας, τουτέστιν τα άρθρα 11 έως 18, αναφέρονται ειδικά στα θέματα της συνδρομής και παροχής στήριξης των θυμάτων, στην προστασία των θυμάτων, και ειδικά των παιδιών, στο πλαίσιο ποινικής έρευνας και διαδικασίας και στην πρόληψη. Ανάμεσα στις προβλέψεις για την παροχή συνδρομής τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να συσταθούν κατάλληλοι μηχανισμοί που θα αποβλέπουν στον έγκαιρο εντοπισμό θυμάτων και στην παροχή συνδρομής και βοήθειας σε αυτά, σε συνεργασία με τις σχετικές οργανώσεις στήριξης.¹¹⁹ Ειδικά για τα παιδιά θύματα, η Οδηγία θεσπίζει τεκμήριο υπέρ της ανηλικότητας στις περιπτώσεις όπου η ηλικία του θύματος είναι αδιευκρίνιστη και καλεί τα Κράτη να στηρίζουν τα παιδιά που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, στο πλαίσιο της φυσικής και ψυχοκοινωνικής αποκατάστασής τους και να φροντίζουν ώστε οι λύσεις που προσφέρονται στα ανήλικα θύματα να είναι μόνιμες¹²⁰ και να εφαρμόζονται με γνώμονα το ύψιστο συμφέρον του παιδιού.¹²¹

117. Άρθρο 9(2) της Οδηγίας

118. Άρθρο 10(2) της Οδηγίας

119. Άρθρο 11(4) της Οδηγίας

120. Άρθρο 14 της Οδηγίας

121. Άρθρο 13(1) της Οδηγίας

Στο πλαίσιο της ποινικής έρευνας και διαδικασίας, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων θα πρέπει να μπορούν να έχουν άμεση πρόσβαση σε νομικές συμβουλές αλλά και νομική εκπροσώπηση, η οποία θα πρέπει να είναι δωρεάν στις περιπτώσεις που το θύμα δεν έχει ιδίους πόρους¹²². Αντιστοίχως, όταν το θύμα είναι ανήλικο, οι αρμόδιες αρχές ορίζουν εκπρόσωπο στις περιπτώσεις που οι δικαιούχοι της γονικής μέριμνας αποκλείονται από την εκπροσώπηση του παιδιού λόγω σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ αυτών και του παιδιού θύματος¹²³. Και τα δύο άρθρα της Οδηγίας που αφορούν στην παροχή προστασίας στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας αναφέρουν ρητά ότι το θύμα εμπορίας ανθρώπων έχει δικαίωμα να ενημερωθεί για τα δικαιώματά του και ειδικά για το δικαίωμα αποζημίωσης. Το δικαίωμα αποζημίωσης των θυμάτων δεν είναι κάτι καινούριο, αφού το έχουμε συναντήσει και σε άλλες διεθνείς Συμβάσεις για την καταπολέμηση του trafficking. Και στην ίδια την Οδηγία υπάρχει ξεχωριστή διάταξη που αφορά στην αποζημίωση των θυμάτων. Ωστόσο, το πρωτότυπο της παρούσας προκύπτει από το ότι εισάγει ρητή δέσμευση στην ενημέρωση των θυμάτων από τις αρμόδιες υπηρεσίες για το δικαίωμά τους να διεκδικήσουν αποζημίωση. Με βάση το Ν 4198/2013 με τον οποίο ενσωματώνεται η Οδηγία στην ελληνική έννομη τάξη, συνίσταται αρχή με την ονομασία «Ελληνική Αρχή Αποζημίωσης», η οποία λειτουργεί στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και αποφαινεται, επί των αιτήσεων αποζημίωσης των θυμάτων εγκλημάτων βίας¹²⁴.

Στο κομμάτι της πρόληψης, τα Κράτη μέλη οφείλουν καταρχήν να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για την εκπαίδευση και κατάρτιση, για την αποθάρρυνση και μείωση της ζήτησης που ευνοεί όλες τις μορφές εκμετάλλευσης που συνδέονται με την εμπορία ανθρώπων¹²⁵. Η πρόθεση των συντακτών του κειμένου της Οδηγίας να περιλάβουν τη χρήση νέων τεχνολογιών για την πρόληψη της διακίνησης προσώπων φαίνεται στην παράγραφο 2 του άρθρου 18, η οποία ορίζει ότι με τη χρήση του Διαδικτύου οι αρμόδιοι φορείς οφείλουν να διοργανώνουν « (...)ενημερωτικές εκστρατείες και εκστρατείες ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης, προγράμματα έρευνας και εκπαίδευσης, ενδεχομένως σε συνεργασία με τις σχετικές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και άλλους ενδιαφερομένους φορείς, με στόχο την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και τον περιορισμό του

122. Άρθρο 12(1) της Οδηγίας

123. Άρθρο 15(1) της Οδηγίας

124. Άρθρο 5 του Ν 4198/2013 με τον οποίο τροποποιείται ο νόμος ν. 3811/2009 (Α' 231) σχετικά με την αποζημίωση των θυμάτων εγκλημάτων βίας από πρόθεση (Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2004/80/ΕΚ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 29ης Απριλίου 2004) και άλλες διατάξεις.

125. Άρθρο 18 της Οδηγίας

κινδύνου που υφίσταται για τα άτομα, και ιδιαίτερα τα παιδιά, να πέσουν θύματα εμπορίας ανθρώπων».

Για το συντονισμό των δράσεων όλων των Κρατών μελών, θεσπίστηκε Ευρωπαϊός Συντονιστής Δράσης κατά της Εμπορίας, με στόχο να διασφαλίζει συνεκτική προσέγγιση σε θέματα καταπολέμησης του εν λόγω φαινομένου στην ΕΕ. Τα Κράτη μέλη καταρχήν, σύμφωνα με το άρθρο 19 της Οδηγίας, είναι υποχρεωμένα να θεσπίσουν εθνικό ειδικό εισηγητή ή να δημιουργήσουν άλλους ανάλογους μηχανισμούς, κύριο καθήκον των οποίων θα είναι η διεξαγωγή εκτιμήσεων σχετικά με τις τάσεις ως προς την εμπορία ανθρώπων, η στάθμιση των αποτελεσμάτων των ενεργειών κατά της εμπορίας, καθώς και η συγκέντρωση στατιστικών στοιχείων σε στενή συνεργασία με τις σχετικές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό. Τέλος θα υποχρεούνται στην υποβολή αναφορών, οι οποίες θα διαβιβάζονται στον Ευρωπαϊό Συντονιστή με σκοπό ο τελευταίος να συμμετάσχει στη διαδικασία σύνταξης έκθεσης από την Επιτροπή, ανά διετία, σχετικά με την πρόοδο που σημειώνεται στις ενέργειες για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.¹²⁶ Από το 2011 έως σήμερα Συντονίστρια για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων είναι η Μύρια Βασιλειάδου με καταγωγή από την Κύπρο. Ειδικός Εισηγητής για την Ελλάδα έχει οριστεί από το Υπουργείο Εξωτερικών ο Ηρακλής Μοσκόφ.

Ο πολύ σημαντικός ρόλος του Ευρωπαϊού Εισηγητή για την Εμπορία Ανθρώπων διαπιστώνεται μέσα από τις δράσεις του, οι οποίες άλλοτε αφορούν τον σχεδιασμό του Εθνικού Σχεδίου Δράσης και την υλοποίηση αυτού και άλλοτε έχουν ως στόχο την οργάνωση εκστρατειών ενημέρωσης. Σχετικό πρόσφατο παράδειγμα, από τη χώρα μας, αποτελεί η διοργάνωση εκστρατειών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης “break the chain”¹²⁷ στη διάρκεια της οποίας κλήθηκαν να συμμετάσχουν διάφοροι φορείς είτε κρατικοί, όπως το Υπουργείο Δικαιοσύνης είτε εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιούνται στο θέμα της καταπολέμησης του trafficking και της αποκατάστασης των θυμάτων.

126. Άρθρο 20 της Οδηγίας

127. Για περισσότερες πληροφορίες δες εδώ: <http://www.breakthechain.gr/>

2.2.3 Άλλες περιφερειακού χαρακτήρα συμβάσεις

Οι ενέργειες προς τη διαμόρφωση του νομικού πλαισίου γύρω από την έννοια του trafficking, για την περίοδο υπό συζήτηση, δεν περιορίζονται στα πλαίσια λειτουργίας των ΗΕ και στον ευρύτερο Ευρωπαϊκό χώρο, αλλά αντίθετα εντοπίζονται και σε άλλα ισχυρά περιφερειακά φόρα.

Στην Αμερικανική ήπειρο, στις 18 Μαΐου του 1994 ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών υιοθέτησε τη Δι-αμερικανική Σύμβαση για τη διεθνή διακίνηση Ανηλίκων (Inter-American Convention on International Traffic in Minors)¹²⁸. Η Σύμβαση υπογράφηκε κατά τη διάρκεια του 5^{ου} Δι-αμερικανικού Συνεδρίου για Ειδικά θέματα Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου και τέθηκε σε ισχύ τρία χρόνια μετά, στις 15 Αυγούστου 1997. Όπως και οι συναφείς με αυτή Συμβάσεις, σκοπός είναι η προστασία των ανήλικων θυμάτων μέσα από την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας σε θέματα που άπτονται ποινικών διαδικασιών.

Και στην περιοχή της Ασίας, η Ένωση Περιφερειακής Συνεργασίας της Νότιας Ασίας (SAARC) , Οργανισμός με πολυποίκλη ατζέντα που απαρτίζεται από οκτώ Κράτη¹²⁹, υιοθέτησε το 2002 τη Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της διακίνησης γυναικών και παιδιών με σκοπό την πορνεία. Η Σύμβαση της SAARC ήταν η πρώτη Σύμβαση που δημιουργήθηκε σε περιφερειακό επίπεδο σχετικά με την εμπορία ανθρώπων. Ο στόχος είναι να προωθήσει αποτελεσματικά τη συνεργασία για την αντιμετώπιση της πρόληψης, την απαγόρευση και την εξάλειψη της παράνομης διακίνησης και τον επαναπατρισμό και την αποκατάσταση των θυμάτων.

Αρκετοί προβληματισμοί γεννήθηκαν στη διεθνή κοινότητα γύρω από αυτή τη Σύμβαση. Ένας από αυτούς αφορούσε τον περιορισμό της σε μια μόνο πτυχή της διακίνησης, αυτή της πορνείας. Αυτό από μια άποψη δικαιολογείται, δεδομένου ότι οι εργασίες για τον σχεδιασμό της Σύμβασης ξεκίνησαν στα τέλη της δεκαετίας του '90, οπότε και η διακίνηση προσώπων ήταν σχεδόν έννοια ταυτόσημη με την πορνεία. Ωστόσο η ολοκλήρωση της Σύμβασης και η υιοθέτηση της έγινε το 2002, δυο χρόνια μετά τον ορισμό του trafficking από το Πρωτόκολλο του Παλέρμο. Ακόμα, η Σύμβαση δεν φαίνεται να υιοθετεί ξεχωριστά μέτρα για την αντιμετώπιση των παιδιών θυμάτων, ενώ κάνει λόγο για άμεση επαναπροώθηση των θυμάτων στις χώρες καταγωγής τους, χωρίς να

128. OAS, Inter-American Convention on International Traffic in Minors, (B-57), adopted at Mexico 18/3/1994, διαθέσιμη εδώ: http://www.oas.org/dil/treaties_B-57_Inter-American_Convention_on_International_Traffic_in_Minors_sign.htm

129. Αφγανιστάν, Μπαγκλαντές, Μπουτάν, Ινδία, Μαλδίβες, Νεπάλ, Πακιστάν, Σρι Λάνκα

αναγνωρίζει εναλλακτικές, ούτε ακόμα και σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις ότι η επαναπροώθηση του θύματος στην χώρα καταγωγής πιθανό να το εκθέσει σε κίνδυνο.¹³⁰

3. Το πλαίσιο προστασίας στην Ελληνική έννομη τάξη

Μέχρι το 2002 το νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα ήταν χωρίς αμφιβολία ανεπαρκές σε ότι αφορούσε τη ρύθμιση περιπτώσεων εμπορίας και διακίνησης ανθρώπων¹³¹. Ειδικότερα, δεν υπήρχε κείμενο νόμου το οποίο να τιμωρούσε την εμπορία ανθρώπων αυτοτελώς ενώ για τη μερική αντιμετώπιση του φαινομένου της σεξουαλικής χρησιμοποίησης τρίτου προσώπου ως κερδοφόρου αντικειμένου χρησιμοποιούνταν οι υπάρχουσες διατάξεις του Ποινικού Κώδικα για τη μαστροπεία (άρθρο 349 ΠΚ), την εκμετάλλευση πόρνης (άρθρο 350 ΠΚ) και τη σωματεμπορία (άρθρο 351 ΠΚ). Παράλληλα, δεν υπήρχε κανένας νόμος που να προβλέπει την προστασία και αρωγή των θυμάτων της εμπορίας προσώπων.¹³²

Ο νόμος 3064/2002 (ΦΕΚ 248/Α/15-10-2002) τροποποιεί ορισμένες υπάρχουσες διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, όπως το άρθρο 351 για την σωματεμπορία αλλά και τα 338 (κατάχρηση σε ασέλγεια), 342 (κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια), 343(ασέλγεια με κατάχρηση εξουσίας), 344 (έγκληση), ενώ παράλληλα εισάγει και νέα άρθρα στον Ποινικό Κώδικα: Το 323^Α για την Εμπορία Ανθρώπων και το 351^Α με το οποίο για πρώτη φορά ποινικοποιείται την χρήση υπηρεσιών πορνεία αλλά μόνο για ανήλικους¹³³. Το άρθρο 323^Α αντιμετωπίζει πλέον τις σύγχρονες μορφές εμπορίας ανθρώπων και συγκεκριμένα τη διακίνηση με σκοπό α) την εργασιακή και β) τη σεξουαλική εκμετάλλευση των ανθρώπων. Τα περισσότερα από τα σχετικά αδικήματα χαρακτηρίζονται ως κακουργήματα. Προβλέπονται ακόμα διατάξεις προστασίας των θυμάτων των εγκλημάτων αυτών. Όσον αφορά την αρωγή των θυμάτων των εγκλημάτων αυτών, εκδόθηκε το ΠΔ. 233/2003 (ΦΕΚ 204/Α/2-9-

130. Αναλυτικότερα για τη Σύμβαση SAARC βλ. Gallagher, A. (2010), *Supra* note 99 σελ. 127-132

131. Κρίσεις της Εθνικής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου**, "Το νομοσχέδιο για την εμπορία ανθρώπων και την αρωγή στα θύματα εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής*." ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ σελ.663.

132. Με βάση το νόμο Ν 2910/2001 για την είσοδο και παραμονή των αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια, το θύμα των κυκλωμάτων διακίνησης είναι υποχρεωμένο, για να μην απελαθεί, να καταγγείλει το ίδιο τις πράξεις προαγωγής σε πορνεία. Ο νομοθέτης με την παραπάνω διάταξη όμως αγνοεί εντελώς το μέγεθος της ψυχικής και σωματικής βίας που ασκείται στο θύμα καθημερινά και του ζητά να φέρει το ίδιο το βάρος καταγγελίας των διακινητών του χωρίς να χαιρεί ρητά κανενός μέτρου προστασίας ή υποστήριξης.

133. Με τον ίδιο νόμο εισάγεται και το άρθρο 348Α ΠΚ για την πορνογραφία ανηλίκων.

2003). Παρά το γεγονός ότι ο νόμος 3064/2002 αποτέλεσε ένα θετικό βήμα για την νομοθετική προσέγγιση του φαινομένου του trafficking, δεν έλειψαν και οι αρνητικές κριτικές¹³⁴.

Στη συνέχεια, οι νόμοι 3274/2004 και 3386/2005 περιείχαν διατάξεις που αφορούσαν στη χορήγηση άδειας διαμονής σε θύματα εμπορίας ανθρώπων εφόσον δεχτούν να συνεργαστούν με τις αρμόδιες αρχές για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Ειδικότερα, ο άρθρο 34. παρ. 7 του Νόμου 3274/2004¹³⁵ «*Οργάνωση και λειτουργία των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού*» προβλέπει ότι η απέλαση αλλοδαπών, που βρίσκονται παράνομα στην Ελλάδα και καταγγέλλουν πράξεις προαγωγής σε πορνεία, μπορεί, με διάταξη του εισαγγελέα πλημμελειοδικών και έγκριση του εισαγγελέα εφετών, να αναστέλλεται έως ότου εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση για τις πράξεις που καταγγέλθηκαν. Για όσο χρόνο διαρκεί η αναστολή της απέλασης χορηγείται, με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας, άδεια διαμονής¹³⁶. Η ανωτέρω άδεια παραμονής επέχει και θέση άδειας εργασίας, χορηγείται για χρονικό διάστημα (6) μηνών και ανανεώνεται για ίσο χρονικό διάστημα ως την έκδοση της αμετάκλητης δικαστικής απόφασης. Αντίστοιχα, στο άρθρο 46-52 του Νόμου 3386/2005¹³⁷ «*Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια*», ορίζεται ότι σε υπήκοο τρίτης χώρας που έχει χαρακτηριστεί θύμα εμπορίας ανθρώπων, με πράξη του αρμόδιου Εισαγγελέα, χορηγείται άδεια διαμονής διάρκειας δώδεκα μηνών εφόσον συνεργάζεται στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, η οποία ανανεώνεται κάθε φορά για ισόχρονο διάστημα προς διευκόλυνση της διενεργούμενης έρευνας ή της ποινικής διαδικασίας. Η άδεια παραμονής διασφαλίζει πρόσβαση στην αγορά εργασίας και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Πριν τη χορήγηση άδειας διαμονής, παρέχεται από την αρμόδια εισαγγελική αρχή στα θύμα εμπορίας ανθρώπων προθεσμία περισκεψής μέχρι ένα μήνα (μπορεί να παραταθεί για τα ανήλικα θύματα), ώστε να συνέλθουν και να είναι σε θέση να διαφύγουν από την επιρροή των δραστών των σχετικών

134. Βλ. Μαργαρίτης, Λ. "Σχέδιο Νόμου «για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής». Εύστοχες ρυθμίσεις ή άστοχες παρεμβάσεις;" ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ 2/2002, Φεβρουάριος: 181. και Συμεωνίδου - Καστανίδου, Ε. "Εμπορία ανθρώπων*. Οι διεθνείς κατευθύνσεις, το ισχύον ποινικό δικαιο και το νομοσχέδιο του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης." ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ 4/2002, Απρίλιος:424.

135. Ν 3274/2004 (ΦΕΚ Α'195/19-8-04)

136. 136Κατά παρέκκλιση των διατάξεων του Ν. 2910/2001, νόμος ο οποίος ρύθμιζε τα περί διοικητικής απέλασης.

137. Ν 3386/2005 (ΦΕΚ 212/Α/23-8-2005)

αδικημάτων για να μπορούν να λάβουν ανεπιχρήαστη απόφαση σχετικά με τη συνεργασία τους με τις διωκτικές αρχές.¹³⁸

Ειδικά για την προθεσμία περίσκεψης που αναφέρει το άρθρο 48 του Ν 3386/2005, έχει υποστηριχθεί ότι «ανοίγει ένα νέο θυματολογικό ορίζοντα και αποτελεί ένα συγκερασμό που οδηγεί σε μια σύμμετρη σχέση ανάμεσα στην οπτική της ποινικής καταστολής και της ικανοποίησης αναγκών - δικαιωμάτων των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων»¹³⁹. Ειδικότερα, η προθεσμία περίσκεψης αποτελεί μια νέα προσέγγιση του εγκληματικού φαινομένου, η οποία τονίζει την ανθρώπινη διάσταση και τα ανθρώπινα δικαιώματα, αναδεικνύοντας την υποχρέωση του Κράτους να παρέχει βοήθεια στα θύματα της εμπορίας ανθρώπων. Σημαντικό ζήτημα αποτελεί ότι τα άτομα αυτά είναι κατά κανόνα παράνομα στη χώρα. Αν λοιπόν δεν συνεργαστούν άμεσα με τις αρχές, όπως απαιτεί το εθνικό δίκαιο, έχοντας τυπικά τελέσει αξιόποινες πράξεις κινδυνεύουν να απελαθούν. Η περίοδος περίσκεψης λοιπόν είναι εκείνη που θα τακτοποιήσει και θα ρυθμίσει το καθεστώς τους προσωρινά, αφού κατ' άρθρο 48 παρ. 3β' Ν 3386/2005 κατά το ανωτέρω διάστημα τα πρόσωπα αυτά δεν απελαύνονται, τυχόν δε εκδοθείσα απόφαση απέλασης ανακαλείται¹⁴⁰. Δεδομένου ότι οι μηχανισμοί τραύματος επηρεάζουν τη μαρτυρία του θύματος, ο σκοπός της προθεσμίας περίσκεψης είναι να προσφέρουν στο θύμα μια περίοδο εσωτερικής σταθεροποίησης.

Με το νόμο 4198/2013 (Φ.Ε.Κ. 215 Τεύχος Α'/11-10-2013) «Πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και προστασία των θυμάτων αυτής και άλλες διατάξεις» εναρμονίζεται η ελληνική νομοθεσία με την Οδηγία 2011/36/ΕΕ. Το συγκεκριμένο νομοθέτημα επέφερε τροποποιήσεις διατάξεων του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας όπως επίσης και άλλων νόμων¹⁴¹. Σημαντικό είναι ότι η Ελλάδα τήρησε (με απόκλιση μερικών μηνών μόνο) την προθεσμία ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2011/36/ΕΕ στο εσωτερικό δίκαιο.

Δεν συνέβη το ίδιο με την κύρωση της διεθνούς Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών

138. Στοιχεία διαθέσιμα στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, <http://www.isotita.gr/index.php/docs/c101/>

139. Παπαθανασόπουλος, Ε. "Εμπορία ανθρώπων, θυματολογικές όψεις και προθεσμία περίσκεψης κατά το Ν 3386/2005." ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ 12/2006, Δεκέμβριος: 1428

140. Ωστόσο μόνο η προθεσμία περίσκεψης δεν θεμελιώνει δικαίωμα διαμονής στη Χώρα (άρθρο 48§3 Ν 3386/2005)

141. Όπως του ν. 2225/1994 (Α' 121), του ν. 3811/2009 (Α' 231), ν. 4152/2013, ν. 3811/2009, στοιχεία διαθέσιμα εδώ: <http://www.isotita.gr/index.php/docs/c101/>

Πρωτοκόλλων αυτής που υπογράφηκε στο Παλέρμο το 2000. Ο νόμος 3875/2010 (ΦΕΚ Α' ΦΕΚ 158/20.09.2010) ήρθε μια δεκαετία μετά την υπογραφή της Σύμβασης. Παρόμοια ήταν η αντίδραση του έλληνα νομοθέτη και με τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, που υπογράφηκε στη Βαρσοβία στις 16 Μαΐου 2005. Ο νόμος 4216/2013 (ΦΕΚ Α' ΦΕΚ 266/10.12.2013) ήρθε οκτώ χρόνια μετά την υπογραφή της Σύμβασης.¹⁴²

Ο εθνικός δικαστής δεν καταπιάνεται συχνά με περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων, γεγονός που φανερώνουν οι σχετικά λίγες δικαστικές αποφάσεις σχετικά με τη διακίνηση προσώπων, τη σωματεμπορία, την παράνομη εκμετάλλευση ανθρώπων. Ωστόσο, ακόμα και όταν μια υπόθεση εμπορίας ανθρώπων φτάσει στο δικαστήριο, είναι πολύ λίγες οι φορές που θα οδηγήσει σε καταδίκη των δραστών του εγκλήματος. Ακόμα, παρατηρείται συχνά ότι η δίωξη των δραστών γίνεται για μαστροπεία, η οποία συνιστά πλημμέλημα και όχι για την κακουργηματική σωματεμπορία, πρακτική από την οποία επωφελούνται ξεκάθαρα οι δράστες. Σημαντικότερο πρόβλημα αποτελεί και η χρονοβόρος δικαστική διαδικασία που στις περιπτώσεις των υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων έχει σαν αποτέλεσμα, όταν φτάνει τελικά η ώρα της εκδίκασης, οι μάρτυρες κατηγορίας να εκλείπουν είτε γιατί έχουν απελαθεί είτε διότι έχουν επαναπατριστεί. Ίσως το πιο απογοητευτικό όλων, όσον αφορά την απονομή δικαιοσύνης στο ελληνικό δικαστικό σύστημα, είναι ότι τα ίδια τα θύματα βρίσκονται συχνά συγκατηγορούμενοι με τους δράστες σε εγκλήματα όπως η εξάσκηση του επαγγέλματος της πορνείας, χωρίς άδεια, ή η παράνομη εισοδός τους στη χώρα, εγκλήματα για τα οποία συχνά καταδικάζονται¹⁴³.

Πριν την θέση σε ισχύ του Ν 3386/2005 με τον οποίον εισήχθησαν διατάξεις αναφορικά με τη χορήγηση και την ανανέωση της άδειας διαμονής των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, τα τελευταία έμεναν έκθετα στους κινδύνους της διοικητικής απέλασης. Ο Ν 3386/2005 έφερε μια αλλαγή σε αυτό το κομμάτι σχετικά με την αντιμετώπιση του φαινομένου του trafficking, ελλείψη όμως της

142. Η υπογραφή της Σύμβασης έγινε στις 17 Νοεμβρίου 2005, στοιχεία διαθέσιμα εδώ: http://www.coe.int/en/web/conventions/fulllist//conventions/treaty/197/signatures?p_auth=u6liLDHe

143. Επιτροπή Ερευνών ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II Τμήμα Νομικής Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Φύλο – Ισότητα, (ΕΠΕΑΕΚ), Επιστημονικώς υπεύθυνη: Ζωή Παπασιώπη-Πασιά, καθηγήτρια Νομικής ΑΠΘ, *Το νομικό καθεστώς για τις αλλοδαπές γυναίκες – θύματα εκμετάλλευσης και παράνομης διεθνούς διακίνησης IV. Νομολογία*, Θεσσαλονίκη 2008

δυνατότητας αναδρομικής εφαρμογής του, ένα μεγάλος μέρος των θυμάτων έμειναν απροστάτευτα¹⁴⁴.

Σε γενικές γραμμές η Ελλάδα παρακολουθεί τις διεθνείς εξελίξεις σε ότι αφορά τη νομοθετική ρύθμιση του φαινομένου του trafficking. Αν και δυο από τις σημαντικότερες διεθνείς Συμβάσεις καθυστέρησε αδικαιολόγητα να τις εντάξει στο εσωτερικό δίκαιο, σήμερα έχει κυρώσει τα περισσότερα νομικώς δεσμευτικά κείμενα που αφορούν την εμπορία ανθρώπων. Συνακόλουθα, έχει αποδεχτεί την εφαρμογή των μηχανισμών ελέγχου της ορθής εφαρμογής τους με την σύνταξη σχετικών εκθέσεων. Στο επόμενο μέρος θα εξετάσουμε αναλυτικότερα την συμμόρφωση της χώρας μας με τα διεθνή συστήματα ελέγχου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τα στατιστικά στοιχεία που προκύπτουν από τις αρμόδιες αρχές σχετικά με την εμφάνιση του φαινομένου στην Ελλάδα.

144. Βλ. την υπόθεση νεαρής ομογενούς από την Αλβανία η οποία έπεσε θύμα διακίνησης και σεξουαλικής εκμετάλλευσης από προαγωγό στην Αθήνα και η οποία συνελήφθη από αστυνομικό υποκρινόμενο τον πελάτη, καταδικάστηκε με βάση τις διατάξεις του νόμου περί εκδιδομένων γυναικών (Ν.2734/1999) σε τέσσερις μήνες φυλάκισης με αναστολή, ο δε προαγωγός της αθωώθηκε από τις κατηγορίες για μαστροπεία. Η νεαρή κοπέλα όχι μόνο δεν αντιμετωπίστηκε ως θύμα εμπορίας ανθρώπων από το δικαστήριο, δεδομένου ότι δεν υπήρχε προηγουμένως καμία νομοθετική ρύθμιση η οποία να προστατεύει έστω κατ' ελάχιστο τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, αντιμετωπίστηκε ως εγκληματίας και μάλιστα χρόνια μετά τους δικαστικούς αγώνες της κλήθηκε να αντιμετωπίσει και την απειλή διοικητικής απέλασης από τη χώρα, ελλείψει νομιμοποιητικών εγγράφων. Για το σύνολο της ανάλυσης: Κωνσταντίνα Ε. Κίτση, *Εμπορία ανθρώπων: μία ασθένεια χωρίς θεραπεία. Η εμπειρία μιας νεαρής ομογενούς*, στο συλλογικό έργο Επιτροπή Ερευνών ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II Τμήμα Νομικής Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Φύλο - Ισότητα, (ΕΠΕΑΕΚ), Επιστημονικώς υπεύθυνη: Ζωή Παπασιώπη-Πασιά, καθηγήτρια Νομικής ΑΠΘ, *Το νομικό καθεστώς για τις αλλοδαπές γυναίκες - θύματα εκμετάλλευσης και παράνομης διεθνούς διακίνησης V. Ελληνικό Δίκαιο*, Θεσσαλονίκη 2008

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II. Άλλες πηγές δικαίου

Όπως σημειώθηκε ήδη στην εισαγωγή της εργασίας και όπως, ενδεχομένως, έχει γίνει αντιληπτό από την παραπάνω έκθεση του νομοθετικού πλαισίου, η εμπορία ανθρώπων είναι ένα σύνθετο φαινόμενο. Η πολυπλοκότητα αυτή σχετίζεται, μεταξύ άλλων, με το γεγονός ότι συνιστά, εκτός από πτυχή του οργανωμένου εγκλήματος, και κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων. Το γεγονός αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να συνδέει την εμπορία ανθρώπων με νομοθετικά κείμενα τα οποία σε διεθνές επίπεδο διασφαλίζουν και προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στην κατηγορία αυτή ανήκει η Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του 1948 και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του 1966. Το τελευταίο στο άρθρο 8§1 αναφέρει ότι «*κανείς δεν υπόκειται σε δουλεία και το δουλεμπόριο σε όλες του τις μορφές απαγορεύεται*». Στο ίδιο άρθρο, η §2 ορίζει ότι «*κανείς δεν κρατείται σε υποτέλεια*» και η §3 απαγορεύει την καταναγκαστική εργασία.

Ακόμα, στα πλαίσια του Οργανισμού Αμερικανικών Εθνών, η Αμερικανική Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, απαγορεύει τη δουλεία, την εμπορία ανθρώπων και άλλες μορφές καταναγκαστικής εργασίας. Ειδικότερα στο άρθρο 6§1 της Σύμβασης ορίζεται: «*No one shall be subject to slavery or to involuntary servitude, which are prohibited in all their forms, as are the slave trade and traffic in women*». Στο ίδιο πνεύμα είναι και ο Αφρικανικός Χάρτης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που υιοθετήθηκε το 1981 στα πλαίσια της Αφρικανικής Ένωσης και ο οποίος στο άρθρο 5 αυτού προβλέπει ότι «*κάθε μορφή ανθρώπινης εκμετάλλευσης και απαξίωσης και ιδίως η δουλεία, το εμπόριο δούλων, τα βασανιστήρια, οι σκληρές, απάνθρωπες ή απαξιωτικές ποινές ή συμπεριφορές πρέπει να είναι απαγορευμένες*». Στον ευρύτερο Ευρωπαϊκό χώρο, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών που υιοθετήθηκε στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1950, περιλαμβάνει στο άρθρο 4 διάταξη απαγόρευσης της δουλείας και της εξαναγκαστικής εργασίας. Τέλος, σημαντικότερο νομικό κείμενο αποτελεί ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στον οποίο εμπεριέχονται διατάξεις για την απαγόρευση της δουλείας, της ειλωτείας και της καταναγκαστικής εργασίας (άρθρο 5 του Χάρτη)¹⁴⁵.

145. Συναφής με την απαγόρευση της εμπορίας ανθρώπων είναι και το πρώτο άρθρο του Χάρτη το οποίο εγγυάται την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Επίσης, η οικονομική εκμετάλλευση των θυμάτων του trafficking, κατάσταση εγγενής στην έννοια της εμπορίας ανθρώπων, όπως προείπαμε, επιφέρει την εφαρμογή και άλλων ειδικότερων νομικών συμβάσεων έχουν υιοθετηθεί στα πλαίσια της διεθνούς κοινότητας¹⁴⁶. Έτσι, όσον αφορά στην εκμετάλλευση των θυμάτων στο βαθμό που μπορεί να χαρακτηριστεί ως δουλεία, σχετική είναι η Σύμβαση της δουλείας του 1926 που υιοθετήθηκε από την Κοινωνία των Εθνών, καθώς και η Συμπληρωματική Σύμβαση αυτής (1956)¹⁴⁷. Ανάλογο έργο έχει και η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, η οποία προσεγγίζει περισσότερο ζητήματα οικονομικής εκμετάλλευσης των θυμάτων trafficking. Σχετικές Συμβάσεις είναι η Σύμβαση για την αναγκαστική εργασία του 1930 (C 29) και του 1957 (C 157) καθώς και η Σύμβαση για την απαγόρευση των χειρότερων μορφών εργασίας των παιδιών του 1999. Οι Συμβάσεις αυτές, σε αντίθεση με τις προαναφερθείσες Συμβάσεις σχετικά με την εμπορία ανθρώπων, οι οποίες αφορούν καθεαυτή την εμπορία ανθρώπων, στοχεύουν στην αντιμετώπιση των τελικών μορφών που παίρνει η εμπορία ανθρώπων · δηλαδή την εργασία παρά τη θέλησή τους, ή τη διαβίωση κάτω από εξευτελιστικές συνθήκες που ομοιάζουν με δουλεία¹⁴⁸. Μια σύντομη παρουσίαση των συμβάσεων αυτών επιχειρείται παρακάτω.

1. Η Σύμβαση κατά της Δουλείας, 1926

Η απαγόρευση της δουλείας και άλλων συναφών πρακτικών είναι άμεσα συνδεδεμένη με την εμπορία ανθρώπων, συνθέτοντας και αυτή το νομικό πλαίσιο προστασίας. Η Σύμβαση κατά της δουλείας, υπογράφηκε στη Γενεύη, στις 25 Σεπτεμβρίου 1926 και τέθηκε σε ισχύ στις 9 Μαρτίου 1927 έχοντας ως στόχο την σταδιακή καταπολέμηση της δουλείας, του δουλεμπορίου και άλλων μορφών διακίνησης και εμπορίας προσώπων. Η Σύμβαση κατά της δουλείας κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν 4473/1930.

Σύμφωνα με το πρώτο άρθρο της Σύμβασης, στο οποίο δίνεται ο ορισμός της δουλείας, η δουλεία προσδιορίζεται ως «*η κατάσταση ατόμου υποκειμένου εις τας*

146. R. Malpani, Legal Aspects of Trafficking for Forced Labour Purposes in Europe, Special Action Programme to Combat Forced Labour, ILO Γενεύη, Απρίλιος 2006

147. Σύμβαση περί Δουλείας (Slavery Convention) (1926), 60 UNTC 254, όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: Ν 4473/1930 ΦΕΚ Α' 62/26.2.1930 Τροποητικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης περί Δουλείας (Protocol amending the Slavery Convention signed at Geneva on 25 September 1926), 182 UNTC 51, όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: ΝΔ 2965/1954 ΦΕΚ Α' 194/23.8.1954

148. Χρυσούλα Καραθανάση «Η οικονομική εκμετάλλευση ως μία από τις σύγχρονες μορφές εμπορίας ανθρώπων της διεθνούς κοινωνίας», στο συλλογικό έργο Το νομικό καθεστώς για τις αλλοδαπές γυναίκες – θύματα εκμετάλλευσης και παράνομης διεθνούς διακίνησης III. Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Προσπάθειες, ΕΠΕΑΕΚ Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Φύλο – Ισότητα Επιτροπή Ερευνών ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II Τμήμα Νομικής, Θεσσαλονίκη 2008

περί δικαίου της ιδιοκτησίας αρχάς ή τινάς εξ αυτών». Η δεύτερη παράγραφος του ίδιου άρθρου ορίζει ότι «η εμπορία των δούλων περιλαμβάνει πάσαν πράξιν συλλήψεως, αποκτήσεως, διαθέσεως ατόμου, σκοπούσαν την εις δουλείαν υπαγωγή αυτού, πάσαν πράξιν προσκτήσεως Δούλου επι σκοπώ μεταπωλήσεως ή ανταλλαγής αυτού, πάσαν πράξιν παραχωρήσεως ως κεκτημένου δούλου δια πράξεως πωλήσεως ή ανταλλαγής και εν γένει πάσαν πράξιν εμπορίας ή μεταφοράς δούλου»¹⁴⁹. Το δεύτερο άρθρο της Σύμβασης καλούσε τα Κράτη μέρη να καταργήσουν σταδιακά όλες τις μορφές δουλείας στο εσωτερικό τους.

Αυτό που αναδείχτηκε σε σημαντικό σημείο στη Σύμβαση για την κατάργηση της Δουλείας του 1926 είναι η έννοια της ιδιοκτησίας (ownership). Ειδικότερα, κατά τις διαπραγματεύσεις της Σύμβασης υπήρξε έντονη διαφωνία ως προς το αν η έννοια της ιδιοκτησίας θα πρέπει να ερμηνεύεται με ευρύ τρόπο, επιτρέποντας οποιαδήποτε μορφή ειλωτείας να υπαχθεί στις προστατευτικές διατάξεις της Σύμβασης, ή αν θα έπρεπε να ερμηνεύεται συσταλτικά. Από τις προπαρασκευαστικές εργασίες της Σύμβασης καθώς και από τη Γνωμοδοτική Επιτροπή Εμπειρογνομόνων που συστάθηκε το 1936 για να εξετάσει τη Σύμβαση για την Δουλεία, με σκοπό να καθοριστεί αν ήταν αναγκαίες ορισμένες τροποποιήσεις ή συμπληρώσεις¹⁵⁰, εξάγεται το συμπέρασμα ότι η νομοθετική βούληση ήταν η δουλεία και το δουλεμπόριο να ερμηνεύονται συσταλτικά. Ωστόσο, η χρήση της διαζευκτικής παράθεσης του άρθρου 1 της Σύμβασης, σύμφωνα με την οποία ένα πρόσωπο βρίσκεται σε καθεστώς δουλείας εφόσον όλες ή μερικές από τις εξουσίες που συνδέονται με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας ασκούνται πάνω του, επιτρέπει την ευρύτερη ερμηνεία της έννοιας της δουλείας. Την έννοια θα προσπαθήσει να προσεγγίσει καλύτερα η συμπληρωματική Σύμβαση για την κατάργηση της δουλείας του 1956.

1.1 Συμπληρωματική Σύμβαση για την κατάργηση της δουλείας 1956

Μερικά χρόνια αργότερα, το 1956, υιοθετείται η Συμπληρωματική Σύμβαση για την Κατάργηση της Δουλείας του εμπορίου δούλων και Θεσμών και

149. Επίσημη μετάφραση σύμφωνα με το Ν 4473/1930(ΦΕΚ 62/26.02.1930). Σύμφωνα με το πρωτότυπο στο άρθρο 1 της Σύμβασης ορίζονται:

1§1 Slavery is the status or condition of a person over whom any or all of the powers attaching to the right of ownership are exercised.

1§2 The slave trade includes all acts involved in the capture, acquisition or disposal of a person with intent to reduce him to slavery; all acts involved in the acquisition of a slave with a view to selling or exchanging him; all acts of disposal by sale or exchange of a slave acquired with a view to being sold or exchanged, and, in general, every act of trade or transport in slaves.

150. Gallagher, Anne (2010), supra note 9 σελ. 180

Πρακτικών που είναι παρεμφερείς με τη δουλεία¹⁵¹. Η υιοθέτηση της Σύμβασης έγινε ύστερα από μια Διάσκεψη Πληρεξουσίων αντιπροσώπων, που συγκλήθηκε από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο με την απόφαση 608 της 30ης Απριλίου 1956 και ολοκληρώθηκε στη Γενεύη στις 7 Σεπτεμβρίου 1956 και η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 30 Απριλίου 1957¹⁵². Η ανάγκη αυτής της νέας Σύμβασης ήταν να ορίσει τις νέες πρακτικές δουλείας, οι οποίες είχαν κάνει την εμφάνισή τους, όπως η δουλεία για χρέη (debt bondage), η δουλοπαροικία (serfdom), οι αναγκαστικοί γάμοι αλλά και η εμπορία ανηλίκων για εκμετάλλευση εργασίας.

Με τη φράση «και άλλες παρεμφερείς με τη δουλεία πρακτικές» γίνεται μια προσπάθεια διεύρυνσης του ορισμού της δουλείας. Στο άρθρο 7 της Σύμβασης γίνεται λόγος για «person of servile status», «πρόσωπον τελούν υπό κατάστασις δουλείας» δηλαδή, σύμφωνα με την ελληνική μετάφραση, διάκριση που αποσκοπεί στο να διακρίνει τον «δούλο» από το πρόσωπο-θύμα των ειδικότερων παρεμφερών με τη δουλεία πρακτικών που αναφέρθηκαν παραπάνω. Και στο δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων γίνεται διάκριση των εννοιών της δουλείας από παρεμφερείς καταστάσεις που ομοιάζουν με δουλεία. Ειδικότερα τόσο η Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων όσο και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα αναφέρονται στο καθεστώς ειλωτείας (servitude), ως κατάσταση διάφορη από αυτή της δουλείας¹⁵³. Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένη διεθνής Σύμβαση ή άλλη νομική πράξη που να ορίζει στο τι συνίσταται η ειλωτεία γίνεται γενικά δεκτό ότι πρόκειται για μια κατάσταση ευρύτερη της δουλείας αλλά και ποιοτικά διαφορετική, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μάλλον ως «κάτι λιγότερο από την δουλεία»¹⁵⁴.

Ωστόσο, μέχρι και σήμερα, δεν είναι εύκολο να διακρίνει κανείς το οριακό εκείνο σημείο κατά το οποίο διακρίνεται μια κατάσταση δουλείας από την

151. Συμπληρωματική Σύμβαση για την κατάργηση της δουλείας, του εμπορίου δούλων και Θεσμοί και Πρακτικές, παρεμφερείς με τη δουλεία (Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery), (1956), 266 UNTC 3, όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: ΝΔ 1145/1972 ΦΕΚ Α' 105/30.6.1972

152. Επιτροπή Ερευνών ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II Τμήμα Νομικής Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Φύλο - Ισότητα, (ΕΠΕΑΕΚ), Επιστημονικώς υπεύθυνη: Ζωή Παπασιώπη-Πασιά, καθηγήτρια Νομικής ΑΠΘ, Το νομικό καθεστώς για τις αλλοδαπές γυναίκες - θύματα εκμετάλλευσης και παράνομης διεθνούς διακίνησης III. Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Προσπάθειες, Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 4

153. Στα άρθρα 4 και 8 (1),(2) αντίστοιχα

154. Gallagher, Anne (2010), supra note 9 σελ. 181

ειλωτεία. Βοηθητικό έγγραφο προς αυτή την κατεύθυνση είναι η Έκθεση της Γενικής Γραμματείας προς το ECOSOC τον Ιανουάριο του 1953¹⁵⁵, κατά το οποίο προσδιορίζεται το εύρος των εξουσιών που συνδέονται με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας, οι οποίες εάν εξασκούνται σε ένα πρόσωπο, είναι δυνατό να μιλάμε για πρόσωπο διατελών σε καθεστώς δουλείας. Αυτές οι εξουσίες μπορεί να είναι η εξουσία αγοράς του θύματος, η μεταφορά του δικαιώματος ιδιοκτησίας επί το πρόσωπο σε τρίτο άτομο, η ιδιοποίηση των προϊόντων της εργασίας του θύματος χωρίς την παροχή ανταλλάγματος κ.α.¹⁵⁶. Δυστυχώς δεν υπάρχουν πολλές άλλες διεθνείς πράξεις που να εξερευνούν τα όρια της έννοιας της δουλείας και της ειλωτείας. Σημαντικές προς αυτή την κατεύθυνση υπήρξαν δυο νομολογιακές αποφάσεις προερχόμενες η μια από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο και η άλλη από το ΕΔΔΑ, η υπόθεση *Kunarac et al.* και *Siliadin* κατά Γαλλίας που θα αναλυθούν συνολικά παρακάτω.

Αυτό που φαίνεται να έχει σημασία είναι η διάζευξη μεταξύ των όρων *status* και *condition* όσον αφορά τη δουλεία. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρει η κα Κυριαζή στην ανάλυσή της¹⁵⁷, σήμερα που η δουλεία έχει πλέον καταργηθεί από όλα τα κράτη, είναι μάλλον απίθανο να συναντήσουμε νομικό τίτλο αναγνώρισης ενός προσώπου ως δούλου. Αυτό όμως δεν αποκλείει την ύπαρξη *de facto* καταστάσεων δουλείας, οπότε και γίνεται λόγος για κατάσταση (*condition*) που ομοιάζει με δουλεία. Αυτή η *de facto* δουλεία για να αναγνωριστεί, είναι ανάγκη να αναγνωριστεί ότι ορισμένες εξουσίες που συνδέονται με την ιδιοκτησία εξασκούνται πάνω στα άτομα-θύματα. Το ερώτημα παραμένει ωστόσο, ποιος είναι ο καθοριστικός βαθμός εξουσίας, ο οποίος όταν ασκείται σε ένα πρόσωπο μιλάμε για δουλεία. Θα μπορούσαν, για παράδειγμα, οι εξουσίες αυτές να συνίστανται στον περιορισμό της ελευθερίας της βούλησης του ατόμου, σε απειλές ή/και σε χρήση βίας κατά του ατόμου αυτού¹⁵⁸;

2. Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας και οι σχετικές ρυθμίσεις

Όπως σημειώθηκε σε αρκετά σημεία παραπάνω, άρρηκτα συνδεδεμένη με την διακίνηση προσώπων είναι η αναγκαστική εργασία, η οποία μπορεί να πάρει

155. United Nations , Economic and Social Council Report of the Secretary General on Slavery, the Slave Trade and Other Forms of Servitude, UN Doc. E/2357, 27 Ιανουαρίου 1953

156. Κυριαζή Τένια, Εμπορία Ανθρώπων, σύγχρονη μορφή δουλείας; Επισκόπηση της σχετικής νομολογίας του ΕΔΔΑ, Δικαιώματα του Ανθρώπου, Τριμηνιαία Επιθεώρηση Ατομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων, Τόμος XVII Νο 63/2015, σελ. 38

157. Ibid. σελ 39

158. Gallagher, Anne (2010), *supra* note 9 σελ. 183

περισσότερες μορφές, είτε οικιακής εργασίας είτε εξαναγκασμού σε επατεία, δουλεία για χρέη κ.α. Η εξάλειψη της δουλείας, της αναγκαστικής εργασίας και άλλων συναφών πρακτικών αποτελεί εδώ και πολλές δεκαετίες έναν από τους στόχους της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας. Στα πλαίσια των εργασιών αυτών υιοθετήθηκαν από τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας δυο διεθνείς Συμβάσεις το 1930 και το 1957 για την αναγκαστική εργασία και την κατάργησή της.

2.1 Η Σύμβαση για την αναγκαστική εργασία 1930 (C29)

Έχοντας υιοθετήσει τη Σύμβαση κατά της Δουλείας (1926), η Κοινωνία των Εθνών, ζήτησε από την ΔΟΕ να υιοθετήσει αυτό που έγινε αργότερα η Σύμβαση για την αναγκαστική εργασία, στην παραδοχή ότι η καταναγκαστική εργασία στο αποικιακό καθεστώς ήταν ένας πιθανός πρόδρομος για τη δουλεία¹⁵⁹.

Η Σύμβαση για την αναγκαστική εργασία του 1930 απαγορεύει όλες τις μορφές καταναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας, η οποία ορίζεται ως «*κάθε εργασία ή υπηρεσία, στην οποία εξαναγκάζεται οποιοδήποτε πρόσωπο υπό την απειλή της οποιασδήποτε ποινής και για την οποία το εν λόγω πρόσωπο δεν προσφέρθηκε ο ίδιος εθελοντικά.*» Εξαιρέσεις προβλέπονται για τις εργασίες που απαιτούνται κατά την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία ή και κατά τις τακτικές υποχρεώσεις του ατόμου ως πολίτη, συνεπεία καταδικαστικής απόφασης δικαστηρίου (υπό την προϋπόθεση ότι οι εργασίες ή οι υπηρεσίες πραγματοποιούνται υπό την εποπτεία και τον έλεγχο της δημόσιας αρχής και ότι το πρόσωπο που τις εκτελεί δεν έχει προσληφθεί ή τεθεί στη διάθεση των ιδιωτών, εταιρειών ή ενώσεων). Ακόμα σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, και για ήσσονος σημασίας κοινοτικές υπηρεσίες που εκτελούνται από τα μέλη μιας κοινότητας και οι οποίες είναι προς το άμεσο συμφέρον της κοινότητας. Ωστόσο, η Σύμβαση ορίζει ότι αυτή η πρακτική της υποχρεωτικής αναγκαστικής εργασίας για σκοπούς που ανάγονται στο δημόσιο συμφέρον πρέπει σταδιακά να καταργηθεί (αρ.10) και ότι πάντως δεν μπορεί να ξεπερνά ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (αρ.12). Η σύμβαση προβλέπει επίσης ότι ο εξαναγκασμός σε καταναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία, τιμωρείται ως ποινικό αδίκημα, και ότι τα Κράτη μέρη της Σύμβασης οφείλουν να εξασφαλίσουν ότι οι ποινές που επιβάλλονται από το νόμο είναι επαρκείς και αυστηρές. Η Σύμβαση κυρώθηκε από την Ελλάδα με το νόμο 2079/1952 (ΦΕΚ Α' 108/25.4.1952).

159. Swepston, Lee. Working Paper "Forced and Compulsory Labour in International Human Rights Law" International Labour Organization, 2014.

2.2 Η Σύμβαση για την κατάργηση της αναγκαστικής εργασίας 1957 (C105)

Η Σύμβαση του 1957 απαγορεύει την καταναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία ως μέτρο εξαναγκασμού ή πολιτικής διαπαιδαγώγησης ή ως κύρωση για άτομα που υιοθετούν και εκφράζουν πολιτικές απόψεις και ιδεολογίες αντίθετες με την καθεστηκυία πολιτική, οικονομική, κοινωνική τάξη. Επίσης απαγορεύεται η εξαναγκαστική εργασία ως μέθοδος επιστράτευσης και χρησιμοποίησης του εργατικού δυναμικού για τους σκοπούς της οικονομικής ανάπτυξης ή ως πειθαρχικό μέσο στα πλαίσια του εργασιακού περιβάλλοντος ή ως τιμωρητικό μέτρο των απεργών ή ως μέτρο φυλετικής, κοινωνικής, εθνικής ή θρησκευτικής διακρίσεως (αρ. 1). Τα Κράτη μέρη της Σύμβασης ήταν υποχρεωμένα να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την κατάργηση της αναγκαστικής εργασίας και την εφαρμογή της παρούσας Σύμβασης. Η Σύμβαση υπογράφηκε από την Ελλάδα και κυρώθηκε με το ΝΔ 422/1961 (ΦΕΚ Α'173/19.9.1961).

2.3 Το Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την αναγκαστική εργασία (1930), 2014

Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας στην πρόσφατη ετήσια συνεδρία (Ιούνιος 2014) αποφάσισε να συμπληρώσει τη Διεθνή Σύμβαση Εργασίας του 1930 για την αναγκαστική εργασία με ένα νέο κείμενο το οποίο θα περιελάμβανε μέτρα πρόληψης, προστασίας και αποκατάστασης των θυμάτων των σχετικών παραβιάσεων. Η πρωτοβουλία αυτή της ΔΟΕ έγινε μέσα στο γενικό πλαίσιο δράσης της το οποίο είναι σε ισχύ από το 2005 υπό τον τίτλο «Παγκόσμια Συμμαχία κατά της αναγκαστικής εργασίας» (Global Alliance against forced labour), στόχος του οποίου είναι η δημιουργία στρατηγικών συμμαχιών και η υιοθέτηση πρακτικών για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτής της πρωτοβουλίας της ΔΟΕ έγκειται στις διαβουλεύσεις που έλαβαν χώρα ανάμεσα στα Κράτη μέλη και τις αντιπροσωπευτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις εργαζομένων και εργοδοτών για την τελική υποβολή των προτάσεων ενώπιον στη ΔΟΕ.

Ειδικότερα, τα μέτρα που προτείνει το Πρωτόκολλο του 2014 αφορούν τόσο την πρόληψη όσο και την προστασία των ευάλωτων ομάδων από την υποχρέωσή τους σε εξαναγκαστική εργασία. Το άρθρο 2 συγκεκριμένα ορίζει τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν εν όψει της πρόληψης· η εκπαίδευση και η πληροφόρηση των ενδιαφερομένων εργαζόμενων αλλά και των εργοδοτών βρίσκεται στην κορυφή των προτεραιοτήτων ενώ σημαντική είναι και η εξασφάλιση της εφαρμογής της νομοθεσίας και του αποτελεσματικού ελέγχου μέσα από την επιθεώρηση εργασίας. Ακόμα, τα Κράτη μέρη του Πρωτοκόλλου

καλούνται να πράξουν ότι κρίνεται αναγκαίο για την αναγνώριση των θυμάτων και κατόπιν για την ορθή αποκατάστασή τους με μέτρα θεραπευτικά, στα οποία περιλαμβάνεται και η καταβολή αποζημίωσης.

Συμπληρωματική πηγή δικαίου και βοηθητικό έγγραφο σε σχέση με το Πρωτόκολλο αποτελούν οι Συστάσεις σχετικά με επικουρικά μέτρα για την καταπολέμηση της αναγκαστικής εργασίας¹⁶⁰. Το κείμενο αυτό συμπληρώνει το Πρωτόκολλο σε ότι αφορά την ποιότητα των ληφθέντων μέτρων τόσο σε επίπεδο πρόληψης και προστασίας όσο και σε σχέση με την επιβολή των μέτρων και τη διεθνή συνεργασία. Το Πρωτόκολλο δεν έχει τεθεί ακόμα σε ισχύ, αλλά σίγουρα αποτελεί ένα αισιόδοξο βήμα προς ένα αρτιότερο νομικό πλαίσιο γύρω από την αναγκαστική εργασία.

3. Η εμπορία ανθρώπων στο Διεθνές Ποινικό Δίκαιο

Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, η ρητή αναγνώριση των οποίων έγινε για πρώτη φορά στο άρθρο 6(γ) του Χάρτη της Νυρεμβέργης, αποτελούν μια δικαϊκή έννοια μείζονος σημασίας, η οποία δεν χρειάζεται να αναλυθεί σε βάθος στην παρούσα εργασία. Αρκεί να θυμηθούμε ότι ως εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ορίζονται οι σοβαρές παραβιάσεις των θεμελιωδών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που διαπράττονται είτε σε πόλεμο είτε σε καιρό ειρήνης, ως μέρος μιας εκτεταμένης ή συστηματικής επίθεσης κατά του άμαχου πληθυσμού.

Τόσο στον Χάρτη της Νυρεμβέργης όσο και στα Καταστατικά των δυο *ad hoc* ποινικών δικαστηρίων της Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντα στις πράξεις που συνιστούν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, αν τελεστούν κατά τη διάρκεια ένοπλης σύρραξης και κατά αμάχων περιλαμβάνεται η υποδούλωση (*enslavement*)¹⁶¹. Στο πιο πρόσφατο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ICC), το άρθρο 7 αναφέρει: [... «έγκλημα κατά της ανθρωπότητας» σημαίνει οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις όταν διαπράττεται ως μέρος ευρείας ή συστηματικής επίθεσης που κατευθύνεται κατά οποιουδήποτε άμαχου πληθυσμού, εν γνώση της επίθεσης]. Αμέσως μετά στο σημείο (γ) αναφέρεται η *υποδούλωση* ως πράξη συνιστώσα έγκλημα κατά της ανθρωπότητας αν συντρέχουν οι εντός της παρένθεσης συνθήκες. Το σημείο (δ) αναφέρει την *εκτόπιση ή βίαιη μετακίνηση πληθυσμού* ενώ το σημείο (ζ) αναφέρει

160. Recommendation on supplementary measures for the effective suppression of forced labour, (No. 203), Adoption: Geneva, 103rd ILC session (11 Jun 2014)

161. Άρθρο 6γ του Καταστατικού του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης, άρθρο 5β του Καταστατικού του ΔΠΔΓ και ΔΠΔΡ.

επίσης ως πράξεις πιθανό να αποτελέσουν έγκλημα κατά της ανθρωπότητας τη *γενετήσια δουλεία και τον εξαναγκασμό σε πορνεία*. Χρήσιμο είναι και το εδάφιο στο σημείο (ε) που αναφέρει «άλλη σοβαρή στέρηση της σωματικής ελευθερίας κατά παραβίαση βασικών κανόνων του διεθνούς δικαίου», στο οποίο φαίνεται να εμπίπτουν πράξεις όπως εξαναγκασμός σε υποχρεωτική εργασία, εκμετάλλευση ανηλίκων για διάφορους σκοπούς, υιοθέτηση ανηλίκων με σκοπό την αφαίρεση οργάνων κ.α., δηλαδή πράξεις που συνήθως εμπίπτουν στον ορισμό του human trafficking¹⁶². Στη συνέχεια το Καταστατικό προσδιορίζει ως «επίθεση κατευθυνόμενη κατά οποιουδήποτε αμάχου πληθυσμού» κάθε συμπεριφορά που συνεπάγεται την κατά συρροή διάπραξη σοβαρών παραβιάσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, κατ'εφαρμογή ή προς εξυπηρέτηση της πολιτικής ενός κράτους ή μιας οργάνωσης που στοχεύει στην διάπραξη τέτοιας επίθεσης¹⁶³. Η τελευταία αναφορά είναι σημαντική υπό την έννοια ότι δεν αφορά μόνο στις κρατικές πολιτικές, αλλά και σε πολιτικές των διάφορων οργανώσεων. Οι εγκληματικές οργανώσεις, συνεπώς, σε συνδυασμό με ή ανεξάρτητα από τις εθνικές πολιτικές, μπορεί να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7, υπό την προϋπόθεση ότι η δραστηριότητα τους μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια ευρέως διαδεδομένη ή συστηματική επίθεση

162. Σύμφωνα με το πρωτότυπο κείμενο του Καταστατικού της Ρώμης:

Article 7 Crimes against humanity

§1. For the purpose of this Statute, "crime against humanity" means any of the following acts when committed as part of a widespread or systematic attack directed against any civilian population, with knowledge of the attack:

- (a) Murder;
- (b) Extermination;
- (c) Enslavement;
- (d) Deportation or forcible transfer of population;
- (e) Imprisonment or other severe deprivation of physical liberty in violation of fundamental rules of international law;
- (f) Torture;
- (g) Rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, enforced sterilization, or any other form of sexual violence of comparable gravity;
- (h) Persecution against any identifiable group or collectivity on political, racial, national, ethnic, cultural, religious, gender as defined in paragraph 3, or other grounds that are universally recognized as impermissible under international law, in connection with any act referred to in this paragraph or any crime within the jurisdiction of the Court;
- (i) Enforced disappearance of persons;
- (j) The crime of apartheid;
- (k) Other inhumane acts of a similar character intentionally causing great suffering, or serious injury to body or to mental or physical health.

163. Σύμφωνα με το πρωτότυπο κείμενο του Καταστατικού της Ρώμης:

Article 7 Crimes against humanity

§2. For the purpose of paragraph 1:

"Attack directed against any civilian population" means a course of conduct involving the multiple commission of acts referred to in paragraph 1 against any civilian population, pursuant to or in furtherance of a State or organizational policy to commit such attack;"

που στρέφεται εναντίον αμάχων.¹⁶⁴ Επιπλέον, στην παράγραφο 2 του άρθρου 7 (περίπτωση γ) διευκρινίζεται η έννοια της υποδούλωσης ως «η άσκηση οποιασδήποτε ή όλων των εξουσιών οι οποίες είναι σύμφυτες στο δικαίωμα της ιδιοκτησίας επί προσώπων, και περιλαμβάνει την άσκηση τέτοιας εξουσίας κατά την εμπορία προσώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών»¹⁶⁵.

Μαζί με το Καταστατικό της Ρώμης, το συμπληρωματικό κείμενο που περιλαμβάνει στοιχεία για τα εγκλήματα που υπάγονται στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου (Elements of Crimes), περιέχει σημαντικές διευκρινήσεις σχετικά με το έγκλημα της υποδούλωσης ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Σύμφωνα με αυτό, λοιπόν, για να στοιχειοθετείται το έγκλημα της υποδούλωσης θα πρέπει ο δράστης να ασκεί οποιαδήποτε ή όλες τις εξουσίες που απορρέουν από το δικαίωμα της κυριότητας πάνω από ένα ή περισσότερα πρόσωπα, με πράξεις όπως η αγορά, η πώληση και άλλες παρόμοιες πράξεις¹⁶⁶. Με βάση την υποσημείωση του κειμένου, θα πρέπει να είναι κατανοητό ότι η στέρηση της ελευθερίας μπορεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, να περιλαμβάνει μορφές καταναγκαστικής εργασίας ή απομείωση ενός προσώπου με οιονδήποτε άλλο τρόπο σε μια δουλκή κατάσταση, όπως ορίζεται στη Συμπληρωματική Σύμβαση του 1956 για την κατάργηση της δουλείας, του δουλεμπορίου και άλλων θεσμών και πρακτικών που προσομοιάζουν με αυτά. . Είναι επίσης κατανοητό ότι η συμπεριφορά που περιγράφεται σε αυτό το στοιχείο περιλαμβάνει την εμπορία προσώπων, ιδίως γυναικών και παιδιών¹⁶⁷.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η έννοια της υποδούλωσης δεν θα πρέπει να περιοριστεί στις παραδοσιακές μορφές δουλείας, περιορίζοντας υπέρμετρα τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου. Αντίθετα, η διάζευξη που χρησιμοποιείται στο

164. Fausto Pocar, ed. Ernesto U. Savona and Sonia Stefanizzi «Human Trafficking: A Crime Against Humanity» In *Measuring Human Trafficking, Complexities And Pitfalls*, Springer, 2007.

165. Το πρωτότυπο κείμενο του Καταστατικού της Ρώμης:

Article 7 Crimes against humanity

§2. For the purpose of paragraph 1:

(c) "Enslavement" means the exercise of any or all of the powers attaching to the right of ownership over a person and includes the exercise of such power in the course of trafficking in persons, in particular women and children;

166. Το πρωτότυπο κείμενο ορίζει ότι: «The perpetrator exercised any or all of the powers attaching to the right of ownership over one or more persons, such as by purchasing, selling, lending or bartering such a person or persons, or by imposing on them a similar deprivation of liberty»

167. Το πρωτότυπο κείμενο ορίζει ότι: It is understood that such deprivation of liberty may, in some circumstances, include exacting forced labour or otherwise reducing a person to a servile status as defined in the Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery of 1956. It is also understood that the conduct described in this element includes trafficking in persons, in particular women and children.

άρθρο 7(2)γ του Καταστατικού του ΔΠΔ, αλλά και η εννοιολογική προσέγγιση της υποδούλωσης μέσω του Συμπληρωματικού κειμένου για τα στοιχεία των εγκλημάτων, ανάγεται σε ιδιαίτερα σημαντική, διότι επιτρέπει μια διασταλτική ερμηνεία του στοιχείου της ιδιοκτησίας («ownership»)¹⁶⁸. Κατά την ερμηνεία αυτή, για να μπορέσει κανείς να αποφανθεί για το αν μια πρακτική εμπίπτει στην έννοια της υποδούλωσης, θα πρέπει να εξετάσει τις ιδιαίτερες συνθήκες που συντρέχουν, όπως ο περιορισμός της ελευθερίας του υποκειμένου, ο βαθμός ελέγχου που ασκείται στα προσωπικά του αντικείμενα, η ύπαρξη συναίνεσης από την πλευρά του θύματος και συνακόλουθα η εγκυρότητα αυτής (ειδικά σε περιπτώσεις όπου συντρέχει βία ή απειλή βίας)¹⁶⁹.

Σε αυτό το πνεύμα, ενδιαφέρουσα είναι η απόφαση της 21^{ης} Φεβρουαρίου 2001 του *ad hoc* Διεθνούς Δικαστηρίου της πρώην Γιουγκοσλαβίας στην υπόθεση *Kunarac et al.*¹⁷⁰, η οποία επιβεβαιώθηκε από το Εφετείο στις 12 Ιουνίου 2003. Το Δικαστήριο κάνοντας μια εκτενή, αν και όχι ολοκληρωτική, καταγραφή των διεθνών πράξεων που αφορούν την απαγόρευση της δουλείας και της καταναγκαστικής εργασίας, δίνει τα χαρακτηριστικά της υποδούλωσης ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Η *latu sensu* ερμηνεία του Δικαστηρίου του ορισμού της δουλείας, όπως αυτός δίνεται από τη Σύμβαση του 1926, γίνεται με την παραδοχή ότι η έννοια της δουλείας έχει εξελιχθεί κατά το πέρασμα των χρόνων και ως εκ τούτου περιλαμβάνει σύγχρονες μορφές δουλείας.

Ενδείξεις υποδούλωσης αποτελούν ο περιορισμός και ο έλεγχος της αυτονομίας του ανθρώπου, ο περιορισμός της ελευθερίας κινήσεων που συχνά αποφέρει κάποιο κέρδος για τον δράστη, και η οποία συνήθως συνοδεύεται από μέσα εκφοβισμού του θύματος, βία σωματική και ψυχολογική, απάτη ή ψευδείς υποσχέσεις. Ακόμα, η κατάχρηση εξουσίας, η στέρηση της ελευθερίας του θύματος μέσω φυλάκισης ή αιχμαλωσίας, η ψυχολογική καταπίεση και οι κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες είναι περαιτέρω στοιχεία που απαντώνται σύμφωνα με το Δικαστήριο στην έννοια της υποδούλωσης.

Η απόφαση *Kunarac et al.* είναι από τις λίγες υποθέσεις Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου που αφορούν το έγκλημα της υποδούλωσης, εξεταζόμενο ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο δεν έχει να επιδείξει ιδιαίτερο νομολογιακό έργο σχετικά με την υποδούλωση ως έγκλημα

168. Κυριαζή Τένια, *Εμπορία Ανθρώπων, Διεθνές & Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, 2010, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.137

169. *Ibid.* Κυριαζή Τ., σελ.138

170. *Prosecutor v. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic (Case IT-96-23&23/1)*, Trial Chamber's Judgment, 22 February 2001 (539 - 543).

κατά της ανθρωπότητας. Για παράδειγμα, στην υπόθεση Katanga and Chui¹⁷¹ το Δικαστήριο προδικαστικά εξέτασε στοιχεία σεξουαλικής υποδούλωσης ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, κατηγορία με την οποία βαρύνονταν οι Katanga and Chui, από τις οποίες όμως απαλλάχτηκαν.

Με βάση τα παραπάνω, εφόσον η υποδούλωση και η ευρύτερη έννοια της δουλείας αποτελούν στοιχεία του human trafficking, θα μπορούσαμε να πούμε ότι, τουλάχιστον για τις περιπτώσεις που παρουσιάζουν μια ιδιαίτερη βαρύτητα, η διάπραξη του εγκλήματος της διακίνησης αποτελεί έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Η ελλιπής, όμως, πρακτική του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου μας εμποδίζει να εξαγάγουμε περαιτέρω συμπεράσματα.

171. The Prosecutor v. Germain Katanga, ICC-01/04-01/07, Trial Chamber II, 8 Μαρτίου 2014, διαθέσιμο: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/KatangaEng.pdf>

1. Soft law και human trafficking

Αν και σε γενικές γραμμές το δίκαιο που διέπει την διακίνηση και εμπορία ανθρώπων είναι συμβατικό, και ως τέτοιο έχει δεσμευτική ισχύ για τα Κράτη μέλη και τα λοιπά υποκείμενα δικαίου, δεν λείπουν και πράξεις διεθνούς εμβέλειας, οι οποίες περιέχουν κανόνες για την καταπολέμηση του trafficking χωρίς, ωστόσο, να έχουν δεσμευτική ισχύ. Το επονομαζόμενο και «ήπιο» δίκαιο ή «κανόνες δεοντολογίας» χρησιμοποιούνται γενικά, και ειδικά στα θέματα της αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων, αποβλέποντας σε ορισμένα πρακτικά αποτελέσματα τα οποία μπορούν να παράγουν παρά την έλλειψη δεσμευτικότητας. Το γεγονός ότι από της παραπάνω πράξεις λείπει το στοιχείο της υποχρεωτικότητας δεν σημαίνει ότι αυτές δεν έχουν νομική σημασία. Τουναντίον, εκφράζουν *opinion juris*.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου κειμένου αποτέλεσαν οι Προτεινόμενες Αρχές και Οδηγίες για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την εμπορία ανθρώπων το οποίο εξέδωσε το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο των ΗΕ, το 2002¹⁷². Το κείμενο περιείχε κατευθυντήριες οδηγίες (guidelines) που απευθύνονταν στα Κράτη και αφορούσαν την προαγωγή και προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων αλλά και οδηγίες για την διεξαγωγή της έρευνας και την ταυτοποίηση των θυμάτων. Πιο πρόσφατο παράδειγμα αποτελούν οι Κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των παιδιών θυμάτων από την παράνομη διακίνηση που εξέδωσε η UNICEF και οι οποίες στηρίζονται στο ίδιο πρότυπο¹⁷³. Δεν λείπουν και άλλες παρόμοιες δράσεις από τον Ύπατο Αρμοστή για τους πρόσφυγες σχετικά με την εφαρμογή του καθεστώτος προστασίας των προσφύγων σε περιπτώσεις θυμάτων διακίνησης ατόμων¹⁷⁴ καθώς και αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης των ΗΕ και του Συμβουλίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Σε αυτό το πλαίσιο μπορούμε να εντάξουμε και σχέδια δράσης για την καταπολέμηση του trafficking που λαμβάνουν χώρα σε περιφερειακό επίπεδο,

172. UN Economic and Social Council, UN High Commissioner for Human Rights, Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking , UN Doc E/2002/68/Add.1, May 20, 2002

173. United Nations Children's Fund, Guidelines for the Protection of Child Victims of Trafficking (September 2006).

174. UN High Commissioner for Refugees, Guidelines on International Protection: The application of Article 1(A)(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees to victims of trafficking and persons at risk of being trafficked , UN Doc. HCR/GIP/06/07 (Apr. 7, 2006).

διακηρύξεις και αποφάσεις διακυβερνητικών οργανισμών σχετικά με το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων αλλά και εκδόσεις που απευθύνονται σε επαγγελματίες που ασχολούνται με το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων. Από αυτά, το σχέδιο Δράσης που διαμορφώθηκε από την ΕΕ και την Αφρικανική Ένωση για την καταπολέμηση του trafficking, ειδικά στις γυναίκες και τα παιδιά (σχέδιο δράσης Ουαγκαντούγκου) το 2006, το σχέδιο Δράσης του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και η Διακήρυξη της Μανίλα τον Ιούνιο 2015 αποτελούν μερικά μόνο παραδείγματα της ποικιλίας διεθνών πράξεων προς την κατεύθυνση της καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων.

1.1 Κατευθυντήριες Αρχές και Οδηγίες των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και την εμπορία ανθρώπων

Το σημαντικότερο ίσως κείμενο σε επίπεδο soft law σχετικά με την καταπολέμηση της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων είναι οι Κατευθυντήριες Αρχές και Οδηγίες των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και την εμπορία ανθρώπων (Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking)¹⁷⁵. Τον Ιούλιο του 2002 ο Ύπατος Αρμοστής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα παρουσίασε ένα σύνολο Αρχών της και κατευθυντήριων γραμμών προς το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ. Στην έκθεσή που συνοδεύει το παρόν έγγραφο, η Ύπατη Αρμοστεία εξηγούσε ότι η ανάπτυξη αυτών των Αρχών ήταν η απάντηση της Υπηρεσίας στην έντονη ανάγκη εύρεσης καλών πρακτικών και στην ανάπτυξη πολιτικών γύρω από το θέμα της εμπορίας ανθρώπων. Το συγκεκριμένο κείμενο αποτελεί το απόσταγμα των εργασιών ειδικών επιστημόνων και των υπαλλήλων των Ηνωμένων Εθνών και παρότι το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κάνει συχνά αναφορές σε αυτό, κανένα Κράτος δεν συμμετείχε στη διαμόρφωση του.¹⁷⁶

Το κείμενο, στηρίζεται σε τέσσερις πυλώνες σχετικά με την εμπορία ανθρώπων: την πρωταρχία του δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων μέσω στρατηγικών που θα στοχεύουν εκτός των άλλων στην αντιμετώπιση της ζήτησης, την προστασία και αρωγή των θυμάτων trafficking και την ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων και των σχετικών με

175. UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking, 20 May 2002, E/2002/68/Add.1

176. Gallagher, Anne. (2010). The International Legal Framework. In The International Law of Human Trafficking, Cambridge University Press σελ.140

αυτήν πράξεων από τα Κράτη. Πάνω σε αυτούς του πυλώνες στηρίζονται οι οδηγίες προς τα Κράτη για υιοθέτηση των κατάλληλων κανόνων και πολιτικών σχετικά με το φαινόμενο.

Κύριο μέλημα των Κρατών θα πρέπει να είναι η προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων, καθώς οι παραβιάσεις αυτών αποτελούν ταυτόχρονα την αιτία αλλά και το αποτέλεσμα του trafficking. Ειδικότερα, τα Κράτη θα πρέπει να βεβαιώνονται ότι τα μέτρα που υιοθετούν για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων δεν θίγουν τον πυρήνα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων. Στο πλαίσιο της πολιτικής τους επομένως καλούνται να λάβουν υπόψη τους τις έμφυλες διακρίσεις αλλά και την προστασία του δικαιώματος των θυμάτων trafficking σε άσυλο, σύμφωνα με το Προσφυγικό δίκαιο. Συγχρόνως, για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου είναι αναγκαία η αναγνώριση των θυμάτων αλλά και η σωστή και ακριβής έρευνα στο εσωτερικό του Κράτους.

Το κείμενο των ΗΕ σημειώνει επίσης ότι ένα από τα κύρια προβλήματα που θέτουν εμπόδια στην δράση κατά του trafficking είναι το συχνά ελλιπές νομικό πλαίσιο που παρουσιάζεται σε εθνικό επίπεδο. Οι τροποποιήσεις επομένως της εθνικής νομοθεσίας με σκοπό την συμφωνία με τα διεθνή στάνταρ κρίνεται παραπάνω από αναγκαία. Στην ίδια λογική βρίσκεται και η ενίσχυση της εφαρμογής του νόμου, εν όψει ειδικά και της δυσκολίας εξάρθρωσης των κυκλωμάτων διακίνησης προσώπων και της τιμωρίας των δραστών.

Μέρος της προστασίας των θυμάτων διακίνησης είναι η απαγόρευση κράτησης τους σε κέντρα κράτησης μεταναστών ή σε αστυνομικά τμήματα. Ακόμα, η ανάγκη παροχής ιατροφαρμακευτικής βοήθειας δεν μπορεί να φτάνει στον εξαναγκασμό των θυμάτων να υποβληθούν σε εξετάσεις ιατρικές παρά τη θέληση τους, ούτε ακόμα και για τον έλεγχο αφροδισίων νοσημάτων ή HIV/AIDS. Μέρος της αρωγής των θυμάτων αποτελεί και η νομική συμβουλευτική, η προστασία των θυμάτων-μαρτύρων που συμμετέχουν σε ποινικές διαδικασίες αλλά και μέτρα διευκόλυνσης για όσους επιθυμούν να επιστρέψουν στις χώρες καταγωγής, η οποία θα πρέπει να γίνεται πάντα με τη μεγαλύτερη δυνατή ασφάλεια για αποφυγή περαιτέρω εκμετάλλευσης από τα κυκλώματα διακίνησης. Τα θύματα διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, των οποίων τα δικαιώματα έχουν υποστεί βαθύτατο πλήγμα, έχουν δικαίωμα σε αποκατάσταση και θεραπεία. Σε αυτά τα θεραπευτικά μέτρα περιλαμβάνεται και η αποζημίωση, για την οποία θα πρέπει το άτομο να ενημερώνεται επαρκώς και σε γλώσσα που να καταλαβαίνει.

Ιδιαίτερη θέση στην έκθεση του Υπατου Αρμοστή καταλαμβάνει η προστασία και βοήθεια των θυμάτων παιδιών, τα οποία λόγω της ευαίσθητης φύσης τους, είναι απαραίτητο να αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τους ενήλικες. Ειδική μνεία γίνεται και στους ασυνόδευτους ανήλικους, για τους οποίους το Κράτος οφείλει να μεριμνά ώστε να καθίσταται δυνατή η επανένωση τους με τις οικογένειές τους.

Το παραπάνω σύνολο κανόνων μαζί με το αναλυτικό σχολιασμό των επιμέρους οδηγιών αποτελεί ένα συνολικό έργο καλών πρακτικών το οποίο χαρακτηρίστηκε αρχικά από πρωτοτυπία και το οποίο από τότε έχει ενσωματωθεί σε πολυάριθμα έγγραφα πολιτικής και ερμηνευτικά κείμενα που συνοδεύουν διεθνείς και περιφερειακές συνθήκες, συμπεριλαμβανομένων τόσο του Πρωτοκόλλου για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Εμπορίας προσώπων, ιδίως γυναικών και παιδιών, και της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων¹⁷⁷.

1.2 Σχέδιο Δράσης Ουαγκαντούγκου για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων

Το Σχέδιο Δράσης Ουαγκαντούγκου εγκρίθηκε από την Υπουργική Διάσκεψη για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη, την Τρίπολη στις 22-23 Νοεμβρίου 2006. Αποσκοπεί στην ανάπτυξη της συνεργασίας, των βέλτιστων πρακτικών και μηχανισμών για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Αφρικανικής Ένωσης. Το σχέδιο δράσης υιοθετεί μια ολιστική προσέγγιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και επίσης περιλαμβάνει μέτρα για την προστασία των θυμάτων και τη δίωξη των διακινητών. Με το σχέδιο αυτό η ΕΕ και η ΑΕ στοχεύουν από κοινού στη δημιουργία μιας εταιρικής σχέσης η οποία θα στοχεύει στην εξεύρεση συγκεκριμένων λύσεων και κατάλληλων απαντήσεων στις παράτυπες μεταναστευτικές ροές και ιδίως σε αυτές που σχετίζονται με την εμπορία ανθρώπων.

Η ενίσχυση του διαλόγου μεταξύ της ΕΕ και της ΑΕ καθώς και τον επιμέρους διάλογο ανάμεσα στα Κράτη καθίσταται κεντρικό σημείο του σχεδίου. Ακόμα, σημαντική κρίνεται η χρηματική ενίσχυση περιφερειακών κοινοτήτων για την ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών και την ευαισθητοποίηση γύρω από τα θέματα εμπορίας ανθρώπων.

177. UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking, Commentary, New York and Geneva 2010

Το σχέδιο δράσης επιβεβαιώνει τα διεθνή μέσα για την εμπορία ανθρώπων και ενθαρρύνει τα αφρικανικά κράτη να θεσπίσουν νομοθετικά, διοικητικά και θεσμικά μέτρα για την καταπολέμηση της εμπορίας στα ανθρώπινα όντα. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν τη διαμόρφωση και την εφαρμογή των εθνικών σχεδίων δράσης και των περιφερειακών σχεδίων δράσης από τα αφρικανικά κράτη τα οποία καλεί να παρέχουν ολοκληρωμένες και συντονισμένες παρεμβάσεις.

1.3 Σχέδιο Δράσης του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων

Ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη είναι ένας από τους κύριους περιφερειακούς δρώντες, ο οποίος βασιζόμενος στην τελική πράξη του Ελσίνκι, αναπτύσσει δράσεις γύρω από τον εκδημοκρατισμό, τα ανθρώπινα δικαιώματα την ασφάλεια κ.α. στην Ευρώπη, την Κεντρική Ασία και τη Βόρεια Αμερική. Ένας από τους τομείς στους οποίους δραστηριοποιείται ο ΟΑΣΕ είναι και η καταπολέμηση της εμπορίας και διακίνησης ανθρώπων.

Το σχέδιο δράσης του ΟΑΣΕ παρέχει το πλαίσιο για την αντιμετώπιση και καταπολέμηση της διακίνησης προσώπων. Περιέχει συστάσεις για τα συμμετέχοντα κράτη μέλη σχετικά με τους καλύτερους τρόπους και τα μέσα για την υλοποίηση των διαφόρων δεσμεύσεων κατά της εμπορίας ανθρώπων. Περιέχει, επίσης, ειδικά καθήκοντα για τα όργανα του ΟΑΣΕ με στόχο να βοηθήσει τα συμμετέχοντα κράτη μέλη σε αυτήν την προσπάθεια. Η υλοποίηση του σχεδίου δράσης παραμένει μια μακροπρόθεσμη υποχρέωση των οργάνων του ΟΑΣΕ.

Βασικοί πυλώνες του σχεδίου δράσης είναι η ανάπτυξη της επικοινωνίας μεταξύ των συμμετεχόντων Κρατών, το συντονισμό των δράσεων προς την κατεύθυνση της καταπολέμησης της διακίνησης προσώπων και η ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τα μέσα και τις μεθόδους που χρησιμοποιούν τα Κράτη προς αυτή την κατεύθυνση. Για το σκοπό αυτό έχει συστήσει τη «Συμμαχία κατά της εμπορίας προσώπων», ένα ευρύ διεθνές φόρουμ που περιλαμβάνει διεθνείς, μη-κυβερνητικές και διακυβερνητικές οργανώσεις οι οποίες ενώνουν τις δυνάμεις τους για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων αναπτύσσοντας αποτελεσματικές κοινές στρατηγικές και συνδυάζοντας ατομικές προσπάθειες, ώστε να παρέχει στα συμμετέχοντα κράτη του ΟΑΣΕ και στους λοιπούς Εταίρους για τη Συνεργασία καινοτόμες και συντονισμένες προσεγγίσεις για την ενίσχυση της πρόληψης της εμπορίας ανθρώπων και την καταπολέμησή της. Μέρος της συνεργασίας των Κρατών

επιτυγχάνεται μέσω του Γραφείου του Ειδικού Εκπροσώπου και Συντονιστή του ΟΑΣΕ. Τέλος ανάμεσα στα εργαλεία του ΟΑΣΕ για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων είναι και η επί τόπου έρευνα σε χώρες (country visits) με σκοπό να διαπιστωθεί το επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων των θυμάτων trafficking. Το αποτέλεσμα αποτυπώνεται σε Εκθέσεις που καθίστανται δημόσιες και οι οποίες περιλαμβάνουν συστάσεις για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν στην κατεύθυνση προστασίας των δικαιωμάτων.

1.4 Η Διακήρυξη της Μανίλα

Τη χρονιά που διανύουμε συντελέστηκε το πρώτο διεθνές συνέδριο για την καταπολέμηση του trafficking στη Μανίλα των Φιλιππίνων. Το πέρας του συνεδρίου σφραγίστηκε με την υπογραφή της Διακήρυξης της Μανίλα για την Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Η Διακήρυξη έχει τη μορφή Μνημονίου Συνεργασίας μεταξύ των Ολλανδικών Αρχών και των Φιλιππίνων ενώ συμμετείχαν οι εκπρόσωποι είκοσι Πρεσβειών ανά τον κόσμο, διακυβερνητικές οργανώσεις, ΜΚΟ και την κοινωνία των πολιτών.

Η διακήρυξη υπογραμμίζει την ανάγκη για ενισχυμένη συνεργασία και την κοινή ευθύνη κάθε εμπλεκόμενου για την πρόληψη, την ανίχνευση και τη δίωξη της εμπορίας ανθρώπων. Απευθύνει επίσης έκκληση για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση ώστε να σταματήσουν οι νέες μορφές σύγχρονης δουλείας, οι οποίες αυξάνονται ιδιαίτερα σε αυτή την εποχή, όπου η μετακίνηση πέρα από τα σύνορα έχει αυξηθεί. Η Διακήρυξη παγιώνει περαιτέρω την ήδη ισχυρή συνεργασία των κυβερνήσεων, της κοινωνίας των πολιτών και σε άλλους τομείς με απώτερο σκοπό να τερματιστεί αυτή η διακρατική εγκληματικότητα.

Η Διακήρυξη αυτή έχει τη σημασία της πολιτικής δέσμευσης προς τον σκοπό της καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων ανάμεσα στα συμμετέχοντα Κράτη. Το γεγονός ότι οι Φιλιππίνες έχουν υπάρξει κατά κανόνα χώρα προορισμού όσο και προέλευσης θυμάτων trafficking καθιστά τη πράξη διπλά σημαντική καθώς αποτελεί ένδειξη της πολιτικής βούλησης για καταπολέμηση του φαινομένου. Σε κάθε περίπτωση, ο χρόνος θα δείξει εάν αυτή θα είναι η αρχή για μια δεσμευτική πράξη για την καταπολέμηση του trafficking.

1.5 Άλλες διεθνείς πράξεις

Σημαντικές πρωτοβουλίες αναπτύχθηκαν και από άλλους διακυβερνητικούς οργανισμούς τις τελευταίες δεκαετίες με σκοπό την προαγωγή και προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων trafficking αλλά και την ποινική καταστολή του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων. Παραδείγματα εντοπίζουμε τόσο στην ΕΕ,

όπως το σχέδιο της ΕΕ για βέλτιστες πρακτικές, πρότυπα και διαδικασίες για την καταπολέμηση και την πρόληψη παράνομη διακίνηση ανθρώπων¹⁷⁸ όσο και στην Ένωση Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN), με την πράξη « Ποινική Δικαιοσύνη-απαντήσεις για την παράνομη διακίνηση προσώπων, ASEAN κατευθυντήριες γραμμές (Τζακάρτα, 2007). Και στην Αμερικανική ήπειρο εντοπίζουμε ανάλογα διεθνή κείμενα «ήπιου δικαίου», όπως τα "Συμπεράσματα και Συστάσεις της Διάσκεψης των εθνικών αρχών σχετικά με την Παράνομη διακίνηση προσώπων ", που εγκρίθηκε από τον Οργανισμό Αμερικανικών Κρατών¹⁷⁹.

178. OJ 2005/C 311/1, Dec. 9, 2005

179. Βλ. Gallagher, Anne. (2010). Nontreaty Aspects of the International Legal Framework In The International Law of Human Trafficking, Cambridge University Press σελ.138-143

4. Συμπερασματικές παρατηρήσεις σχετικά με τον ορισμό του trafficking

Από την παραπάνω ανάλυση των βασικότερων διεθνών Συμβάσεων σχετικά με τη ρύθμιση του φαινομένου της εμπορίας και διακίνησης ανθρώπων μπορούμε να δούμε τον ορισμό του trafficking να αποκρυσταλλώνεται. Τα βασικά συστατικά της Εμπορίας Ανθρώπων, επομένως, είναι:

Πράξεις	Μέσα (με τα οποία πραγματοποιούνται οι πράξεις)	Σκοπός (Εκμετάλλευση, η οποία περιλαμβάνει)
Στρατολόγηση Μεταφορά Μετακίνηση Υπόθαψη-παροχή καταλύματος Παραλαβή- υποδοχή προσώπων	Απειλή ή χρήση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού Εξαπάτηση Παραπλάνηση Απαγωγή Παροχή ή αποδοχή χρημάτων ή/και προνομίων (για να επιτευχθεί η συγκατάθεση προσώπου που έχει τον έλεγχο άλλου προσώπου) Κατάχρηση εξουσίας	Σεξουαλική εκμετάλλευση (συνηθέστερα μέσω της προώθησης στην πορνεία) Εργασιακή εκμετάλλευση/ εξαναγκασμένη εργασία (σε σπίτια, αγροτικές καλλιέργειες, βιοτεχνίες, βιομηχανίες και εργοστάσια) Προώθηση στην επαιτεία Εμπλοκή σε παράνομες δραστηριότητες όπως διακίνηση ναρκωτικών ουσιών Δουλεία ή πρακτικές που ομοιάζουν αυτής Αφαίρεση οργάνων

Τα στοιχεία του ορισμού αυτού, όπως αναλύσαμε εκτενώς παραπάνω, είναι αποτέλεσμα της εφαρμογής του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο για τη διακίνηση των προσώπων και το γεγονός ότι τα στοιχεία αυτά έγιναν ευρέως αποδεκτά από τα Κράτη. Η κοινή συναίνεση των Κρατών, αν όχι όλων, τουλάχιστον αρκετών, γύρω από την ανάγκη αποτελεσματικής πρόληψης και καταστολής της εμπορίας ανθρώπων, ήταν μια ευτυχής εξέλιξη. Ειδικότερα, φαίνεται ότι με

τον καιρό διαμορφώθηκε μια κοινή συναίνεση των Κρατών σχετικά με τους καταλληλότερους τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου. Έτσι, αποτελεί κοινώς αποδεκτή θέση των Κρατών ότι η εμπορία ανθρώπων οφείλει να ενσωματωθεί στις ποινικές νομοθεσίες των Κρατών, όπως επίσης και ότι οι διακινητές και οι άλλοι εμπλεκόμενοι με την εμπορία προσώπων θα πρέπει να διώκονται ποινικά και να τιμωρούνται. Ακόμα, ενόψει της καταστολής του φαινομένου, οι συνοριακοί έλεγχοι οφείλουν να ενισχυθούν, ενώ για τις περιπτώσεις όπου η εμπορία προσώπων ενέχει και το διασυνοριακό στοιχείο, η διεθνής συνεργασία είναι απαραίτητη¹⁸⁰.

Το Πρωτόκολλο του Παλέρμο βρίσκει το γενεσιουργό του λόγο σε μια προσπάθεια των Κρατών να ρυθμίσουν μια μορφή μετανάστευσης που φέρει χαρακτηριστικά έντονης εκμετάλλευσης σε βάρος των ανθρώπων¹⁸¹. Η πληθώρα διατάξεων που αφορούν στην ανάγκη ποινικοποίησης της εμπορίας ανθρώπων από τα Κράτη και της ενίσχυσης των συνοριακών ελέγχων, υπογραμμίζουν ότι ο χαρακτήρας της Σύμβασης δεν ομοιάζει με το χαρακτήρα μιας Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Εκτός των άλλων, της λείπει και ένας μηχανισμός ελέγχου, ο οποίος θα μπορούσε να είναι χρήσιμος στα Κράτη για την ερμηνεία της Σύμβασης και την εφαρμογή της. Ωστόσο, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να υποτιμηθεί ο ρόλος του Πρωτοκόλλου, η αξία του οποίου αποτιμάται από την ευρεία αποδοχή του από τη διεθνή κοινότητα.

Έχει σημειωθεί και παραπάνω, ότι η μεγαλύτερη επιτυχία του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο ήταν ότι κατάφερε να θέσει έναν ορισμό για την έννοια του *trafficking*. Άμεσο αποτέλεσμα αυτού αποτελεί το γεγονός ότι από το 2000 και μετά το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων βρίσκεται συνεχώς στην διεθνή πολιτική ατζέντα. Ακόμα, η διαμόρφωση του ορισμού του *trafficking* πυροδότησε και τις εξελίξεις γύρω από το σύστημα ευθύνης για την προστασία των θυμάτων. Με άλλα λόγια, οι υποχρεώσεις των Κρατών απέναντι στη διεθνή κοινότητα για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων αλλά και απέναντι στα ίδια τα θύματα πήραν σάρκα και οστά με την υιοθέτηση του ορισμού του *trafficking*. Γιατί, όπως είναι λογικό, αν δεν ορίσεις το πρόβλημα, είναι αδύνατο να καταστρώσεις οποιοδήποτε σχέδιο για την αντιμετώπιση του¹⁸².

180. Gallagher Anne, Holmes Paul, "Developing an Effective Criminal Justice Response to Human Trafficking, Lessons From the Front Line", *International Criminal Justice Review*, Volume 18 No 3, September 2008 318-343

181. Gallagher, Anne, "Two Cheers for the Trafficking Protocol", *Anti-Trafficking Review* 4 (2015): 14–32

182. *Ibid.* σελ. 16

Στις επιτυχίες του Πρωτοκόλλου συγκαταλέγεται και η κινητοποίηση άλλων διεθνών οργανισμών και μη κυβερνητικών οργανώσεων να ασχοληθούν με την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Έτσι, το Συμβούλιο της Ευρώπης υιοθέτησε λίγα χρόνια μετά τη δεύτερη σημαντικότερη Σύμβαση για την εμπορία ανθρώπων, ενώ ακολούθησε και η Ευρωπαϊκή Ένωση με το διόλου ευκαταφρόνητο έργο της. Σε αυτές τις ενέργειες έρχονται να προστεθούν το έργο του Υπατου Αρμοστή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, ο οποίος δημοσίευσε το κείμενο των Οδηγιών (Guidelines) σχετικά με την εμπορία ανθρώπων και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁸³, καθώς και πληθώρα Εκθέσεων της ΔΟΕ, του ΔΟΜ και των ειδικών οργάνων των Ηνωμένων Εθνών.

Η πρωταρχία της ποινικής καταστολής και της ασφάλειας των συνόρων, την οποία υπερτόνισε το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, έφερε στην επιφάνεια αρνητικά σχόλια σχετικά με τον παραγκωνισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην προσπάθεια των Κρατών να σταματήσουν την εμπορία ανθρώπων. Οι κυβερνήσεις συχνότερα στην προσπάθειά τους να συλλάβουν τους διακινητές και να κινήσουν τις ποινικές διαδικασίες σε βάρος τους έθεταν σε δεύτερη μοίρα την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων¹⁸⁴. Από πολύ νωρίς σημειώθηκε η ανάγκη να ενισχυθεί η ανθρωποκεντρική προσέγγιση του φαινομένου του *trafficking*, χωρίς αυτό να σημαίνει την απαξίωση των κατασταλτικών μεθόδων που προτείνονται από το σύστημα αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος¹⁸⁵. Όπως θα δούμε στο δεύτερο μέρος της εργασίας, ο ρόλος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ενισχύθηκε ιδιαίτερα, ειδικά μετά την υιοθέτηση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία ενίσχυσε το ρόλο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σχέση με το Πρωτόκολλο του Παλέρμο. Παρά το γεγονός ότι αυτή η εξέλιξη μας βρίσκει σύμφωνους, παραμένει μια σύγχρονη πρόκληση στην αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, καθώς μεταφέρει το κέντρο βάρους από την καταστολή στην πρόληψη. Ακόμα, η πολυφωνία του συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αν και μας προσφέρει πλούσιο υλικό στην προσπάθεια κατανόησης και αντιμετώπισης του φαινομένου, συχνά φέρνει στην επιφάνεια προβλήματα αναποτελεσματικότητας και έλλειψης συντονισμού.

183. UN High Commissioner for Human Rights, 'Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking', UN Doc. E/2002/68/Add.1, 20 Μαΐου 2002

184. GAATW, *Collateral Damage: The Impact of Anti-Trafficking Measures on Human Rights Around the World*, GAATW, 2007.

185. UN ECOSOC Report of the Secretary General, *Integration of the Human Rights of Women and Gender Perspective, Traffic in women and girls*, E/CN.4/2000/80, 2002

**ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ Ο ενισχυμένος ρόλος των
ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι σύγχρονες
προκλήσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου της
εμπορίας ανθρώπων**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. Το *Human Trafficking* στο σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

1. **Human trafficking: ανάμεσα σε δυο συστήματα προστασίας**

Όπως είδαμε στο πρώτο μέρος της εργασίας, ο ορισμός της σύγχρονης διακίνησης ανθρώπων μετράει μόνο δεκαπέντε χρόνια ζωής, ενώ το ίδιο το φαινόμενο εμφανίζεται στη διεθνή σκηνή από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα. Ενώ μάλιστα για πολλά χρόνια, το *human trafficking* παρέμενε στην οργανωτική ατζέντα πολλών διακυβερνητικών και άλλων οργανισμών που δραστηριοποιούνταν στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ελάχιστη πρόοδος σημειώθηκε μέχρι και την αρχή της νέας χιλιετίας.

Παρά την αναποτελεσματικότητα των διεθνών Συνθηκών της περιόδου του 20^{ου} αιώνα, η διακίνηση προσώπων συνέχισε να γίνεται αντιληπτή μέσα από το πρίσμα των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι ορισμένες από αυτές τις Συνθήκες περιέχουν ρητές απαγορεύσεις με σκοπό την καταστολή της διακίνησης, δεν είναι ακόμα σαφής η σύνδεση της διακίνησης προσώπων με την παραβίαση ορισμένου δικαιώματος, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα στη ζωή, το δικαίωμα στην ελευθερία κ.ά..

Αναμφίβολα παρουσιάζει ενδιαφέρον το γεγονός ότι η πιο κρίσιμη και αποφασιστική κίνηση προς την οριοθέτηση της έννοιας του *trafficking* έγινε από ένα γραφείο των Ηνωμένων Εθνών το οποίο δεν είχε εξουσιοδότηση καταρχήν στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι εργασίες της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για το Οργανωμένο Έγκλημα, ξεκίνησαν μεταξύ των ετών 1998-9 και κατέληξαν όπως είδαμε ήδη στην υιοθέτηση της Σύμβασης των ΗΕ για το Οργανωμένο Έγκλημα και των δύο Συμπληρωματικών Πρωτοκόλλων αυτού για τη διακίνηση προσώπων και την παράνομη μετακίνηση μεταναστών.

Οι αντιδράσεις από τους φορείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και των λοιπών δρώντων και ακτιβιστών δεν έλειψαν και κινήθηκαν κυρίως γύρω από την απειρία της Επιτροπής για το Οργανωμένο Έγκλημα σχετικά με θέματα δικαιωμάτων του ανθρώπου¹⁸⁶. Εντούτοις, η πρωτοβουλία της Επιτροπής για το Οργανωμένο Έγκλημα αποδείχτηκε αποτελεσματική, στο μέτρο που συνέδεσε τη διακίνηση προσώπων με την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, ενεργοποιώντας μηχανισμούς ποινικής δικαιοδοσίας και

186. Anne T. Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*, 1^η έκδ., Cambridge university press, 2010, σ. 4

διασυννοριακής συνεργασίας, κάτι που καμία Σύμβαση δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν θα μπορούσε να κάνει.

Επιπλέον, η υιοθέτηση της Σύμβασης του Παλέρμο και των Συμπληρωματικών σε αυτήν Πρωτοκόλλων αποτέλεσε το έναυσμα για τη δημιουργία νέων Συνθηκών σε περιφερειακό επίπεδο, όπως αυτές που εξετάσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, αυτή τη φορά προσανατολισμένες προς την κατεύθυνση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Μαζί με τα νέα νομικά κείμενα αναπτύχθηκαν περαιτέρω μηχανισμοί ελέγχου και προστασίας των θυμάτων της διακίνησης προσώπων. Το γεγονός ότι η διεθνής αναγνώριση της έννοιας του trafficking έγινε «έξω από το σύστημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», δεν θα πρέπει να μας οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι το τελευταίο δεν μπορεί να προσφέρει στην καταπολέμηση του εγκλήματος της διακίνησης. Παρά τις παθογένειες και τις δυσκολίες που παρουσιάζει το σύστημα διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αυτό συνεχίζει να προσφέρει πληθώρα εργαλείων και μεθόδων στους χρήστες του.

Πολύ περισσότερο όμως, το έγκλημα της διακίνησης προσώπων θίγει τον ίδιο τον πυρήνα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Από τη στιγμή της δημιουργίας του, το Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διακηρύττει τη θεμελιώδη ανηθικότητα και παρανομία ενός ατόμου να οικειοποιηθεί τη νομική προσωπικότητα, την εργασία, την ίδια την υπόσταση ενός άλλου προσώπου. Είναι το Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αυτό που πολεμά τις διακρίσεις με βάση το φύλο ή τη φυλή, που έχει επικηρύξει την αναγκαστική εργασία, τη δουλεία, την παράνομη κράτηση των ατόμων. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.

2. Το Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ως κεντρικός άξονας στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.

Παρά το γεγονός ότι η σύνδεση της διακίνησης προσώπων με τα δικαιώματα του Ανθρώπου είναι άρρηκτη, η αντιμετώπιση της εγκληματικής αυτής ενέργειας δεν γίνεται πάντα υπ' αυτό το πρίσμα. Για παράδειγμα, η διασυννοριακή διακίνηση προσώπων μπορεί ενίοτε να αντιμετωπιστεί σύμφωνα με τους κανόνες κάθε κράτους σχετικά με την μετανάστευση. Ακόμα, δεν είναι λίγες οι φορές, όπου περιπτώσεις διακίνησης προσώπων αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο της ποινικής καταστολής και διαφύλαξης της δημόσια τάξης.

Την τελευταία δεκαετία έχει διαμορφωθεί συναινετικά ανάμεσα στα Κράτη και τα υπόλοιπα υποκείμενα της διεθνούς κοινότητας, η πεποίθηση ότι η

αντιμετώπιση της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων οφείλει να γίνει μέσα από το σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Προς αυτή την κατεύθυνση κυμαίνονται αρκετές αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης των ΗΕ και η δράση του Συμβουλίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Αυτή η προσέγγιση με άξονα τα ανθρώπινα δικαιώματα έχει πρακτικές συνέπειες καθώς θέτει την προβληματική γύρω από την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων στο εννοιολογικό και κανονιστικό πλαίσιο του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁸⁷. Μια τέτοια ανάλυση προϋποθέτει τον εντοπισμό των επιμέρους παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι οποίες προκύπτουν σε κάθε στάδιο της διακίνησης ενός προσώπου, αλλά και τον προσδιορισμό της ευθύνης των Κρατών και των υποχρεώσεων που απορρέουν από το σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων έναντι αυτών.

Η σημασία του να αναγνωρίσουμε τον κλάδο των δικαιωμάτων του ανθρώπου ως τον κεντρικό άξονα ανάπτυξης των πολιτικών που σχετίζονται με τη διακίνηση ατόμων είναι συγχρόνως απαραίτητο και απαιτητικό. Απαραίτητο γιατί το να καταστήσουμε το δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων κινητήρια δύναμη της πολιτικής για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, συνεπάγεται ότι επιχειρήματα που τοποθετούν το φαινόμενο του trafficking στα στενά πλαίσια της μεταναστευτικής πολιτικής ή της προστασίας της δημόσιας τάξης, δεν είναι αποδεκτά. Απαιτητικό, όμως, διότι, ένα παραδοσιακό σύστημα προστασίας με βάση τα δικαιώματα δεν μπορεί να ξεφύγει από τις πολιτικές, νομικές, διαρθρωτικές αδυναμίες του διεθνούς συστήματος ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁸⁸.

Παρακάτω θα δούμε συνοπτικά πως διαρθρώνεται το σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη διεθνή έννομη τάξη και ειδικότερα με ποιόν τρόπο αναπτύσσεται γύρω από το ζήτημα της διακίνησης προσώπων.

3. Γενικές παρατηρήσεις για το σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Όπως θα είναι ήδη γνωστό, το δόγμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη διεθνή σκηνή διαμορφώθηκε και εξελίχθηκε ιδιαίτερα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το δίχως άλλο, η εννοιολογική αφετηρία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανατρέχει σε χρόνο προγενέστερο, συντροφεύει δε σε ορισμένα

187. UN Human Rights, Office of the high Commissioner, Human Rights and Human Trafficking Fact Sheet No. 36, New York and Geneva, UN 2014, pp.7-9

188. Ibid. Anne T. Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*, pp 4.

σημεία με την ίδια την εξέλιξη του δικαίου.¹⁸⁹ Η ανάδυση της έννοιας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη διεθνή σκηνή σηματοδοτεί μια αλλαγή στο μέχρι τότε ισχύον καθεστώς εισάγοντας μια ανατρεπτική θεωρία· την αποδόμηση της μέχρι τότε απόλυτης κυριαρχίας του παραδοσιακού Κράτους. Το δόγμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναγκάζει τα Κράτη να λογοδοτούν για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν του πολίτες τους, απονέμουν δικαιοσύνη, διαχειρίζονται τις φυλακές τους κλπ.¹⁹⁰

Σημείο καμπής αποτέλεσε η υπογραφή στο Σαν Φρανσίσκο στις 26 Ιουνίου 1945 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, με τον οποίο επιχειρείται η πρώτη ρητή είσοδος των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο διεθνές δίκαιο. Η ιδέα ορισμένων αντιπροσωπειών να ενσωματωθεί στο Χάρτη του ΟΗΕ και μια διακήρυξη δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί. Το έργο αυτό, την σύνταξη δηλαδή μιας διακήρυξης για τα δικαιώματα του ανθρώπου, ανέλαβε το 1947 η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹⁹¹. Το αποτέλεσμα των εργασιών της Επιτροπής επρόκειτο να συνταχθεί σ ένα διακηρυκτικό κείμενο, το οποίο στις 10 Δεκεμβρίου 1948 έγινε δεκτό από την Τρίτη σύνοδο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, χωρίς αρνητική ψήφο. Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΟΔΔΑ) αποτέλεσε κείμενο σταθμό για τη διαμόρφωση και την ανάπτυξη της διεθνούς προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του ανθρώπου.

Το Διεθνές Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναπτύχθηκε ραγδαία το δεύτερο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα. Οι γενικές αρχές της Διακήρυξης κρίθηκε ότι έπρεπε να διατυπωθούν σε νομικώς δεσμευτικά κείμενα που θα κάλυπταν όλο το φάσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τόσο σε οικουμενικό επίπεδο όσο και σε περιφερειακό. Έτσι, σε διεθνές επίπεδο θεσπίστηκαν το Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (με ένα Προαιρετικό Πρωτόκολλο) και το Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (1966). Σε περιφερειακό επίπεδο, έχουμε την σύνταξη της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (1950), την Αμερικανική Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (1969) και τον Καταστατικό Χάρτη της Αφρικής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και των Λαών (1981).

189. Βλ. αναλυτικά Περράκης, Στέλιος. Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ, 2009.

190. Cassese, Antonio. "Προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων." In ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ, 441. GUTENBERG, 2005.

191. Βλ. Περράκης, Στέλιος (2009), *supra* note 188, σελ. 57

Όσον αφορά τη διασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων σε διεθνές επίπεδο, αυτή καθίσταται δυσχερής στο βαθμό που λείπει ένα οικουμενικό δικαστήριο ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η έλλειψη αυτή δικαιολογείται εξαιτίας της απροθυμίας των Κρατών στη δημιουργία ενός δικαστικού θεσμού που θα ελέγχει το κατά πόσο τα ίδια παραβιάζουν ή όχι τα ανθρώπινα δικαιώματα στο εσωτερικό τους. Αποτέλεσμα αυτής της στάσης των Κρατών ήταν η προσπάθεια ανεύρεσης εναλλακτικών τρόπων παρακολούθησης της συμμόρφωσης με τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως αυτά προβλέπονται ρητά στις σχετικές Συμβάσεις. Η συμβιβαστική λύση ήρθε με την ανάπτυξη μιας σειράς μηχανισμών παρακολούθησης, οι οποίοι επρόκειτο να αναθέτουν τις λειτουργίες εποπτείας σε περισσότερα από ένα όργανα και των οποίων τα συμπεράσματα δεν θα αποτελούν μια δεσμευτική απόφαση-με την έννοια που έχει η δικαστική απόφαση- αλλά θα λαμβάνουν διάφορες μορφές όπως εκθέσεις, συστάσεις κλπ¹⁹².

Οι μηχανισμοί αυτοί μπορούν να χωριστούν σε δυο βασικές κατηγορίες: στους μηχανισμούς οι οποίοι ιδρύθηκαν βάσει αποφάσεων των Ηνωμένων Εθνών και εξ' αυτού βασίζονται στον Χάρτη¹⁹³ και στους μηχανισμούς που ιδρύθηκαν βάσει διεθνών συνθηκών (συμβατικοί μηχανισμοί). Ουσιώδους σημασίας είναι το εύρος του πεδίου εφαρμογής κάθε μηχανισμού. Έτσι, ενώ οι συμβατικοί μηχανισμοί λειτουργούν στα πλαίσια που ορίζονται κάθε φορά από την ιδρυτική Σύμβαση και για τα Κράτη μέρη αυτής, οι μηχανισμοί που βασίζονται στο Χάρτη των ΗΕ, έχουν οικουμενική εμβέλεια και οι δράσεις τους εκτείνονται σε όλα τα Κράτη μέλη των ΗΕ, ανεξαρτήτως του αν αυτά είναι και μέρη ειδικότερων συμβάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁹⁴.

Στην πρώτη κατηγορία μπορούμε να διακρίνουμε όργανα αρμοδιότητας δικαιωμάτων του ανθρώπου που υπάγονται στον ΟΗΕ και τα οποία επιλαμβάνονται ζητημάτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το πιο σημαντικό όργανο είναι η Γενική Συνέλευση των ΗΕ, η οποία απολαμβάνει ευρέων αρμοδιοτήτων σύμφωνα με το άρθρο 10 του Χάρτη ΗΕ. Ακόμα, το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο εξουσιοδοτείται από το Χάρτη να ιδρύει επιτροπές για οικονομικά και κοινωνικά θέματα καθώς επίσης να φροντίζει για την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σύμφωνα με το άρθρο 68 του Χάρτη.

192. Ibid., Cassese, Antonio (2005), σελ. 344-347

193. Συστήνονται σαν επικουρικά όργανα βάσει του άρθρου 7(2) συνήθως από τη Γενική Συνέλευση ή το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο

194. Ruffert, Matthias, and Christian Walter. "§ 12 The Institutional Organisation of International Human Rights Protection." In *Institutionalised International Law*. C.H. Beck . Hart . Nomos, 2015.

Ανάμεσα στις επιτροπές αυτές, ιδρύθηκε και η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΑ).

Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου λειτούργησε για 60 χρόνια και διέκοψε τις εργασίες της το 2006, οπότε και αντικαταστάθηκε από το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΣΔΑ). Το έργο της, πολύ σημαντικό και ευρύ, περιελάμβανε την επεξεργασία σημαντικών διεθνών πράξεων, όπως η Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, την υιοθέτηση πολλών αποφάσεων και εκθέσεων αλλά και την εγκαθίδρυση ειδικών διαδικασιών (fact-finding κλπ)¹⁹⁵. Η Επιτροπή κατηγορήθηκε από πολλούς ως βαθιά πολιτικοποιημένη και η ανάγκη αντικατάστασης της οδήγησε στην απόφαση 60/251 της Γενικής Συνέλευσης στις 15 Μαρτίου 2006.

Το νέο όργανο που δημιουργήθηκε, το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είναι ένα διακυβερνητικό όργανο, στο πλαίσιο του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών, αρμόδιο για την ενίσχυση της προώθησης και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο τον κόσμο και για την αντιμετώπιση των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μαζί με τον θεσμό του Υπατού Αρμοστή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το ΣΔΑ βρίσκεται στο κέντρο του οικουμενικού συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η δράση του περιλαμβάνει την υιοθέτηση σειράς αποφάσεων και ψηφισμάτων αναφορικά με συγκεκριμένα ζητήματα προστασίας δικαιωμάτων, τη δημιουργία ενός μηχανισμού Οικουμενικής Περιοδικής Εποπτείας (Universal Periodic Review) και την υιοθέτηση ειδικών διαδικασιών όπως ειδικούς εισηγητές, ειδικούς αντιπροσώπους, ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες και ομάδες εργασίας που παρακολουθούν, εξετάζουν, συμβουλεύουν και συντάσσουν εκθέσεις σχετικά με θεματικά ζητήματα ή σχετικά με την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε συγκεκριμένες χώρες. Ακόμα, περιλαμβάνει τη Συμβουλευτική Επιτροπή, η οποία λειτουργεί ως «δεξαμενή ιδεών» για το ΣΔΑ, επικουρώντας το έργο του αλλά και ένα Σύστημα υποβολής παραπόνων από άτομα, ομάδες και οργανισμούς των οποίων τα δικαιώματα παραβιάστηκαν.

Σχετικά με τα συμβατικά όργανα ελέγχου, τα όργανα δηλαδή που ιδρύθηκαν δυνάμει ειδικών συμβάσεων δικαιωμάτων του ανθρώπου, αυτά μπορεί να έχουν οικουμενική εμβέλεια ή περιφερειακή. Έτσι, σε επίπεδο Ηνωμένων

195. Βλ. Περράκης, Στέλιος (2009), *supra* note 188, σελ. 62επ.

Εθνών, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου που ιδρύθηκε με βάση το Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και η Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα του Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα αποτελούν συμβατικά όργανα ελέγχου της εφαρμογής και συμμόρφωσης των Κρατών με τις διεθνείς συμφωνίες. Συγχρόνως, Συμβάσεις Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ειδικού ενδιαφέροντος, όπως η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η Σύμβαση για την εξάλειψη των Διακρίσεων σε βάρος των Γυναικών, η Σύμβαση για την Απαγόρευση των Βασανιστηρίων κ.α. έχουν ιδρύσει αντίστοιχες Επιτροπές-μηχανισμούς ελέγχου του σεβασμού των δικαιωμάτων, οι οποίες εποπτεύουν την εφαρμογή της Σύμβασης από το κάθε Κράτος μέρος.

Τέλος, δεν πρέπει να παραβλέψουμε τη δράση του Συμβουλίου Ασφαλείας, του Διεθνούς Δικαστηρίου και της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου αναφορικά με την προστασία και προαγωγή των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Συγχρόνως, άλλοι διεθνείς οργανισμοί και ειδικευμένες οργανώσεις αναλαμβάνουν την προαγωγή δικαιωμάτων που εμπίπτουν στην σφαίρα των αρμοδιοτήτων τους. Ενδεικτικά τέτοιες οργανώσεις αποτελούν η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των προσφύγων, η UNESCO, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, η UNICEF κ.α.

4. Το σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφορικά με τη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων (human trafficking)

Η παραπάνω εξαιρετικά περιληπτική παρουσίαση των μηχανισμών ελέγχου και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μας οδηγεί στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας, στο οποίο σκοπός είναι να καταγράψουμε τη δράση των μηχανισμών αυτών αναφορικά με την διακίνηση και εμπορία ανθρώπων και να εξετάσουμε το αποτέλεσμα αυτής. Όπως σημειώθηκε στο πρώτο μέρος της εργασίας, η αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων δεν αφορά μόνο τον κλάδο του ποινικού δικαίου και της ποινικής καταστολής. Αντιθέτως, ένα μεγάλο μέρος των ρυθμιστικών πράξεων βασίζεται στο διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το διεθνές σύστημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην προώθηση και στην αποτελεσματική εφαρμογή του διεθνούς νομικού πλαισίου γύρω από την εμπορία ανθρώπων. Ακολουθώντας την κατηγοριοποίηση που κάναμε παραπάνω, ας παρουσιάσουμε συνοπτικά τα όργανα και τους μηχανισμούς προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων που λειτουργούν για την καταπολέμηση της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων.

Από τα όργανα αρμοδιότητας ανθρωπίνων δικαιωμάτων που υπάγονται στον ΟΗΕ, το Συμβούλιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου λαμβάνει υπόψη του το ζήτημα της εμπορίας και διακίνησης προσώπων και υιοθετεί, μαζί με τη Γενική Συνέλευση αποφάσεις και ψηφίσματα με γνώμονα την καταπάτηση του φαινομένου και την προστασία των θυμάτων. Και ο Ύπατος Αρμοστής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, θεσμός που έχει αναδειχτεί κεντρικός στο σύστημα προστασίας των Ηνωμένων Εθνών, δραστηριοποιείται στο θέμα της εμπορίας ανθρώπων, τοποθετώντας την εμπορία ανθρώπων στο πλαίσιο της κίνησης των πληθυσμών και της μετανάστευσης¹⁹⁶.

Μια από τις καινοτομίες του Συμβουλίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε σχέση με την προγενέστερη του Επιτροπή είναι η θεσμοθέτηση του μηχανισμού Οικουμενικού Περιοδικού Ελέγχου (Universal Periodic Review). Ο μηχανισμός αυτός εισάγει μια μοναδική διαδικασία εποπτείας του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που εφαρμόζεται και στα 193 Κράτη των Ηνωμένων Εθνών. Η πρωτοπορία του μηχανισμού βασίζεται στην ίση μεταχείριση όλων των Κρατών. Παρέχει μια ευκαιρία σε όλα τα κράτη να δηλώσουν ποιες ενέργειες έχουν ληφθεί για τη βελτίωση της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις χώρες τους και ποιες προκλήσεις αναδύονται σχετικά με την απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η διαδικασία βασίζεται στην υποβολή έκθεσης εκ μέρους κάθε Κράτους μέλους των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την κατάσταση της απόλαυσης των δικαιωμάτων στο εσωτερικό του. Στοχεύει επίσης να παρέχει τεχνική βοήθεια στα κράτη ώστε να ενισχυθεί η ικανότητά τους να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις προκλήσεις αλλά και στην ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μεταξύ των μελών και των άλλων ενδιαφερομένων μερών. Στο πλαίσιο αυτό, είναι πολύ σημαντικό ότι όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα και συγκεκριμένα τη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων, ο μηχανισμός Περιοδικής Εποπτείας των Κρατών μελών των ΗΕ, αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για τον έλεγχο του επιπέδου προστασίας που παρέχεται από το κάθε Κράτος στα άτομα που διαμένουν στο έδαφός του.

Ακόμα, πολύτιμο εργαλείο στην προσπάθεια πρόληψης και προστασίας των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων αποτελούν οι ειδικές διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια λειτουργίας του Συμβουλίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

196. "Implementation, Monitoring and Accountability." In Human Rights and Human Trafficking, compiled by United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 53-60. Vol. Fact Sheet 36. New York and Geneva: UNITED NATIONS New York and Geneva, 2014.

Οι μηχανισμοί έρευνας των Ηνωμένων Εθνών ή «ειδικές διαδικασίες» είναι επιφορτισμένες με την παρακολούθηση, την παροχή συμβουλών και την υποβολή εκθέσεων σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα σε μια συγκεκριμένη χώρα ή γύρω από ένα συγκεκριμένο θέμα (θεματική εντολή). Από το 2004 έχει οριστεί ειδικός εισηγητής (Special Rapporteur) για την εμπορία ανθρώπων, ιδίως γυναικών και παιδιών με στόχο να επικεντρωθεί στις πτυχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων της εμπορίας προσώπων. Ο Ειδικός Εισηγητής έχει καθήκον, εκτός των άλλων, να υποβάλλει ετήσιες εκθέσεις στην (πρώην) Επιτροπή μαζί με συστάσεις σχετικά με τα μέτρα που απαιτούνται για να διατηρήσει και να προστατεύσει τα ανθρώπινα δικαιώματα των θυμάτων. Όπως συνέβη με τα περισσότερα θέματα, μετά την κατάργηση της Επιτροπής, το έργο δεν διακόπηκε αλλά το Συμβούλιο Δικαιωμάτων συνέχισε τις εργασίες πάνω στο θέμα του trafficking. Τον Ιούλιο του 2014, η θητεία του Ειδικού Εισηγητή παρατάθηκε για άλλα τρία χρόνια δυνάμει του ψηφίσματος του Συμβουλίου 26/8. Το δεκαετές έργο του θα αναλύσουμε στη συνέχεια.

Σχετικά με τους μηχανισμούς ελέγχου ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έχουν ιδρυθεί βάσει διεθνών συνθηκών μπορούμε να σημειώσουμε τα ακόλουθα:

Στο επίπεδο προστασίας που προσφέρουν τα ΗΕ, η εμπορία ανθρώπων, όπως έχουμε σημειώσει και σε προηγούμενο σημείο, καθίσταται αντικείμενο αρκετών συμβάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων γενικού και ειδικού τύπου. Για κάθε μία από τις σημαντικές διεθνείς συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, μια επιτροπή ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων έχει συσταθεί για να παρακολουθεί την εφαρμογή των διατάξεων της από τα συμβαλλόμενα μέρη της. Στο πλαίσιο των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις περισσότερες από αυτές τις Συνθήκες, τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να υποβάλλουν τακτικές εκθέσεις προς την αντίστοιχη επιτροπή σχετικά με την κατάσταση όσον αφορά τα προστατευόμενα δικαιώματα και τα βήματα που έχουν λάβει για να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους από την συνθήκη.

Ειδικά για την εμπορία ανθρώπων, λόγω της ευρύτητας των δικαιωμάτων που ενδέχεται να επηρεαστούν από αυτήν, δεν αποτελεί έκπληξη το ότι τα περισσότερα συμβατικά όργανα εποπτείας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αγγίζουν το θέμα του trafficking. Για παράδειγμα, τόσο η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Human Rights Committee) όσο και η Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα έχουν επανειλημμένα θέσει το θέμα της εμπορίας ανθρώπων στο πλαίσιο των ειδικών δικαιωμάτων που προστατεύονται από το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά

Δικαιώματα και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα. Ακόμα η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων και η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων έχουν κατά καιρούς συζητήσει θέματα διακίνησης προσώπων κατά την εξέταση των εκθέσεων των συμβαλλόμενων Κρατών. Επιπλέον, όπως αναφέραμε και στο πρώτο μέρος, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού όπως και η Σύμβαση για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών θεσπίζουν ειδικές Επιτροπές με σκοπό τον περιοδικό έλεγχο του σεβασμού των δικαιωμάτων από τα Κράτη μέρη των Συμβάσεων.

Σε περιφερειακό επίπεδο, σημαντικοί είναι οι μηχανισμοί που θεσπίζονται στο πλαίσιο προστασίας του Συμβουλίου της Ευρώπης και σε αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην πρώτη περίπτωση έχουμε τον μηχανισμό εποπτείας GRETA, ένα σώμα ειδικών εμπειρογνομόνων σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το οποίο ιδρύθηκε δυνάμει της Σύμβασης για τη Δράση κατά της Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων, με σκοπό την σύνταξη εκθέσεων για τον έλεγχο της εφαρμογής των συγκεκριμένων διατάξεων της Σύμβασης. Η σημασία του μηχανισμού εποπτείας GRETA είναι μεγάλη καθώς αποτελεί το μοναδικό εποπτικό μηχανισμό για την εφαρμογή μιας καθεαυτό Σύμβασης για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση με τη σειρά της, με την Οδηγία 2011/36/ΕΕ, με σκοπό τον συντονισμό της Δράσης των Κρατών μελών, όρισε Ευρωπαϊό Συντονιστή Δράσης κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, με στόχο να διασφαλίζει συνεκτική προσέγγιση σε θέματα καταπολέμησης του εν λόγω φαινομένου στην ΕΕ., και εδώ μέσω της διαδικασίας υποβολής αναφορών.

Τέλος, δεν πρέπει να παραβλέψουμε το σπουδαίο έργο που επιτελούν στον αγώνα για την προστασία και προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τα Δικαστήρια, διεθνή και εθνικά. Στο διεθνές επίπεδο, τα ad hoc δικαστήρια για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα έχουν κατά καιρούς θεωρήσει τα θέματα που σχετίζονται με την εμπορία ανθρώπων¹⁹⁷. Ακόμα, η συμπερίληψη των πρακτικών που σχετίζονται με την εμπορία, όπως η δουλεία και η σεξουαλική δουλεία στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (άρθ. 7.1 (γ) και(ζ)), αυξάνει την πιθανότητα ότι αυτό το σημαντικό διεθνές όργανο θα συνδράμει σημαντικά στο μέλλον στην καταστολή της εμπορίας ανθρώπων μέσω του ισχυρού συστήματος ατομικής ποινικής ευθύνης. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα έχει μια σειρά υποθέσεων να επιδείξει στον άξονα της καταπολέμησης του human trafficking και των

197. Prosecutor v. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic (Case IT-96-23&23/1), Trial Chamber's Judgment, 22 February 2001 (539 - 543).

πρακτικών καταναγκαστικής εργασίας, αν και θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο αριθμός αυτών δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλος. Τέλος, τα θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων σχετικά με την εμπορία ανθρώπων, έχουν επίσης εξεταστεί από λοιπά περιφερειακά δικαστήρια, συμπεριλαμβανομένου του Διαμερικανικού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Δικαστηρίου της Οικονομικής Κοινότητας των Κρατών της Δυτικής Αφρικής. Αυτονόητη βέβαια θεωρείται η συμβολή της νομολογίας των εθνικών δικαστηρίων.¹⁹⁸

Τα παραπάνω αποδεικνύουν για ακόμα μια φορά, την έντονη παρουσία του φαινομένου του trafficking στην ατζέντα πληθώρας οργάνων για την προαγωγή και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς επίσης και την ανάγκη προσέγγισης του ζητήματος από τη σκοπιά του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στις επόμενες σελίδες θα παρουσιάσουμε περιληπτικά το σημαντικότερο έργο των παραπάνω μηχανισμών σχετικά πάντα με το human trafficking τα τελευταία χρόνια.

4.1 Θεσμικά όργανα ελέγχου Δικαιωμάτων- το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

4.1.1 Ο Υπατος Αρμοστής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Ο θεσμός του Υπατου Αρμοστή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου αποτελεί έναν θεσμό-ομπρέλα στο σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ήδη από τη σύστασή του με την απόφαση 48/141 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών¹⁹⁹ είναι εμφανής η ευρεία αρμοδιότητα του Υπατου Αρμοστή σε θέματα που αφορούν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ειδικά ως προς το θέμα της εμπορίας ανθρώπων, ο Υπατος Αρμοστής εντείνει τη δράση του μετά το 1998, ειδικά σε ότι αφορά την προστασία των ευάλωτων ομάδων όπως οι γυναίκες και τα παιδιά.²⁰⁰

Το πρόγραμμα του Υπατου Αρμοστή για την καταπολέμηση του trafficking ξεκίνησε τον Μάρτιο του 1999 η υλοποίηση και χρηματοδότηση του οποίου γίνεται από το Εθελοντικό Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την Τεχνική

198. "Implementation, Monitoring and Accountability." In Human Rights and Human Trafficking, compiled by United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 53-60. Vol. Fact Sheet 36. New York and Geneva: UNITED NATIONS New York and Geneva, 2014.

199. UN General Assembly A/Res/48/141, High Commissioner for the promotion and protection of all human rights, 20 Δεκέμβρη 1993

200. UN ECOSOC Report of the Secretary General, Integration of the Human Rights of Women and Gender Perspective, Traffic in women and girls, E/CN.4/2000/80, παράγραφος 12επ.

Συνεργασία στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁰¹. Η δράση του Ύπατου Αρμοστή βασίζεται σε δυο θεμελιώδεις πυλώνες: πρώτον ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να βρίσκονται στον πυρήνα κάθε αξιόπιστης στρατηγικής καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων και δεύτερον ότι οι στρατηγικές αυτές θα πρέπει να αναπτυχθούν και να εφαρμοστούν λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες αυτών που χρειάζονται μεγαλύτερη προστασία. Ακόμα, το πρόγραμμα για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στηρίζεται στην καθοδήγηση και την ενίσχυση των πολιτικών για τα θέματα εμπορίας ανθρώπων, την ενδυνάμωση των διεθνών, διακυβερνητικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων σε θέματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων trafficking, καθώς και την ευαισθητοποίηση όσο το δυνατόν περισσότερων φορέων γύρω από αυτά τα ζητήματα. Σε γενικές γραμμές, ωστόσο, ο ρόλος του Ύπατου Αρμοστή για τα δικαιώματα του Ανθρώπου δεν αποσκοπεί στο να αναλάβει ο ίδιος σχέδια δράσης για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων αλλά μάλλον στο να λειτουργήσει ως καταλύτης και υποστηρικτής της δράσης άλλων φορέων.

Σε αυτό το πλαίσιο, το γραφείο του Ύπατου Αρμοστή έχει προωθήσει σημαντικές δράσεις στην κατεύθυνση της καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων. Έτσι, συνετέλεσε στην δημιουργία ενός συνασπισμού διακυβερνητικών οργανισμών, όπως ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, ο Ύπατος Αρμοστής για τους Πρόσφυγες και τη UNICEF, οι οποίοι εργάστηκαν από κοινού για την προώθηση της ένταξης προστατευτικών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διατάξεων στο Πρωτόκολλο για την Εμπορία Ανθρώπων και στο Πρωτόκολλο κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών δια στεριάς, αέρος και θαλάσσης, το οποία συμπληρώνουν τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Οργανωμένου Εγκλήματος. Ακόμα, τον Μάρτιο του 2001 το γραφείο του Ύπατου Αρμοστή πήρε την πρωτοβουλία να δημιουργήσει μια Ομάδα Εργασίας στην οποία θα συμμετείχαν οι μεγάλοι διακυβερνητικοί Οργανισμοί με έδρα τη Γενεύη, που ασχολούνται με το ζήτημα της Εμπορίας Ανθρώπων και της παράνομης διακίνησης μεταναστών με σκοπό τη συνεργασία και την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων²⁰².

Ένα από τα σημαντικότερα έργα του Γραφείου του Ύπατου Αρμοστή ήταν η σύνταξη των Προτεινόμενων Αρχών και κατευθυντήριων γραμμών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την εμπορία ανθρώπων (Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking). Η δράση αυτή, η

201. Ibid. σελ. 6

202. Ibid.

οποία ξεκίνησε από την Mary Robinson και διαβιβάστηκε στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο το 2002²⁰³, είχε φοβερή ανταπόκριση από τους διεθνείς οργανισμούς και φορείς που ενσωμάτωσαν τις Αρχές αυτές στα επιμέρους κείμενα πολιτικής. Η ευρεία αποδοχή του κειμένου Αρχών αναφορικά με την εμπορία ανθρώπων άνοιξε το δρόμο για τη δημιουργία ενός αναλυτικού κειμένου Σχολιασμού των παραπάνω Αρχών και Κατευθυντήριων γραμμών (Commentary on the Principles and Guidelines)²⁰⁴. Το κείμενο αυτό, η δημιουργία του οποίου έγινε κατόπιν της απόφασης 11/3 του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων²⁰⁵, έχει ως στόχο να προσεγγίσει το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων υπό το πρίσμα των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου αλλά και των συγκεκριμένων κανόνων που σχετίζονται άμεσα με την εμπορία ανθρώπων και να δώσει ένα πιο αναλυτική προσέγγιση των επιμέρους ζητημάτων γύρω από το φαινόμενο.

Πολύ σημαντική υπήρξε, ακόμα, η συνδρομή του γραφείου του Υπατου Αρμοστή στη δημιουργία της Παγκόσμιας Πρωτοβουλίας για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων (United Nations Global Initiative to Fight Human Trafficking (UN.GIFT))²⁰⁶. Σε συνεργασία με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ), τη UNICEF, το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC), το Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ) και τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), ξεκίνησε το Μάρτιο του 2007, με σκοπό την ευαισθητοποίηση γύρω από τα θέματα της εμπορίας ανθρώπων και την ενίσχυση των Κρατών στην πορεία τους για τη δημιουργία και την ενίσχυση δομών υποστήριξης για τα θύματα. Σημαντικό μέρος της πρωτοβουλίας κατέχει και η προσπάθεια δημιουργίας μιας πλατφόρμας πληροφοριών καθώς η ίδια η φύση της παράνομης διακίνησης ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένης και της εμπορίας, καθιστά τη συγκέντρωση σχετικών και χρήσιμων πληροφοριών δύσκολη.

Ειδικά μετά την υιοθέτηση του Παγκόσμιου Σχεδίου Δράσης για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων από τα Ηνωμένα Έθνη (United

203. UN ECOSOC Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights to the Economic and Social Council, Addendum, E/2002/68/Add.1, 20 Μαΐου 2002

204. UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking, Commentary, New York and Geneva 2010

205. Human Rights Council, Resolution 11/3, Eleventh Session, Trafficking in persons, especially women and children, 17 Ιουνίου 2009

206. Επίσημη ιστοσελίδα διαθέσιμη εδώ:
<http://www.ungift.org/knowledgehub/index.html>

Nations Global Plan of Action to Combat Trafficking in Persons)²⁰⁷, οι δράσεις του Γραφείου του Υπατού Αρμοστή έχουν ενταθεί. Σε αυτές προστίθενται η εκπαίδευση των κρατικών φορέων γύρω από διεθνές νομικό πλαίσιο της εμπορίας ανθρώπων αλλά και η τεχνική συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη, τις διακυβερνητικές οντότητες, και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών²⁰⁸. Επιπλέον, το Γραφείο του Υπατού Αρμοστή έχει δραστηριοποιηθεί στην ενίσχυση της συνεργασίας και του συντονισμού μεταξύ των αρμόδιων φορέων του ΟΗΕ και των άλλων διεθνών οργανισμών μέσω της συμμετοχής του στην ομάδα συντονισμού για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (Inter-Agency Coordination Group against Trafficking in Persons (ICAT)). Στο πλαίσιο αυτής της δράσης, το Γραφείο του Υπατού Αρμοστή προσπάθησε να δημιουργήσει πέρα από μια πλατφόρμα ανταλλαγής πληροφοριών, ένα φόρουμ αναπτυξιακής πολιτικής²⁰⁹.

Από τα παραπάνω, καθίσταται σαφές ότι ο ρόλος του Γραφείου του Υπατού Αρμοστή έχει αναδειχτεί σε ιδιαίτερα σημαντικό σε ότι αφορά τον συντονισμό των δράσεων για την καταπολέμηση του trafficking. Η ανάγκη αυτής της υποστηρικτικής και συντονιστικής δράσης υπαγορεύεται και από την ίδια τη φύση του φαινομένου, καθώς το ίδιο εμφανίζει πολλές πτυχές, απαιτώντας μια συνολική εκτίμηση αυτών.

4.1.2 Ο Οικουμενικός Περιοδικός Έλεγχος (Universal Periodic Review)

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ένας από τους προσφάτως συσταθέντες μηχανισμούς εποπτείας, το έργο του οποίου αν και τώρα βρίσκεται σε εξέλιξη και ως εκ τούτου είναι σχετικά περιορισμένο, είναι πολύ σημαντικό. Το Universal Periodic Review είναι ένας μηχανισμός, ο οποίος συστήθηκε βάσει της απόφασης 60/251 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, με την ίδια δηλαδή απόφαση που αντικατέστησε την Επιτροπή Δικαιωμάτων του

207. UN General Assembly Resolution 64/293 United Nations Global Plan of Action to Combat Trafficking in Persons, A/RES/64/293, 12 Αυγούστου 2010

208. Youla Haddadin and Iona Klímová-Alexander, Human Rights-Based Approach to Trafficking the Work of the United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *The Judges' Journal*, a Quarterly of the Judicial Division, American Bar Association, Vol. 52 No 1

209. Η διυπηρεσιακή αυτή συνεργασία ιδρύθηκε με την απόφαση της Γενικής Συνέλευσης A/RES/61/180 στις 8 Μαρτίου 2007 και αποτελεί ένα ακόμα παράδειγμα της ενεργούς συμμετοχής του Υπατού Αρμοστή σε συντονισμένες προσπάθειες για την προαγωγή και προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων trafficking. Ανάμεσα στα μέλη που συμμετέχουν είναι μεταξύ άλλων UNODC, IOM, ILO, ICPO (Interpol), OHCHR, UNAIDS, UNICEF, UNESCO, UNHCR, UN Women, World Bank κ.α

Ανθρώπου με το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου²¹⁰. Ειδικότερα, στην παράγραφο 5 της απόφασης, ανάμεσα στις λοιπές αρμοδιότητες του Συμβουλίου ορίζεται ότι: «(the Council shall, inter alia:) Undertake a universal periodic review, based on objective and reliable information, of the fulfillment by each State of its human rights obligations and commitments in a manner which ensures universality of coverage and equal treatment with respect to all States; the review shall be a cooperative mechanism, based on an interactive dialogue, with the full involvement of the country concerned and with consideration given to its capacity-building needs; such a mechanism shall complement and not duplicate the work of treaty bodies; the Council shall develop the modalities and necessary time allocation for the universal periodic review mechanism within one year after the holding of its first session;» · με άλλα λόγια, ο μηχανισμός UPR βασιζείται στη συνεργασία μεταξύ των Κρατών με σκοπό την ανάπτυξη των κρατικών δομών έτσι ώστε αυτά να ανταποκρίνονται στις υποχρεώσεις και στις δεσμεύσεις τους στο επίπεδο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, χωρίς ωστόσο να επισκιάζεται η λειτουργία επιμέρους συμβατικών μηχανισμών ελέγχου.

Η νομική βάση του ελέγχου των Κρατών δεν περιορίζεται σε μια διεθνή Σύμβαση αλλά αφορά τον έλεγχο της συμμόρφωσης σε περισσότερες νομικές βάσεις. Αν μπορούσαμε να παρουσιάσουμε συνοπτικά τον τρόπο λειτουργίας του UPR, θα λέγαμε ότι εμφανίζει δυο διακριτά σημεία · το στάδιο των Συστάσεων (Recommendations) και το στάδιο των Δεσμεύσεων (Voluntary Pledges and Commitments)²¹¹. Στο πρώτο στάδιο τα Κράτη που ασκούν τον έλεγχο διατυπώνουν συστάσεις προς τα Κράτη που βρίσκονται υπό έλεγχο ενώ στο στάδιο των Δεσμεύσεων τα Κράτη υπό έλεγχο έχουν τη δυνατότητα να αναλάβουν δεσμεύσεις αποδεχόμενα κάποιες από τις συστάσεις που τους απευθύνονται²¹². Σχετικά με τη νομική δεσμευτικότητα των πράξεων αυτών θα πρέπει να πούμε ότι ενώ οι Συστάσεις που απευθύνονται στα κράτη που βρίσκονται υπό έλεγχο δεν έχουν δεσμευτικότητα, δεδομένου ότι δεν προέρχονται από δικαιοδοτικά όργανα, δεν συμβαίνει το ίδιο και με τις Δεσμεύσεις των Κρατών. Παρά το γεγονός ότι τα Κράτη δεν υποχρεούνται να αποδεχτούν τις συστάσεις που τους απευθύνονται από τα άλλα Κράτη, εφόσον αποφασίσουν να το πράξουν, οι επίσημες αυτές δηλώσεις τους συνιστούν

210. UN General Assembly Resolution 60/251 Human Rights Council, A/Res/60/251, 2 Απριλίου 2006

211. Κυριαζή Τένια, Εμπορία Ανθρώπων, Διεθνές & Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 2010, Νομική Βιβλιοθήκη

212. Ibid.

μονομερείς πράξεις διεθνούς δικαίου, οι οποίες έχουν νομική δεσμευτικότητα στο μέτρο που μπορούν να επιφέρουν έννομες συνέπειες.

Ακόμα, ως προς την εμπορία ανθρώπων, ο μηχανισμός του UPR έχει να επιδείξει συγκεκριμένο έργο. Η νομική βάση πάνω στην οποία στηρίζονται οι αναφορές σε ζητήματα εμπορίας ανθρώπων και οι υποχρεώσεις των Κρατών, περιλαμβάνει τη Διεθνή Σύμβαση για την Προστασία όλων των Εργαζομένων Μεταναστών και των Μελών των Οικογενειών του, τη Διεθνή Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών καθώς και τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Εξαιτίας της δεδομένης σχέσης της εμπορίας ανθρώπων με τη μετανάστευση, οι συστάσεις προς τα Κράτη στα πλαίσια του UPR εφιστούν την προσοχή στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των μεταναστών, καθώς ανάμεσα σε αυτούς βρίσκονται τις περισσότερες φορές θύματα εμπορίας ανθρώπων. Αντίστοιχα, η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού μπορεί να εγγυηθεί και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και ειδικά ανηλίκων, γεγονός που φαίνεται και από τις συστάσεις των Κρατών. Τέλος, στην προσπάθεια αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων σημαντική είναι και η εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών, καθώς, όπως έχουμε τονίσει ήδη πολλές φορές, το μεγαλύτερο ποσοστό θυμάτων εμπορίας ανθρώπων είναι γυναίκες, δεδομένο το οποίο αποτυπώνεται στις συστάσεις των Κρατών.

Η Ελλάδα ολοκλήρωσε τον πρώτο γύρο αξιολόγησης το 2011. Συγκεκριμένα, κλήθηκε να απαντήσει σε μια σειρά ερωτημάτων που διατυπώθηκαν από τα Κράτη και τα οποία σχετιζόνταν με το επίπεδο προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου, με ιδιαίτερη έμφαση σε θέματα προστασίας από βασανιστήρια και απάνθρωπη μεταχείριση, σε θέματα διασφάλισης των δικαιωμάτων των μεταναστών, σε θέματα εξασφάλισης ίσης αντιμετώπισης των δυο φύλων κ.α. Το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων ήταν μέσα στις θεματικές που κλήθηκε να καλύψει η Ελλάδα²¹³, υποδεικνύοντας τα μέτρα που λαμβάνει για την αποτελεσματική προστασία των θυμάτων και την καταστολή των εγκληματιών. Στην έκθεση που κατέθεσε η Ελλάδα κατά τον πρώτο γύρο αξιολόγησης, την οποία επιμελήθηκε το Υπουργείο Εξωτερικών σε συνεργασία και με τα άλλα Υπουργεία και στη συνέχεια, υπέβαλε το σχέδιο αυτής στην Εθνική Επιτροπή

213. Συγκεκριμένα σημειώνουμε την ερώτηση που υπέβαλε η Νορβηγία προς την Ελλάδα η οποία ζητούσε πληροφορίες από τη χώρα μας σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται η σεξουαλική και έμφυλη βίας κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένων και των περιπτώσεων εμπορίας ανθρώπων με σκοπό την σεξουαλική ή άλλη εκμετάλλευση και ειδικά την κατάσταση των μεταναστριών και των κρατουμένων ως προς τα παραπάνω.

για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, οι απόψεις της οποίας ελήφθησαν δεόντως υπόψη στην τελική έκθεση²¹⁴, καλείται να απαντήσει στο ερωτηματολόγιο που έλαβε σχετικά με την κατάσταση των δικαιωμάτων στην επικράτειά της.

Ειδικά για το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων, αυτό εξετάστηκε σε ποικίλα πλαίσια, μερικά από τα οποία προαναφέρθηκαν: η ισότητα των φύλων και οι έμφυλες διαστάσεις στην ελληνική κοινωνία, στα πλαίσια της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων (και ειδικά του δικαιώματος στη ζωή), στο πλαίσιο προστασίας των παιδιών αλλά και κατά μόνας. Έτσι, η Ελλάδα μέσω των πολιτειακών της φορέων όπως η Γενική Γραμματεία Ισότητα και το Κέντρο Ερευνών για την Ισότητα των Φύλων τα οποία υλοποιούν από κοινού προγράμματα και προετοιμάζουν μελέτες σε θέματα σχετικά με την εμπορίας ανθρώπων²¹⁵, προωθεί την ευαισθητοποίηση των πολιτών και την προαγωγή των δικαιωμάτων των θυμάτων trafficking. Ακόμα, ένα μέρος της έκθεσης της Ελλάδας αναφέρεται στο φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων (παράγραφοι 30-36). Σύμφωνα με αυτά, η Ελλάδα είναι όχι μόνο χώρα διέλευσης αλλά και προορισμού θυμάτων εμπορίας, γεγονός που σηματοδοτεί μια νέα πραγματικότητα που καλεί για αποφασιστική δράση από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσίασε η ελληνική πολιτεία, κατά την διάρκεια του έτους 2009/2010, οι διώξεις των εμπόρων ανθρώπων αυξήθηκαν κατά 65%, οι καταδικές αυξήθηκαν κατά 52%, και το ποσοστό προστασίας & βοήθειας προς τα θύματα όπως προσδιορίζεται από την Εισαγγελική αρχή, αυξήθηκε κατά 60%²¹⁶. Ακόμα, σημειώνεται στην έκθεση της Ελλάδας ότι στη χώρα εντοπίζονται δεκαεπτά (17) εξειδικευμένες υπηρεσίες anti-trafficking, οι οποίες λειτουργούν στο πλαίσιο της Ελληνικής Αστυνομίας, τόσο σε κεντρικό όσο και περιφερειακό επίπεδο. Περαιτέρω δράσεις για την αντιμετώπιση και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων περιλαμβάνουν εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού, διεθνή συνεργασία, ιδίως με τις γειτονικές χώρες, και ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με το οργανωμένο έγκλημα (Interpol, Europol, Κέντρο SECI, ΕΕ).

Στο επίπεδο των Συστάσεων από τα Κράτη, υπήρξαν ειδικότερες προτάσεις σχετικά με την βελτίωση του τρόπου αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων.

214. Human Rights Council, Working Group on the Universal Periodic Review Eleventh session, National report submitted in accordance with paragraph 15 (a) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1, A/HRC/WG.6/11/GRC/1, 14 Φεβρουαρίου 2011

215. Ibid., σελ. 7 παράγραφος 29

216. Ibid., σελ. 7 παράγραφος 31

Έτσι αρκετές χώρες τόνισαν την ανάγκη ενίσχυσης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης της Ελλάδας για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, σε ευθεία συνάρτηση με τις συστάσεις της Επιτροπής CEDAW για την καταπολέμηση των διακρίσεων κατά των γυναικών²¹⁷. Ιδιαίτερα τονίστηκε η ανάγκη καλύτερης εφαρμογής των διατάξεων του νόμου, καθώς, όπως σημειώθηκε, αν και υπάρχει επαρκές νομοθετικό πλαίσιο, συχνά δεν φαίνεται να είναι αποτελεσματικό (συστάσεις από τη Σλοβακία). Επίσης, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε από αρκετά κράτη στην υιοθέτηση πρόσθετων μέτρων για την προστασία των θυμάτων trafficking. Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύσταση από την πλευρά του Ιράκ, ώστε να ενσωματωθεί στη σχολική ύλη μαθημάτων της δευτεροβάθμιας και της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, η πληροφόρηση γύρω από τα θέματα εμπορίας ανθρώπων, ειδικά στο βαθμό που η Ελλάδα αποτελεί συγχρόνως χώρα διέλευσης και προορισμού²¹⁸.

Την τελευταία αυτή σύσταση, η Ελλάδα την έκανε δεκτή, τονίζοντας ότι αποτελεί κορμό του εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος η εκπαίδευση γύρω από τα ανθρώπινα δικαιώματα²¹⁹. Ειδικά, ως προς τα ακαδημαϊκά ιδρύματα, η Ελλάδα τόνισε ότι το μεγαλύτερο μέρος αυτής της πληροφόρησης επαφίεται στα ίδια τα πανεπιστήμια και στον καθορισμό της ύλης τους. Η δέσμευση αυτή, όπως διατυπώνεται από την Ελλάδα, επιβεβαιώνει την κριτική που γίνεται στο σύστημα του UPR, και η οποία αφορά τον αόριστο χαρακτήρα των δεσμεύσεων και την απουσία δέσμευσης σε συγκεκριμένα μέτρα²²⁰. Στην ίδια γραμμή βρίσκονται και κριτικά σχόλια που αναφέρονται στον έντονο πολιτικό χαρακτήρα που λαμβάνουν οι Συστάσεις από τα κράτη στο υπό έλεγχο κράτος. Ειδικότερα, φαίνεται ότι ο φόβος της διατάραξης των πολιτικών ισορροπιών και σχέσεων μεταξύ κρατών, συχνά αποτρέπει τα κράτη να κάνουν εποικοδομητικές συστάσεις με αποτέλεσμα να περιορίζονται σε γενικότητες. Βέβαια, ένας θεσμός τόσο νέος όσο και ο Οικουμενικός Περιοδικός Έλεγχος θα ήταν άδικο να κριθεί με πολύ αυστηρά κριτήρια, ήδη από το ξεκίνημά του. Σε κάθε περίπτωση, η διαδικασία αναφοράς στην οποία υπάγεται κάθε κράτος μπορεί να δημιουργήσει θετικές για την προαγωγή των δικαιωμάτων δυναμικές, καθώς αναμοχλεύει την κοινωνία των πολιτών και τα πολιτειακά

217. Ανάμεσα σε αυτές η Χιλή, η Αλγερία, η Ρωσία, η Μολδαβία, οι ΗΠΑ, Η Σλοβακία.

218. 218 Human Rights Council, Working Group on the Universal Periodic Review Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Greece, Eighteenth session, A/HRC/18/13, 11 Ιουλίου 2011

219. Human Rights Council, Working Group on the Universal Periodic Review Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Greece, Addendum, Eighteenth session, A/HRC/18/13/Add.1, 28 Ιουλίου 2011

220. Κυριαζή Τένια, (2010), *supra* note 211, σελ. 242

όργανα, τα οποία καλούνται να ανταποκριθούν θετικά σε μια έστω πολιτική πίεση. Τέλος δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι ο μηχανισμός του UPR εισάγει ένα πρωτοποριακό σύστημα Συστάσεων- Δεσμεύσεων, από το οποίο μπορεί να προκύψει επίσημη νομική δέσμευση των υπό έλεγχο κρατών²²¹.

Όσον αφορά ειδικά τη χώρα μας, ο δεύτερος κύκλος αξιολογήσεων, ο οποίος έχει ήδη ξεκινήσει και ολοκληρωθεί για ορισμένα Κράτη, είναι προ των πυλών. Η Ελλάδα καλείται να υποβάλει την εθνική αναφορά σχετικά με το επίπεδο σεβασμού και προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου την άνοιξη του 2016.²²²

4.1.3 Ειδικές Διαδικασίες των Ηνωμένων Εθνών

Οι ειδικές διαδικασίες του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αποτελούνται από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες για τα ανθρώπινα δικαιώματα με την εντολή να αναφέρουν και να παρέχουν συμβουλές σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, είτε από την οπτική μιας συγκεκριμένης χώρας, είτε λειτουργώντας στα πλαίσια μιας συγκεκριμένης θεματικής εντολής (mandate). Το σύστημα των Ειδικών Διαδικασιών αποτελεί κεντρικό στοιχείο του μηχανισμού των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και καλύπτει όλα τις πτυχές αυτών: πολιτικά, πολιτιστικά, οικονομικά και κοινωνικά. Σήμερα, είναι ενεργές 41 θεματικές ενότητες, μια από της οποίες αφορά στην εμπορία και διακίνηση προσώπων (human trafficking).

Κατά την έκτη σύνοδό της, η (πρώην) Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξέδωσε την απόφαση 2004/110, με την οποία αποφάσισε να διορίσει, για περίοδο τριών ετών, μια Ειδική Εισηγήτρια (Special Rapporteur) για την εμπορία προσώπων, ιδίως γυναικών και παιδιών. Έργο της θα ήταν η έρευνα των θεμάτων που σχετίζονταν με τα ανθρώπινα δικαιώματα των θυμάτων του trafficking. Με την ίδια απόφαση, η Επιτροπή κάλεσε τον Ειδικό Εισηγητή να υποβάλλει ετήσιες εκθέσεις μαζί με συστάσεις για τα μέτρα που απαιτούνται για τη διατήρηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων. Για την επίτευξη των καλύτερων πιθανών αποτελεσμάτων, η Επιτροπή ζήτησε την πλήρη συνεργασία με άλλους σχετικούς φορείς, ιδίως τον Ειδικό Εισηγητή για τη βία κατά των γυναικών, έτσι ώστε να λαμβάνεται υπόψη και η

221. Ibid. σελ.243

222. Σύμφωνα με το ημερολόγιο που είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του Συμβουλίου Δικαιωμάτων Ανθρώπου, και το οποίο είναι διαθέσιμο εδώ: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/UPRMain.aspx>

συνεισφορά τους στο θέμα. Μετά την πρώτη εντολή το 2004, η οποία έληξε το 2008, ακολούθησαν άλλες τρεις ανανεώσεις αυτής το 2008, το 2011 και το 2014.

Το 2008 η απόφαση 8/12 του Συμβουλίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (πλέον), ανανέωσε την εντολή της Ειδικής Εισηγήτριας για ακόμα μια τριετία. Αυτή τη φορά, η εντολή επεκτάθηκε και στην προώθηση τρόπων πρόληψης της εμπορίας ανθρώπων σε όλες τις μορφές, και στη λήψη μέτρων ικανών για την καταπολέμηση του φαινομένου. Ανάμεσα σε άλλα, η απόφαση του ΣΔΑ καλούσε την Ειδική Εισηγήτρια να προωθήσει την αποτελεσματική εφαρμογή των σχετικών διεθνών κανόνων και να συμβάλει στην περαιτέρω βελτίωση τους, να προσδιορίσει βέλτιστες πρακτικές, να προτείνει λύσεις για να ξεπεραστούν τα προβλήματα που ανακύπτουν και να εντοπίσει τα κενά στη διεθνή και εθνική νομοθεσία και να προωθήσει τη διεθνή συνεργασία.

Το 2011, στο ψήφισμα 17/1, τα Ανθρώπινα Δικαιώματα Συμβούλιο παρέτεινε την εντολή του Ειδικού Εισηγητή για τρία ακόμη χρόνια. Στο ψήφισμά 17/1, το Συμβούλιο επανέλαβε τις σχετικές προδιαγραφές, αρχές και μεθόδους εργασίας που ορίζονται στο προηγούμενο ψήφισμά του. Πρόσθεσε ακόμα την ανάγκη η Ειδική Εισηγήτρια να εξετάσει τον αντίκτυπο των μέτρων για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στα ίδια τα ανθρώπινα δικαιώματα των θυμάτων, με σκοπό να προτείνει τις κατάλληλες απαντήσεις στις προκλήσεις που προκύπτουν και να αποφευχθεί η εκ νέου θυματοποίηση των θυμάτων της εμπορίας».

Με την απόφαση 26/8, κάνοντας για ακόμα μια φορά ειδική αναφορά στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, αλλά και στη Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών, στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία καθώς και στο Πρωτόκολλο για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία στην παράνομη διακίνηση Ανθρώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, η εντολή προς την Ειδική Εισηγήτρια ανανεώθηκε. Στο πνεύμα των προηγούμενων εντολών του ΣΔΑ, το έργο της νέας Ειδικής Εισηγήτριας Maria Grazia Giammarinaro, πρόκειται για την επόμενη τριετία να επικεντρωθεί στην πρόληψη και προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων του trafficking με ιδιαίτερη έμφαση στον

προσδιορισμό της έμφυλης και ηλικιακής διάστασης ως στοιχεία επαύξησης του κινδύνου θυματοποίησης.²²³

Η καθιέρωση του Ειδικού Εισηγητή για θέματα που αφορούν τη διακίνηση προσώπων υπογραμμίζει την επικράτηση δυο κυρίαρχων αρχών: ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα των προσώπων που υπόκεινται σε trafficking θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να βρίσκονται στο κέντρο όλων των συντονισμένων δράσεων για την καταπολέμηση της διακίνησης προσώπων και ότι τα μέτρα που λαμβάνονται για τον περιορισμό του trafficking δεν θα πρέπει να επηρεάζουν δυσμενώς τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των διακινούμενων προσώπων. Η επιτυχία της διαδικασίας έγκειται, μεταξύ άλλων, στο γεγονός ότι εστίασε στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων, καθορίζοντας ποιά συγκεκριμένα δικαιώματα των θυμάτων βρίσκονται υπό απειλή ή έχουν καταπατηθεί.²²⁴ Η πρωτοπορία αυτής της τακτικής έγκειται στο γεγονός ότι το νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση του trafficking που ίσχυε μέχρι το 2004, ήτοι το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, δεν ξεκαθαρίζει ποια είναι τα δικαιώματα των θυμάτων εμπορίας προσώπων τα οποία θίγονται, παρά αρκείται σε γενικές αναφορές. Ο λόγος γι αυτή την έλλειψη του Πρωτοκόλλου βρίσκεται στο γεγονός ότι αν και πρόκειται για Συνθήκη-σταθμό σχετικά με την εμπορία ανθρώπων, αυτή διαμορφώθηκε έξω από το σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κάτω από την ομπρέλα της διεθνούς ποινικής καταστολής του οργανωμένου εγκλήματος.

Μετά από τη συμπλήρωση μιας δεκαετίας κατά την οποία το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διατήρησε αμείωτο το ενδιαφέρον του στην έρευνα, στην προώθηση και στην προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων trafficking, ζητήθηκε από την Ειδική Εισηγήτρια, Joy Ngozi Ezeilo να παρουσιάσει μια συνολική εκτίμηση της μέχρι τότε πορείας των εργασιών. Το έργο αυτό²²⁵ αποτελεί μια συνοπτική αποτίμηση της προσπάθειας του Ειδικού Εισηγητή και ένα χρήσιμο εργαλείο για την ανάδειξη των καίριων ζητημάτων σχετικά με το trafficking.

223. A/HRC/RES/26/8 26/8 Mandate of the Special Rapporteur on trafficking in persons,

224. especially women and children,

225. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, «First decade of the mandate of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children»

Το έργο της Ειδικής Εισηγήτριας για την εμπορία ανθρώπων, ιδίως γυναικών και παιδιών

Ο ορισμός του trafficking σύμφωνα με τις εκθέσεις του Ειδικού Εισηγητή συμπίπτει με τη ρητή διατύπωση του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου για την Καταστολή και Τιμωρία της διακίνησης προσώπων, ειδικά γυναικών και παιδιών (Πρωτόκολλο του Παλέρμο). Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό και εντός των ορίων που θέτει η εντολή του ΣΔΑ στην Ειδική Εισηγήτρια, διαμορφώνονται περαιτέρω οι μέθοδοι έρευνας και εργασίας, οι οποίοι στηρίζονται στους εξής έντεκα πυλώνες: προστασία, ποινική δίωξη, πρόληψη, τιμωρία των δραστών προώθηση της διεθνούς συνεργασίας, έννομη προστασία, αποκατάσταση, επανένταξη, ικανότητα, συντονισμός και της συνεργασία.²²⁶

Οι μέθοδοι εργασίας χαρακτηρίζονται από επικοινωνία και εμπλοκή με τα ενδιαφερόμενα μέρη, τα οποία δεν περιορίζονται στην Κυβέρνηση και τους εθνικούς φορείς αλλά περιλαμβάνουν ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας των πολιτών, αλλά και τη συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και φορείς όπως ο ΟΑΣΕ, η UNICEF, η Διεθνής Οργάνωση Μετανάστευσης κ.α.. Ακόμα, το γεγονός ότι η εντολή προς τον Ειδικό Εισηγητή εστιάζει στις ανάγκες των θυμάτων και στην προστασία των δικαιωμάτων τους, κρίνεται σκόπιμο οι μέθοδοι διεξαγωγής των ερευνών να στηρίζονται και σε μαρτυρίες των ίδιων των θυμάτων καθώς οι συζητήσεις με άτομα που επέζησαν μιας κατάστασης εκμετάλλευσης είναι σε θέση να δώσουν σημαντικές πληροφορίες. Συχνή πρακτική στο έργο της Ειδικής Εισηγήτριας είναι να διεξάγει, στα πλαίσια της γενικότερης εντολής που της έχει δοθεί, θεματικές μελέτες, εστιασμένες σε συγκεκριμένες πτυχές του προβλήματος. Τα θέματα επιλέγονται προσεκτικά με βάση τη σχετική τους σημασία και το επείγον, καθώς και την ικανότητα του εκάστοτε Ειδικού Εισηγητή να συμβάλει στη διαμόρφωση των διεθνών προτύπων και την προώθηση της ευαισθητοποίησης στην επιλεγμένη περιοχή. Ενδεικτικά θέματα που έχουν επιλεγεί μέχρι σήμερα αφορούν τη λήψη μέτρων για την αποθάρρυνση της ζήτησης (2006 και 2013), πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων (2010), την αναγνώριση των θυμάτων (2009), η διοίκηση της ποινικής δικαιοσύνης στις υποθέσεις των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων (2012) κ.α.. Τέλος, μέρος των μεθόδων της Ειδικής Εισηγήτριας αποτελούν και οι επιτόπιες επισκέψεις σε ορισμένες χώρες με σκοπό τη συλλογή στοιχείων. Μέχρι

226. Στο πρωτότυπο κείμενο τα παραπάνω αναφέρονται ως «Five Ps»: Protection, Prosecution and Prevention, Punishment of perpetrators and Promotion of international cooperation, «Three Rs»: Redress, Rehabilitation and Reintegration, «Three Cs»: capacity, coordination and cooperation.

σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί 17 επισκέψεις σε χώρες ανα την υφήλιο, μερικές από τις οποίες είναι η Ιαπωνία (2009), η Ταϊλάνδη (2011), η Αυστραλία (2011), η Ιταλία (2013), το Μαρόκο (2013), η Μαλαισία (2015). Στο επίκεντρο των επισκέψεων βρίσκεται η αποτελεσματικότητα των θεσμικών, νομικών, δικαστικών, διοικητικών και άλλων μηχανισμών για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων και μέριμνα της Ειδικής Εισηγήτριας είναι η συμμετοχή της Κυβέρνησης, των ανώτατων αξιωματικών της χώρα, η κοινωνία των πολιτών και άλλοι φορείς που δραστηριοποιούνται γύρω από το ζήτημα.

Τη δεκαετία που πέρασε, και οι δυο Εισηγήτριες στήριξαν το έργο τους σε μεγάλο βαθμό σε θεματικές προσεγγίσεις, σε μια προσπάθεια να προσεγγίσουν τα πιο «προκλητικά ζητήματα» σχετικά με το trafficking. Σύμφωνα με την έκθεση για την παρουσίαση του έργου της τελευταίας δεκαετίας, η Εισηγήτρια αναγνωρίζει ως κεντρικά ζητήματα των ερευνών τα εξής: (α) το δικαίωμα των θυμάτων σε συνδρομή, προστασία και υποστήριξη (β) το δικαίωμα των θυμάτων στη λήψη θεραπευτικών μέτρων (γ) τα δικαιώματα του ανθρώπου σε σχέση με την λειτουργία της ποινικής δικαιοσύνης (δ) την πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων - τον προσδιορισμό των βασικών στρατηγικών και (ε) την εμπορία ανθρώπων με σκοπό την αφαίρεση οργάνων.

Ειδικότερα, το δικαίωμα των θυμάτων σε συνδρομή, προστασία και υποστήριξη αναδείχθηκε σε κεντρικό σημείο του έργου της Ειδικής Εισηγήτριας, ειδικά στο βαθμό που χρειάστηκε να προσδιοριστεί το μέγεθος της προστασίας αυτής. Αυτό που καθίσταται εξ' υπαρχής δεδομένο είναι η ανάγκη του Κράτους να παρέχει άμεση βοήθεια και υποστήριξη των θυμάτων trafficking στα πλαίσια της δικαιοδοσίας του και με σκοπό να τα προστατεύσει από περαιτέρω βλάβες. Για το σκοπό αυτό καθίσταται αναγκαία η αναγνώριση/ταυτοποίηση του θύματος, διαδικασία που αποδεικνύεται πολλάκις δύσκολη καθώς οι αρμόδιες αρχές υπολείπονται των γνώσεων χειρισμού των καταστάσεων αυτών. Αποτέλεσμα, πολλά από τα θύματα να αντιμετωπίζονται ως εγκληματίες και να απελαύνονται πριν προλάβουν να αναγνωριστούν, ενώ άλλα θύματα έρχονται αντιμέτωπα με παραβίαση της ιδιωτικής τους ζωής και του απορρήτου με αποτέλεσμα να υποφέρουν από έντονα μετατραυματικά άγχη²²⁷. Το πρόβλημα της ταυτοποίησης των θυμάτων παρουσιάζεται αρκετά έντονο όταν τα θύματα είναι άντρες ή αγόρια. Το γεγονός ότι η εμπορία ανθρώπων έχει συνδεθεί πολύ έντονα με τη σεξουαλική εκμετάλλευση των θυμάτων καθώς και το γεγονός ότι τα ίδια τα θύματα-άντρες, εξαιτίας στερεοτυπικών αντιλήψεων δεν

227. A/64/290 Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, 12 August 2009 (91).

αποκαλύπτονται σε συνδυασμό με την ελλιπή συνδρομή των αρμόδιων αρχών είναι λόγοι που μπορούν να καθυστερήσουν τη διαδικασία αναγνώρισης των θυμάτων στις περιπτώσεις που αυτά είναι άντρες ή νεαρά αγόρια.

Σχετικά με την δυνατότητα πρόσβασης των θυμάτων σε αποτελεσματικές θεραπείες για τις βλάβες που υπέστησαν, το έργο των Ειδικών Εισηγητών είναι συστηματικό και χαρακτηρίζεται από λεπτομερείς αναφορές. Από το 2009 οι εργασίες για τη δημιουργία ενός συνόλου βασικών κανόνων σχετικά με το δικαίωμα αποτελεσματικής αποκατάστασης των θυμάτων εντατικοποιήθηκαν καθώς έγινε αντιληπτό ότι η απουσία αποτελεσματικής θεραπείας για τα θύματα είναι πιθανό να τα οδηγήσει σε περαιτέρω προσβολές των δικαιωμάτων τους, ακόμα και να τα εξωθήσει ξανά στην εμπορία ανθρώπων και στην εκμετάλλευση. Για το σκοπό αυτό οργάνωσε μια διαβούλευση εμπειρογνομόνων το 2010, που ακολουθήθηκε από ένα διαδραστικό διάλογο που διεξήχθη κατά τη διάρκεια της δέκατης έβδομης συνόδου του Συμβουλίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο πλαίσιο των θεματικών εκθέσεων της, διαδικασία που κατέληξε σε ένα προσχέδιο των βασικών αρχών για την αποτελεσματική θεραπεία των θυμάτων trafficking²²⁸. Κατόπιν διορθωτικών αλλαγών και με τη συνεργασία του Ύπατου Αρμοστή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το τελικό κείμενο παρουσιάστηκε στο Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τον Ιούνιο του 2014.

Οι βασικές αρχές που ακολουθήθηκαν από την Ειδική Εισηγήτρια βασίστηκαν στους κανόνες διεθνούς δικαίου περί ευθύνης των Κρατών. Ειδικότερα, παρά το γεγονός ότι τα Κράτη δεν είναι, συνήθως, η άμεση αιτία της βλάβης που υπόκειται το θύμα, δεν είναι δυνατό να απαλλαγθούν από τις νομικές ευθύνες τους.²²⁹ Η υποχρέωση παροχής διορθωτικών μέτρων - ή τουλάχιστον η εξασφάλιση της πρόσβασης σε ένδικα μέσα στα θύματα της εμπορίας προσώπων έχει αναγνωριστεί ευρέως από τα όργανα των Ηνωμένων Εθνών και των περιφερειακών δικαστηρίων²³⁰. Έτσι, το πρώτο άρθρο των βασικών αρχών για την επανόρθωση των θυμάτων εμπορίας προσώπων ορίζει ότι «Τα θύματα της σωματεμπορίας, ως θύματα παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έχουν το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής για τις βλάβες που υπέστησαν».

Στην ουσία, στα θύματα εμπορίας ανθρώπων θα πρέπει να παρέχεται επαρκής επανόρθωση για τις βλάβες που υπέστησαν. Στην έννοια της επανόρθωσης

228. A / HRC / 17/35 και A / 66/28

229. A/66/283

230. Βλ. Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Νο. 2595/04, απόφαση της 7 Ιανουαρίου 2010

περιλαμβάνεται η αποκατάσταση, η αποζημίωση, η ανάρρωση όπως και η δίκαιη ικανοποίηση και φυσικά εγγυήσεις για τη μη επανάληψη. Ειδικά η αποζημίωση αναδεικνύεται σε πολύ σημαντικό κεφάλαιο αφού τα θύματα πιθανό είναι να έχουν υποστεί σοβαρές βλάβες στην υγεία τους αλλά και να έχουν χάσει πολλές ευκαιρίες ενεργής ένταξης στην κοινωνία. Η αποζημίωση είναι δυνατό να παρέχεται από το κράτος και τις αντίστοιχες διοικητικές δομές του, μέσω της δικαστικής οδού ή και εξωδικαστικά μέσω συμβιβασμού. Επιπλέον, στο κείμενο των βασικών αρχών σχετικά με την αποκατάσταση των θυμάτων, η Ειδική Εισηγήτρια τονίζει την ανάγκη σωστής και έγκαιρης ταυτοποίησης των θυμάτων, καθώς χωρίς αυτή είναι αδύνατο να επέλθει η αποκατάσταση του θύματος. Προς αυτό τον σκοπό προτείνει την υιοθέτηση μιας «θεραπευτικής περιόδου» για το θύμα, κατά τη διάρκεια της οποίας θα του παρέχεται η ανάλογη στήριξη (νομική, ψυχολογική κ.α.).

Η τρίτη θεματική που απασχόλησε τις εργασίες της Ειδικής Εισηγήτριας αφορούσε τη διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια των ποινικών διαδικασιών. Το πλαίσιο προστασίας που εισήγαγε το Πρωτόκολλο του Παλέρμο έδωσε προτεραιότητα στον ποινικό έλεγχο γύρω από το φαινόμενο του *Trafficking*, γεγονός που δημιούργησε ανησυχία σχετικά με το κατά πόσο μια τέτοια προσέγγιση θα παραγκώνιζε την προάσπιση των δικαιωμάτων του θύματος. Πολύ συχνά, τα θύματα παράνομης διακίνησης αντιμετωπίζονται ως «όργανα» για τις ποινικές έρευνες, και όχι ως κάτοχοι δικαιωμάτων με αξίωση για προστασία, υποστήριξη και άσκηση ένδικων μέσων. Αυτό οδήγησε την Ειδική Εισηγήτρια να απευθύνει έκθεση στη Γενική Συνέλευση το 2009²³¹ με την οποία τόνιζε την ανάγκη «η διοίκηση των συστημάτων δικαιοσύνης πρέπει να προσανατολίζονται προς την εγγύηση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη για τα θύματα, την παροχή αποτελεσματικής θεραπείας, την προαγωγή του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων των θυμάτων, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που έχουν διαπράξει παραβάσεις, και τη διασφάλιση επαρκούς προστασίας και συνδρομής στα θύματα εμπορίας με σκοπό την αποτροπή περαιτέρω θυματοποίησης (*re-victimization*) και τον αποκλεισμό του κινδύνου επαναδιακίνησης αυτών (*re-trafficking*).

Οι παραπάνω ανησυχίες οδήγησαν στην ειδική θεματική ανάλυση γύρω από την ενσωμάτωση μιας ανθρωποκεντρικής προσέγγισης στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης για τις περιπτώσεις του *trafficking*, η οποία

231. A/64/290, Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, 12 August 2009 (99)

ενσωματώθηκε στην ετήσια έκθεση προς το ΣΔΑ το 2012²³². Η προστιθέμενη αξία της προσέγγισης της ποινικής διαδικασίας μέσα από το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δίνει τη δυνατότητα να διακρίνουμε τα άτομα που φέρουν αξιώσεις για προστασία (για παράδειγμα τα θύματα διακίνησης προσώπων, άτομα που κινδυνεύουν να πέσουν θύματα διακίνησης ή άτομα τα οποία έχουν διαπράξει αδικήματα που σχετίζονται με την διακίνηση προσώπων) και συνακόλουθα να εντοπίσουμε και τους αντίστοιχους φορείς υποχρεώσεων (συνήθως είναι το Κράτος)²³³. Η έκθεση προκρίνει τη σημαντική σχέση συνεργασίας που πρέπει να υπάρχει μεταξύ των παραγόντων της ποινικής δικαιοσύνης και αυτών της υποστήριξης θυμάτων. Ειδικά οι φορείς υποστήριξης θυμάτων, στους οποίους περιλαμβάνονται και μη κυβερνητικοί οργανισμοί, είναι απαραίτητο να συνεργάζονται στενά με τους φορείς της ποινικής δικαιοσύνης, καθώς συνήθως είναι οι πρώτοι που έρχονται σε επαφή με πιθανά θύματα είτε λόγω των επιτόπιων ερευνών που διεξάγουν είτε επειδή το ίδιο το θύμα νιώθει μεγαλύτερη ασφάλεια να ζητήσει βοήθεια από φορείς άλλους από τους επίσημους κρατικούς φορείς²³⁴. Τονίζεται ακόμα η ανάγκη προστασίας των θυμάτων στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, για παράδειγμα μέσω εγκαθίδρυσης ειδικού συστήματος προστασίας μαρτύρων, καθώς για την καταδίκη των δραστών και την εξάρθρωση του κυκλώματος, η συνδρομή των θυμάτων trafficking είναι πολύτιμη, αν όχι απαραίτητη.

Ένα μεγάλο μέρος της έρευνας στα πλαίσια των ειδικών διαδικασιών των Ηνωμένων Εθνών αφορά στην πρόληψη. Προς αυτόν το σκοπό, προκύπτει ανάγκη αναγνώρισης και σκιαγράφησης της ακολουθούμενης στρατηγικής που θα οδηγήσει στην αποτροπή της διακίνησης ανθρώπων. Σε αυτό το πνεύμα, το διεθνές δίκαιο ορίζει ότι κράτη ενεργούν με τη δέουσα επιμέλεια (due diligence) για την πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων και των παραβιάσεων των δικαιωμάτων, με τα οποία αυτή συνδέεται. Ειδικότερα, η Ειδική Εισηγήτρια για τη διακίνηση των ανθρώπων, ιδιαίτερα των γυναικών και των παιδιών, κινήθηκε γύρω από τους άξονες του περιορισμού της ζήτησης, τη διαφάνεια στις αλυσίδες εφοδιασμού και την ευθύνη. Ακόμα, κεντρικά σημεία για την αποτελεσματική πρόληψη της διακίνησης αποτελούν η ενθάρρυνση της ασφαλούς μετανάστευσης και η προστασία της εργασίας. Για το πρώτο, σημειώνεται ότι ευθύνη φέρουν τόσο η χώρα καταγωγής όσο και η χώρα προορισμού καθώς ακόμα και ότι η ενημέρωση των μεταναστών για τα

232. A/HRC/20/18, Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, Joy Ngozi Ezeilo, 12 June 2012

233. Ibid. (13)

234. Ibid. (46)

δικαιώματα τους αλλά και η συμβουλευτική σχετικά με πρακτικά ζητήματα. Ειδικά για το δεύτερο το βάρος πέφτει στα Κράτη να ενδυναμώσουν τον έλεγχο των συνθηκών εργασίας, την αυστηροποίηση, όπου χρειάζεται, της νομοθεσίας και τον έλεγχο των γραφείων ευρέσεως εργασίας.

Ακόμα, η ευαισθητοποίηση των πολιτών γύρω από το θέμα του Trafficking κρίνεται απαραίτητη σε κάθε στρατηγική πρόληψης. Οι καμπάνιες ευαισθητοποίησης που οργανώνονται λειτουργούν σε δύο επίπεδα: αρχικά στοχεύοντας σε ευάλωτες ομάδες, οι οποίες είναι πιθανό να πέσουν θύματα εμπορίας ανθρώπων και επομένως είναι απαραίτητο να ενημερωθούν ώστε να εντοπίσουν τυχόν προειδοποιητικές ενδείξεις και σε ένα δεύτερο επίπεδο. Στοχεύοντας στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης σχετικά με τα δεινά του trafficking και με το ρόλο που μπορούν να παίξουν ως ενεργοί πολίτες στην πρόληψη.

Η αντιμετώπιση της ζήτησης ως τρόπος πρόληψης κατά της διακίνησης προσώπων είναι ένα ζήτημα που απασχόλησε ιδιαίτερα την Ειδική Εισηγήτρια. Με δύο διαφορετικές εκθέσεις της²³⁵ εισήγαγε την ανάγκη καταπολέμησης της ζήτησης προτρέποντας τα Κράτη να υιοθετήσουν μέτρα αποθάρρυνσης της ζήτησης, βασιζόμενα σε έγκυρες πληροφορίες και εμπειρία. Στο ίδιο πλαίσιο, μεγάλο μέρος των εργασιών της Ειδικής Εισηγήτριας αφορά την ανάπτυξη διαλόγου με μη κρατικούς δρώντες και κυρίως με ομίλους επιχειρήσεων με σκοπό τον έλεγχο των αλυσίδων εφοδιασμού των μεγάλων βιομηχανιών κυρίως στη γεωργία, την αλιεία, και τις κατασκευές ενδυμάτων. Με ειδική έκθεσή της, αφιερωμένη στο συγκεκριμένο ζήτημα²³⁶ υπογράμμισε μια σειρά ξεκάθαρων και πρακτικών συστάσεων προς τις επιχειρήσεις με σκοπό τον περιορισμό των φαινομένων trafficking στις αλυσίδες εφοδιασμού.

Τέλος, ιδιαίτερη μνεία και έρευνα γίνεται γύρω από τη διακίνηση προσώπων με σκοπό την αφαίρεση οργάνων. Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπινων οργάνων αν και εμπίπτει στον ορισμό της διακίνησης προσώπων, σκόπιμο είναι να εξετάζεται χωριστά²³⁷.

235. A/65/288, Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, 9 August 2010 (29-38) και A/HRC/23/48, Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, 18 March 2013

236. A/67/261, Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, 7 August 2012

237. A/68/256, Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, 2 August 2013

Η συμβολή άλλων Ειδικών Εισηγητών στο έργο της καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων

Η εμπορία ανθρώπων, λόγω της φύσης της, εμπίπτει συγχρόνως και στην ειδική εντολή άλλων ειδικών διαδικασιών, όπως αυτή για τη Βία κατά των Γυναικών, τα Αίτια και οι Συνέπειές της, για την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και πορνογραφία και για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Μεταναστών, και για τις σύγχρονες μορφές δουλείας. Το έργο των Ειδικών Εισηγητών είναι ιδιαίτερα σημαντικό καθώς συμπληρώνει το ειδικό έργο της ειδικής εισηγήτρια για την εμπορία ανθρώπων και δίνει μια σφαιρική αντίληψη του φαινομένου.

Συνοπτικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι η Ειδική Εισηγήτρια για τη Βία κατά των Γυναικών, τα Αίτια και τις Συνέπειές της²³⁸, έργο της οποίας είναι να συλλέγει στοιχεία από τις κυβερνήσεις αλλά και τους αρμόδιους φορείς σχετικά με τη βία που ασκείται κατά των γυναικών, αφιέρωσε την ετήσια έκθεσή της το 2000 στην εμπορία ανθρώπων ως μορφή βίας κατά των γυναικών²³⁹. Ακόμα, ο Ειδικός Εισηγητής για την Πώληση Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία, διατηρώντας ένα mandate που επικεντρώνεται σε τρεις επιμέρους διακριτούς άξονες οι οποίοι αν και διακριτοί διατηρούν έντονο συσχετισμό με την εμπορία ανθρώπων (ειδικά παιδιών)²⁴⁰, έχει πλούσιο υλικό να επιδείξει. Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει στο μέτρο που αφιέρωσε ένα μέρος της έρευνάς του στις συνθήκες εμπορίας παιδιών στην Ελλάδα, με την έκθεσή του το 2005²⁴¹. Η συγκεκριμένη έκθεση προσπάθησε να αποτιμήσει αρχικά το μέγεθος του προβλήματος και με μια ιδιαίτερη μνεία στα παιδιά Ρομά και αυτά με αλβανική καταγωγή, να κάνει συστάσεις προς την ελληνική πολιτεία σχετικά με τους τρόπους αντιμετώπισης των ασυνόδευτων ανήλικων και των υπόλοιπων ανήλικων θυμάτων.

Αν και ξεφεύγει της παρούσας εργασίας, το έργο των επιμέρους Ειδικών Εισηγητών είναι εξαιρετικά χρήσιμο για την ερμηνεία των Συμβάσεων

238. Η οποία ιδρύθηκε με την απόφαση της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου E/CN.4/RES/1994/45 και έκτοτε ανανεώνεται συχνά με τελευταία την απόφαση του Συμβουλίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου A/HRC/RES/23/25

239. Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Ms. Radhika Coomaraswamy, on trafficking in women, women's migration and violence against women, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 1997/44, E/CN.4/2000/68 στις 29 Φεβρουαρίου 2000

240. Η πώληση παιδιών αντιμετωπίζεται ως συνώνυμη της εμπορίας παιδιών. Βλ. Κυριαζή Τένια (2010) supra note 211, σελ 217

241. Report of the Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography, Juan Miguel Petit Addendum, Mission to Greece (8-15 November 2005), E/CN.4/2006/67/Add.3, 27 Μαρτίου 2006

Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αλλά και στη μελέτη των κρατικών πρακτικών. Εν όψει της αποτελεσματικότερης αντιμετώπισης των ζητημάτων που σχετίζονται με παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δεν θα πρέπει, η κάθε θεματική εντολή να αυτοπεριορίζεται σε στενά κάθε φορά όρια, αλλά να λαμβάνει στοιχεία και από σχετικές εκθέσεις στο πλαίσιο των ειδικών διαδικασιών των Ηνωμένων Εθνών.

4.2 Συμβατικά Όργανα Ελέγχου

4.2.1 Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Human Rights Committee)

Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (εφεξής Επιτροπή) είναι το σώμα των ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων που παρακολουθεί την εφαρμογή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα των κρατών-μελών της²⁴². Όλα τα κράτη μέλη υποχρεούνται να υποβάλλουν τακτικές εκθέσεις στην Επιτροπή σχετικά με το πώς υλοποιούν τις διατάξεις περί προστασίας των δικαιωμάτων του ΔΣΑΠΔ. Τα Κράτη Μέρη οφείλουν να υποβάλουν την πρώτη τους αναφορά ένα έτος από την προσχώρησή τους στο Σύμφωνο και, στη συνέχεια, κάθε φορά που το ζητά η Επιτροπή (συνήθως κάθε τέσσερα χρόνια)²⁴³. Η Επιτροπή εξετάζει κάθε έκθεση και εκφράζει τις ανησυχίες και τις συστάσεις της προς το συμβαλλόμενο κράτος, με τη μορφή των «καταληκτικών παρατηρήσεων».

Σύμφωνα με το άρθρο 8 του ΔΣΑΠΔ κανείς δεν υπόκειται σε δουλεία καθώς η δουλεία και το δουλεμπόριο σε όλες τις μορφές του απαγορεύονται. Αντίστοιχα κανείς δεν κρατείται σε υποτέλεια ή πιάζεται να εκτελέσει αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία. Επίσης, το προστατευτικό πλαίσιο γύρω από την εμπορία ανθρώπων ενισχύεται και από τις λοιπές διατάξεις του ΔΣΑΠΔ που κατοχυρώνουν το δικαίωμα στη ζωή, στην προσωπική ελευθερία, την απαγόρευση των βασανιστηρίων. Παρά το γεγονός ότι το ΔΣΑΠΔ δεν αποτελεί ειδική σύμβαση, με την έννοια ότι δεν περιορίζεται στην θέσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφορικά με μια συγκεκριμένη ομάδα προσώπων²⁴⁴, η Επιτροπή έχει ασχοληθεί ειδικά με το θέμα της εμπορίας ανθρώπων ειδικά μέσα από τις Καταληκτικές Παρατηρήσεις στις αναφορές των Κρατών.

242. Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους ελεγκτικούς μηχανισμούς για τον έλεγχο του επιπέδου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα Κράτη. Το σπουδαίο έργο της περιλαμβάνει κρατικές αναφορές, υποβολή διακρατικών καταγγελιών καθώς και ατομικών καταγγελιών στην Επιτροπή. Ωστόσο η μελέτη των παραπάνω εκφεύγει της παρούσας εργασίας.

243. Άρθρο 40§1 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα

244. Όπως για παράδειγμα συμβαίνει με τη Σύμβαση για την εξάλειψη των βασανιστηρίων ή τη Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, τις οποίες θα δούμε παρακάτω

Σε αυτό το πλαίσιο, θα ήταν χρήσιμο να δούμε τις πρόσφατες Παρατηρήσεις της Επιτροπής, επί της Δεύτερης Περιοδικής Έκθεσης της Ελλάδας (Νοέμβριος 2015)²⁴⁵, εστιάζοντας στα σημεία που αφορούν την ειδικότερη θεματική της εμπορίας ανθρώπων.

Η Ελλάδα, σύμφωνα με το κείμενο Έκθεσης που υπέβαλε κατά τη δεύτερη περιοδική Έκθεση σχετικά με την εφαρμογή του ΔΣΑΠΔ, είναι χώρα προορισμού και διέλευσης για τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων²⁴⁶. Μία από τις πιο σημαντικές προκλήσεις που είχε να αντιμετωπίσει ήταν η έλλειψη αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων φορέων, ο κατακερματισμός των αρμοδιοτήτων, μια πολύπλοκη νομοθεσία, η γραφειοκρατία και η αδράνεια. Η Κυβέρνηση της Ελληνικής Δημοκρατίας έχει δημιουργήσει σταδιακά ένα σταθερό πλαίσιο για την πρόληψη, την προστασία των θυμάτων και τη δίωξη των διακινητών. Ακόμα, προσπαθεί να ενισχύσει τις προσπάθειες για την αντιμετώπιση του προβλήματος με έναν ολιστικό τρόπο, μέσω νομοθετικών μεταρρυθμίσεων καθώς και μέσω του υπηρεσιακού συντονισμού μεταξύ των αρχών επιβολής του νόμου και του δικαστικού σώματος από τη μια και των φορέων προστασίας των θυμάτων, την οργάνωση εκστρατειών ευαισθητοποίησης και τη συστηματική δίωξη των εγκληματικών δικτύων που εκμεταλλεύονται θύματα εμπορίας από την άλλη²⁴⁷.

Επιπλέον, στην Έκθεση της Ελλάδας αναφέρονται οι θετικές ενέργειες στις οποίες έχει προβεί η Κυβέρνηση σε συνεργασία με τους λοιπούς ενδιαφερόμενους φορείς για την αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας

245. Η Επιτροπή εξέτασε τη δεύτερη έκθεση που υποβλήθηκε από την Ελλάδα (CCPR/C/GRC/2) κατά τις 3202η και 3204η συνεδριάσεις της (CCPR/C/SR.3202 and 3204), οι οποίες έλαβαν χώρα στις 19 και 20 Οκτωβρίου 2015. Κατά την 3225η συνεδρία της (CCPR/C/SR.3225), η οποία πραγματοποιήθηκε στις 3 Νοεμβρίου 2015, η Επιτροπή υιοθέτησε τις ακόλουθες καταληκτικές παρατηρήσεις, μετάφραση όπως την παραθέτει η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, διαθέσιμη εδώ: http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/deltia_typou/COBS_ICCPR_ELL.pdf

246. Human Rights Committee, Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant, Second periodic reports of States parties due in 2009, Greece* (CCPR/C/GRC/2), 26 Φεβρουαρίου 2014.

247. Μετάφραση από το πρωτότυπο: «Greece is a destination and transit country for victims of trafficking in human beings. One of the most important challenges that Greece had to face was the lack of efficient cooperation among the different agencies, the fragmentation of responsibilities, a complex legislation, bureaucracy and inertia. The Government of the Hellenic Republic has gradually created a solid framework of prevention, protection, prosecution and partnership. Greece has enhanced efforts to respond to the problem in a holistic manner, through legislative reforms, inter-agency coordination among law enforcement, prosecution and judiciary, extensive protection of the victims, awareness raising campaigns, and systematic prosecution of criminal networks exploiting trafficked victims», παράγραφος 89, σελ. 20 (CCPR/C/GRC/2)

προσώπων. Σε αυτά περιλαμβάνονται η δημιουργία του Γραφείου του Ειδικού Εισηγητή για την Εμπορία Ανθρώπων, ενός μηχανισμού συντονισμού των δράσεων κατά της εμπορίας ανθρώπων, μηχανισμός που συστάθηκε και λειτουργεί κατ' εφαρμογή του νόμου 4198/2013 με τον οποίο ενσωματώθηκε η Ευρωπαϊκή Οδηγία 2011/36/ΕΕ για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της²⁴⁸, η έναρξη λειτουργίας της εθνικής ανοικτής τηλεφωνικής γραμμής SOS 15900 η οποία προσφέρει υποστήριξη και συμβουλευτική σε γυναίκες θύματα όλων των μορφών βίας (συμπεριλαμβανομένης της εμπορίας ανθρώπων), η δημιουργία Συμβουλευτικών Κέντρων και Καταφυγίων στους μεγαλύτερους Δήμους της χώρας για τα θύματα²⁴⁹.²⁵⁰

Το κείμενο των Καταληκτικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής, το οποίο δημοσιεύθηκε στις 5 Νοεμβρίου 2015, αναγνώρισε τις θετικές ενέργειες προς την κατεύθυνση προαγωγής των δικαιωμάτων των θυμάτων που έχει κάνει η Ελλάδα και συγχρόνως υπογράμμισε το γεγονός ότι χρειάζεται να γίνουν αρκετά βήματα ακόμα για την αποτελεσματική προστασία των θυμάτων trafficking.

Στα θετικά σημεία, η Επιτροπή αναγνώρισε την υιοθέτηση του Ν 4198/2013, για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και προστασία των θυμάτων αυτής και άλλες διατάξεις, και τη δημιουργία του Γραφείου του Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων καθώς επίσης και την προσχώρηση της Ελλάδας στο Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία το 2008.

Ειδικότερα, η Επιτροπή εξέφρασε την ανησυχία της (CCPR/CO/83/GRC, παρ. 10) σχετικά με τις υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων παιδιών, προς το σκοπό εργασιακής και σεξουαλικής εκμετάλλευσης και

248. Τον θεσμό του Ειδικού Εισηγητή θα αναλύσουμε αμέσως παρακάτω

249. Παράγραφοι 91-110, σελ. 20-22 (CCPR/C/GRC/2)

250. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. ακόμα Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σχεδίου Έκθεσης της Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή του ΔΣΑΠΔ (GNCHR Observations on the Draft of the Second Periodic Report of the Hellenic Republic for the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) Δεκέμβριος 2013 καθώς και την προφορική δήλωση της ΕΕΔΑ στην Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Human Rights Committee) του ΟΗΕ κατά την εξέταση της Δεύτερης Περιοδικής Έκθεσης της Ελλάδας (GNCHR Oral Statement to the United Nations Human Rights Committee NHRI report on Greece's 2nd periodic report under the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)), 19 Οκτωβρίου 2015, διαθέσιμη εδώ: http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/deltia_tupou/GNCHR_HRCttee_Session_MG.pdf

συγκεκριμένα για τον ανεπαρκή εντοπισμό και διερεύνηση περιπτώσεων εμπορίας ανθρώπων, τον περιορισμένο αριθμό καταδικαστικών αποφάσεων που έχουν επιβληθεί σε δράστες και την ανεπαρκή υποστήριξη που παρέχεται στα θύματα. Η Επιτροπή, επιπλέον, ανησυχεί για τις αναφερθείσες περιπτώσεις μεταναστών εργαζόμενων υπό καθεστώς δουλείας στον αγροτικό τομέα. Για τα παραπάνω, η Επιτροπή επικαλείται το νομικό πλαίσιο των άρθρων 2 (σεβασμός όλων των ατόμων ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γέννησης ή κάθε άλλης κατάστασης), 8 (απαγόρευση της δουλείας), 9 (δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια), 14 (δικαίωμα στη δίκαιη δίκη), 24 (δικαιώματα του παιδιού) και 26 (ισότητα απέναντι στο νόμο).

Για την αποτελεσματικότερη προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, η Επιτροπή προτείνει την ενδυνάμωση των προληπτικών μέτρων καθώς και την αύξηση της αναγνώρισης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων. Προτείνει ακόμα τη δημιουργία μιας εθνικής βάσης δεδομένων για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, η λειτουργία της οποίας θα διευκολύνει την καταγραφή των στοιχείων και θα χρησιμεύει τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε διεθνές στην προσέγγιση του φαινομένου. Σημαντική είναι ακόμα, η λήψη μέτρων, ώστε να εξασφαλιστεί η πλήρης προστασία από την καταναγκαστική εργασία για όλες τις κατηγορίες εργαζομένων. Για να επιτευχθεί αυτό, η Επιτροπή προτρέπει το Κράτος να ενισχύσει τη νομοθεσία του και να αναθεωρήσει τους νόμους και τους κανονισμούς του με τρόπο τέτοιο ώστε να εξασφαλίσει την αποτελεσματική εποπτεία των συνθηκών εργασίας. Τέλος από την εργαλειοθήκη του Κράτους για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων δεν μπορεί να λείπει η σωστή εκπαίδευση του προσωπικού επιβολής του νόμου και των συνοριακών και σχετιζόμενων με τη μετανάστευση υπαλλήλων, καθώς και άλλων συναφών φορέων, όπως οι υπηρεσίες επιβολής του εργατικού δικαίου και οι οργανισμούς παιδικής πρόνοιας²⁵¹.

Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στο θέμα των ασυνόδευτων ανηλίκων ως πιθανά θύματα εμπορίας ανθρώπων. Στην περιοδική Έκθεση που υπέβαλε η Ελλάδα, υπογράμμισε τις προσπάθειες που έγιναν καταρχήν σε νομοθετικό επίπεδο για την ενίσχυση της προστασίας αυτής της ιδιαίτερα ευάλωτης ομάδας. Σύμφωνα με το Ν 3907/2011 οι ασυνόδευτοι ανήλικοι-θύματα εμπορίας ή παράνομης διακίνησης αναγνωρίζονται ως ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα και δικαιούνται

251. Παράγραφος 22 των Καταληκτικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής (CCPR/C/GRC/CO/2).

ειδική μεταχείριση²⁵². Ειδικά για το θέμα αυτό, η Επιτροπή αφιέρωσε τμήμα των καταληκτικών παρατηρήσεων της ζητώντας από την Ελλάδα να εξασφαλίσει ότι η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού λαμβάνεται δεόντως υπόψη σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν ασυνόδευτα παιδιά²⁵³.

4.2.2 Η Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα

Στο ίδιο πνεύμα κινήθηκε και η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα («ΔΣΟΚΠΔ»). Στις 12 Οκτωβρίου 2015, η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα δημοσίευσε τις Καταληκτικές Παρατηρήσεις της (E/C.12/GRC/CO/2)²⁵⁴ επί της δεύτερης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας για την εφαρμογή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα (στο εξής «ΔΣΟΚΠΔ») (E/C.12/GRC/Q/2/Add.1). Πρόκειται για τις Καταληκτικές Παρατηρήσεις που υιοθετήθηκαν από την Επιτροπή στις 9 Οκτωβρίου 2015, μετά από την εξέταση της έκθεσης της Ελλάδας που έλαβε χώρα στις 5 και 6 Οκτωβρίου 2015²⁵⁵. Ιδιαίτερη μνεία έκανε η Επιτροπή σε περιστατικά παιδικής εργασίας, συμπεριλαμβανομένων αυτών που σχετίζονται με καταναγκαστική επαιτεία και άτυπη και επικίνδυνη εργασία στους δρόμους και για το γεγονός ότι τα παιδιά σε αυτές τις καταστάσεις βρίσκονται εκτεθειμένα σε εκμετάλλευση και αποτελούν θύματα εμπορίας ανθρώπων²⁵⁶. Οι παρατηρήσεις αυτές της Επιτροπής έγιναν υπό το φως προηγούμενων συστάσεων της (βλ. E/C.12/1/Add.97, παράγραφοι 19 και 40) και προς την κατεύθυνση του άρθρου 10 του ΔΣΟΚΠΔ και, σύμφωνα με το

252. Ν 3907/2011 ΦΕΚ 7/Α/26.01.2011 'Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» και λοιπές διατάξεις.

253. Παράγραφος 31επ. των Καταληκτικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής (CCPR/C/GRC/CO/2).

254. Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο Επιτροπή Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων, Καταληκτικές παρατηρήσεις επί της δεύτερης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας, E/C.12/GRC/CO/2, 27 Οκτωβρίου 2015

255. 255 Όπως δημοσιεύθηκε από την Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και βρίσκεται διαθέσιμη εδώ: http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/deltia_tupou/DeltioTupouCOBS%20ICESCR.pdf

256. Παράγραφος 31 των Καταληκτικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων, E/C.12/GRC/CO/2, όπως μεταφράζεται στα ελληνικά από την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, διαθέσιμη εδώ: http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/deltia_tupou/COBS%20ICESCR_ell.pdf

οποίο τα Κράτη-μέρη οφείλουν να προστατεύουν τους ανήλικους ειδικά από την οικονομική και κοινωνική εκμετάλλευση. Το πρωτότυπο του άρθρου 10§3 ορίζει: *Special measures of protection and assistance should be taken on behalf of all children and young persons without any discrimination for reasons of parentage or other conditions. Children and young persons should be protected from economic and social exploitation. Their employment in work harmful to their morals or health or dangerous to life or likely to hamper their normal development should be punishable by law. States should also set age limits below which the paid employment of child labour should be prohibited and punishable by law.*

Η παραπάνω παράθεση της έκθεσης της Ελλάδας προς την Επιτροπή αλλά και οι Καταληκτικές Παρατηρήσεις είναι ένα καλό παράδειγμα του πως λειτουργεί το σύστημα ελέγχου της προστασίας των δικαιωμάτων μέσα από συμβατικούς μηχανισμούς ελέγχου. Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αλλά και η Επιτροπή για τα Οικονομικά Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα, αν και αποτελούν συμβατικούς μηχανισμούς έργο των οποίων είναι ο έλεγχος μιας ευρείας γκάμας δικαιωμάτων, δεν παραλείπουν να καταπιάνονται με την εξέταση των μεθόδων αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων. Το γεγονός ότι αυτή η διαδικασία γίνεται στα πλαίσια εξέτασης επιμέρους πτυχών του φαινομένου του trafficking, και όχι στο συνολικό του εύρος, δεν αφαιρεί μονάδες από την σημασία της δράσης αυτής. Αντίθετα, προσθέτει χρήσιμες πληροφορίες στο βαθμό που τα όργανα αυτά, με τις συστάσεις τους, ερμηνεύουν το μέγεθος και το εύρος των υποχρεώσεων των Κρατών²⁵⁷.

Έτσι, τόσο η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, όσο και η Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα αποτελούν συμβατικούς μηχανισμούς ελέγχου της εφαρμογής των συνθηκών που τις θεσπίζουν. Το εύρος των αρμοδιοτήτων τους είναι επίσης αρκετά μεγάλο καθώς τόσο το ΔΣΑΠΔ όσο και το ΔΣΟΚΠΔ είναι γενικού τύπου Συμβάσεις, με την έννοια ότι δεν περιορίζονται σε μια ειδική ομάδα δικαιωμάτων και δικαιούχων. Παράλληλα με τις παραπάνω Επιτροπές, λειτουργούν και άλλοι συμβατικοί μηχανισμοί, οι οποίοι έχουν συσταθεί με βάση ειδικές Συμβάσεις Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ορισμένες από αυτές θα δούμε συνοπτικά αμέσως επόμενα, πάντα σε σχέση με το έργο τους στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.

4.2.3 Άλλοι Συμβατικοί Μηχανισμοί (treaty bodies)

Έχει αναφερθεί και παραπάνω ότι η εμπορία ανθρώπων πέρα από τις καθεαυτό Συμβάσεις για την αντιμετώπιση του trafficking διέπεται και από

257. Βλ. Κυριαζή Τένια, 2010 supra note 211 σελ. 185

άλλες διατάξεις, ειδικών συμβάσεων δικαιωμάτων του ανθρώπου, οι οποίες συνήθως «αγγίζουν» μια πτυχή του φαινομένου χωρίς να επιδίδονται σε ενδελεχή ανάλυση της έννοιας της εμπορίας ανθρώπων. Ορισμένες από αυτές τις Συμβάσεις είναι: η Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών, η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο αυτής (2000), η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους²⁵⁸. Ας δούμε, λοιπόν, συνοπτικά τον τρόπο με τον οποίο συμβάλουν οι παραπάνω Επιτροπές στην ερμηνεία και προαγωγή του δικαίου σχετικά με την εμπορία ανθρώπων.

Η Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των γυναικών.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 της Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών²⁵⁹, «*Τα Κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων και νομοθετικών διατάξεων, για να καταστείλουν, σε όλες τις μορφές τους το εμπόριο των γυναικών και την εκμετάλλευση της πορνείας των γυναικών*». Η ρητή υποχρέωση των Κρατών να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, με τον τρόπο που διατυπώνεται, χρήζει περαιτέρω ανάλυσης ως προς το είδος και τον χαρακτήρα των μέτρων που πρέπει να λάβει ένα Κράτος. Σε αυτή την κατεύθυνση, πολύ σημαντικό κείμενο της Επιτροπής έχει υπάρξει η Γενική Σύσταση 19 του 1992²⁶⁰. Σε αυτό το πλαίσιο η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι η εμπορία γυναικών αποτελεί μορφή έμφυλης βίας και σημειώνει ότι η φτώχεια και η ανεργία αποτελούν δυο από τους σημαντικότερους γενεσιουργούς λόγους για την εμπορία γυναικών.

Σε γενικές γραμμές το πλούσιο έργο της Επιτροπής, έρχεται να συμπληρώσει τα άλλα νομικά κείμενα που καλούνται με τη σειρά τους να ρυθμίσουν το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων. Χαρακτηριστικό είναι ότι συχνά η Επιτροπή προτρέπει τα συμβαλλόμενα κράτη να κυρώσουν το

258. Ακόμα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τη Διεθνή Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας καθώς και τη Διεθνή Σύμβαση για την Κατάργηση Όλων των Φυλετικών Διακρίσεων, οι οποίες με τον τρόπο τους έχουν συμβάλει στην ερμηνεία των κανόνων που εμπίπτουν στο πλαίσιο προστασίας της εμπορίας ανθρώπων. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Κυριαζή Τένια, 2010 *supra* note 210 σελ. 199-205

259. Η Σύμβαση κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: Ν 1342/1983 (ΦΕΚ Α' 39/01.04.1983)

260. UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), CEDAW General Recommendations Nos. 19 and 20, adopted at the Eleventh Session, 1992 (contained in Document A/47/38), 1992, A/47/38

Πρωτόκολλο του Παλέρμο για την αντιμετώπιση του trafficking²⁶¹. Στο πλαίσιο των κατευθυντήριων γραμμών που τίθενται από τη Γενική Σύσταση, η Επιτροπή συντάσσει τις Παρατηρήσεις και τις Συστάσεις της προς τα συμβαλλόμενα μέρη. Από το συνολικό της έργο, μπορούμε να εντοπίσουμε τα σημεία στα οποία η Επιτροπή αποδίδει ιδιαίτερη έμφαση:

- ◆ Στη δημιουργία ενός οργανωμένου συστήματος πληροφόρησης, έργο του οποίου θα είναι η ανάλυση στατιστικών στοιχείων ως προς τα χαρακτηριστικά των θυμάτων (ηλικία, υπηκοότητα, οικονομική κατάσταση κλπ)²⁶²
- ◆ Στην ανάγκη υιοθέτησης ενός εθνικού σχεδίου δράσης²⁶³
- ◆ Στην ανάγκη αποτελεσματικής εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων²⁶⁴
- ◆ Στον περιορισμό της ζήτησης των υπηρεσιών των θυμάτων (για τις χώρες προορισμού συνήθως)²⁶⁵
- ◆ Στην αποτροπή της τιμωρίας των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, όπως επίσης και την αποφυγή του στιγματισμού τους²⁶⁶
- ◆ Στην αναγνώριση των δικαιωμάτων που απορρέουν από το προσφυγικό καθεστώς σε περιπτώσεις θυμάτων που έχουν υποστεί ή έμφυλη βία²⁶⁷.

261. Για τη θετική εκτίμηση αυτής της πρακτικής βλ. και Κυριαζή Τένια, 2010, *supra* note 210 σελ. 188

262. Committee on the Elimination of Discrimination against Women Concluding observations on the combined second and third periodic reports of Mauritania, CEDAW/C/MRT/CO/2-3, 24 Ιουλίου 2014, παρα. 28

263. Committee on the Elimination of Discrimination against Women Concluding observations on the eighth periodic report of the Russian Federation, CEDAW/C/RUS/CO/8, 20 Νοεμβρίου 2015

264. Committee on the Elimination of Discrimination against Women Concluding observations on the seventh periodic report of Greece adopted by the Committee at its fifty fourth session (11 February - 1 March 2013), CEDAW/C/GRC/CO/7, 26 Μαρτίου 2013

265. Committee on the Elimination of Discrimination against Women Concluding observations on the eighth periodic report of Denmark, at its sixtieth session (16 February-6 March 2015). CEDAW/C/DNK/CO/8, 11 Μαρτίου 2015 παρα.22

266. Ειδικά στις Καταληκτικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής για την εφαρμογή της Σύμβασης από την Ελλάδα σημειώνει την ανάγκη προστασίας των θυμάτων μέσω της αποτροπής στιγματισμού τους στην κοινή γνώμη. Συγκεκριμένα τονίζει την ανησυχία της σχετικά με τον στιγματισμό των ιεροδούλων που πάσχουν από HIV / AIDS μέσα από δημόσιες κατηγορίες που «φωτογραφίζουν» συγκεκριμένα άτομα. Το πρωτότυπο κείμενο αναφέρει: The Committee is also concerned about the stigmatization of prostitutes suffering from HIV/AIDS by public blaming campaigns pointing out individuals, *Ibid.* παρα. 22

Η Επιτροπή αντιμετωπίζει κυρίως την πτυχή της εμπορίας ανθρώπων που έχει ως θύματα γυναίκες (ποσοστό που ανέρχεται στο 80% όλων των θυμάτων trafficking) και κυρίως για σεξουαλική εκμετάλλευση. Η δράση της ωστόσο παραμένει σημαντική στο βαθμό που καταφέρνει να αξιοποιεί το περιθώριο της αρμοδιότητας της για να προσδιορίσει τις επιμέρους υποχρεώσεις των Κρατών ως προς την αντιμετώπιση του φαινομένου²⁶⁸.

Η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Σύμφωνα με το άρθρο 35 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού «*Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν την απαγωγή, την πώληση ή το δουλεμπόριο παιδιών για οποιονδήποτε σκοπό και με οποιαδήποτε μορφή*». Και εδώ, όπως και στη Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών, τα Κράτη οφείλουν να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία των παιδιών από την εμπορία, χωρίς ωστόσο να προσδιορίζονται ποια συγκεκριμένα μέτρα είναι κατάλληλα. Με αυτό τον τρόπο η επιλογή τους εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια των Συμβαλλόμενων Κρατών. Πολύ σημαντικό συμβατικό κείμενο στην κατεύθυνση της προστασίας των παιδιών από την εμπορία ανθρώπων είναι το Πρόσθετο Πρωτόκολλο αναφορικά με την Πώληση Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και Πορνογραφία, το οποίο ρυθμίζει αναλυτικά τις υποχρεώσεις των Κρατών ως προς την πρόληψη και τη δίωξη των αδικημάτων αυτών αλλά και τη στήριξη των θυμάτων²⁶⁹. Η Επιτροπή επιβλέπει την εφαρμογή τόσο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, όσο και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου του 2000.

Λόγω του ευρέως πεδίου εφαρμογής της Σύμβασης ως προς την εμπορία παιδιών, το ζήτημα έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του παιδιού. Ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα που φαίνεται να έχει απασχολήσει την Επιτροπή είναι το θέμα των ασυνόδευτων ανηλίκων. Συγκεκριμένα, το Γενικό Σχόλιο 6 της Επιτροπής²⁷⁰ κάνει λόγο

267. Report of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2004, A/59/38, 31st Session, παρα. 377 (Argentina), όπως παρατίθεται στο Κυριαζή Τένια, 2010, supra note 210 σελ. 191, υποσημείωση 534

268. Βλ. και Κυριαζή Τένια, 2010, supra note 211 σελ. 191

269. Η Ελλάδα έχει κυρώσει και τα δυο Συμβατικά κείμενα με το: Ν 2101/1992 (ΦΕΚ Α' 192/02.12.1992) και το Ν 3625/2007 (ΦΕΚ Α' 290/24.12.2007) αντίστοιχα.

270. UN Committee on the Rights of the Child General Comment No 6 Treatment of Unaccompanied and separated Children outside their countries of origin, 39th Session, CRC/GC/2005/6 1 Σεπτέμβρη 2005

για το ζήτημα αυτό υπογραμμίζοντας ότι μπορεί να αποτελεί συγχρόνως αιτία και συνέπεια της εμπορίας παιδιών²⁷¹.

Και με αφορμή τις περιοδικές Εκθέσεις των Κρατών, όμως, η Επιτροπή έχει πολλαπλώς ερμηνεύσει τις Συμβάσεις και τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να εφαρμόζονται από τα Κράτη. Συνοπτικά μπορούμε να εντοπίσουμε τα εξής σημεία στα οποία αποδίδεται μεγάλη σημασία από την Επιτροπή κατά την υποβολή των Καταληκτικών παρατηρήσεών της:

- ◆ Η σαφής και ρητή ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων και ειδικά των παιδιών²⁷²
- ◆ Η συλλογή και οργάνωση στατιστικών στοιχείων ικανά να αποτυπώσουν το εύρος των επιμέρους πτυχών του ζητήματος²⁷³
- ◆ Η έρευνα και ο εντοπισμός των γενεσιουργών αιτιών του φαινομένου
- ◆ Η εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού των εκτελεστικών και δικαστικών αρχών, ώστε να είναι σε θέση να χειριστούν τις ευάλωτες περιπτώσεις ανήλικων θυμάτων ²⁷⁴
- ◆ Την αποφυγή τιμωρίας (ποινικής ή άλλου τύπου) των παιδιών που ως θύματα εμπορίας έχουν εισέλθει παράνομα στη χώρα ή έχουν διαπράξει άλλη αξιόποινη πράξη σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο.

Σε γενικές γραμμές μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής όσον αφορά το έργο της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού: Οι Παρατηρήσεις ως προς τα Κράτη δεν διαφέρουν ουσιωδώς από τις αντίστοιχες Παρατηρήσεις της Επιτροπής για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών. Αντίθετα βρίσκονται στο ίδιο μήκος κύματος, τονίζοντας πάντα την ευάλωτη θέση των παιδιών. Ακόμα, εξαιτίας της ιδιαίτερα αναλυτικής φύσης του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου για την Πώληση Παιδιών, η αρμοδιότητά της

271. Βλ. και Κυριαζή Τένια, 2010, *supra* note 211 σελ. 195

272. Committee on the Rights of the Child Concluding observations on the combined third and fourth periodic reports of Poland, CRC/C/POL/CO/3-4, 30 Οκτώβρη 2015, παρα. 49-51

273. Committee on the Rights of the Child Sixtieth session 29 May – 15 June 2012 Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention Concluding observations: Greece, CRC/C/GRC/CO/2-3, 13 Αυγούστου 2012 παρα. 20

274. Committee on the Rights of the Child Concluding observations on the combined second to fourth periodic report of the Congo, CRC/C/COG/CO/2-4 25 Φεβρουαρίου 2014 παρα. 78-9 και Committee on the Rights of the Child Concluding observations on the report submitted by Germany under article 12, paragraph 1, of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography, CRC/C/OPSC/DEU/CO/1, 24 Φεβρουαρίου 2014 παρα. 35-6

Επιτροπής είναι αρκετά ευρεία, γεγονός που της παρέχει το κατάλληλο πλαίσιο ώστε να εξειδικεύσει περαιτέρω τη φύση των υποχρεώσεων των Κρατών.

Η Επιτροπή του ΟΗΕ Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους

Αν και η Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους δεν κάνει ρητή αναφορά στην εμπορία ανθρώπων, η σύνδεση του φαινομένου του trafficking με αυτό τη μετανάστευσης είναι τέτοια ώστε, όπως φαίνεται και από το προοίμιο της Σύμβασης, η πρόληψη και καταστολή της εμπορίας ανθρώπων εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης²⁷⁵. Εκτός αυτού, η Σύμβαση δίνει μεγάλη βάση στην αρχή της μη διάκρισης, τονίζοντας την ίση μεταχείριση όλων ανεξαρτήτως των μεταναστών, είτε αυτοί κατέχουν νομιμοποιητικά έγγραφα είτε όχι. Το στοιχείο αυτό συνδέεται άμεσα με την εμπορία ανθρώπων, αφού κατά κανόνα τα θύματα trafficking στερούνται των απαραίτητων εγγράφων²⁷⁶. Με αυτό τον τρόπο λοιπόν, η Σύμβαση προστατεύει και διαφυλάσσει τα δικαιώματα των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων²⁷⁷.

Η Σύμβαση, δυστυχώς, δεν έχει τύχει ευρείας αποδοχής από τα Κράτη, τα οποία είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικά στην υπογραφή και κύρωση της, εν πολλοίς επειδή αυτή δεσμεύει τα Συμβαλλόμενα Κράτη να προστατεύουν τα δικαιώματα όλων ανεξαιρέτως των μεταναστών²⁷⁸. Εξαιτίας της περιορισμένης αναγνώρισης της Σύμβασης, η Επιτροπή, η οποία πραγματοποίησε την πρώτη συνεδρία της το 2004, έχει εξίσου περιορισμένο έργο να επιδείξει. Αυτό δεν την αποτρέπει από το να θίξει ζητήματα που αφορούν άμεσα την εμπορία ανθρώπων όπως η προαγωγή δίκαιων και ανθρώπινων συνθηκών μετακίνησης των μεταναστών και των οικογενειών τους, η διενέργεια ερευνών από τα Κράτη για την εξάρθρωση των κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων αλλά και για την ενδεχόμενη συμμετοχή

275. Στο προοίμιο αναφέρει εκτός των άλλων: «[...] human problems involved in migration are even more serious in the case of irregular migration and [...] appropriate action should be encouraged in order to prevent and eliminate clandestine movements and trafficking in migrant workers, while at the same time assuring the protection of their fundamental human rights.

276. Με εξαίρεση των περιπτώσεων όπου δεν έχει λάβει χώρα διασυνοριακή μετακίνηση

277. Αναλυτικότερα: Κυριαζή Τένια, 2010, supra note 211 σελ. 206

278. Ούτε η Ελλάδα έχει επικυρώσει τη Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους.

κρατικών λειτουργιών σε αυτά²⁷⁹. Σημαντική είναι και η συμβολή της Επιτροπής στη θεματική γύρω από τους ανήλικους μετανάστες και τους ασυνόδευτους ανήλικους αλλά και σε θέματα που άπτονται των συνθηκών εργασίας των αλλοδαπών ως οικιακοί βοηθοί²⁸⁰.

Παρά το περιορισμένο, σε σχέση με τις Επιτροπές για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών και για τα Δικαιώματα του Παιδιού, υλικό της Επιτροπής για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών, μπορούμε να σημειώσουμε ότι το έργο της έχει άμεση συνάφεια με το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων. Παρά το ενδιαφέρον έργο της γύρω από ειδικότερα ζητήματα, όπως η απασχόληση των αλλοδαπών ως οικιακοί βοηθοί, η περιορισμένη αναγνώριση της Σύμβασης από τα Κράτη περιορίζει ανάλογα και τον διεθνή της αντίκτυπο.

4.2.4 Ο Μηχανισμός του Συμβουλίου της Ευρώπης (GRETA)

Ορισμένες γενικές παρατηρήσεις σχετικά με τον Μηχανισμό του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο οποίος προορίζεται για τον έλεγχο της εφαρμογής της Σύμβασης για τη Δράση κατά της Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων, αλλά και για τον τρόπο λειτουργίας του έγιναν παραπάνω²⁸¹. Η έναρξη της λειτουργίας του μηχανισμού GRETA είναι σχετικά πρόσφατη και ως εκ τούτου το υλικό που έχει προκύψει είναι περιορισμένο με μόλις 12 από τα 43 συμβαλλόμενα Κράτη να έχουν ολοκληρώσει τη διαδικασία αξιολόγησης.

Ο μηχανισμός GRETA μπορεί να χαρακτηριστεί ως εξωτερικός μηχανισμός αξιολόγησης της εφαρμογής της Σύμβασης και φέρει αρκετές ομοιότητες με τους συμβατικούς μηχανισμούς ελέγχου του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών που αναλύσαμε παραπάνω. Έτσι, και στην περίπτωση του μηχανισμού GRETA, τα Κράτη είναι υποχρεωμένα να συντάξουν μια έκθεση-αναφορά προς ένα ανεξάρτητο σώμα απαρτιζόμενο από ειδικούς εμπειρογνώμονες (στην περίπτωση του μηχανισμού GRETA, αυτή η έκθεση υποβάλλεται εν όψει συγκεκριμένου ερωτηματολογίου που αποστέλλεται στα συμβαλλόμενα Κράτη), στην οποία θα εκθέτουν τα στοιχεία της εφαρμογής της Σύμβασης στη χώρα

279. Committee of the protection of the Rights of All Migrant Workers and their Families Fifth session, Consideration of Reports submitted by State Parties under article 9 of the Convention, Concluding observations of the Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families MEXICO, CMW/C/MEX/CO/1 20 Δεκεμβρίου 2006

280. Ibid.

281. Βλ. σελ. 34

τους. Ακόμα μια ομοιότητα παρατηρείται στο βαθμό που τα Κράτη δέχονται, κατόπιν της υποβολής της προαναφερθείσας έκθεσης, Συστάσεις για τη βελτίωση της προστασίας των δικαιωμάτων των θυμάτων. Μια από τις βασικότερες διαφορές από τους υπόλοιπους συμβατικούς μηχανισμούς, είναι ότι ο μηχανισμός GRETA έχει τη δυνατότητα να πραγματοποιεί επιτόπιες έρευνες στα υπό έλεγχο Κράτη, χωρίς μάλιστα να απαιτείται πρόσκληση από το συμβαλλόμενο Κράτος²⁸². Ακόμα, ο μηχανισμός του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι αρμόδιος να συντάσσει τα δικά του κείμενα αναφοράς, τα οποία ύστερα αποστέλλει προς τα Κράτη και την Επιτροπή, η τελευταία για να υποβάλει Συστάσεις. Αυτή αποτελεί ένα διαφοροποιητικό στοιχείο σε σχέση με τις Επιτροπές των ΗΕ, οι οποίες απευθύνουν Συστάσεις προς τα Κράτη, βάσει της Έκθεσης που συντάσσει το ίδιο το συμβαλλόμενο Κράτος²⁸³. Φαίνεται, λοιπόν, ο νέος μηχανισμός GRETA του Συμβουλίου της Ευρώπης να συνδυάζει στοιχεία τόσο από το παραδοσιακό σύστημα ελέγχου μέσω συμβατικών μηχανισμών (treaty bodies) με στοιχεία των ειδικών διαδικασιών των ΗΕ.

Σχετικά με τη συμβολή του μηχανισμού GRETA στην ερμηνεία της Σύμβασης για τη Δράση, ορισμένες παρατηρήσεις μπορούν να γίνουν βλέποντας το έργο του μέχρι σήμερα. Σε κάθε περίπτωση όμως, θα πρέπει να διατηρούμε κατά νου ότι τα μόλις 7 χρόνια λειτουργίας του μηχανισμού, περιορίζουν τα συμπεράσματα μας σημαντικά.

Στο πρώτο επίπεδο, αυτό της υποβολής ερωτηματολογίων, οι ερωτήσεις που τίθενται στα συμβαλλόμενα Κράτη αφορούν σε ένα πρώτο επίπεδο το ποιο/α εθνικό/α όργανο/α είναι υπεύθυνο/α για την υποβολή των απαντήσεων στο ερωτηματολόγιο καθώς και ποια άλλα όργανα συμμετείχαν στη διαδικασία (συμπεριλαμβανομένων και ΜΚΟ). Ακολουθώντας, οι ερωτήσεις που τα κράτη καλούνται να απαντήσουν αφορούν το κατά πόσο στο εθνικό του δίκαιο η εμπορία ανθρώπων θεωρείται παραβίαση του δικαιού ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αν υπάρχει ειδική νομική προστασία για τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ακόμα, στο ερωτηματολόγιο του πρώτου γύρου αξιολόγησης τα Κράτη ερωτήθηκαν εάν έχουν αναπτύξει Εθνικό Σχέδιο Δράσης

282. A Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, p. 476.

283. Planitzer, Julia, *GRETA's First Years of Work: Review of the monitoring of implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*, *Anti-trafficking Review* No1 (2012) , σελ 31επ.

για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων και ποια είναι ακριβώς τα μέτρα που λαμβάνονται για την αρωγή και προστασία των θυμάτων²⁸⁴.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειώσουμε ένα μέρος της κριτικής που ασκείται καθώς, οι απαντήσεις των υπό έλεγχο Κρατών δεν δημοσιεύονται παρα μόνο εάν κάνει ειδική αίτηση το ίδιο το Κράτος. Αυτή η τακτική είναι αρκετά προβληματική στο μέτρο που οι απαντήσεις των Κρατών στις κοινές ερωτήσεις που τίθενται από τον Μηχανισμό, θα μπορούσαν να δώσουν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με το επίπεδο προστασίας στο εσωτερικό των συμβαλλόμενων Κρατών²⁸⁵.

Σχετικά με την εκτίμηση των απαντήσεων των Κρατών από το μηχανισμό GRETA, αυτός έχει ολοκληρωθεί για τα περισσότερα Κράτη²⁸⁶. Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που φαίνεται να ανέκυψαν σε αυτό το πρώτο στάδιο των αξιολογήσεων, είναι η έλλειψη στατιστικών στοιχείων από τα Κράτη σχετικά με την εμπορία ανθρώπων²⁸⁷. Ακόμα, φαίνεται ότι τα περισσότερα κράτη έχουν προβεί σε ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων και έχουν υιοθετήσει τον ορισμό που δίνει η Σύμβαση για την εμπορία ανθρώπων. Ωστόσο, ορισμένα Κράτη, σύμφωνα με τον Μηχανισμό GRETA, δεν ερμηνεύουν τα στοιχεία του ορισμού σύμφωνα με την έννοια και το πνεύμα της Σύμβασης²⁸⁸. Και στο κομμάτι της προαγωγής των δικαιωμάτων των θυμάτων, ο Μηχανισμός GRETA αξιολόγησε, βάση των απαντήσεων των Κρατών, το βαθμό στον οποίο τα Κράτη δραστηριοποιούνται στη διεξαγωγή εκστρατειών ευαισθητοποίησης για την ενημέρωση γύρω από το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων²⁸⁹.

284. Questionnaire for the evaluation of the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the Parties First evaluation round, Adopted by the Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings (GRETA) on 1 February 2010, GRETA(2010)1 rev4, διαθέσιμο εδώ: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Source/GRETA_2010_1_rev4_en.pdf

285. Βλ. Planitzer, Julia, GRETA's First Years of Work, 2012 supra note 282

286. Εκτός από την Λευκορωσία, η οποία είναι το πρώτο συμβαλλόμενο κράτος στη Σύμβαση που δεν είναι μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης, την Εσθονία και την Ελλάδα

287. 4th GENERAL REPORT on GRETA's activities, covering the period from 1 August 2013 to 30 September 2014, Council of Europe, March 2015 Printed at the Council of Europe

288. Αυτά τα Κράτη καλεί («urges») να συμμορφωθούν με τους ορισμούς που προτείνει η Σύμβαση και την αντίστοιχη ερμηνεία αυτών στο πνεύμα της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης.

289. Περισσότερες πληροφορίες: 286. 4th GENERAL REPORT on GRETA's activities, covering the period from 1 August 2013 to 30 September 2014, Council of Europe, March 2015 Printed at the Council of Europe

Ακολούθως οι Συστάσεις της Επιτροπής εντόπισαν μια σειρά ζητημάτων τα οποία χρήζουν προσοχής από τα Κράτη, ώστε να ενδυναμωθεί η προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων trafficking. Αυτά εντοπίζονται στα εξής σημεία:

- ◆ Λήψη μέτρων για τον περιορισμό της ζήτησης
- ◆ Συστηματική εκπαίδευση των αρμοδίων υπαλλήλων και επαγγελματιών που έρχονται σε επαφή με τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων (οι υπάλληλοι επιβολής του νόμου, εισαγγελείς, δικαστές, επιθεωρητές εργασίας, κοινωνικούς λειτουργούς) με σκοπό τη βελτίωση της αναγνώρισης των θυμάτων της εμπορίας ανθρώπων για εργασιακή εκμετάλλευση και τις αναδυόμενες νέες μορφές εμπορίας ανθρώπων²⁹⁰
- ◆ Παροχή επαρκούς χρόνου περισυλλογής και ανάκαμψης για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων²⁹¹ καθώς και εξασφάλιση ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων πληροφορούνται για τη δυνατότητα τους αυτή²⁹²
- ◆ Συντονισμό των δράσεων των δημόσιων και άλλων φορέων στην προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων
- ◆ Παροχή βοήθειας στα θύματα εμπορίας ανθρώπων, ειδικά μέσω της δημιουργίας ειδικών συμβουλευτικών κέντρων προς αυτό το σκοπό²⁹³

Παρά το γεγονός ότι η έκθεση του Μηχανισμού GRETA διαφέρει από τις Συστάσεις που δίνονται από την Επιτροπή, ως προερχόμενα από δυο διαφορετικά όργανα, οι τελευταίες σε μεγάλο βαθμό ακολούθησαν τις προτάσεις-παρατηρήσεις του μηχανισμού GRETA. Έτσι, το κείμενο των Συστάσεων στην ουσία ζητούσε από τα συμβαλλόμενα Κράτη να λάβουν υπόψη τους και να θέσουν σε εφαρμογή τα όσα είχε προτείνει ο μηχανισμός GRETA κατά τη διαδικασία αξιολόγησης των απαντήσεων των Κρατών.

290. Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Recommendation CP(2011)2 on the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Cyprus, 6th meeting, 26 Σεπτεμβρίου 2011

291. Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Recommendation CP(2012)4 on the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Denmark adopted at the 7th meeting, on 30 Ιανουαρίου 2012

292. Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings Recommendation CP(2012)2 on the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Bulgaria, 7th meeting, 30 Ιανουαρίου 2012

293. Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings Recommendation CP(2015)2 on the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Germany, 16th meeting, 15 Ιουνίου 2015

Σε γενικές γραμμές, διατηρώντας μια επεικική στάση απέναντι σε έναν νέο μηχανισμό, μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί μια σημαντική καινοτομία στο σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι ερωτήσεις που τέθηκαν στον πρώτο γύρο αξιολόγησης ήταν γενικού χαρακτήρα, γεγονός που είναι αναμενόμενο ως ένα βαθμό. Οι ερωτήσεις της δεύτερης αξιολόγησης εμφανίζουν ένα βαθμό εξειδίκευσης καθώς επικεντρώνονται σε ειδικότερα θέματα, όπως με ποιο τρόπο εξασφαλίζεται ο σεβασμός της νη διακριτικής μεταχείρισης των μεταναστών που δεν έχουν νομιμοποιητικά έγγραφα από όσους έχουν, ποιες συγκεκριμένες ανάγκες εμφανίζονται κατά την εκπαίδευση των κρατικών λειτουργών και υπαλλήλων σε θέματα που άπτονται της εμπορίας ανθρώπων, με ποιόν τρόπο αντιμετωπίζονται τα ανήλικα θύματα εμπορίας ανθρώπων. Ακόμα στο ερωτηματολόγιο περιλαμβάνονται ερωτήσεις σχετικά με την εφαρμογή συγκεκριμένων άρθρων, όπως σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 6 της Σύμβασης σχετικά με τα μέτρα που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση της ζήτησης και του άρθρου 7 σχετικά με τα ληφθέντα μέτρα εν όψει της ενίσχυσης των συνοριακών ελέγχων²⁹⁴.

Τέλος, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι η Κοινωνία των Πολιτών έχει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των αποτελεσμάτων. Είναι αρκετές εξάλλου οι περιπτώσεις όπου οι διάφορες ΜΚΟ επιτελούν εξαιρετικά σημαντικό έργο, υποκαθιστώντας κάποτε του δημόσιους φορείς. Ωστόσο, ο κίνδυνος παραμένει το έργο τους και η συμβολή τους να μείνει αφανής, όσο ένα μέρος της διαδικασίας αξιολόγησης (ενν. η υποβολή των απαντήσεων των Κρατών) παραμένει αδημοσίευτη²⁹⁵.

294. Questionnaire for the evaluation of the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the parties Second evaluation round, Adopted by the Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings (GRETA) on 6 May 2014, GRETA(2014)13

295. Βλ. Planitzer, Julia, GRETA's First Years of Work, 2012 supra note 282

4.3 Δικαστικός Έλεγχος

4.3.1 Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Η εμπορία ανθρώπων μέσα από τη νομολογία του ΕΔΔΑ

Σύμφωνα με το άρθρο 4 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), απαγορεύεται η δουλεία, η ειλωτεία και η καταναγκαστική εργασία. Συγκεκριμένα ορίζεται:

1. Ουδείς δύναται να κρατηθή εις δουλείαν ή ειλωτείαν.
2. Ουδείς δύναται να υποχρεωθή εις αναγκαστικήν ή υποχρεωτικήν εργασίαν.
3. Δεν θεωρείται ως «αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία» υπό την έννοιαν του παρόντος άρθρου :

α) πάσα εργασία ζητούμενη παρά προσώπου κρατούμενου συμφώνως προς τας διατάξεις του άρθρου 5 της παρούσης Συμβάσεως ή κατά την διάρκειαν της υπό όρους απολύσεώς του.

β) πάσα υπηρεσία στρατιωτικής φύσεως ή, εις την περίπτωσιν των εχόντων αντιρρήσεις συνειδήσεως εις τας χώρας όπου τούτο αναγνωρίζεται ως νόμιμον, πάσα άλλη υπηρεσία εις αντικατάστασιν της υποχρεωτικής στρατιωτικής υπηρεσίας.

γ) πάσα υπηρεσία ζητούμενη εις περίπτωσιν κρίσεων ή θεομηνιών, αι οποίαι απειλούν την ζωήν ή την ευδαιμονίαν του συνόλου.

δ) πάσα εργασία ή υπηρεσία απαρτίζουσα μέρος των τακτικών υποχρεώσεων του πολίτου.

Ακόμα, το άρθρο 15 της ΕΣΔΑ ορίζει ότι: «1. Εν περιπτώσει πολέμου ή ετέρου δημοσίου κινδύνου απειλούντος την ζωήν του έθνους, έκαστον υψηλόν Συμβαλλόμενον Μέρος δύναται να λάβη μέτρα κατά παράβασιν των υπό της παρούσης Συμβάσεως προβλεπομένων υποχρεώσεων, εν τω αιαιτουμένω υπό της καταστάσεως απολύτως αναγκαίω ορίω και υπό τον όρον όπως τα μέτρα ταύτα μη αντιτίθενται εις τας άλλας υποχρεώσεις τας απορρεούσας εκ του διεθνούς δικαίου. 2. Η προηγουμένη διάταξις, ουδεμίαν επιτρέπει παράβασιν του άρθρου 2, ειμή δια την περίπτωσιν θανάτου συνεπεία κανονικών πολεμικών πράξεων, ή των άρθρων 3, 4 (παρ. 1) και 7.». Προκύπτει δηλαδή από το κείμενο της Σύμβασης ότι η απαγόρευση της δουλείας και της ειλωτείας έχει αυξημένη τυπική ισχύ²⁹⁶.

Μια αναζήτηση στη βάση δεδομένων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αποδεικνύει ότι το Δικαστήριο δεν έχει να

296. Κυριαζή Τένια Εμπορία Ανθρώπων, σύγχρονη μορφή δουλείας; Επισκόπηση της σχετικής νομολογίας του ΕΔΔΑ, Δικαιώματα του Ανθρώπου, Τριμηνιαία Επιθεώρηση Ατομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων, Τόμος XVII Νο 63/2015, σελ. 33

επιδείξει πληθώρα αποφάσεων αναφορικά με την παραβίαση του άρθρου 4. Ενδεικτικά να αναφέρουμε ότι ενώ οι υποθέσεις που αφορούν το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη αριθμούνται περίπου στις 20.500, αυτές που αφορούν την απαγόρευση της δουλείας είναι μόλις 53!

Το γεγονός ότι στο άρθρο 4 της ΕΣΔΑ δεν γίνεται ρητή αναφορά στην εμπορία ανθρώπων²⁹⁷, καθιστά αναγκαία μια ερμηνευτική προσέγγιση, ώστε να διαπιστωθεί αν αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 και άρα στο πεδίο εφαρμογής της δουλείας, της ειλωτείας και της καταναγκαστικής εργασίας. Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκε το ΕΔΔΑ με την υπόθεση *Siliadin* κατά Γαλλίας²⁹⁸, οπότε και προσπάθησε να εξετάσει το ζήτημα των παραγόντων που πρέπει να συντρέχουν για τη θεμελίωση της δουλείας.

Η υπόθεση *Siliadin* κατά Γαλλίας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς αφορά εμπορία ανηλίκου για καταναγκαστική εργασία. Η *Siwa-Akofa Siliadin* με καταγωγή από το Τόγκο, έφθασε στη Γαλλία στις 26 Ιανουαρίου 1994, σε ηλικία 15 ετών και 7 μηνών, με την κα Δ., γαλλικής υπηκοότητας. Είχε μαζί της διαβατήριο και τουριστική *visa* διάρκειας τριών μηνών. Αυτό που είχε συμφωνηθεί ήταν ότι θα μπορούσε να εργαστεί στο σπίτι της κας Δ. μέχρι να αποπληρώσει το κόστος του αεροπορικού εισιτηρίου της, καθώς επίσης και ότι η κα Δ θα τη βοηθούσε να λάβει καθεστώς μετανάστριας και να βρει μια θέση στο σχολείο. Στην πραγματικότητα, η προσφεύγουσα έγινε υπηρέτρια της κας Δ. δούλευε διαρκώς προς όφελός της, χωρίς να πληρώνεται και της αφαιρέθηκαν το διαβατήριο και τα λοιπά έγγραφα της. Κατά την περίοδο του Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2004, οπότε και η *Siwa-Akofa Siliadin* έμενε με την κα Δ. εξαναγκαζόταν να εκτελεί όλες τις δουλειές του νοικοκυριού, να μαγειρεύει και να φροντίζει τα παιδιά καθώς ακόμα να εργάζεται και στο κατάστημα με ρούχα που διατηρούσε η κα Δ. Τα παραπάνω όλα έπραττε χωρίς να λαμβάνει αμοιβή²⁹⁹.

Κατά το δεύτερο εξάμηνο του 1994, η κα Δ. «δάνεισε» την προσφεύγουσα στον κύριο και την κυρία Β., οι οποίοι είχαν δύο μικρά παιδιά, έτσι ώστε η *Siliadin* θα μπορούσε να βοηθήσει στις δουλειές του σπιτιού. Η καθημερινότητα της *Siwa-Akofa Siliadin* περιελάμβανε την αδιάκοπη εργασία στο σπίτι και στη φροντίδα των τεσσάρων παιδιών του ζευγαριού, χωρίς καμία αμοιβή και χωρίς

297. Σε αντίθεση, για παράδειγμα με την Αμερικανική Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου η οποία στο άρθρο 6 ορίζει: «No one shall be subject to slavery or to involuntary servitude, which are prohibited in all their forms, as are the slave trade and traffic in women».

298. *Siliadin v. France*, (2005), ECHR

299. *Ibid.*, παράγραφος 32

ρεπό. Η ίδια κοιμόταν σε ένα στρώμα στο πάτωμα του δωματίου του μωρού για να μπορεί να το προσέχει ανά πάσα ώρα.

Τον Ιούλιο του 1998, μετά από μια αποτυχημένη προσπάθεια της προσφεύγουσας να δραπετεύσει, οι εισαγγελικές αρχές της Γαλλίας με τη συνδρομή της Επιτροπής εναντίον της σύγχρονης δουλείας, άσκησαν δίωξη κατά του ζευγαριού, με την κατηγορία ότι για το διάστημα τριών ετών, εκμεταλλεζόμενοι την ευάλωτη θέση της προσφεύγουσας, απολάμβαναν τα αποτελέσματα της εργασίας της, χωρίς να της δίνουν αμοιβή και εξωθώντας την σε συνθήκες διαβίωσης ασύμβατες με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια³⁰⁰.

Η απόφαση του πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου διαπίστωσε την ευάλωτη θέση της προσφεύγουσας αξιολογώντας το γεγονός ότι αυτή διέμενε παρανόμως στη χώρα, έχοντας επίγνωση του γεγονότος, και ότι ο κύριος και η κυρία B. καλλιέργησαν το φόβο της απέλασης, υποσχόμενοι ότι θα της εξασφαλίσουν τα απαραίτητα έγγραφα (άδεια παραμονής κλπ) (παρ.22). Ακόμα, για το γεγονός ότι η Siliadin εργαζόταν χωρίς να αμείβεται, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν δικαιολογείται ελλείψη συγγενικών δεσμών και ότι σε διαφορετική περίπτωση, ο κύριος και η κυρία B. θα έπρεπε να προσλάβουν κάποιον εργαζόμενο για το μέγεθος της δουλειάς που είχαν αναθέσει στην προσφεύγουσα. Με βάση αυτά αλλά και το γεγονός ότι η Siliadin εργαζόταν συνεχώς, χωρίς ρεπό, και κάτω από διαταγές των αφεντικών της, οι οποίοι ενίοτε την προσέβαλαν, το Δικαστήριο έκρινε ο κύριος και η κυρία B. ευθύνονταν για παραβίαση των διατάξεων του ποινικού κώδικα σχετικά με την καταναγκαστική εργασία και καταδικάστηκαν με 12 μήνες φυλάκισης εκ των οποίων οι 7 με αναστολή. Το πρωτοδικείο, ωστόσο, έκρινε ότι οι συνθήκες διαβίωσης της Siliadin δεν περνούσαν το κατώφλι της απάνθρωπης μεταχείρισης, καθώς, όπως σημειώνεται στην απόφαση, θα έπρεπε να συντρέχουν συνθήκες έλλειψης υγιεινής, θέρμανσης ή άλλων παρόμοιων συνθηκών οι οποίες θα καθιστούσαν τη διαμονή της προσφεύγουσας επικίνδυνη.

Την απόφαση του πρωτοδικείου ακολούθησε έφεση των κατηγορουμένων και συνακόλουθα απόφαση του Εφετείου, τον Απρίλιο του 2000, η οποία ανέτρεψε την προηγούμενη. Το σκεπτικό της απόφασης του Εφετείου στηρίχθηκε στο γεγονός ότι η προσφεύγουσα κατά τη διάρκεια της ημέρας, κυκλοφορούσε ελεύθερα για να πραγματοποιεί εξωτερικές εργασίες (όπως η παραλαβή των παιδιών από το σχολείο, τα ψώνια και η παρακολούθηση της Κυριακάτικης

300. Κατά παράβαση των διατάξεων 225-13 και 225-14 του Γαλλικού Ποινικού Κώδικα.

λειτουργίας), καθώς επίσης στο γεγονός ότι είχε το δικαίωμα να τηλεφωνεί ελεύθερα στην οικογένειά της. Σύμφωνα με το Εφετείο τα παραπάνω είναι δηλωτικά ενός βαθμού ανεξαρτησίας που δεν συνάδει με τις συνθήκες εξαναγκασμού που ισχυρίστηκε η προσφεύγουσα. Επιπρόσθετα, το Εφετείο έκρινε ότι δεν μπορεί η θέση της προσφεύγουσας να θεωρηθεί ευάλωτη, απλά και μόνο επειδή βρισκόταν παρανόμως στη χώρα (40). Με αυτό το σκεπτικό, το Εφετείο αθώωσε τους κατηγορούμενους, διαπιστώνοντας ότι τα στοιχεία της έρευνας δεν αποδεικνύουν ότι οι παραβιάσεις του ποινικού Κώδικα (όπως είχε κάνει δεκτό το πρωτοδικείο) είχαν πράγματι συντελεστεί.

Κατά τον αναίρετικό έλεγχο της υπόθεσης, το Ακυρωτικό Δικαστήριο έκρινε ότι το Εφετείο υπέπεσε σε νομικά σφάλματα κατά τη απόφασή του και γι' αυτό το λόγο η απόφαση του πρέπει να ακυρωθεί. Το ζευγάρι, ωστόσο, καταδικάστηκε μόνο για το γεγονός ότι έκανε χρήση των υπηρεσιών της Siliadin χωρίς αμοιβή, ενώ το γαλλικό Δικαστήριο δεν θεώρησε ότι οι συνθήκες στις οποίες διαβιούσε προσέβαλαν την αξιοπρέπειά της. Κατόπιν τούτου, η αιτούσα προσέφυγε στο ΕΔΔΑ, ισχυριζόμενη παραβίαση του άρθρου 4 της Σύμβασης του Γαλλικού Κράτους, το οποίο δεν είχε θεσπίσει το κατάλληλο νομοθετικό πλέγμα.

Το Δικαστήριο κλήθηκε να ερευνήσει κατά πόσο οι συνθήκες διαβίωσης της προσφεύγουσας ενέπιπταν στον ορισμό της δουλείας. Στο σκεπτικό του ακολούθησε μια ερμηνεία *strictu sensu* του ορισμού της δουλείας, χρησιμοποιώντας τη Σύμβαση κατά της Δουλείας του 1926 για τον ορισμό αυτής. Σύμφωνα, λοιπόν, με το Δικαστήριο του Στρασβούργου, το ζευγάρι δεν εξασκούσε δικαιώματα ιδιοκτησίας πάνω στην προσφεύγουσα, όπως αυτά που απαιτεί η Σύμβαση κατά της Δουλείας του 1926³⁰¹. Ωστόσο, έκρινε ότι η προσφεύγουσα τελούσε σε καθεστώς ειλωτείας³⁰², έννοια που κατά το Δικαστήριο είναι ευρύτερη αυτής της δουλείας, καθώς είχε στερηθεί την αυτονομία της μέσω των εξαναγκαστικών μέτρων διαβίωσης που της επιβάλλονταν. Ακόμα, έκρινε ότι η αιτούσα είχε υποβληθεί σε καταναγκαστική εργασία, διαπίστωση στην οποία κατέληξε εύκολα δεδομένου ότι επρόκειτο για ανήλικη, η οποία είχε υποβληθεί σε ακραίο βαθμό ελέγχου που περιόριζε την

301. Σύμφωνα με το πρωτότυπο κείμενο: «slavery is the status or condition of a person over whom any or all of the powers attaching to the right of ownership are exercised»

302. Σύμφωνα με την ερμηνεία του Δικαστηρίου, ως καθεστώς ειλωτείας προσδιορίζεται η σοβαρή μορφή περιορισμού της ελευθερίας του ατόμου, όπως η υποβολή σε καταναγκαστική εργασία ή η διατήρηση ενός δεσμού εξάρτησης του θύματος από τους θύτες. Δεδομένου ότι δεν υπάρχει συμβατικό κείμενο που να δίνει ορισμό της ειλωτείας, το Δικαστήριο παρέπεμψε σε προηγούμενή του απόφαση, στην *Van Droogenbroeck v. Belgium*, (1982) 4 ECHR 443

αυτονομία της³⁰³. Και πάλι, ελλείπει εννοιολογικού προσδιορισμού της έννοιας της καταναγκαστικής εργασίας από το κείμενο της ΕΣΔΑ και τις προπαρασκευαστικές αυτής εργασίες, το Δικαστήριο ανέτρεξε στη Σύμβαση για την απαγόρευση της Δουλείας (αρ.29), της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας.

Διαφορετική ήταν η προσέγγιση του Δικαστηρίου στην πρόσφατη απόφαση του Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας³⁰⁴. Η απόφαση του Δικαστηρίου εκδόθηκε το 2010 και καταδίκασε την Κύπρο και τη Ρωσία για παραβιάσεις του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης έχουν ως εξής:

Η Oxana Rantseva έφτασε στην Κύπρο τον Μάρτιο του 2001 εφοδιασμένη με «καλλιτεχνική βίζα» παραμονής στο νησί³⁰⁵. Οι άδειες παραμονής καλλιτεχνικού τύπου ήταν αρκετά συνηθισμένες στην Κύπρο μέχρι και το 2008³⁰⁶ και αποτελούσαν έναν από τους λόγους που συνηγορούσαν στα αυξημένα επίπεδα εμπορίας ανθρώπων. Ο εφοδιασμός με τη συγκεκριμένη άδεια παραμονής στο νησί έγινε με πρωτοβουλία του εργοδότη της Oxana Rantseva, όπως συνηθιζόταν σε αυτές τις περιπτώσεις, ήδη πριν η τελευταία φτάσει στο νησί (παρ.15). Με αυτά τα έγγραφα η Oxana ξεκίνησε να εργάζεται στο Καμπαρέ του ιδιοκτήτη Μ.Α. στις 16 Μαρτίου 2001. Τρεις μέρες μετά, στις 19 Μαρτίου ο αδερφός του ιδιοκτήτη του καμπαρέ, ο οποίος ήταν συνυπεύθυνος για τη λειτουργία αυτού, ειδοποιήθηκε από τη συγγάτοικο της Rantseva ότι η τελευταία είχε φύγει από το κοινό σπίτι στο οποίο φιλοξενούνταν μαζί με άλλες γυναίκες, αφήνοντας πίσω της ένα γράμμα στη ρωσική γλώσσα λέγοντας ότι επιθυμούσε να γυρίσει πίσω στη Ρωσία. Λίγες μέρες μετά, στις 28 Μαρτίου 2001 η Oxana εντοπίζεται από τον εργοδότη της σε μια ντισκοτέκ. Ο Μ.Α. την ανάγκασε να τον ακολουθήσει στο αστυνομικό τμήμα της Λεμεσού. Εκεί, παρά την επιθυμία του ίδιου του εργοδότη να κρατηθεί η Οξάνα στο κρατητήριο, και στη συνέχεια να απελαθεί. Οι αστυνομικές αρχές, αφού διαπιστώνουν ότι στο πρόσωπο της νεαρής ρωσίδας

303. Κυριαζή Τένια, Εμπορία Ανθρώπων, Διεθνές & Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 2010, Νομική Βιβλιοθήκη σελ.144

304. Rantsev v. Cyprus and Russia (2010), ECHR

305. Οι καλλιτεχνικές βίζα ή όπως συνηθέστερα συναντώνται «artiste visas», χορηγούνταν από την Κυπριακή Κυβέρνηση και παρείχαν άδεια διαμονής τριών έως έξι μηνών για όσες/όσους επιθυμούσαν να εργαστούν σε νυχτερινά μαγαζιά της Κύπρου. Η πρακτική είχε υποστεί έντονη κριτική εκτός των άλλων από την ετήσια έκθεση του Ευρωπαϊκού Επιτρόπου για το 2003: Follow-up report on Cyprus: Assessment of the progress made in implementing the recommendations of the Council of Europe Commissioner for Human Rights. 2003-2005. (CommDH(2006)12/29 March 2006), διαθέσιμο στον ιστότοπο: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=984105#P213_31077

306. Οπότε και καταργήθηκαν με υπουργική πράξη (υπ' αριθ. 67/893) της 13ης Σεπτεμβρίου 2008 και με ισχύ από 1 Νοεμβρίου 2008.

δεν εκκρεμεί καμία δίωξη και είναι άρα με βάση το νόμο ελεύθερη να φύγει, επιμένουν, ώστε ο εργοδότης της να την πάρει μαζί του και να επανέλθει την επόμενη μέρα μαζί της για περαιτέρω έρευνα (παρ.18-21). Λίγες ώρες αργότερα, τα ξημερώματα της επόμενης μέρας, η Oxana Rantseva θα βρεθεί νεκρή στο δρόμο κάτω από το μπαλκόνι του σπιτιού, σε μια προσπάθεια να δραπετεύσει από το διαμέρισμα όπου ο «εργοδότης» της την κατακρατούσε.

Το Δικαστήριο, εξέτασε την εφαρμογή του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ, σημειώνοντας για άλλη μια φορά ότι η έννοια της «εμπορίας ανθρώπων» δεν αναφέρεται ρητώς στη διάταξη. Αυτή τη φορά, όμως επέλεξε να κάνει μια διασταλτική ερμηνεία της διάταξης, σημειώνοντας εκτός των άλλων τα εξής:

Το γεγονός ότι το trafficking δεν περιλαμβάνεται στη γραμματική διατύπωση του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ δεν θα πρέπει να μας εκπλήσσει καθώς η Σύμβαση εμπνεύστηκε από την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία με τη σειρά της δεν κάνει λόγο για εμπορία ανθρώπων(παρ. 277). Αυτή η διαπίστωση δεν θα πρέπει να μας κάνει να παραβλέπουμε το γεγονός ότι η Σύμβαση είναι ένας «ζωντανός οργανισμός», η ερμηνεία του οποίου θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες συνθήκες³⁰⁷. Με δεδομένη την εξάπλωση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων τα τελευταία χρόνια, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εμπορία ανθρώπων εντάσσεται συνολικά στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ, χωρίς να χρειάζεται να εξετάζεται από το Δικαστήριο κάθε μια από τις πρακτικές που περιγράφονται στις διατάξεις του άρθρου ξεχωριστά³⁰⁸.

Με τον τρόπο αυτό, επιλέγει ένα διασταλτικό τρόπο ερμηνείας του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ, με τρόπο ανάλογο με το σκεπτικό της Απόφασης Prosecutor v. Kunarac του Εφετείου του ΔΠΔΓ και εντάσσει την εμπορία ανθρώπων στο πλαίσιο του άρθρου 4. Για το Δικαστήριο η εμπορία ανθρώπων, από τη φύση της και εξαιτίας του σκοπού εκμετάλλευσης που εμπεριέχεται σε αυτή βασιζείται στην άσκηση εξουσιών ανάλογες με αυτές της κυριότητας. Αντιλαμβάνεται τα άτομα σαν εμπορεύματα τα οποία πωλούνται και αγοράζονται με σκοπό την εκμετάλλευσή τους μέσα από καταναγκαστική εργασία, χωρίς εργασία, συχνά

307. Όπως αναφέρεται στο πρωτότυπο κείμενο «(...)it is a living instrument which must be interpreted in the light of present-day conditions», Rantsev v. Cyprus and Russia, supra note 205 (παρ.277)

308. Όπως αναφέρεται στο πρωτότυπο κείμενο: «In view of its obligation to interpret the Convention in light of present-day conditions, the Court considers it unnecessary to identify whether the treatment about which the applicant complains constitutes “slavery”, “servitude” or “forced and compulsory labour.» παρ. 277-282

δε στη βιομηχανία του σεξ. Για αυτό το λόγο, εμπίπτει στο κανονιστικό πλαίσιο του άρθρου 4 της Σύμβασης³⁰⁹.

Η διασταλτική αυτή ερμηνεία προκάλεσε θετικές και αρνητικές αντιδράσεις. Η κριτική που ασκήθηκε αφορούσε κατά κύριο λόγο τον κίνδυνο που εμπεριέχει μια τόσο ευρεία ερμηνεία του άρθρου 4 για την διύλιση της νομικής έννοιας του όρου της δουλείας³¹⁰. Ειδικότερα, έχει σημειωθεί ότι η διεύρυνση του όρου του trafficking με τέτοιο τρόπο ώστε να περιλαμβάνει οποιαδήποτε κατάσταση εκμετάλλευσης, μπορεί να έχει περισσότερες αρνητικές επιπτώσεις παρά θετικές. Η πολιτική, η οποία έχει υποστηριχθεί ιδιαίτερα από τις ΗΠΑ, η οποία μετονομάζει την εμπορία ανθρώπων ως σύγχρονη μορφή δουλείας, χωρίς καμία άλλη διάκριση, είναι επικίνδυνη στο βαθμό που αποδυναμώνει την έννοια του trafficking. Επιπλέον, προβάλλοντας μόνο το στοιχείο της εκμετάλλευσης ως το χαρακτηριστικό που υποδηλώνει ή όχι την ύπαρξη εμπορίας ανθρώπων, περιορίζουμε την ευθύνη σε ατομικό επίπεδο ή σε επίπεδο πολυεθνικό, χωρίς να αξιολογείται η ενδεχόμενη τροποποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής ή του εργατικού δικαίου³¹¹.

Σε κάθε περίπτωση, οι αποφάσεις Siliadin και Rantsev του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αποτελούν δυο σταθμούς στην μελέτη του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων. Οι ερμηνευτικές προσπάθειες που γίνονται σε επίπεδο δικαστηριακό είναι εξίσου σημαντικές, αν όχι περισσότερο δεδομένου της δεσμευτικής ισχύς που φέρουν. Ωστόσο, ο μικρός αριθμός τους, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αποτελεί προβληματικό σημείο, τόσο διότι δεν είναι επιτρεπτή μια αναλυτικότερη προσέγγιση, αλλά και γιατί αποδεικνύει ότι η εμπορία ανθρώπων είναι ένα αθέατο έγκλημα.

309. Όπως αναφέρεται στο πρωτότυπο κείμενο: « (...) trafficking in human beings, by its very nature and aim of exploitation, is based on the exercise of powers attaching to the right of ownership. It treats human beings as commodities to be bought and sold and put to forced labour, often for little or no payment, usually in the sex industry but also elsewhere. It implies close surveillance of the activities of victims, whose movements are often circumscribed. It involves the use of violence and threats against victims, who live and work under poor conditions. (...). Instead, the Court concludes that trafficking itself, within the meaning of Article 3(a) of the Palermo Protocol and Article 4(a) of the Anti-Trafficking Convention, falls within the scope of Article 4 of the Convention. », παρ. 281-282

310. Κυριαζή Τένια, 2010 supra note 197

311. Chuang, Janie A. "Exploitation Creep and the Unmaking of Human Trafficking Law", *The American Journal of International Law*, Vol. 108, No. 4 (October 2014), pp. 609-649

Συμπληρωματικές Σκέψεις σχετικά με το ρόλο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων

Είδαμε παραπάνω τον τρόπο με τον οποίο διαρθρώνεται το σύστημα δικαιωμάτων του ανθρώπου στο διεθνές επίπεδο και επιπλέον τον τρόπο με τον οποίο δραστηριοποιείται στο ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων. Αποτελεί μια πραγματικότητα το γεγονός ότι το Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει αναλάβει τα ηνία σε σχέση με την αντιμετώπιση του trafficking, εισάγοντας μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση σε κάθε πολιτική για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Η διαπίστωση ότι ο ενισχυμένος ρόλος των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην προσπάθεια περιστολής της εμπορίας ανθρώπων αποτελεί συγχρόνως μια πραγματικότητα αλλά και μια πρόκληση για τη διεθνή έννομη τάξη. Το πολύπλοκο σύστημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καλείται να λειτουργήσει συμπληρωματικά με τι κατασταλτικές πολιτικές των Κρατών, να καλύψει τα κενά αυτής και να αναδείξει τον άνθρωπο-θύμα ως τον κεντρικό πρωταγωνιστή, προς όφελος του οποίου οφείλουν να δρουν όλοι οι μηχανισμοί προστασίας. Η πολυφωνία του συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έρχεται να προσθέσει θετικό πρόσημο στην προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου και συγχρόνως να τονίσει τον απαιτητικό χαρακτήρα του δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου· είναι απαραίτητη η συγχρονισμένη κίνηση όλων των φορέων δικαιωμάτων του ανθρώπου, με τρόπο συμπληρωματικό και όχι ανταγωνιστικό, εγχείρημα ιδιαίτερος δύσκολο.

Η πρόκληση για την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ακόμα αισθητή, πέρα από το λειτουργικό κομμάτι του συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και στο μέρος της ουσιαστικής αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων. Σήμερα, παρατηρείται όλο και περισσότερο, δράστες της εκμετάλλευσης ανθρώπων, ιδίως γυναίκες και παιδιά, να είναι οι ίδιοι/ες πρώην θύματα trafficking³¹². Το γεγονός αυτό, πέρα από τις κοινωνικές προεκτάσεις που έχει, μας οδηγεί να σκεφτούμε ότι το σύστημα αποκατάστασης των θυμάτων εμφανίζει κενά και παραμένει ανίσχυρο να αντιμετωπίσει πλήρως το φαινόμενο. Σε αυτό το σημείο, η περαιτέρω προαγωγή και προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έχει πολλά να προσφέρει.

312. George Papadimitrakopoulos, *Happy trafficking: how criminals profit from an iniquitous trade*, University of Cambridge, 4 Δεκέμβρη 2015, διαθέσιμο εδώ: <https://www.cam.ac.uk/research/discussion/happy-trafficking-how-criminals-profit-from-an-iniquitous-trade>

1. Γενικές παρατηρήσεις

Τονίσαμε παραπάνω την ανάγκη υιοθέτησης πολιτικών με σκοπό την προστασία των θυμάτων της διακίνησης προσώπων και την αποκατάσταση τους, ψυχολογική και οικονομική. Εντούτοις, η καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων δεν μπορεί να λειτουργήσει εάν δεν υπάρχει ένα αποτελεσματικό σύστημα ευθύνης. Η ανάθεση της ευθύνης για τις παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματικότητα και την αξιοπιστία του συστήματος. Σε ποιο βαθμό όμως μπορεί αυτή η ευθύνη να αποδοθεί στο Κράτος στις περιπτώσεις όπου βρισκόμαστε αντιμέτωποι με την εμπορία και διακίνηση προσώπων;

Είναι γεγονός ότι ήδη από τις αρχικές προσπάθειες οριοθέτησης της διακίνησης προσώπων, τα Κράτη διατηρούσαν μια επιφυλακτική στάση σχετικά με την έκταση των υποχρεώσεων που μπορούσαν να αναλάβουν για την καταπολέμηση αυτού. Η διστακτική τους στάση συχνά αποδίδεται στο γεγονός ότι το αρχικό άδικο εντοπίζεται στις εγκληματικές οργανώσεις ή σε μεμονωμένους εγκληματίες. Συχνότερα δε τα Κράτη ισχυρίζονται ότι έχουν επιδείξει πάσα επιμέλεια για την αποτροπή των περιστατικών, ωστόσο δίχως αποτέλεσμα. Αρκούν, ωστόσο τα παραπάνω στοιχεία για να αποκλείσουμε τη συνδρομή διεθνούς ευθύνης Κρατών;

Σύμφωνα με το Σχέδιο Άρθρων για την Ευθύνη Κρατών από Διεθνώς Άδικες Ενέργειες, το οποίο υιοθετήθηκε το 2001 από τη Γενική Συνέλευση των ΗΕ³¹³, ένα Κράτος φέρει ευθύνη για άδικη πράξη κατά το διεθνές δίκαιο όταν συντρέχουν τα ακόλουθα: Να υπάρχει παραβίαση κανόνα διεθνούς δικαίου και η παραβίαση αυτή να είναι αποδοτέα στο συγκεκριμένο Κράτος³¹⁴.

Ο καταλογισμός μιας διεθνούς άδικης πράξης σ' ένα Κράτος, μπορεί κατά περιπτώσεις να αποδειχτεί δυσχερής καθώς παρά το γεγονός ότι το Κράτος απολαμβάνει πλήρους νομικής προσωπικότητας στο διεθνές δίκαιο, παραμένει μια αφηρημένη έννοια. Η κρατική οντότητα μπορεί να ενεργεί μέσω ατόμων, οι οποίοι με τη σειρά τους θα πρέπει να δρουν ως εκπρόσωποι του Κράτους. Επομένως, για να αποδοθεί ευθύνη σ' ένα Κράτος επιβάλλεται να εξακριβωθεί

313. Πρόκειται για κείμενο της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου που υποβλήθηκε στη Γενική Συνέλευση και υιοθετήθηκε ad referendum (A/53/83 (2001)) και το οποίο δεν αποτελεί Σύμβαση. Χρήζει ωστόσο διεθνούς αναγνώρισης, όπως φαίνεται από το γεγονός ότι συχνά γίνεται επίκληση σε αυτά στη διεθνή πρακτική, ακόμα και από το Διεθνές Δικαστήριο Δικαιοσύνης.

314. Άρθρο 2 της πράξης για την Ευθύνη Κρατών από Διεθνώς Άδικες Ενέργειες

εάν είναι καταλογιστέα σε αυτό η συμπεριφορά ενός ατόμου. Με άλλα λόγια θα πρέπει ο φυσικός αυτουργός της παραβίασης να ανήκει στην κατηγορία των κρατικών αξιωματούχων κατά την έννοια της εσωτερικής έννομης τάξης ενός συγκεκριμένου Κράτους³¹⁵. Προϋπόθεση για να είναι καταλογιστέα η πράξη είναι ο αξιωματούχος να ενεργεί υπό την επίσημη ιδιότητα του και όχι σαν ιδιώτης. Διεθνώς άδικη ενέργεια καταλογίζεται στο κράτος ακόμα και στις περιπτώσεις που ο κρατικός αξιωματούχος δρα εκτός των ορίων ή κατά παράβαση των οδηγιών που του είχαν δοθεί, χρησιμοποιώντας τα μέσα και τις εξουσίες που προσιδιάζουν στο αξίωμα του³¹⁶.

Προβληματική εμφανίζεται η διάκριση των περιπτώσεων όπου ο κρατικός αξιωματούχος δρα κατά παράβαση των ορίων παραμένοντας ωστόσο κάτω από την ομπρέλα του αξιώματος του από τις περιπτώσεις όπου αυτός δρα καθ' υπέρβαση των ορίων προς εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων. Σε ορισμένες περιπτώσεις η διάκριση είναι εύκολη· ο κρατικός αξιωματούχος ο οποίος εργάζεται για την ασφάλεια των συνόρων και επιλέγει να «κάνει τα στραβά μάτια» σε ύποπτες ενέργειες που υπονοούν την ύπαρξη διακίνησης προσώπων, με αντάλλαγμα χρήματα ή άλλα ανταλλάγματα, δρα σαφώς κατά παράβαση των οδηγιών που του έχουν δοθεί. Ωστόσο, είναι η ίδια η ιδιότητα του ως συνοριακός αστυφύλακας που του επιτρέπει να δράσει κατ' αυτόν τον τρόπο. Σε αυτές τις περιπτώσεις η ευθύνη του Κράτους για τις ενέργειες των οργάνων του, δεν είναι πολύ δύσκολο να στοιχειοθετηθεί. Δυσκολίες εντοπίζονται στις περιπτώσεις που έχουμε να κάνουμε με πράξεις και παραλείψεις ιδιωτών που τυχαίνει να είναι και υπάλληλοι του Κράτους. Ποια είναι η κατάσταση, για παράδειγμα, σε σχέση με έναν αστυνομικό, ο οποίος διατηρεί εμπορικό ενδιαφέρον σε έναν οίκο ανοχής που χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες των θυμάτων εμπορίας προσώπων;³¹⁷

Παρά το γεγονός ότι στη θεωρία η συμπεριφορά όλων των ανθρώπων, των επιχειρήσεων ή άλλων οντοτήτων, που συνδέονται με το Κράτος μέσω του δεσμού της εθνικότητας ή τη συνήθους διαμονής θα μπορούσε να αποδοθεί στο Κράτος, είτε έχουν είτε δεν έχουν καμία σχέση με την Κυβέρνηση, στο διεθνές δίκαιο μια τέτοια προσέγγιση αποφεύγεται³¹⁸. Οι λόγοι είναι αφενός να

315. *Ibid.*, Cassese, Antonio (2005), σελ. 293

316. *Ibid.* σελ.293

317. Παράδειγμα από Anne T. Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*, 1η έκδ., Cambridge university press, 2010, σ. 226

318. Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries, όπως υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου, 53η σύνοδος, 2001 και υποβλήθηκε στη Γενική Συνέλευση ως μέρος της έκθεσης της Επιτροπής

περιοριστεί η ευθύνη του Κράτους αλλά και η αναγνώριση της αυτονομίας του ατόμου, το οποίο σαν υποκείμενο δικαίου έχει τη δυνατότητα να δρα κατά μόνας³¹⁹. Ως επακόλουθο, η συμπεριφορά ενός ατόμου δεν μπορεί ως εκ τούτου να καταλογιστεί στο Κράτος.

Το δεύτερο στοιχείο που χρειάζεται να συντρέχει για να στοιχειοθετείται ευθύνη των Κρατών είναι η παραβίαση διεθνούς υποχρέωσης του Κράτους. Έτσι, συμπεριφορά που καταλογίζεται στο Κράτος αλλά παρ' όλα αυτά δεν συνιστά παραβίαση διεθνούς υποχρέωσης του εν λόγω κράτους δεν μπορεί να χαρακτηρίζεται ως διεθνώς παράνομη πράξη και επομένως δεν επιφέρει την ευθύνη του. Σύμφωνα με το άρθρο 12 του Σχεδίου Άρθρων για την Ευθύνη Κρατών από Διεθνώς Άδικες Ενέργειες, *«υπάρχει παράβαση της διεθνούς υποχρέωσης από το κράτος, όταν μια πράξη του εν λόγω κράτους δεν είναι σύμφωνη με ότι απαιτείται από την υποχρέωση που έχει αναλάβει το κράτος, ανεξάρτητα από την προέλευσή της ή το χαρακτήρα αυτής»*. Με άλλα λόγια, η παραβίαση στοιχειοθετείται πάντα σε σχέση με έναν υπαρκτό πρωτογενή κανόνα δικαίου από τον οποίο δεσμεύεται το Κράτος. Επιπλέον, δεν ενδιαφέρει η προέλευση του κανόνα δικαίου με την έννοια ότι αυτός μπορεί να είναι κανόνας σχετικός με την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος (π.χ. σχετικός με τη συνεργασία κρατών) ή κάποια σύμβαση δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ειδικά για τις συμβάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου, είναι γνωστό ότι οι υποχρεώσεις που επιβάλλουν στα Κράτη μέρη δεν είναι μόνο «αρνητικές» υποχρεώσεις, αλλά, τουναντίον, τα Κράτη μέρη δεσμεύονται σε λήψη θετικών μέτρων ώστε «να σέβονται και να διασφαλίζουν», να «προωθούν» τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Κατά πάγια νομολογία, μια πράξη του κράτους δεν συνιστά παραβίαση της διεθνούς υποχρέωση εκτός εάν το κράτος δεσμεύεται από την υποχρέωση κατά τη στιγμή που συντελείται η πράξη. Έτσι, είναι ευρέως αποδεκτό ότι αναδρομική ανάληψη ευθυνών από τα Κράτη δεν υφίσταται. Για παράδειγμα, η υποχρέωση ποινικοποίησης του Trafficking από τα Κράτη, ρύθμιση που βρίσκεται στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο, δεν μπορεί να δεσμεύσει ένα Κράτος εφόσον δεν έχει αποδεχτεί αυτή τη Σύμβαση (μέσω της κύρωσης για παράδειγμα).

(A/56/10), Yearbook of the International Law Commission, 2001, vol. II, Part Two, Κεφάλαιο II Σχόλια, παρα 2

319. Ibid.

2. Η ευθύνη του Κράτους για παραβιάσεις σχετικές με την εμπορία ανθρώπων

Η παραπάνω συνοπτική παρουσίαση των προϋποθέσεων που πρέπει να συντρέχουν, ώστε μια πράξη να επιφέρει τη διεθνή ευθύνη του Κράτους καταδεικνύει τις δυσκολίες που προκύπτουν όταν θέλουμε να ερευνήσουμε εάν και κατά πόσο συντρέχει ευθύνη του Κράτους για παραβιάσεις σχετικές με την εμπορία ανθρώπων. Συγκεκριμένα, το πρόβλημα εντοπίζεται στο γεγονός ότι κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, το Κράτος δεν έχει άμεση ανάμειξη στα περιστατικά διακίνησης προσώπων, καθώς δράστες συνήθως εμφανίζονται να είναι ιδιώτες. Ο γενικός κανόνας που ορίζει ότι για τις πράξεις και παραλείψεις ιδιωτών ή άλλων νομικών οντοτήτων ιδιωτικού δικαίου δεν ευθύνεται το Κράτος³²⁰, είναι σίγουρα περιοριστικός παράγοντας. Πριν βιαστούμε όμως να αποκλείσουμε την ευθύνη του Κράτους, ας δούμε ένα παράδειγμα διακίνησης προσώπων, όπως δίνεται από την A. Gallagher, και το οποίο βρίσκεται πολύ κοντά στη σύγχρονη πραγματικότητα του trafficking.

Η νεαρή X. εξαπατάται από τον Ψ. διακινητή και μέλος ευρύτερης εγκληματικής οργάνωσης που εμπορεύεται ανθρώπους από τη χώρα A στη χώρα B. Η διακίνηση πραγματοποιείται εξ' ολοκλήρου από άτομα- εγκληματίες μέσω κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων που δραστηριοποιούνται και στις δύο χώρες. Ενώ η διακίνηση των ανθρώπων διευκολύνεται από την αν και συστηματική, χαμηλής κλίμακας διαφθορά του δημόσιου τομέα, οι περιπτώσεις άμεσης, επίσημης συμμετοχής σε διακίνηση προσώπων είναι σχετικά σπάνια, ενώ τόσο η χώρα A όσο και η χώρα B έχει προβεί τουλάχιστον σε κάποιες προκαταρκτικές ενέργειες για να θέσει εκτός νόμου την εμπορία ανθρώπων και να προωθήσει τη συνεργασία για την εξάλειψή της.

Ενώ, λοιπόν, η διακίνηση των προσώπων, γίνεται εξ ολοκλήρου από εγκληματικές ομάδες και άτομα, η διευκόλυνση, έστω και μικρή, που γίνεται από υπαλλήλους του δημόσιου τομέα μας εμποδίζει από το να αποκλείσουμε τελείως την ευθύνη του Κράτους με βάση τον προαναφερθέντα κανόνα. Μια τέτοια θεώρηση θα άφηνε πολύ μικρό περιθώριο για λογοδοσία από τη μεριά των Κρατών για ενέργειες διακίνησης προσώπων που γίνονται στο έδαφός τους, καθιστώντας εν τέλει αναποτελεσματικό το πολύπλοκο πλέγμα των διεθνών προτύπων που έχουν αναπτυχθεί για την προστασία των θυμάτων trafficking

320. ILC Commentary, at Art. 8, para. 1. See also the Commentary to Article 11, at para. 2: "The general principle, drawn from state practice and international judicial decisions, is that the conduct of a person or group of persons not acting on behalf of the State is not considered as an act of the State under international law. This conclusion holds irrespective of the circumstances in which the private person acts and of the interests affected by the person's conduct."

από την εκμετάλλευση και κακοποίηση. Με άλλα λόγια, αν θεωρήσουμε ένα Κράτος υπεύθυνο μόνο για όσες βλάβες προκαλεί άμεσα με τις ενέργειες του, τότε η διεθνής έννομη τάξη θα αποτύχει στο σπουδαιότερο σκοπό της: τη διασφάλιση της λογοδοσίας και της δικαιοσύνης³²¹.

Το σε ποιο βαθμό ευθύνεται το Κράτος για παραβιάσεις που τελούνται από ιδιώτες είναι ένα σημαντικό ζήτημα καθώς απαιτεί λεπτό χειρισμό ώστε να μη διαταραχθεί η ισορροπία· σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι το Κράτος φέρει καταρχήν ευθύνη για τις πράξεις που τελούνται από ιδιώτες και νομικά πρόσωπα ιδιωτών, οι οποίοι μπορούν να δρουν όχι μόνο κατά παράβαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και κατά παράβαση των νόμων για το οργανωμένο έγκλημα³²².

3. Η κρατική ευθύνη για την πρόληψη, προστασία και αντίδραση

Στο διεθνές σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, γίνεται δεκτό ότι τα Κράτη φέρουν ευθύνη όχι μόνο όταν καταργούν ανθρώπινα δικαιώματα με την κλασική έννοια, αλλά και όταν αποτυγχάνουν να τα διαφυλάξουν. Συγκεκριμένα, έμμεση ευθύνη των Κρατών που απορρέει από την οριζόντια εφαρμογή των νομικών υποχρεώσεων, προκύπτει στις περιπτώσεις όπου τα όργανα του Κράτους δεν έχουν καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την αποτροπή της ζημιογόνου πράξεως του ατόμου ή για την κατάλληλη τιμωρία αυτού³²³.

Η έννοια των «θετικών υποχρεώσεων» των Κρατών είναι διάχυτη στο δικαιοδικαιωμάτων του ανθρώπου και επιβάλλει στα Κράτη να μην περιορίζονται στην αποχή από παραβιάσεις δικαιωμάτων των πολιτών αλλά να λαμβάνουν θετικά μέτρα για την προστασία αυτών. Έτσι, σήμερα είναι ευρέως αποδεκτό ότι τα Κράτη οφείλουν να προστατεύουν τα δικαιώματα των πολιτών τους, να τα σέβονται και να τα ικανοποιούν καθώς επίσης να τα προάγουν. Σε αυτή την θέση συντείνουν πληθώρα νομικών κειμένων, όπως το Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, το οποίο ορίζει στο άρθρο 6(1) «Κάθε άνθρωπος έχει

321. Anne T. Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*, 1η έκδ., Cambridge university press, 2010, σ. 236

322. *Ibid.*

323. Δες και την απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου, Εφαρμογή της Σύμβασης για την Πρόληψη και την Τιμωρία του εγκλήματος της γενοκτονίας (Βοσνία-Ερζεγοβίνη κατά Σερβία και Μαυροβούνιο), 26 Φεβρουαρίου 2007. Το Δικαστήριο έκρινε ότι αν και η πραγματική τέλεση γενοκτονίας δεν μπορούσε να καταλογιστεί στη Σερβία, η Σερβία ήταν, ωστόσο, υπεύθυνη για την παραβίαση ειδικών διατάξεων της Σύμβασης περί της αποτροπής γενοκτονίας. Για περισσότερες λεπτομέρειες: A. Gattini, "Breach of the Obligation to Prevent and Reparation Thereof in the ICJ's Genocide Judgment," *The European Journal of International Law* Vol. 18 no. 4, EJIL 2007

το εγγενές δικαίωμα στη ζωή. Το δικαίωμα αυτό πρέπει να *προστατεύεται* από το νόμο» ή η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο άρθρο 1 ορίζει ότι «τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη πρέπει να *εξασφαλίζουν* σε όλους εντός της δικαιοδοσίας τους, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που ορίζονται στο Κεφάλαιο 1», ή η Αμερικανική Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η οποία στο άρθρο 1 ορίζει ότι «Τα κράτη μέλη της παρούσας σύμβασης αναλαμβάνουν να *σέβονται* τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναγνωρίζονται στο παρόν και να *εξασφαλίζουν* σε όλα τα πρόσωπα που υπόκεινται στη δικαιοδοσία τους την ελεύθερη και ολοκληρωμένη άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών». Σε αυτή την κατεύθυνση έχουν κινηθεί σειρά δικαστικών αποφάσεων από διεθνή Δικαστήρια περιφερειακής εμβέλειας όπως το ΕΔΔΑ και το Δι-αμερικανικό Δικαστήριο³²⁴.

Ο βαθμός της υποχρέωσης προστασίας του Κράτους εξαρτάται από τον σχετικό πρωτογενή κανόνα δικαίου. Ωστόσο, η ευθύνη του Κράτους για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων από φυσικά πρόσωπα (συμπεριλαμβανομένων των πράξεων ατόμων, οι οποίοι έχουν την ιδιότητα του οργάνου του Κράτους, αλλά οι οποίοι, στη συγκεκριμένη περίπτωση ενεργούν ως ιδιώτες) εξαρτάται σε γενικές γραμμές από το κατά πόσο έχει αποτύχει το Κράτος στη διασφάλιση των δικαιωμάτων αυτών. Στο σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το Κράτος μπορεί να αναλάβει διεθνή ευθύνη σε σχέση με πράξεις φυσικών προσώπων, εφόσον μπορεί να αποδειχθεί ότι τα ίδια τα όργανα του κράτους έχουν παραλείψει να αντιδράσουν κατάλληλα σε τέτοιες πράξεις, τόσο όσον αφορά την πρόληψη της εμφάνισης τους όσο και την αντιμετώπιση των συνεπειών τους. Με άλλα λόγια, η ευθύνη του κράτους υπό αυτές τις συνθήκες δεν προκύπτει από τη συμμετοχή ή συνενοχή του με την αρχική πράξη αλλά από την παραβίαση των επακόλουθων, ανεξάρτητων νομικών υποχρεώσεων³²⁵.

Όσον αφορά την ευθύνη Κρατών για παραβιάσεις που αφορούν την διακίνηση και εμπορίας ανθρώπων, σημαντική είναι η συμβολή της νομολογίας του ΕΕΔΑ, το οποίο με τις αποφάσεις του *Siliadin* κατά Γαλλίας και *Rantsev* κατά Κύπρου και Ρωσίας, επιχείρησε να προσδιορίσει τη φύση των υποχρεώσεων των κρατών που απορρέουν από την απαγόρευση της δουλείας, της ειλωτείας και της καταναγκαστικής εργασίας.

324. *X and Y v. The Netherlands*, 1985 ECHR

325. Anne T. Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*, 1η έκδ., Cambridge university press, 2010, σ. 236

Η υπόθεση *Siliadin* κατά Γαλλίας είναι η πρώτη υπόθεση που θέτει το ζήτημα των θετικών υποχρεώσεων του Κράτους, ως προς το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ. Η προσφεύγουσα, ελλείπει σχετικής νομολογίας που να αναγνωρίζει την θετική υποχρέωση του Κράτους να προβαίνει σε συγκεκριμένες ενέργειες προκειμένου να προστατεύσει ένα δικαίωμα, υποστήριξε τη θέση της επικαλούμενη άλλες αποφάσεις του Δικαστηρίου κατ' αναλογία³²⁶. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου, αποφάσισε ότι θα ήταν ασυνεπές με τα σχετικά διεθνή πρότυπα να περιορίσει τις ευθύνες του κράτους στην υποχρέωση αποχής από τις άμεσες παραβιάσεις του άρθρου 4. Ως εκ τούτου, το άρθρο 4, πρέπει να περιλαμβάνει θετικές υποχρεώσεις για τα κράτη, ιδιαίτερα στο να λαμβάνουν αποτελεσματικά μέτρα ποινικού δικαίου για την τιμωρία τόσο των ιδιωτικών όσο και των δημόσιων φορέων³²⁷.

Ειδικότερα, οι θετικές υποχρεώσεις των Κρατών ως προς την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορούν να διακριθούν σε ουσιαστικές και δικονομικές³²⁸. Ουσιαστικού τύπου θετικές υποχρεώσεις είναι, για παράδειγμα, η υποχρέωση ποινικοποίησης των παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προβλέπονται στη Σύμβαση. Αυτή η υποχρέωση περιλαμβάνει την υιοθέτηση ποινικών ρυθμίσεων που θα καθορίζουν την αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση των αδικημάτων, το μέγεθος των απειλούμενων ποινών καθώς και άλλα ειδικότερα θέματα όπως το αν θα διώκονται αυτεπαγγέλτως ή κατ' έγκληση³²⁹. Η νομολογιακή πρακτική του ΕΔΔΑ δείχνει ότι ειδικά για τις παραβιάσεις των άρθρων 2 (δικαίωμα στη ζωή) και 3 (δικαίωμα στην ελευθερία από βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση), το Δικαστήριο έχει αναπτύξει σημαντική πρακτική όσον αφορά την υποχρέωση των Κρατών να λαμβάνουν θετικά μέτρα για την πρόληψη και προστασία των εν λόγω δικαιωμάτων.

Στην υπόθεση *Siliadin* κατά Γαλλίας το Δικαστήριο αναγνώρισε για πρώτη φορά ότι και από το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ απορρέουν θετικής φύσεως υποχρεώσεις. Ειδικότερα έκρινε ότι, σε συνδυασμό με τα άρθρα 2 και 3, το άρθρο 4 της Σύμβασης καθιερώνει μία από τις βασικές αξίες των δημοκρατικών

326. *X and Y v. the Netherlands*, απόφαση της 26ης Μαρτίου 1985, *A. v. the United Kingdom*, απόφαση της 23ης Σεπτεμβρίου 1998, και *M.C. v. Bulgaria*, no. 39272/98, ECHR 2003-XII, παραγράφος 66 *Siliadin v. France*

327. Cullen Holly, *Siliadin v France: Positive Obligations under Article 4 of the European Convention on Human Rights*, *Human Rights Law Review* 6:3(2006), 585-592

328. Κυριαζή Τένια, *Εμπορία Ανθρώπων, σύγχρονη μορφή δουλείας; Επισκόπηση της σχετικής νομολογίας του ΕΔΔΑ, Δικαιώματα του Ανθρώπου, Τριμηνιαία Επιθεώρηση Ατομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων, Τόμος XVII Νο 63/2015*, σελ. 27-57

329. *Ibid.* Κυριαζή Τ. σελ 48

κοινωνιών που απαρτίζουν το Συμβούλιο της Ευρώπης (82), από την οποία δεν μπορεί να επιτρέψει αποκλίσεις. Αφετέρου, το ΕΔΔΑ έλαβε υπόψη του και διεθνείς συμβάσεις για τη δουλειά και την καταναγκαστική εργασία αλλά και τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού (καθώς η προσφεύγουσα Siliadin ήταν ανήλικη κατά το διάστημα που εξαναγκάστηκε σε εργασία από τους καταδικασθέντες), τονίζοντας ότι το να γίνει δεκτό ότι τα Κράτη περιορίζονται σε υποχρεώσεις αποχής δεν θα ήταν συμβατό με το σκοπό των συμβάσεων αυτών.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, εκτός από τις ουσιαστικής φύσης θετικές υποχρεώσεις των Κρατών, υπάρχουν και οι δικονομικές. Ως τέτοιες ορίζονται οι υποχρεώσεις εγγύησης και εφαρμογής των ως άνω ποινικών διατάξεων και στόχο έχουν να διασφαλίσουν την αποτελεσματική διεξαγωγή της διαδικασίας απόδοσης δικαιοσύνης (ανακριτική διαδικασία, διεξαγωγή έρευνας, εφαρμογή των ποινικών διατάξεων κλπ)³³⁰. Είναι βέβαια αυτονόητο, ότι οι ουσιαστικές υποχρεώσεις προηγούνται των δικονομικών, καθώς είναι απαραίτητη η ύπαρξη ποινικού πλαισίου εφαρμογής. Η υπόθεση Siliadin δεν ασχολήθηκε καθόλου με το ζήτημα των δικονομικών υποχρεώσεων των Κρατών, γεγονός που προκάλεσε επικρίσεις στην επιστημονική κοινότητα³³¹.

Το κενό αυτό της νομολογίας ήρθε να καλύψει η απόφαση Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας, το 2010. Η απόφαση Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας, εκτός των άλλων, αναγνώρισε τις δικονομικού χαρακτήρα θετικές υποχρεώσεις των Κρατών ως προς την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, στο πλαίσιο πάντα του άρθρου 4 της Σύμβασης. Το Δικαστήριο έκρινε ότι εκτός από τις ουσιαστικού χαρακτήρα θετικές υποχρεώσεις στις οποίες οφείλει να ανταποκρίνεται ένα Κράτος, όπως για παράδειγμα η υποχρέωση ποινικοποίησης του αδικήματος, θα πρέπει να φροντίζει ώστε να διερευνά αποτελεσματικά τις περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων, να παρέχουν προστασία στα θύματα που βρίσκονται στο έδαφός τους, να υλοποιούν προγράμματα πρόληψης και καταπολέμησης της εμπορίας, να εκπαιδεύουν το αρμόδιο προσωπικό. Αυτές οι υποχρεώσεις, συνιστούν δικονομικού χαρακτήρα υποχρεώσεις και είναι εξίσου σημαντικές με τις ουσιαστικού χαρακτήρα υποχρεώσεις, στο βαθμό που τις εγγυώνται.

Η προσφυγή του πατέρα της Oxana Rantseva στο ΕΔΔΑ στηρίχθηκε σε παραβιάσεις των άρθρων 2, 3, 4, 5 και 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα

330. Ibid., Κυριαζή Τ. σελ 48

331. Ibid., Cullen Holly, σελ. 590

Δικαιώματα του Ανθρώπου και στην ευθύνη της Κυπριακής και Ρωσικής Αρχής να ερευνήσουν επαρκώς το θάνατο της κοπέλας αλλά και ειδικά στις ευθύνες της Κυπριακής Αστυνομίας να προστατεύσει την Oxana όσο ήταν ακόμα ζωντανή από το κύκλωμα εμπορίας ανθρώπων που την εκμεταλλεύτηκε.

Όσον αφορά ειδικά τις ενδεχόμενες παραβιάσεις του άρθρου 4 της Σύμβασης, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι οι Κυπριακές Αρχές δεν κατόρθωσαν να αναλάβουν τις ευθύνες τους για την προστασία των θυμάτων trafficking. Ενδεικτικό αυτής της αδυναμίας είναι η απόφαση των αστυνομικών να αφήσουν την Oxana Rantseva υπό την κηδεμονία του πρώην εργοδότη της, γεγονός που εκλαμβάνεται από τον προσφεύγοντα ως αποτυχία προστασίας του θύματος. Από την πλευρά της η Κυπριακή Δημοκρατία αρνήθηκε ότι φέρει ευθύνη υπό το φως του άρθρου 4 της Σύμβασης με το επιχείρημα ότι δεν γνώριζε ότι η Oxana Rantseva ήταν θύμα trafficking, επομένως δεν μπορούσε να φέρει θετική υποχρέωση προστασίας κατά το άρθρο 4. Παραδέχθηκε, ωστόσο ότι συντρέχουν θετικές υποχρεώσεις του Κράτους που επιβάλλουν την ποινικοποίηση και την αποτελεσματική δίωξη οποιασδήποτε πράξης που αποσκοπεί στη διατήρηση ενός προσώπου σε κατάσταση δουλείας, υποτέλειας ή καταναγκαστικής εργασίας. Ωστόσο, υποστήριξε ότι οι θετικές υποχρεώσεις δικονομικού χαρακτήρα, κατ' αναλογία με τα άρθρα 2 και 3 της ΕΣΔΑ, προκύπτουν μόνο στην περίπτωση που οι αρχές γνωρίζουν ή όφειλαν να γνωρίζουν για τον πραγματικό και άμεσο κίνδυνο που διατρέχει ένα άτομο ταυτοποιημένο, ήδη, θύμα trafficking. Αυτές οι θετικές υποχρεώσεις θα παραβιάζονταν μόνο όπου στη συνέχεια οι αρχές δεν θα κατάφεραν να λάβουν μέτρα στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, που όπως εύλογα, θα αναμενόταν για να αποφευχθεί αυτός ο κίνδυνος.³³²

Προς επίρρωση των ισχυρισμών της η Κυπριακή Κυβέρνηση επεσήμανε το γεγονός ότι δεν υπεβλήθη κανένα παράπονο ενώπιον των εσωτερικών αρχών από τον προσφεύγοντα ότι η κόρη του έπεσε θύμα παράνομης διακίνησης ή εκμετάλλευσης και ότι καμία επιστολή από τις ρωσικές αρχές δεν έκανε μνεία σε μια τέτοια καταγγελία. Η ίδια η κυρία Rantseva δεν προέβη σε κανέναν ισχυρισμό τέτοιου περιεχομένου πριν από το θάνατό της και το σημείωμα που άφησε στο διαμέρισμά της, λέγοντας ότι κουράστηκε και ήθελε να επιστρέψει στη Ρωσία δεν ήταν αρκετό για να στηρίξει τέτοιους ισχυρισμούς.

Το Δικαστήριο αφού, κάνοντας επίκληση στην προηγούμενή του απόφαση Siliadin κατά Γαλλίας, επαναβεβαίωσε την υπαγωγή του trafficking

332. Βλπ. παρα. 256επ.

κανονιστικό πλαίσιο του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ, καθώς επίσης και την θετική υποχρέωση των Κρατών να υιοθετήσουν νομοθεσία κατάλληλη για την ποινικοποίηση των πράξεων εμπορίας ανθρώπων (285).

Επιπλέον, τονίζει ότι το άρθρο 4 της Σύμβασης απαιτεί από τα Κράτη να λαμβάνουν θετικές ενέργειες για την προστασία των θυμάτων trafficking αλλά και θετικά μέτρα για την αποτροπή του φαινομένου. Συγχρόνως με την εφαρμογή της ΕΣΔΑ, το Πρωτόκολλο του Πατέρμο, το οποίο και οι δύο χώρες έχουν κυρώσει, τονίζει ότι είναι απαραίτητη η ολοκληρωμένη διεθνής προσέγγιση του φαινομένου από όλα τα Κράτη (καταγωγής, ενδιάμεσα, προορισμού) ενώ η Σύμβαση Anti-Trafficking του Συμβουλίου της Ευρώπης ρητώς ζητά από κάθε συμβαλλόμενο μέρος να θεμελιώσει τη δικαιοδοσία του για κάθε πράξη εμπορίας ανθρώπων που λαμβάνει χώρα στο έδαφος της επικράτειάς του.

Το Δικαστήριο, έκρινε ότι παρά το γεγονός ότι η Κυπριακή Δημοκρατία είχε υιοθετήσει νομοθεσία η οποία αντανάκλα τις διατάξεις του Πρωτοκόλλου του Πατέρμο και απαγορεύει την εμπορία και τη σεξουαλική εκμετάλλευση το 2000, και επομένως είχε λάβει τις απαραίτητες ενέργειες σχετικά με την ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων³³³, δεν συνέβαινε το ίδιο και με τις δικονομικές εγγυήσεις. Συγκεκριμένα, οι αρμόδιοι φορείς (οι αστυνομικοί εν προκειμένω) εμφάνισαν εγκληματική άγνοια σχετικά με την αναγνώριση και ταυτοποίηση των θυμάτων trafficking (297). Ακόμα, ανεπάρκεια της Κυπριακής Δημοκρατίας εντόπισε το Δικαστήριο και στη διεξαγωγή κατάλληλης έρευνας σχετικά με τις συνθήκες θανάτου της O.R. Κατά το Δικαστήριο ήταν σαφές ότι η Oxana Rantseva δεν προστατεύθηκε από τις Κυπριακές Αρχές ούτε καν αναγνωρίστηκε ως άτομο ανήκον στη συγκεκριμένη ευάλωτη ομάδα.

Αυτή η έλλειψη προστασίας εντοπίζεται σε περισσότερα στάδια. Πρώτον κατά την είσοδο της Oxana στην Κύπρο και της εργασίας της υπό το καθεστώς της «καλλιτεχνικής άδειας διαμονής», καθεστώς που την εξέθετε στους κινδύνους της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και το οποίο ήταν αποδεκτό από την Κυπριακή Δημοκρατία. Πράγματι, σύμφωνα με την έκθεση της Κύπριας Συνηγόρου του Πολίτη το Νοέμβριο του 2003, στην οποία εξετάζει το καθεστώς εργασίας των

333. Σε γενικές γραμμές ο νόμος κρίθηκε ικανοποιητικός και ότι συμβάδιζε με τα διεθνή πρότυπα της εποχής, όπως σημειώνει ο Ευρωπαίος Επίτροπος στην έκθεση του 12 Φεβρουαρίου 2004 κατόπιν της επίσκεψης στην Κύπρο τον Ιούνιο 2003 (CommDH(2004)2). Ωστόσο, σημειώνονται σημαντικά μειονεκτήματα όσον αφορά το νομικό και κανονιστικό πλαίσιο γύρω από τη μετανάστευση στην Κύπρο. Όπως προαναφέραμε, οι “artiste visas” που χορηγούνταν κατά κανόνα στην Κύπρο μέχρι και το 2008 είχαν εγείρει τον προβληματισμό των διεθνών φορέων.

αλλοδαπών γυναικών με βίζα «καλλιτέχνιδας», σημειώνεται εκτός των άλλων ότι ο όρος «καλλιτέχνιδα» αποτελεί πλέον συνώνυμο της πόρνης στην Κύπρο. Ο διαρκώς αυξανόμενος αριθμός αλλοδαπών γυναικών με βίζα «καλλιτέχνιδας» που στρατολογούνται από «πράκτορες καλλιτεχνών» κυρίως από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, είναι ανησυχητικός. Οι γυναίκες αυτές κατά την παραμονή και εργασία τους στην Κύπρο διατελούν υπό το συνεχή έλεγχο των εργοδοτών και δεν έχουν τη δυνατότητα να κυκλοφορούν ελεύθερα, ενώ τα διαβατήριά τους και άλλα προσωπικά τους έγγραφα παρακρατούνται από τους εργοδότες τους. Σύμφωνα δε με την Έκθεση, οι γυναίκες αυτές αποτελούν θύματα εμπορίας ανθρώπων, καθώς εξαναγκάζονται να εργαστούν ως πόρνες, υπό σκληρούς όρους και διαβιούν υπό συνθήκες δουλείας ή ειλωτείας. Όλα δε τα παραπάνω πραγματοποιούνται με την ανοχή των Μεταναστευτικών Αρχών που γνωρίζουν απολύτως την πραγματικότητα³³⁴.

Η αδυναμία προστασίας της Κυπριακής Δημοκρατίας φαίνεται και σ ένα επόμενο στάδιο, αυτό της προσαγωγής της στο Αστυνομικό Τμήμα από τον πρώην εργοδότη της, οπότε και οι Αρχές δεν προσπαθούν να την προστατεύσουν εν πολλοίς αγνοώντας ή αδιαφορώντας για την κατάσταση της. Οι Αρχές αποδεικνύονται πολλαπλώς ανεπαρκείς αφού ούτε ερευνούν τις συνθήκες υπό τις οποίες έφτασε το θύμα στην Αστυνομία, ούτε την αφήνουν ελεύθερη παρα την «εμπιστεύονται» στην κηδεμονία του φερόμενου ως πρώην εργοδότη της.

Ακόμα, οι αρχές φάνηκαν αναποτελεσματικές στο να διεξάγουν έρευνα για τις συνθήκες θανάτου της Rantseva. Αν και οι συνθήκες θανάτου ήταν ύποπτες, δεν διερευνήθηκε σε κανένα στάδιο της διαδικασίας το ενδεχόμενο να επρόκειτο για θύμα εμπορίας ανθρώπων³³⁵. Σε αυτά τα στοιχεία στηρίχθηκε το Δικαστήριο για να καταδικάσει την Κυπριακή Δημοκρατία για παραβίαση του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ.

Από την άλλη πλευρά το Δικαστήριο δεν έκρινε τη Ρωσία υπεύθυνη για παραβιάσεις των θετικών υποχρεώσεων της για την προστασία των θυμάτων, κυρίως λόγω του ότι το σύνολο των πράξεων συνέβη έξω από την επικράτεια της. Παρά το γεγονός όμως ότι το Δικαστήριο απάλλαξε τη Ρωσία από την ευθύνη της για λήψη θετικών μέτρων προστασίας των θυμάτων (παρα.306), δεν

334. Έκθεση του Κυπρίου Συνηγόρου του Πολίτη, 2003, όπως αναφέρεται στο: Τ. Κυριαζή ΕΔΔΑ, Υπόθεση Rantsev κατά Κύπρου & Ρωσίας Απόφαση της 7.1.2010, (παρατηρήσεις), ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ Τεύχος 5/2010, Μάιος Νομοθεσία, Νομολογία, Θεωρία & Πράξη του Ποινικού Δικαίου Εκδίδεται από το 1998 - Μηνιαία έκδοση. Ενότητα: Γ' ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ, Εμπορία ανθρώπων, σελ. 568

335. Ibid., σελ 2

συνέβη το ίδιο και για την ευθύνη ελλιπούς έρευνας που οδήγησε, κατά το Δικαστήριο, στην έκθεση του θύματος σε κίνδυνο εκμετάλλευσης. Ειδικότερα, όπως τονίζει το Δικαστήριο, το κύκλωμα της εμπορίας ανθρώπων εκτείνεται σε χώρες πέραν της χώρας προορισμού (εδώ η Κύπρος). Ως εκ τούτου, η «στρατολόγηση» των θυμάτων που πρόκειται να «εργαστούν» στη χώρα προορισμού γίνεται σε άλλες χώρες. Έτσι, η αδυναμία της Ρωσίας, που αποτέλεσε τη χώρα καταγωγής του νεαρού θύματος, να ερευνήσει ενδελεχώς τις συνθήκες «στρατολόγησης» της συντέλεσε στην ενδυνάμωση του κυκλώματος. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι ρωσικές Αρχές δεν διεξήγαν καμία έρευνα ώστε να διαπιστώσουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες η Oxana Rantseva έφυγε από τη χώρα για να εργαστεί στην Κύπρο ως «καλλιτέχνιδα» σε καμπαρέ (παρα.309)

Η σημασία της συγκεκριμένης απόφασης εντοπίζεται στα εξής σημεία: Πρώτον, στο γεγονός ότι το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η εμπορία ανθρώπων υπάγεται στο άρθρο 4 της Σύμβασης, καθώς η φύση της είναι τέτοια που δεν αφήνει περιθώριο αμφιβολίας ότι πρόκειται για μια σύγχρονη μορφή δουλεμπορίου. Δεύτερον, ότι τα Κράτη έχουν θετική υποχρέωση να λαμβάνουν μέτρα προστασίας των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων. Τρίτον ότι τα μέτρα που λαμβάνονται για την προστασία των θυμάτων πρέπει να είναι ολιστικά. Επομένως θα πρέπει να μην περιορίζονται σε μέτρα ποινικής καταστολής του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων αλλά να περιλαμβάνουν κανονιστικές ρυθμίσεις και για κλάδους που μπορεί να σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την εμπορία ανθρώπων. Για παράδειγμα αναφέρουμε τη ρύθμιση των κανονισμών που ισχύουν για τις επιχειρήσεις που χρησιμοποιούνται συχνά ως βιτρίνα για την εμπορία ανθρώπων ή/και τις ρυθμίσεις που αφορούν τη διαχείριση της μετανάστευσης.³³⁶

Σχετικά με την κριτική επί της απόφασης Rantsev, μιλήσαμε λίγο παραπάνω³³⁷. Ωστόσο, είναι σκόπιμο να αναφέρουμε και εδώ ορισμένες σκέψεις, οι οποίες σχετίζονται με τη διεθνή ευθύνη των Κρατών απέναντι στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Η διεθνής τάση που επικρατεί γύρω από την εμπορία ανθρώπων είναι ότι αυτή αποτελεί μια σύγχρονη μορφή δουλείας. Τον ισχυρισμό αυτό επιβεβαίωσε και το ΕΔΔΑ στην απόφασή του Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας, στην οποία εκτίμησε ότι η εμπορία ανθρώπων υπάγεται

336. Farrior, Stephanie. "Human Trafficking Violates Anti-Slavery Provision: Introductory Note to Rantsev v. Cyprus and Russia - European Court of Human Rights." *International Legal Materials*, no. Vol. 49, 2010 (2010).

337. ³³⁷ Για αναλυτική κριτική βλ. Chuang, Janie A. 2014, *supra* note 310

στο διατακτικό του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ, ως σύγχρονη μορφή δουλεμπορίου. Ενώ η απόφαση αυτή του Δικαστηρίου, φέρει ορισμένα θετικά αποτελέσματα όσον αφορά την απόδοση ευθύνης στα δυο Κράτη σχετικά με πράξεις και παραλείψεις των οργάνων τους, εμπεριέχει και μια αρνητική πτυχή. Όπως σημειώνεται³³⁸, η διευρυμένη αντίληψη της εμπορίας ανθρώπων ως σύγχρονη μορφή δουλείας, μετατοπίζει το βάρος της ευθύνης στην αποκλίνουσα συμπεριφορά των δραστών, αναζητώντας επανορθωτικά μέτρα που στηρίζονται στην αποκατάσταση των θυμάτων και στην προστασία τους. Η ταύτιση της εμπορίας ανθρώπων και της καταναγκαστικής εργασίας με την εκμετάλλευση από αδιάστακτους δράστες είναι επικίνδυνη στο βαθμό που τραβά την προσοχή μακριά από τα κενά του εθνικού νομοθετικού πλαισίου γύρω από την εργασία και αυτά της μεταναστευτικής πολιτικής.

Με άλλα λόγια, αν και η διεθνής ευθύνη των Κρατών, όπως αυτή αναλύθηκε παραπάνω, έχει σημαντικά οφέλη για τη διεθνή αντιμετώπιση του προβλήματος της εμπορίας ανθρώπων, δεν μπορεί και δεν θα πρέπει να επισκιάζει την ευθύνη των Κρατών να ρυθμίσουν αποτελεσματικά την αγορά εργασίας, η οποία ζητά συνεχώς φθηνά εργατικά χέρια και επιδιώκει εν τοις πράγμασι την εκμετάλλευση ανθρώπων, συνήθως αλλοδαπών, οι οποίοι δεν κατέχουν νομιμοποιητικά έγγραφα, για να έχει μεγαλύτερο κέρδος. Μέρος αυτής της προβληματικής αποτελεί και η ρύθμιση της μετανάστευσης μέσω λιγότερο αυστηρών μεταναστευτικών πολιτικών, που θα επιτρέπουν στους μετακινούμενους πληθυσμούς να κινούνται χωρίς να έχουν ανάγκη «επαγγελματίες διακινητές» και χωρίς να υπόκεινται σε εκμετάλλευση. Ειδικά για το ζήτημα της μετανάστευσης, θα δούμε στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο.

³³⁸ Ibid.

1. Η παραδοσιακή σχέση της μετανάστευσης με την εμπορία ανθρώπων

Η εμπορία ανθρώπων, εκτός των άλλων, συνδέεται και με το ευρύτερο φαινόμενο της μετανάστευσης. Ειδικότερα, σημειώνεται ότι η εμπορία ανθρώπων συνιστά μορφή της παράτυπης μετανάστευσης (*irregular migration*) στο μέτρο που γίνεται στο περιθώριο του κανονιστικού και θεσμικού πλαισίου για τη διαχείριση της μετανάστευσης³³⁹. Παρά την έντονη σύνδεση της εμπορίας ανθρώπων με την παράτυπη μετανάστευση, δεν πρέπει οι έννοιες να ταυτίζονται, ώστε να οδηγούμαστε σε παραπλανητικά συμπεράσματα. Είναι γνωστό, και το είδαμε και παραπάνω, ότι το *trafficking* δεν αφορά πάντα διασυνοριακή μετακίνηση και ότι μπορεί να πραγματοποιείται και εντός της ίδιας επικράτειας. Ακόμα, δεν είναι λίγες οι φορές που οι εγκληματίες-έμποροι των κυκλωμάτων *trafficking* προμηθεύουν τα θύματα με νόμιμα έγγραφα, με αποτέλεσμα η είσοδός τους στη χώρα να είναι τυπικά νόμιμη³⁴⁰.

Ωστόσο, το γεγονός παραμένει, ότι τα Κράτη κατά τη διαδικασία χάραξης των μεταναστευτικών πολιτικών τους, λαμβάνουν υπόψη και τη διαχείριση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, δίνοντας έμφαση στον τομέα της πρόληψης και της καταπολέμησης του *trafficking*. Η διαμόρφωση των σύγχρονων μεταναστευτικών πολιτικών φαίνεται, ακόμα, να σχετίζεται άμεσα με δυο κυρίαρχους διεθνώς παράγοντες: από τη μια το «άνοιγμα» των συνόρων σε καταναλωτικά αγαθά, χρηματικά κεφάλαια, ιδέες και πληροφορίες, συνεπεία της παγκοσμιοποίησης, και από την άλλη το ενισχυμένο καθεστώς ασφάλειας ως απάντηση στο οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία. Όπως θα δούμε παρακάτω, αυτή η διελκυστίνδα ανάμεσα στην ελεύθερη αγορά και μετακίνηση και την ανάγκη ενίσχυσης των μηχανισμών ασφάλειας των Κρατών, αποδεικνύεται κρίσιμη για την αντιμετώπιση του φαινομένου του *trafficking*. Επιπλέον, αυτό που φαίνεται να δημιουργεί ιδιαίτερη σύγχυση στο πλαίσιο της σχέσης της εμπορίας ανθρώπων και της μετανάστευσης (και συνακόλουθα των πολιτικών αντιμετώπισης) είναι η διάκριση μεταξύ εμπορίας ανθρώπων και παράνομης διακίνησης μεταναστών (*smuggling*). Γι' αυτό το σκοπό θα εξετάσουμε τη σχέση τους αμέσως παρακάτω.

338. Κυριαζή Τένια, 2010 *supra* note 197, σελ.9

339. Βλ. υπόθεση *Rantsev* κατά Κύπρου και Ρωσίας

2. Η διάκριση του φαινομένου της εμπορίας προσώπων (trafficking) και της παράνομης διακίνησης μεταναστών (smuggling).

Όπως είδαμε αποσπασματικά και παραπάνω, πολύ συχνά οι έννοιες της εμπορίας προσώπων (trafficking) και της παράνομης διακίνησης μεταναστών (smuggling) συγχέονται, ενίοτε δε ταυτίζονται, δημιουργώντας ασάφειες. Η ανάγκη επεξήγησης των διαφορών είναι σημαντική όχι μόνο για ακαδημαϊκούς σκοπούς αλλά, πολύ περισσότερο, για την εφαρμογή του κατάλληλου συστήματος αντιμετώπισης. Καθώς μέχρι τώρα ο ορισμός του trafficking έχει αναλυθεί, σκόπιμο είναι να εξετάσουμε πώς ορίζεται η παράνομη διακίνηση μεταναστών.

Σύμφωνα με το Πρωτόκολλο κατά της Παράνομης Διακίνησης Μεταναστών από τη Γη, τη Θάλασσα και τον Αέρα, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, ως παράνομη διακίνηση μεταναστών νοείται *η επίτευξη της παράνομης εισόδου ενός προσώπου σε ένα Κράτος Μέρος, του οποίου το πρόσωπο αυτό δεν είναι υπήκοος ή μόνιμος κάτοικος, με το σκοπό απόκτησης, αμέσως ή εμμέσως, ενός οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους*³⁴¹. Με άλλα λόγια, το πρόσωπο αυτό θα πρέπει να εισέρχεται παρανόμως στην εδαφική επικράτεια ενός Κράτους με τη βοήθεια του διακινητή, ο οποίος από την ενέργειά του αυτή αποκομίζει οικονομικό ή άλλου τύπου όφελος. Η είσοδος του παρανόμως διακινηθέντος προσώπου είναι δυνατό να γίνει είτε διαμέσου στεριάς, είτε μέσω θάλασσας ή αέρα. Η εξασφάλιση της παράνομης εισόδου περιλαμβάνει όλες τις αναγκαίες πράξεις που χρειάζονται για να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (προπαρασκευαστικές και διαδικαστικές)³⁴². Έτσι, ένα πρώτο στοιχείο που διαφοροποιεί την παράνομη διακίνηση μεταναστών από το trafficking είναι αυτό· στην περίπτωση του smuggling είναι απαραίτητη η διασυνοριακή μετακίνηση, ενώ, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, κάτι τέτοιο δεν είναι απαραίτητο στην περίπτωση της εμπορίας προσώπων, αφού το έγκλημα μπορεί να στοιχειοθετηθεί και χωρίς να επέλθει μετακίνηση του προσώπου από ένα Κράτος σε άλλο.

Επιπλέον, η παράνομη διακίνηση μεταναστών, μπορεί να χαρακτηριστεί και ως παράνομη εμπορική δοσοληψία μεταξύ δύο μερών. Με αυτή την έννοια η σχέση που δημιουργείται μεταξύ του διακινητή και του μετανάστη διαρκεί μέχρις ότου περατωθεί ο σκοπός· μέχρι να διασχίσουν οι μετανάστες τα σύνορα.

340. Άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου.

341. Κυριαζή Τένια, 2010 supra note 197, σελ.16

Αντίθετα, το trafficking είναι άμεσα συνδεδεμένο με το στοιχείο της εκμετάλλευσης· τα θύματα παγιδεύονται σε μια κατάσταση συνεχούς εκμετάλλευσης, από την οποία οι διακινητές προσκομίζουν διαρκές οικονομικό όφελος. Με άλλα λόγια, μεταξύ των δυο αδικημάτων υπάρχει διαφορά ως προς το μέσο που μετέρχονται οι διακινητές για την τέλεση του αδικήματος. Στην περίπτωση της εμπορίας ανθρώπων, τα θύματα έχουν υποστεί απειλή, βία, εξαναγκασμό κλπ ενώ κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται για τα θύματα της παράνομης διακίνησης³⁴³.

Τα μέσα αυτά τα οποία χρησιμοποιούνται στις περιπτώσεις εμπορίας προσώπων, αποσκοπούν στην κάμψη των αντιστάσεων του θύματος και με σκοπό να αποσπαστεί εξαναγκαστικά η συναίνεση του θύματος. Αντίθετα, όπως υποστηρίζεται από πολλούς μελετητές ο παρανόμως διακινηθείς αλλοδαπός έχει κατ' αρχήν συναινέσει στη μεταφορά του από τους διακινητές. Ωστόσο, το σχετικό Πρωτόκολλο για την Παράνομη Διακίνηση μεταναστών δεν κάνει καμία αναφορά στην ύπαρξη συναίνεσης από πλευράς των μεταναστών³⁴⁴· το να αναγνώσουμε κάτι τέτοιο στον ορισμό του smuggling θα σήμαινε ότι ο ίδιος ο μετακινούμενος μετανάστης φέρει ευθύνη για την καταπάτηση των εθνικών κανόνων περί μετανάστευσης. Το Πρωτόκολλο αποδίδει τέτοιου είδους ευθύνη μόνο στους διακινητές.

Τέλος, έχει υποστηριχθεί ότι αυτό που διαχωρίζει τις δύο έννοιες είναι το γεγονός ότι στο μεν trafficking τα θύματα αυτού βιώνουν μια κατάφωρη παραβίαση των ατομικών τους δικαιωμάτων, στο δε smuggling δεν εντοπίζονται τόσο παραβιάσεις των ατομικών δικαιωμάτων των μετακινούντων αλλά αντίθετα αυτό που παραβιάζεται είναι το «πολιτικό ενδιαφέρον του Κράτους»³⁴⁵ και η δημόσια τάξη.

Ακόμα και κατόπιν αυτών των διευκρινήσεων, ο πλήρης διαχωρισμός των εννοιών παραμένει δυσχερής. Η πρακτική δείχνει ότι πολλοί από τους μετανάστες που εμπιστεύονται την τύχη τους για μια καλύτερη ζωή σε διακινητές με σκοπό να τους παράσχουν τα μέσα για να διασχίσουν εθνικά σύνορα, πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης, ιδίως σεξουαλικής. Το κατά πόσο το στοιχείο της συναίνεσης μπορεί να αποτελέσει κριτήριο για να αποφανθεί κανείς περί της ύπαρξης του ενός ή του άλλου εγκλήματος είναι υπό

342. Ibid. σελ. 16-24

343. Αντίθετα, όπως αναφέραμε και παραπάνω, το ζήτημα της συναίνεσης συζητήθηκε έντονα στα πλαίσια των διαβουλεύσεων για το Πρωτόκολλο για το trafficking

344. Lee, Maggy. "Introduction: Understanding Human Trafficking." In Human Trafficking, 10-11. Willan Publishing, 2007.

αμφισβήτηση. Στοιχεία από την έκθεση του 2008 σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα του ανθρώπου της Βιρμανίας δείχνει ότι η πλειονότητα των θυμάτων trafficking δεν είχαν απαχθεί, αλλά μάλλον είχαν συναινέσει να συνοδεύσουν τους διακινητές, μόνο για να ανακαλύψουν αργότερα ότι είχαν εξαπατηθεί. Εξαιτίας της οικονομικής ανέχειας και με σκοπό να βοηθήσουν τις οικογένειές τους πολλοί συναινούν σε μορφές καταναγκαστικής εργασίας. Η γραμμή μεταξύ παράνομης διακίνησης και trafficking γίνεται ολοένα και πιο θολή και πάντως είναι σχεδόν αδύνατο να διακρίνει κανείς αν πραγματικά υπάρχει συναίνεση για εκείνους τους ανθρώπους που βρίσκονται σε δεινή οικονομική κατάσταση³⁴⁶.

Η παραπάνω δυσκολία διάκρισης φάνηκε και κατά τη διάρκεια της κωδικοποίησης των δύο Πρωτοκόλλων του Παλέρμο για το Οργανωμένο Έγκλημα. Η Ad hoc Επιτροπή που σχηματίστηκε για τη σύνταξη της Σύμβασης του Παλέρμο και των δύο συμπληρωματικών Πρωτοκόλλων σχετικά με το trafficking και το smuggling δεν κατάφερε να δώσει κατευθυντήριες, ώστε να καθίσταται ευχερέστερη η διάκριση μεταξύ των δυο φαινομένων³⁴⁷. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια των διαδικασιών για τη σύνταξη των Πρωτοκόλλων κατέστη σαφές ότι μια απόλυτα ξεκάθαρη διάκριση των δυο εννοιών δεν θα ήταν εφικτή, καθώς τα δυο φαινόμενα πολύ συχνά εφάπτονται και τα στοιχεία τους επικαλύπτονται. Εξάλλου ο ορισμός του smuggling είναι ευρύτερος, καθώς περιλαμβάνει την παράνομη μετακίνηση των προσώπων από και προς τρίτα Κράτη· εμπίπτουν στον ορισμό, λοιπόν, όλοι οι παράνομοι μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων των θυμάτων trafficking, των οποίων μετακίνηση στην εδαφική επικράτεια τρίτου Κράτους διευκολύνθηκε από διακινητές.

Ακόμα ένα στοιχείο που έκανε δεκτό η Ad hoc Επιτροπή ήταν η ανάγκη των θυμάτων trafficking σε ιδιαίτερη φροντίδα, διαφορετική από αυτή που απολαμβάνουν οι παράνομοι μετανάστες που εισέρχονται στο Κράτος (smuggled). Και αυτή είναι και η αξία χάραξης συγκεκριμένων κατευθυντήριων γραμμών με σκοπό τη διάκριση των δύο φαινομένων· μόνο εφόσον επιτυχώς διαχωρίσει ένα Κράτος τις περιπτώσεις trafficking και smuggling είναι δυνατό να χαράξει και την ανάλογη πολιτική. Σύμφωνα με μια άποψη, η αδυναμία της Επιτροπής να συντάξει ένα κείμενο που θα παρείχε καθοδήγηση στα Κράτη σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης των παραπάνω φαινομένων, ήταν ένα

345. Burma Human Rights Yearbook 2008, p. 266. Διαθέσιμο εδώ: <http://www.burmalibrary.org/docs08/HRYB2008.pdf>

346. Gallagher, Anne. "Human Rights and the New UN Protocols on Trafficking and Migrant Smuggling." Human Rights Quarterly 23, no. 4 (Nov.2001) (2001): 975-1004.

σοβαρό μειονέκτημα. Το γεγονός ότι, όπως προκύπτει και από τα δυο Πρωτόκολλα, η αντιμετώπιση των θυμάτων trafficking είναι πιο δαπανηρή και απαιτεί διοικητική οργάνωση που επιβαρύνει τα Κράτη, κάτι που δεν συμβαίνει στην αντιμετώπιση των παράνομων μεταναστών, είναι δυνατό να οδηγήσει τα Κράτη να μην υπογράψουν το Πρωτόκολλο για την καταπολέμηση της διακίνησης προσώπων και, ελλείψει οδηγιών για τη διάκριση των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, να τα αντιμετωπίζουν υπό το καθεστώς των παρανόμως εισερχομένων μεταναστών³⁴⁸.

Αποτελεί κοινή παραδοχή ότι η μετάβαση από το καθεστώς της παράνομης διακίνησης μεταναστών στο καθεστώς της εκμετάλλευσης που ορίζει η διακίνηση και εμπορία ανθρώπων είναι εύκολο όπως και συχνό. Δεν απομένει παρά να συμφωνήσουμε ότι ο απόλυτος διαχωρισμός των δυο φαινομένων δεν είναι εφικτός, καθώς θα μας οδηγούσε μάλλον σε ένα «κατασκεύασμα» τεχνητό και μη ρεαλιστικό.

3. Οι σύγχρονες εξελίξεις στη Μεσόγειο και η προβληματική γύρω από τους συνοριακούς ελέγχους για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων

Οι εξελίξεις στη Μεσόγειο το καλοκαίρι του 2015 έφεραν αντιμετώπους τους λαούς της Ευρώπης με τις έννοιες της μετανάστευσης, της προσφυγικής κρίσης, της ανθρωπιστικής βοήθειας. Στο πλαίσιο που διαμορφώθηκε από τα Μέσα Ενημέρωσης τους τελευταίους μήνες, τόσο στη χώρα μας, όσο και στο μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης, σχετικά με την κρίση στη Μεσόγειο, έγινε πολλάκις επίκληση σε κυκλώματα διακίνησης προσώπων, τα οποία ευθύνονται, σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα, για τις τραγωδίες που συμβαίνουν νυχθημερόν στον απόηχο του Συριακού πολέμου. Τις περισσότερες φορές μάλιστα, δημοσιογράφοι, και πολύ περισσότερο πολιτικοί, κάνουν χρήση των όρων «διακινητών» (“traffickers”) και «λαθρέμπορων» (“smugglers”), αδιακρίτως, αναφερόμενοι σε εκείνους που πραγματοποιούν τη μεταφορά των προσφύγων σε ολόκληρη τη Μεσόγειο, ως τους απόλυτους υπεύθυνους της τραγωδίας. Πριν προεξοφλήσει κανείς καλές προθέσεις και άγνοια της πλήρους σημασίας των όρων trafficking και smuggling, είναι αναγκαίο να αναλογιστούμε το πολιτικό αντίκτυπο αυτής της παρερμηνείας.

Η εξίσωση του «λαθρεμπορίου» (“smuggling”) και της εμπορίας ανθρώπων (“trafficking”) συσκοτίζει εύκολα το θέμα και εξαγοράζει πολιτικό χώρο. Είναι ένα κλασικό τέχνασμα δημόσιων σχέσεων που γίνεται από εκείνους οι οποίοι

347. Ibid. pp. 1000

έχουν μερίδιο ευθύνης στις συνεχείς παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων³⁴⁹. Οι θηριωδίες που συμβαίνουν στη Μεσόγειο αυτή τη στιγμή, είναι αποτέλεσμα ενός μακροχρόνιου πολέμου, ευθύνες για τον οποίο φέρει και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Το να απευθύνεται ένα δριμύ κατηγορώ στους εγκληματίες διακινητές ανθρωπίνων ψυχών και το να αποδίδονται σχεδόν εξ ολοκλήρου οι ευθύνες για τη συνεχόμενη είσοδο προσφύγων και μεταναστών στην ΕΕ στους smugglers και τους traffickers αδιακρίτως, είναι μια κίνηση εύκολη, με μεγάλη απήχηση από τα διεθνή και εθνικά μέσα ενημέρωσης και βαθειά προβληματική.

Η σημασία των λέξεων και των φράσεων που χρησιμοποιούνται για την περιγραφή του φαινομένου της μετανάστευσης δεν έχει να κάνει με κάποιο ακαδημαϊκό μονισμό. Παρόμοιο πρόβλημα με τη σύγχυση των όρων trafficking και smuggling εμφανίζεται και με τη συχνή χρήση της λέξης «λαθρομετανάστευσης», η οποία είναι ιδιαίτερα προσβλητική για την ανθρώπινη ύπαρξη, αφού παραπέμπει σε εμπορεύσιμα είδη που διακινούνται παρανόμως στη μαύρη αγορά. Συγχρόνως δε, τα μέσα ενημέρωσης μιλάνε για παράνομη μετανάστευση (illegal migration) αντί για παράτυπη (irregular migration), πρακτική που κάνει το κοινό να κοιτά με δυσπιστία τις μετακινήσεις διαμέσου των συνόρων³⁵⁰. Ακόμα, όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Ευρωπαίος Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, τους τελευταίους μήνες το φαινόμενο της προσφυγικής κρίσης στη Μεσόγειο χαρακτηρίζεται μεταφορικά με λέξεις και φράσεις που παραπέμπουν σε φυσικές και άλλες καταστροφές, όπως «πλημμύρα μεταναστών» ή «βόμβα προσφύγων», δημιουργώντας ένα συγκεκριμένο αίσθημα ανασφάλειας στο ευρύ κοινό³⁵¹.

Από τα παραπάνω επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι το φαινόμενο της μετανάστευσης συχνά χρησιμοποιείται για την εξυπηρέτηση μικροπολιτικών και ψηφοθηρικών τακτικών θρέφοντας τον φόβο και την ανασφάλεια στους πολίτες των Κρατών της Ευρώπης. Σε συνδυασμό με τα παραπάνω παρατηρείται μια τάση αυστηροποίησης των μεταναστευτικών πολιτικών και μια επιστροφή σε κατασταλτικά μοντέλα αντιμετώπισης της παράτυπης μετανάστευσης. Οι πρόσφατες τρομοκρατικές ενέργειες στο Παρίσι, θέτουν στο

348. McQuade, Aidan. "Migrant Crisis: Smuggling or Trafficking? Politicians Don't Seem to Know." *The Guardian* 20 Apr. 2015.

349. Nils Muiznieks, Addressing the human rights challenges underlying the criminalization of irregular migrants and national minorities in Europe, keynote speech at Centre for European Policy Studies Seminar, Brussels, 22 February 2013, όπως δημοσιεύθηκε στο Δικαιώματα του Ανθρώπου, Τριμηνιαία Επιθεώρηση Ατομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων, Τόμος XVII No 65/2015, σελ. 505-510

350. Ibid.

στόχαστρο τους μετανάστες και τους πρόσφυγες στο σύνολό τους, οι οποίοι πλέον εμφανίζονται στα μάτια των Ευρωπαίων ως κοινοί εγκληματίες.

Εάν επιτρέψουμε, ωστόσο, την εγκληματοποίηση της μετανάστευσης αλλά και των ίδιων των μετακινούμενων ανθρώπων, ξεχνάμε ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι μια θεωρητική κατασκευή δυτικού τύπου, η οποία εφαρμόζεται μόνο για τους Ευρωπαίους πολίτες και επομένως ότι και οι μετανάστες, ανεξαρτήτως εάν έχουν εισέλθει στη χώρα παράτυπα ή όχι, έχουν και αυτοί δικαιώματα. Πολύ περισσότερο, ο χαρακτηρισμός της παράτυπης εισόδου στη χώρα ως αδίκημα και μάλιστα ποινικό, υπονομεύει και τη διαδικασία προστασίας των προσφύγων και επηρεάζει και τους ανθρώπους που έχουν και δικαιούνται να αναγνωριστούν με καθεστώς πρόσφυγα³⁵².

Εξάλλου, η υιοθέτηση αυστηρών μεταναστευτικών πολιτικών, πρακτική που εφαρμόστηκε κατά κόρον από τα Κράτη μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, δεν απέδειξε ότι είναι αποτελεσματική στην καταπολέμηση της διακίνησης προσώπων και πολύ περισσότερο στην εμπορία προσώπων. Αντίθετα, φαίνεται μάλλον να ενισχύουν τα κυκλώματα εμπορίας ανθρώπων και διακίνησης μεταναστών, καθώς, ελλείψει νόμιμων οδών για την είσοδο στη χώρα προορισμού, τα πρόσωπα που επιθυμούν να μετακινηθούν στρέφονται αναγκαστικά στους εγκληματίες διακινητές. Η παραπάνω διαπίστωση έρχεται από διάφορες πηγές και φορείς που μελετούν τις μεταναστευτικές ροές, μεταξύ άλλων και από την Ειδική Εισηγήτρια των Ηνωμένων Εθνών για τη Βία κατά των Γυναικών³⁵³. Ακόμα, σύμφωνα με την οπτική της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, η εμπορία ανθρώπων με σκοπό την εργασιακή εκμετάλλευση θα μπορούσε ενδεχομένως να εξαλειφθεί-πάντως σίγουρα να μειωθεί σημαντικά-εάν οι μετακινούμενοι που αναζητούσαν εργασία σε τρίτες χώρες, μπορούσαν να το πράξουν ελεύθερα, απολαμβάνοντας όχι μόνο ελεύθερη πρόσβαση στην εργασία αλλά και ελεύθερη γεωγραφική μετακίνηση³⁵⁴.

351. Ibid. σελ 507

352. Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Ms Radhika Coomaraswamy, on trafficking in women, women's migration and violence against women, E/CN.4/2000/68 παρ. 3, όπως παρατίθεται στο Κυριαζή Τένια, Εμπορία Ανθρώπων, Διεθνές & Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 2010, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 12

353. ILO, Stopping Forced Labour: Global Report under the follow up to to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, Διεθνής Συνδιάσκεψη Εργασίας 89η Σύνοδος, Γενεύη 2001, παρ.168 όπως παρατίθεται στο Κυριαζή Τένια, Εμπορία Ανθρώπων, Διεθνές & Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 2010, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 12-13

Ωστόσο, ο συνοριακός έλεγχος αναδεικνύεται σε σημαντικό ζήτημα όταν μιλάμε για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Ήδη το Πρωτόκολλο του Παλέρμο στο άρθρο 11 ζητά από τα Κράτη Μέρη της Σύμβασης για το Οργανωμένο έγκλημα να ενδυναμώσουν κατά το μέτρο του δυνατού τους συνοριακούς ελέγχους με σκοπό την καταπολέμηση του trafficking. Βρισκόμαστε ενδεχομένως μπροστά σε μια αντίφαση; Είναι ο αυστηρός συνοριακός έλεγχος μέρος του προβλήματος ή αποτελεί ένα μέσο για την καταστολή των διακινητών και άρα την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων;

Η πραγματικότητα μας δείχνει ότι τα Κράτη επιθυμούν τη διατήρηση του συνοριακού ελέγχου, την οποία αντιλαμβάνονται ως απόλυτο δικαίωμα τους με βάση την αρχή της κυριαρχίας, και επομένως οποιαδήποτε συζήτηση περί ανοικτών συνόρων βρίσκεται στη σφαίρα της ουτοπίας. Συνεπώς, οι πολιτικές για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να διαμορφωθούν εντός των ρεαλιστικών αυτών πλαισίων³⁵⁵. Αυτή η θέση υποστηρίζεται έντονα και από το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC), δεδομένου ότι και τα δυο Πρωτόκολλα για την εμπορία ανθρώπων και την παράνομη διακίνηση μεταναστών αναγνωρίζουν τα κυριαρχικά δικαιώματα κάθε Κράτους Μέρους σχετικά με τον συνοριακό έλεγχο και τη κανονιστική ρύθμιση των μεταναστευτικών ροών. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η εμπορία ανθρώπων από το 2000 και μετά γίνεται αντιληπτή από τα Κράτη κυρίως ως τμήμα του διεθνικού εγκλήματος και άρα ως υποκείμενη στο κανονιστικό πλαίσιο του ποινικού δικαίου, ο αυστηρός συνοριακός έλεγχος κρίνεται απαραίτητος.

Από την παραπάνω θέση είναι εύκολο να ξεχαστεί ή να παρανοηθεί η ανάγκη διαφύλαξης και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών. Αυτό που συχνά παρατηρείται είναι ότι οι μετανάστες που έρχονται αντιμέτωποι με τους συνοριακούς ελέγχους των Κρατών, τις περισσότερες φορές αντιμετωπίζονται από τις αρμόδιες αρχές ως παραβάτες της εκάστοτε μεταναστευτικής νομοθεσίας και σπανιότερα ως πιθανά θύματα εμπορίας ανθρώπων. Για αυτό το σκοπό κρίνεται απαραίτητη η κατάλληλη εκπαίδευση των υπαλλήλων και των εργαζόμενων που βρίσκονται στις αρμόδιες για τον συνοριακό έλεγχο θέσεις, ώστε να μπορούν να διακρίνουν τα πιθανά θύματα εμπορίας ανθρώπων και να τους προσφέρουν ιδιαίτερη μεταχείριση. Η

354. Miller Rebecca and Baumeister Sebastian, "Managing Migration: Is border control fundamental to anti-trafficking and anti-smuggling interventions?" *Anti-Trafficking Review*, Issue 2, September 2013

αναγνώριση των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων δεν είναι εύκολη, αν σκεφτούμε και όσα προαναφέρθηκαν σχετικά με τη διάκριση από την παράνομη διακίνηση μεταναστών (smuggling). Αυτό που φαίνεται να είναι το πιο ασφαλές τεκμήριο για την αναγνώριση των θυμάτων trafficking είναι το στοιχείο της εκμετάλλευσης.

Οι αρμόδιοι υπάλληλοι, επομένως, θα πρέπει να είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τα «σημάδια της εκμετάλλευσης» στη συμπεριφορά του θύματος. Μια τέτοια διαδικασία αναγνώρισης ποτέ δεν είναι εύκολη, ωστόσο είναι εφικτή, αν το θύμα έχει ήδη υποστεί εκμετάλλευση. Οι δυσκολίες ανακύπτουν όταν τα θύματα εμπορίας ανθρώπων δεν έχουν ακόμα υποστεί κάποια μορφή εκμετάλλευσης³⁵⁶. Οι συνοριακοί υπάλληλοι καλούνται σε αυτές τις περιπτώσεις να διακρίνουν μεταξύ των παράνομων μεταναστών που εισέρχονται μόνοι τους στην επικράτεια του Κράτους και σε αυτούς που διακινήθηκαν με τη βοήθεια εγκληματιών-διακινητών. Δεδομένου μάλιστα ότι οι μετανάστες που διακινούνται από αυτά τα κυκλώματα (smuggled) είναι πολλές φορές πιθανό να πέσουν θύματα οποιασδήποτε εκμετάλλευσης στην πορεία του ταξιδιού τους, οι συνοριακοί υπάλληλοι καλούνται πολλές φορές να εικάσουν εάν τα πρόσωπα που έχουν μπροστά τους πρόκειται να πέσουν θύματα εκμετάλλευσης μετά την είσοδό τους στη χώρα ή όχι³⁵⁷. Προς τον σκοπό της αναγνώρισης των θυμάτων εμπορίας καθώς και των πιθανών θυμάτων, το έργο των διεθνών οργάνων και οργανισμών είναι πλούσιο και περιλαμβάνει Οδηγίες (Guidelines) και άλλα κείμενα σχετικά με τις ενδείξεις που οφείλει κανείς να αναζητήσει για να διαπιστώσει εάν βρίσκεται αντιμέτωπος με μια περίπτωση trafficking³⁵⁸.

Ακόμα, η έγκαιρη αναγνώριση των θυμάτων trafficking σημαίνει από την πλευρά του Κράτους την λήψη προστατευτικών μέτρων προς όφελος των θυμάτων. Αντίθετα, οι παράτυποι μετανάστες καθώς και όσοι εισέρχονται παράτυπα με τη βοήθεια διακινητών δεν απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα, καθώς βρίσκονται συννηθέστερα να απειλούνται με κράτηση και απέλαση. Τα

355. Πολλές φορές, εξάλλου, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων ξεκινούν οικειοθελώς το ταξίδι τους στη χώρα προορισμού πιστεύοντας ότι τους περιμένει μια εργασία, μια καλύτερη ζωή. Το ότι έχουν ήδη πέσει θύματα εξαπάτησης και εκμετάλλευσης το αντιλαμβάνονται, δυστυχώς, αφού έχουν μεταφερθεί στη χώρα προορισμού.

356. McAdam Marika, "Who's Who at the Border? A rights-based approach to identifying human trafficking at international borders", *Anti-Trafficking Review*, Issue 2, September 2013, σελ. 38

357. Ενδεικτικά αναφέρονται τα UNODC's Anti-Human Trafficking Training Manual for Criminal Justice Practitioners, International Labour Office and European Commission, *Operational Indicators of trafficking in human beings*, ILO, Geneva 2009, UNODC/UN.GIFT, *Human Trafficking Indicators*.

προστατευτικά αυτά μέτρα, που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ψυχολογική υποστήριξη κλπ, είναι δαπανηρά για τις κυβερνήσεις. Το κόστος τους, πέρα από οικονομικό είναι συχνά και κοινωνικό (αδυναμία ενσωμάτωσης αλλοδαπών για παράδειγμα) με αποτέλεσμα πολλές φορές, είτε από αδυναμία είτε συνειδητά η αναγνώριση των θυμάτων εμπορίας γίνεται με επιφυλακτικότητα³⁵⁹.

Είναι κατανοητό ότι οι συνοριακοί υπάλληλοι φέρουν ένα μεγάλο φορτίο στο ζήτημα της έγκαιρης αναγνώρισης και ταυτοποίησης των θυμάτων trafficking. Είναι συνεπώς απαραίτητο να λαμβάνουν συνεχή επιμόρφωση, ώστε να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τις ενδείξεις. Συγχρόνως, οφείλουν να έχουν κατά νου τα δικαιώματα των μεταναστών και να λειτουργούν με γνώμονα την προστασία τους, παραπέμποντας όποτε χρειάζεται τα πρόσωπα αυτά σε ειδικά διαμορφωμένες κοινωνικές δομές. Βέβαια, όλα αυτά δεν θα πρέπει να καταλήγουν να εκφράζουν μη ρεαλιστικές προσδοκίες, καθώς οι συνοριακοί υπάλληλοι είναι πρωτίστως υπεύθυνοι για τον έλεγχο των συνόρων και όχι αρμόδιοι να ταυτοποιούν θύματα εμπορίας ανθρώπων³⁶⁰.

Καθώς η δυσκολία αναγνώρισης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων είναι μεγάλη, η πιθανότητα λάθους από την πλευρά των συνοριακών υπαλλήλων παραμένει. Είναι, λοιπόν, πιθανό ένα θύμα εμπορίας ανθρώπων να αποξενωθεί από τα δικαιώματά του επειδή δεν αναγνωρίστηκε ως τέτοιο. Από την άλλη, μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση θα πρέπει να κατευθύνεται στην αναγνώριση της ευπάθειας του ατόμου και στη διασφάλιση βοήθειας σε αυτό, ανεξάρτητα αν ταυτοποιείται ως θύμα trafficking ή όχι³⁶¹. Για άλλη μια φορά, η ανάγκη εντοπίζεται στη συντονισμένη δράση περισσότερων φορέων για την αποτελεσματική πρόληψη και καταστολή του human trafficking.

Εν κατακλείδι, θα πρέπει να έχουμε υπόψη ότι αυστηροποίηση των διαδικασιών δεν σημαίνει κατ' ανάγκη και αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου του trafficking.

358. Κυριαζή Τένια, (2010), *supra* note 197

359. Βλ. McAdam Marika (2013), *supra* note 250, σελ. 48-49

360. *Ibid.*, σελ. 49

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το trafficking θα παραμείνει για πολλά χρόνια ακόμα στην αιχμή των διεθνών οργανισμών, ως ένα φαινόμενο η αντιμετώπιση του οποίου επείγει. Ακόμα, δεν υπάρχει, δυστυχώς, αμφιβολία ότι οι αριθμοί γύρω από το trafficking θα συνεχίσουν να αποτελούν μια ψυχρή και σκληρή υπενθύμιση της ευθύνης μας απέναντι στα θύματα.

Η πορεία της αντιμετώπισης του φαινομένου μέχρι σήμερα μας οδηγεί αναπόδραστα στη διαπίστωση μιας σειράς δεδομένων: ότι η εμπορία ανθρώπων είναι μια περίπλοκη εξίσωση, η λύση της οποίας δεν μπορεί να γίνει παρά λαμβάνοντας υπόψη όλους τους παράγοντες που την συναποτελούν. Δεν χωρούν μονοδιάστατες πολιτικές. Είναι επομένως εξαιρετικά ευτυχές το γεγονός ότι η διεθνής κοινότητα έφτασε σε αυτό το συμπέρασμα γρήγορα, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο ορισμός του σύγχρονου trafficking είναι μόλις 15 χρονών. Η ενίσχυση του ρόλου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μέσω της συντονισμένης δράσης των Οργανισμών Οικουμενικής και Περιφερειακής εμβέλειας ανέπτυξε μια νέα δυναμική γύρω από το φαινόμενο. Η ποινική καταστολή των εγκληματιών-διακινητών παραμένει πάντα στο κέντρο κάθε πολιτικής και σχεδίου δράσης· εξίσου σημαντικό λόγο, όμως, έχει η προστασία και αρωγή των θυμάτων, η αναγνώριση ότι τα δικαιώματά τους έχουν παραβιαστεί και η επανόρθωση της βλάβης.

Σε αυτό το σύστημα, προκρίνεται ιδιαίτερα ο ρόλος του Κράτους, τόσο στο βαθμό της καταστολής του trafficking όσο και στο μέτρο επανόρθωσης των θυμάτων. Η υπόθεση Rantsev κατά της Κύπρου και της Ρωσίας, αν και προκάλεσε αρκετές αρνητικές κριτικές, αποτελεί μια απόφαση-σταθμό, καθώς υπογραμμίζει το νέο ρόλο του Κράτους αναφορικά με την προστασία των θυμάτων εμπορίας προσώπων. Η ευθύνη του Κράτους να αναγνωρίσει και να προστατεύσει τα θύματα εμπορίας ανθρώπων έρχεται να προστεθεί στο πάζλ που συνθέτει την εικόνα της αντιμετώπισης του trafficking και συγχρόνως παραγκωνίζει ρητορικές που στηρίζονται αποκλειστικά στην απόδοση ευθύνης σε αόρατα εγκληματικά κυκλώματα.

Ο ρόλος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη διαδικασία αντιμετώπισης του φαινομένου του trafficking είναι σημαντικός για πολλούς λόγους, τους οποίους δεν θα επαναλάβουμε εδώ. Παρά όμως τα πλεονεκτήματα και τη θετική πρακτική των διεθνών οργανισμών, οι οποίοι σε διάστημα μικρότερο της εικοσαετίας, έχουν να επιδείξουν αξιοσημείωτο έργο, ο ρόλος της ποινικής καταστολής παραμένει ουσιώδης. Δυστυχώς, σύμφωνα με τις στατιστικές, ο

αριθμός των υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων που φτάνουν να δικαστούν από εθνικά δικαστήρια είναι πολύ μικρός, όπως επίσης και ο αριθμός των προσώπων που τελικά καταδικάζονται για το έγκλημα της διακίνησης προσώπων.

Η σύνθετη φύση του φαινομένου του trafficking μοιάζει να δημιουργεί προβλήματα, σχετικά με την αντιμετώπιση των επιμέρους περιπτώσεων. Οι καταστάσεις, όπως παρουσιάζονται στην πρακτική και έξω από τα βιβλία θεωρίας, σπάνια διακρίνονται ξεκάθαρα καθώς, όπως είδαμε, πολλές φορές τα όρια είναι λεπτά και συνήθως δεν φαίνονται «με γυμνό μάτι». Η σύγχυση που επικρατεί γύρω από τους όρους trafficking και smuggling μπορεί εύκολα να δημιουργήσει αμφιβολίες ως προς το αν ένα περιστατικό εμπίπτει στην μια ή στην άλλη κατηγορία και άρα στο ένα ή στο άλλο προστατευτικό σύστημα. Την ίδια στιγμή, είναι η σύνθετη φύση της εμπορίας ανθρώπων αυτή που έχει οδηγήσει τη διεθνή κοινότητα να χρησιμοποιήσει όλα τα εργαλεία που της δίνονται, δημιουργώντας ένα πλέγμα μηχανισμών προστασίας ισχυρό και ικανό να ανταπεξέλθει στις προκλήσεις.

Το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας στο φαινόμενο της διακίνησης προσώπων παραμένει, ευτυχώς, σταθερό. Το ίδιο όμως συμβαίνει και με τους αριθμούς των θυμάτων. Το νομικό πλαίσιο που έχει δημιουργηθεί κυρίως τα τελευταία χρόνια είναι επαρκές για να αντιμετωπίσει το φαινόμενο του trafficking. Αυτό που λείπει είναι η τεχνογνωσία γύρω από την εφαρμογή του, η εκπαίδευση των αρμόδιων φορέων, η ενεργός συμμετοχή των Κρατών μέσω της καταγραφής στοιχείων και παροχής στατιστικών σχετικά με τα περιστατικά που συμβαίνουν στην επικράτειά τους, ώστε να μπορέσει η διεθνής κοινότητα να αξιολογήσει σε βάθος χρόνου τις πολιτικές δράσης που εφαρμόζονται, τα οφέλη και τα μειονεκτήματα αυτών.

Ο μεγαλύτερος κίνδυνος που έχει να αντιμετωπίσει η διεθνής κοινότητα, και η Ευρώπη συγκεκριμένα, είναι ο αποσυντονισμός των δράσεων μέσω σπασμωδικών κινήσεων ενόψει της μεταναστευτικής κρίσης. Κομμάτι αυτής της κρίσης είναι και η εμπορία ανθρώπων. Οι διαρκώς αυξανόμενες μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές, δοκιμάζουν τις αντοχές του συστήματος αλλά, την ευελιξία των διεθνών οργάνων αλλά και τα ίδια τα Κράτη, τα οποία βρίσκονται αντιμέτωπα με έκτακτες καταστάσεις. Σε αυτό το πνεύμα είναι σημαντικό να αποφευχθεί η υιοθέτηση αυστηρών πολιτικών μετανάστευσης, οι οποίες συχνά παραγκωνίζουν το άτομο στο όνομα της δημόσιας τάξης.

Η μέχρι τώρα πορεία της διεθνούς κοινότητας δείχνει ότι υπάρχει πολιτική βούληση για την αντιμετώπιση του φαινομένου του trafficking. Η δυσκολία εφαρμογής είναι άθροισμα πολλών παραγόντων και απαιτεί συντονισμένη δράση τόσο από τους Διεθνείς οργανισμούς όσο και από τους φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών. Σε κάθε περίπτωση, η δράσεις θα πρέπει να διατηρήσουν μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση στην αντιμετώπιση του φαινομένου, αποδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο ότι η διεθνής έννομη τάξη υπάρχει για να εξυπηρετεί πρωτίστως τον Άνθρωπο.

Πρωτογενείς Πηγές

Βασικά Κείμενα Διεθνούς Δικαίου

Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών, Σαν Φρανσίσκο, 26 Ιουνίου 1945

Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Universal Declaration of Human Rights, UN General Assembly A/Res/3/217), 10 Δεκεμβρίου 1948

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Charter of Fundamental Rights of the European Union 18.12.2000, C 364/01)

Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (Rome Statute of the International Criminal Court, 2187 UNTC 9, (1998)), όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [N 3003/2002 \(ΦΕΚ Α' 75/08.04.2002\)](#)

Διεθνείς Συμβάσεις

Γενικού τύπου

Αμερικανική Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (American Convention on Human Rights), Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών (Organisation of American States). San Jose, Κόστα Ρίκα 1969, OAS, Treaty Series, No 36

Αφρικανικός Χάρτης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, "Χάρτης της Banjul" (African Charter on Human and Peoples' Rights ("Banjul Charter")), Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας (Organization of African Unity (OAU)) 27 June 1981, CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 I.L.M. 58 (1982)

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και του Δευτέρου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα σχετικού με την κατάργηση της ποινής του θανάτου (International Covenant on Civil and Political Rights, 999 UNTC 171 (1966), +Optional Protocols), όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το [N 2462/1997 \(ΦΕΚ Α' 25/26.02.1997\)](#)

Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 993 UNTC 3 (1966)), όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον [N 1532/1985 \(ΦΕΚ Α' 45/19.03.1985\)](#)

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, CETS No.005, (1950))

Ειδικού τύπου

Διεθνής Συμφωνία για την Καταστολή της Λευκής Σαρκός (International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic, 1 LNTS 83, (1904) amended by a Protocol approved by the UN General Assembly on Dec. 3, 1948, 30 UNTS 23)

Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή της διακίνησης λευκής σαρκός (International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, 3 LNTS 278 amended by a Protocol approved by the General Assembly on Dec. 3, 1948, 30 UNTS 23 (1910 White Slavery Convention)).

Διεθνής Σύμβαση για την Καταστολή της Διακίνησης Γυναικών και Παιδιών (International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children, 9 UNTS 415 (1921)), όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: Ν.Δ. 20.10.1992, ΦΕΚ Α' 220

Σύμβαση για την καταστολή της σωματεμπορίας των ενήλικων γυναικών (International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age, 150 UNTS 431 (1933)), όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [A.N. 360/1936 \(ΦΕΚ Α'233/18.06.1937\)](#)

Σύμβαση για την καταστολή της διακίνησης προσώπων και της εκμετάλλευσης της πορνείας άλλων (Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others, 96 UNTS 271 (1949))

Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1249 UNTS 13 (1979)), όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [N 1342/1983 \(ΦΕΚ Α'39/01.04.1983\)](#)

Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 2131 UNTS 83), όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το [N 2952/2001 \(ΦΕΚ Α'248/22.10.2001\)](#)

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Convention on the Rights of the Child, 1577 UNTS 3 (1989)), όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [N 2101/1992 \(ΦΕΚ Α' 192/02.12.1992\)](#)

Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την Εμπορία Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία και Άλλες Διατάξεις (Optional Protocol to the Child Convention on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, 2171 UNTS 227 (2000)), όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [N 3625/2007 \(ΦΕΚ Α' 290/24.12.2007\)](#)

Δι-αμερικανική Σύμβαση για το Διεθνές Εμπόριο Ανηλίκων (Inter-American Convention on International Traffic in Minors, 18 March 1994, OAS, Treaty Series, No. 79)

Σύμβαση κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (Convention against Transnational Organized Crime, 2225 UNTS 209 (2000)), όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [N 3875/2010 \(ΦΕΚ Α' 158/20.09.2010\)](#)

Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, την Καταστολή και την Τιμωρία της Παράνομης Διακίνησης και Εμπορίας Προσώπων, ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (Πατέρμο 2000) (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 2237 UNTS 319 (2000)) όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [N 3875/2010 \(ΦΕΚ Α' 158/20.09.2010\)](#)

Πρωτόκολλο κατά της Λαθραίας Διακίνησης Μεταναστών από τη Γη, τη Θάλασσα και τον Αέρα, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 2241 UNTS 507 (2000)) όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [N 3875/2010 \(ΦΕΚ Α' 158/20.09.2010\)](#)

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων (Βαρσοβία 2005) (Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS No 197), όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: N 4216/2013 (ΦΕΚ Α' 266/10.12.2013)

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο (Βουδαπέστη 2001) (Council of Europe, Convention on Cybercrime, CETS No.185),

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπινων οργάνων (Santiago de Compostela 2015) (Council of Europe Convention against Trafficking in Human Organs CETS 216, 25.III.2015)

Σύμβαση περί Δουλείας (Slavery Convention) (1926), 60 UNTC 254, όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [N 4473/1930 ΦΕΚ Α' 62/26.2.1930](#)

Τροποητικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης περί Δουλείας (Protocol amending the Slavery Convention signed at Geneva on 25 September 1926), 182 UNTC 51, όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [ΝΔ 2965/1954 ΦΕΚ Α' 194/23.8.1954](#)

Συμπληρωματική Σύμβαση για την κατάργηση της δουλείας, του εμπορίου δούλων και Θεσμοί και Πρακτικές, παρεμφερείς με τη δουλεία (Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery), (1956), 266 UNTC 3, όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [ΝΔ 1145/1972 ΦΕΚ Α' 105/30.6.1972](#)

Σύμβαση για την υποχρεωτική ή αναγκαστική εργασία, (Convention concerning Forced or Compulsory Labour), (ILO No. 29), 39 U.N.T.S. 55, όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [N 2079/1952 \(ΦΕΚ Α' 108/25.4.1952\)](#)

Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της διακίνησης γυναικών και παιδιών με σκοπό την πορνεία της Ένωσης Περιφερειακής Συνεργασίας της Νότιας Ασίας, (SAARC Convention on Preventing and Combating Trafficking in Women and Children for Prostitution), 2002

Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους (International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families), 2220 UNTC 3, Doc. A/RES/45/158

Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment), 27 Ιουνίου 1987 1465 UNTC 85 , όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [N 1782/1988 ΦΕΚ Α'116/03.06.1988](#)

Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment), 2375 UNTC 237, όπως κυρώθηκε από την Ελλάδα με το: [N 4228/2014 ΦΕΚ Α' ΦΕΚ 7/10.01.2014](#)

Αιτιολογικές Εκθέσεις και άλλα κείμενα ερμηνείας

Αιτιολογική Έκθεση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπινων οργάνων (Santiago de Compostela 2015) (Council of Europe Convention against Trafficking in Human Organs CETS 216, 25.III.2015) διαθέσιμο εδώ:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d3840>

Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής και συναφείς διατάξεις», 18 Ιουνίου 2010, διαθέσιμο :
<http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=xjxkOsYg1y4%3D&tabid=132>

Αιτιολογική Έκθεση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων, (Βαρσοβία 2005) (Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS No 197), διαθέσιμο εδώ:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d388d>

Interpretative Notes for the official records (travaux preparatoires) of the Negotiation of the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the UN Convention against Transnational Organised Crime, UN General Assembly, Fifty-fifth session Agenda item 105 Crime prevention and criminal justice, 3.11.2000, A/55/383/Add.1.

International Criminal Court (ICC), Elements of Crimes, 2011

Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου

International Law Commission (ILC), Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries 2001, (A/56/10), Yearbook of the International Law Commission, 2001, vol. II, Part Two, as corrected

Άλλα νομοθετήματα

Ευρωπαϊκή Ένωση

Οδηγία 2011/36/ΕΕ της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, η

οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το [N 4198/2013 \(ΦΕΚ Α'215/11.10.2013\)](#)

Κοινή δράση 97/154/ΔΕΥ της 24ης Φεβρουαρίου 1997 σχετικά με την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των παιδιών (Joint Action of 24 February 1997 concerning action to combat trafficking in human beings and sexual exploitation of children) (97/154/JHA)

Απόφαση πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 19ης Ιουλίου 2002 για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (EE L 203 της 1/8/2002) (Council Framework Decision of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings (2002/629 JHA))

Απόφαση-πλαίσιο 2004/68 / ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2003 σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας (Council Framework Decision 2004/68/JHA of 22 December 2003 on combating the sexual exploitation of children and child pornography)

Οδηγία 2004/81/ΕΚ σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών- θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές (Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities) (EE L 261 της 6/8/2004)

European Parliament/Legislative Observatory, Legislative proposal COM(2010)0095, *Preventing and combating trafficking in human beings, and protecting victims* Repealing Decision 2002/629/JHA, Framework Decision 2001/0024(CNS), δημοσιευμένο στις 29/03/2010, διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/summary.do?id=1106479&t=e&l=en>

Απόφαση-πλαίσιο 2008/841 / ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 2008 σχετικά με την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, (Council Framework Decision 2008/841/JHA of 24 October 2008 on the fight against organised crime)

Εθνική Νομοθεσία

N 3064/2002 (ΦΕΚ 248/Α/15-10-2002) Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, των Εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της

πορνογραφίας ανηλίκων και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγή στα θύματα των πράξεων αυτών

ΠΔ. 233/2003 (ΦΕΚ 204/Α/2-9-2003) Προστασία και αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων των άρθρων 323, 323^A, 349, 351 και 351^A του Ποινικού Κώδικα κατά το άρθρο 12 του Ν 3064/2002 (ΦΕΚ Α'248)

Ν 3386/2005 (ΦΕΚ 212/Α/23-8-2005) Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια

Ν 3274/2004 (ΦΕΚ 195/Α/19.08.2004) Οργάνωση ΟΤΑ πρώτου και δεύτερου βαθμού

Ν 3811/2009 (ΦΕΚ 231/Α'/ 17.12.2009) σχετικά με την αποζημίωση των θυμάτων εγκλημάτων βίας από πρόθεση (Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2004/80/ΕΚ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 29ης Απριλίου 2004) και άλλες διατάξεις.

Ν 4198/2013 (ΦΕΚ 215/Α'/11.10.2013) Πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και προστασία των θυμάτων αυτής και άλλες διατάξεις, εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2011/36/ΕΕ για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της.

Ν 3907/2011 (ΦΕΚ 7/Α'/26.01.2011) Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» και λοιπές διατάξεις.

Αποφάσεις Διεθνών Οργάνων και Οργανισμών

Ηνωμένα Έθνη (United Nations)

Human Rights Council, Resolution 11/3, Eleventh Session, *Trafficking in persons, especially women and children*, A/HRC/RES/11/3, 17 Ιουνίου 2009

UN General Assembly A/Res/48/141, High Commissioner for the promotion and protection of all human rights, 20 Δεκέμβρη 1993

UN General Assembly Resolution 60/251 *Human Rights Council*, A/Res/60/251, 2 Απριλίου 2006

UN General Assembly Resolution 64/293 *United Nations Global Plan of Action to Combat Trafficking in Persons*, A/RES/64/293, 12 Αυγούστου 2010

UN General Assembly, *“Traffic in Women and Girls,”* UN Doc. A/RES/49/166, 23 Δεκέμβρη 1994

UN General Assembly, *Mandate of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children* UN Doc. A/HRC/RES/17/1, 6 Ιουλίου 2011

UN General Assembly, *Mandate of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children* UN Doc. A/HRC/RES/26/8, 17 Ιουλίου 2014

UN General Assembly, Resolution 53/111, *Transnational organized crime,* A/RES/53/111 20 Ιανουαρίου 1999

UN General Assembly, Resolution 55/25, *United Nations Convention against Transnational Organized Crime,* A/RES/55/25, 8 Ιανουαρίου 2001

UN General Assembly, Resolution 61/180 *Improving the coordination of efforts against trafficking in persons,* A/RES/61/180, 8 Μαρτίου 2007

Εκθέσεις Διεθνών Οργάνων και Οργανισμών

Ηνωμένα Έθνη (United Nations)

UN ECOSOC Report of the Secretary General, *Integration of the Human Rights of Women and Gender Perspective, Traffic in women and girls,* E/CN.4/2000/80, 25 Ιανουαρίου 2002

UN ECOSOC Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights to the Economic and Social Council, Addendum, E/2002/68/Add.1, 20 Μαΐου 2002

UN General Assembly Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, Joy Ngozi Ezeilo, *The issue of trafficking in persons for the removal of organs,* A/68/256, 68th Session GA, 2 August 2013

UN General Assembly Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, Joy Ngozi Ezeilo, *A human rights-based approach to the administration of criminal justice in cases of trafficking in persons,* A/HRC/20/18, 12 June 2012

UN General Assembly Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, Joy Ngozi Ezeilo, *Prevention of trafficking in persons* A/65/288, 65th Session GA, 9 August 2010

UN General Assembly Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, Joy Ngozi Ezeilo, *Integration of a human rights-based approach in measures to discourage the demand that fosters all forms of exploitation of persons, especially women and children, and which leads to human trafficking*, A/HRC/23/48, 23rd Session (HRC), 18 March 2013

UN General Assembly Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, Joy Ngozi Ezeilo *The issue of human trafficking in supply chains*, A/67/261, 67th Session GA, 7 August 2012

UN General Assembly Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, Maria Grazia Giammarinaro, *The first decade of the mandate of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children*, A/69/33797, 69th Session GA, 28 July 2014

UN General Assembly, Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, *Identification, protection of and assistance to victims of trafficking*, A/64/290, 64th Session GA, 12 August 2009

United Nations, ECOSOC, Report of the Secretary General on Slavery, Slave Trade and Other Forms of Servitude, UN Doc. E/2357, 27 Ιανουαρίου 1953

UN General Assembly, Report of the Secretary-General *Traffic in Women and Girls*, UN Doc. A/50/369, August 24, 1995

Economic and Social Council, Commission on Human Rights, *Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective Violence Against Women*, Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Ms. Radhika Coomaraswamy, on trafficking in women, women's migration and violence against women, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 1997/44, E/CN.4/2000/68 στις 29 Φεβρουαρίου 2000

UN Commission on Human Rights, *Addendum to the Report of the Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography*, Juan Miguel Petit *Addendum, Mission to Greece (8-15 November 2005)*, E/CN.4/2006/67/Add.3, 27 Μαρτίου 2006

Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Human Rights Council)

Human Rights Council, Working Group on the Universal Periodic Review
Eleventh session, *Summary prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15 (c) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1, Greece** A/HRC/WG.6/11/GRC/3, 28 Ιανουαρίου 2011

Human Rights Council, Working Group on the Universal Periodic Review
Eleventh session, *National report submitted in accordance with paragraph 15 (a) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1, Greece**, A/HRC/WG.6/11/GRC/1, 14 Φεβρουαρίου 2011

Human Rights Council, Working Group on the Universal Periodic Review,
Eighteenth session, *Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Greece**, A/HRC/18/13, 11 Ιουλίου 2011

Human Rights Council, Working Group on the Universal Periodic Review
*Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Greece**,
Addendum, Eighteenth session, A/HRC/18/13/Add.1, 28 Ιουλίου 2011

Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Human Rights Committee)

Human Rights Committee, Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant, Second periodic reports of States parties due in 2009, Greece* (CCPR/C/GRC/2), 26 Φεβρουαρίου 2014.

Human Rights Committee Concluding Observations, findings on Greece
CCPR/C/GRC/CO/2, Γενεύη, 5 Νοεμβρίου 2015, διαθέσιμο εδώ:
<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16715&LangID=E> , διαθέσιμη μετάφραση από την ΕΕΔΑ εδώ:
http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/deltia_tupou/GNCHR_COBS_ICCPR.pdf

United Nations ECOSOC Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Concluding observations on the second periodic report of Greece, E/C.12/GRC/CO/2, 27 Οκτωβρίου 2015

Άλλες Εκθέσεις

UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), CEDAW General Recommendations Nos. 19 and 20, Eleventh Session, 1992, A/47/38

UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), Concluding observations on the eighth periodic report of the Russian Federation, CEDAW/C/RUS/CO/8, 20 Νοεμβρίου 2015

UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), Concluding observations on the seventh periodic report of Greece adopted by the Committee at its fifty fourth session (11 February - 1 March 2013), CEDAW/C/GRC/CO/7, 26 Μαρτίου 2013

UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), Concluding observations on the eighth periodic report of Denmark, at its sixtieth session (16 February-6 March 2015). CEDAW/C/DNK/CO/8, 11 Μαρτίου 2015

UN Committee on the Rights of the Child, General Comment No 6 Treatment of Unaccompanied and separated Children outside their countries of origin, 39th Session, CRC/GC/2005/6 1 Σεπτεμβρίου 2005

UN Committee on the Rights of the Child Concluding observations on the combined third and fourth periodic reports of Poland, CRC/C/POL/CO/3-4, 30 Οκτώβρη 2015, παρα. 49-51

UN Committee on the Rights of the Child Sixtieth session 29 May - 15 June 2012 Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention Concluding observations: Greece, CRC/C/GRC/CO/2-3, 13 Αυγούστου 2012 παρα. 20

UN Committee on the Rights of the Child Concluding observations on the combined second to fourth periodic report of the Congo, CRC/C/COG/CO/2-4, 25 Φεβρουαρίου 2014, παρα. 78-9

UN Committee on the Rights of the Child Concluding observations on the report submitted by Germany under article 12, paragraph 1, of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography, CRC/C/OPSC/DEU/CO/1, 24 Φεβρουαρίου 2014 παρα. 35-6

Committee of the protection of the Rights of All Migrant Workers and their Families Fifth session, Consideration of Reports submitted by State Parties under article 9 of the Convention, Concluding observations of the Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families MEXICO, CMW/C/MEX/CO/1 20 Δεκεμβρίου 2006

4th GENERAL REPORT on GRETA's activities, covering the period from 1 August 2013 to 30 September 2014, Council of Europe, March 2015 Printed at the Council of Europe

Άλλες Πράξεις Διεθνών και Εθνικών Οργάνων και Οργανισμών

Συμβούλιο της Ευρώπης (Council of Europe)

Council of Europe, Recommendation No.R (2000) 11 of the Committee of Ministers to member states on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation;

Council of Europe, Recommendation Rec (2001) 16 of the Committee of Ministers to member states on the protection of children against sexual exploitation

Council of Europe, Recommendation 1526 (2001) A campaign against trafficking in minors to put a stop to the east European route: the example of Moldova

Council of Europe, Recommendation 1545 (2002) Campaign against trafficking in women

Council of Europe, Recommendation 1610 (2003) Migration connected with trafficking in women and prostitution

Council of Europe, Recommendation 1611 (2003) Trafficking in organs in Europe

Group of Experts on Action Against Trafficking in Human Beings (GRETA), *Rules of procedure for evaluating implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the parties*, THB-GRETA(2014)52, όπως υιοθετήθηκε στις 17 Ιουνίου 2009 και τροποποιήθηκε στις 21 Νοεμβρίου 2014

Questionnaire for the evaluation of the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the Parties First evaluation round, Adopted by the Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings (GRETA) on 1 February 2010, GRETA(2010)1 rev4, διαθέσιμο εδώ: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Source/GRETA_2010_1_rev4_en.pdf

Questionnaire for the evaluation of the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the parties Second evaluation round, Adopted by the Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings (GRETA) on 6 May 2014, GRETA(2014)13, διαθέσιμο εδώ:

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Source/2nd_round_Q/GRETA_2014_13_2nd_quest.pdf

Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Recommendation CP(2011)2 on the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Cyprus, 6th meeting, 26 Σεπτεμβρίου 2011

Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Recommendation CP(2012)4 on the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Denmark adopted at the 7th meeting, on 30 Ιανουαρίου 2012

Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings Recommendation CP(2012)2 on the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Bulgaria, 7th meeting, 30 Ιανουαρίου 2012

Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings Recommendation CP(2015)2 on the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Germany, 16th meeting, 15 Ιουνίου 2015

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σχεδίου Έκθεσης της Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή του ΔΣΑΠΔ (GNCHR Observations on the Draft of the Second Periodic Report of the Hellenic Republic for the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) Δεκέμβριος 2013, διαθέσιμο εδώ: http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/deltia_tupou/GNCHR_COBS_ICCPR.pdf

Προφορική δήλωση της ΕΕΔΑ στην Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Human Rights Committee) του ΟΗΕ κατά την εξέταση της Δεύτερης Περιοδικής Έκθεσης της Ελλάδας (GNCHR Oral Statement to the United Nations Human Rights Committee NHRI report on Greece's 2nd periodic report under the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)), 19 Οκτωβρίου 2015, διαθέσιμη εδώ: http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/deltia_tupou/GNCHR_HRCttee_Session_MG.pdf

Κρίσεις της Εθνικής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου**, "Το νομοσχέδιο για την εμπορία ανθρώπων και την αρωγή στα θύματα

εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, 28
Φεβρουαρίου 2002, διαθέσιμο εδώ:
http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/emporια_anthrwewn/nomosxedio_gia_swmatemporια2002.pdf

Απόφαση της Ολομέλειας της ΕΕΔΑ, *Θέσεις και προτάσεις για το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων- η κατάσταση στην Ελλάδα*, της 14ης Ιουνίου 2007, διαθέσιμο εδώ:
http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/emporια_anthrwewn/Apofasi_gia_trafficking.08.2007.pdf

Νομολογία

Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia-Herzegovina v. Yugoslavia), International Court of Justice (ICJ), 11 Ιουλίου 1996

Nuclear Tests Case (Australia v. France), International Court of Justice (ICJ), 20 Δεκεμβρίου 1974

Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain); Second Phase, International Court of Justice (ICJ), 5 Φεβρουαρίου 1970

Prosecutor v. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic (Case IT-96-23&23/1), Trial Chamber's Judgment, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 22 February 2001

Case Information Sheet, Situation in the Democratic Republic of the Congo, The Prosecutor v. Germain Katanga, ICC-01/04-01/07, ICC-PIDS-CIS-DRC-03-011/15_Eng Updated: 25 March 2015, διαθέσιμο: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/KatangaEng.pdf>

Rantsev v. Cyprus and Russia Application No 25965/04, (2010) ECHR

Siliadin v. France, Application No 73316/01, (2005) ECHR

Van der Musselle v. Belgium, Application No 8919/80, (1983) ECHR

Van Droogenbroeck v. Belgium, Application No 7906/77, (1982) ECHR

X and Y v. The Netherlands, Application No 8978/80, (1985) ECHR

Δευτερογενείς Πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Συγγράματα

Christal Morehouse *Combating Human Trafficking Policy Gaps and Hidden Political Agendas in the USA and Germany*, 1st ed. 2009, VS RESEARCH

Ernesto U. Savona and Sonia Stefanizzi (Eds.), *Measuring Human Trafficking Complexities And Pitfalls*, 2007 Springer Science+Business Media, LLC

Gallagher, Anne T., *The International Law of Human Trafficking*, 2010 Cambridge University Press.

Henry J. Steiner, Philip Alston, Ryan Goodman, *International Human Rights in Context- Law, Politics, Morals Text and Materials*, 3rd ed., 2008 Oxford University Press

Ilias Bantekas and Susan Nash, *International Criminal Law*, 3rd ed., 2009 Routledge-Cavendish Taylor & Francis Group London and New York

Maggy Lee (ed.), *Human Trafficking*, 2007 Willan Publishing

Magliveras, K.D., *Combating Trafficking in Persons. The Role and Action of International Organisations*. ANT. N. SAKKOULAS, 2007.

Malvery O., & Willis W., *The White Slave Market*, (1912), London: Stanley Paul

Obokata, Tom., *Trafficking of Human Beings from a Human Rights Perspective: Towards a Holistic Approach*, 2006 Leiden, Martinus Nijhoff Publishers and VSP.

Ruffert, Matthias, and Christian Walter, *Institutionalised International Law*. 2015, C.H. Beck. Hart. Nomos,

Άλλες εκδόσεις

Eurostat, Statistical Working Papers, *Trafficking in human beings*, 2015 edition, Luxemburg, Publication Office of the European Union, 2015

Eurostat, Statistical Working Papers, *Trafficking in human beings*, 2014 edition, Luxemburg, Publication Office of the European Union, 2014

GAATW, *Collateral Damage: The Impact of Anti-Trafficking Measures on Human Rights Around the World*, GAATW, 2007.

Joint UN Commentary on the EU Directive - A Human Rights-Based Approach, Prevent, Combat, Protect Human Trafficking, November 2011,

Copyright © 2011 OHCHR, UNHCR, UNICEF, UNODC, UN Women and ILO.

OSCE Office of the Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings, *Trafficking in Human Beings for the Purpose of Organ Removal in the OSCE Region*, pp.51

R. Malpani, *Legal Aspects of Trafficking for Forced Labour Purposes in Europe*, Special Action Programme to Combat Forced Labour, ILO Γενεύη, Απρίλιος 2006

UN Economic and Social Council, UN High Commissioner for Human Rights, *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking*, UN Doc E/2002/68/Add.1, May 20, 2002

UN High Commissioner for Refugees, *Guidelines on International Protection: The application of Article 1(A)(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees to victims of trafficking and persons at risk of being trafficked*, UN Doc. HCR/GIP/06/07 (Apr. 7, 2006).

UN Human Rights, Office of the high Commissioner, *Human Rights and Human Trafficking* Fact Sheet No. 36, New York and Geneva, UN 2014

UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking*, Commentary, New York and Geneva 2010

United Nations Children's Fund, *Guidelines for the Protection of Child Victims of Trafficking* (September 2006)

Workshop: The Effectiveness of Legal Frameworks and Anti-Trafficking Legislation. Austria Center Vienna Background Paper ed. Vienna: United Nations Global Initiative to Fight Human Trafficking, 13. 28.

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Συγγράματα

Cassese Antonio, *Διεθνές Δίκαιο*, μτφ. Σαριδάκης Γ., επιμέλεια Παζαρτζή Φ., 2012, Εκδόσεις Gutenberg, Τίτλος Πρωτοτύπου Antonio Cassese, *INTERNATIONAL LAW*, 2nd ed., 2005, Oxford University Press, New York

Αμπατζή Λ., *Προσεγγίζοντας το φαινόμενο του trafficking*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, ΑΘΗΝΑ 2008, σελ. 37

Επιτροπή Ερευνών ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II Τμήμα Νομικής Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Φύλο - Ισότητα, (ΕΠΕΑΕΚ), Επιστημονικώς

υπεύθυνη: Ζωή Παπασιώπη-Πασιά, καθηγήτρια Νομικής ΑΠΘ, *Το νομικό καθεστώς για τις αλλοδαπές γυναίκες - θύματα εκμετάλλευσης και παράνομης διεθνούς διακίνησης I. Νομοθεσία*, Θεσσαλονίκη 2008

Επιτροπή Ερευνών ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II Τμήμα Νομικής Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Φύλο - Ισότητα, (ΕΠΕΑΕΚ), Επιστημονικώς υπεύθυνη: Ζωή Παπασιώπη-Πασιά, καθηγήτρια Νομικής ΑΠΘ, *Το νομικό καθεστώς για τις αλλοδαπές γυναίκες - θύματα εκμετάλλευσης και παράνομης διεθνούς διακίνησης II. Ξένα Δίκαια*, Θεσσαλονίκη 2008

Επιτροπή Ερευνών ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II Τμήμα Νομικής Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Φύλο - Ισότητα, (ΕΠΕΑΕΚ), Επιστημονικώς υπεύθυνη: Ζωή Παπασιώπη-Πασιά, καθηγήτρια Νομικής ΑΠΘ, *Το νομικό καθεστώς για τις αλλοδαπές γυναίκες - θύματα εκμετάλλευσης και παράνομης διεθνούς διακίνησης III. Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Προσπάθειες*, Θεσσαλονίκη 2008

Επιτροπή Ερευνών ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II Τμήμα Νομικής Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Φύλο - Ισότητα, (ΕΠΕΑΕΚ), Επιστημονικώς υπεύθυνη: Ζωή Παπασιώπη-Πασιά, καθηγήτρια Νομικής ΑΠΘ, *Το νομικό καθεστώς για τις αλλοδαπές γυναίκες - θύματα εκμετάλλευσης και παράνομης διεθνούς διακίνησης IV. Νομολογία*, Θεσσαλονίκη 2008

Επιτροπή Ερευνών ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II Τμήμα Νομικής Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Φύλο - Ισότητα, (ΕΠΕΑΕΚ), Επιστημονικώς υπεύθυνη: Ζωή Παπασιώπη-Πασιά, καθηγήτρια Νομικής ΑΠΘ, *Το νομικό καθεστώς για τις αλλοδαπές γυναίκες - θύματα εκμετάλλευσης και παράνομης διεθνούς διακίνησης V. Ελληνικό Δίκαιο*, Θεσσαλονίκη 2008

Κυριαζή Τένια, *Εμπορία Ανθρώπων, Διεθνές & Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, 2010, Νομική Βιβλιοθήκη

Μανωλεδάκης Ι., *Ποινικό Δίκαιο, Επιτομή Γενικού Μέρους Άρθρα 1-49 ΠΚ*, Ζ' Έκδοση, Πλήρως αναθεωρημένη με επιμέλεια Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη 2005

Μαρούδα Μαρία- Ντανιέλλα, *Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώτη Γιουγκοσλαβία και η εξέλιξη του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου ιδίως όσον αφορά τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, Ζητήματα εφαρμογής τους σε συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα, Μελετήματα Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001

Περράκης Στέλιος, *Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ηνωμένα Έθνη, Περιφερειακά Συστήματα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2009

Περράκης Στέλιος, Μαρούδα Μαρία-Ντανιέλλα, *Διεθνής Δικαιοσύνη Θεσμοί, Διαδικασίες, Εφαρμογές Διεθνούς Δικαίου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2014

Ρούκουνας Εμμανουήλ, *Διεθνές Δίκαιο, Τεύχος δεύτερο*, Δεύτερη έκδοση ανατύπωση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 2006

Ρούκουνας Εμμανουήλ, *Διεθνές Δίκαιο, Τεύχος πρώτο*, Τρίτη έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 2004

Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., *Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών*, Νομική Βιβλιοθήκη Έκδοση 2006

Άλλες εκδόσεις

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, *Οδηγός για την ανίχνευση ανήλικων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, Εγχειρίδιο χρήσης του Εργαλείου SESN*, Αθήνα 2015

Μίχα, Ελένη, Μπαλτσάβια Μπέλλα-Μαρία (επιμ.), *πρακτικός νομικός οδηγός για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων*, Κέντρο Μέριμνας Οικογένειας και Παιδιού (ΚΜΟΠ) και το Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΚΕΠΑΔ), διαθέσιμο εδώ: http://stoptrafficking.gr/images/information_material/Stop%20Trafficking_nomikos_odigos_A5_PRINT.pdf

Αρθρογραφία

Andrea Gattini, *“Breach of the Obligation to Prevent and Reparation Thereof in the ICJ’s Genocide Judgment”*, The European Journal of International Law Vol. 18 no. 4, EJIL 2007.

Beate Andrees, ILO, *Special Action Programme to combat Forced Labour, «Why definitions matter»*, comment, 03 February 2014, διαθέσιμο εδώ: http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/comment_analysis/WCMS_234854/lang-en/index.htm

Chuang, Janie A. *“Exploitation Creep and the Unmaking of Human Trafficking Law”*, The American Journal of International Law, Vol. 108, No. 4 (October 2014), pp. 609-649

Cullen Holly, *Siliadin v France: Positive Obligations under Article 4 of the European Convention on Human Rights*, Human Rights Law Review Vol. 6 (2006), 585-592

Doezema, J. *“Loose Women or Lost Women? The re-emergence of the myth of 'white slavery' in contemporary discourses of 'trafficking in women.”* Gender Issues, 18(1), (2000), pp 23-50.

Farrior, Stephanie. "Human Trafficking Violates Anti-Slavery Provision: Introductory Note to *Rantsev v. Cyprus and Russia* - European Court of Human Rights.", *International Legal Materials*, no. Vol. 49, (2010)

Gallagher Anne, Holmes Paul, "Developing an Effective Criminal Justice Response to Human Trafficking, *Lessons From the Front Line*", *International Criminal Justice Review*, Volume 18 No 3, September 2008 318-343

Gallagher, Anne, *Human Rights and the New UN Protocols on Trafficking and Migrant Smuggling: A Preliminary Analysis*, *Human Rights Quarterly* 23, no. 4 (Nov.2001) (2001): 975-1004.

Gallagher, Anne, "Two Cheers for the Trafficking Protocol", *Anti-Trafficking Review* 4 (2015) 14–32

George Papadimitrakopoulos, *Happy trafficking: how criminals profit from an iniquitous trade*, University of Cambridge, 4 Δεκέμβρη 2015, διαθέσιμο εδώ: <https://www.cam.ac.uk/research/discussion/happy-trafficking-how-criminals-profit-from-an-iniquitous-trade>

International White Slavery, *Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology*, 3(1), pp. 134-137, (May 1912), Northwestern University School of Law, http://www.jstor.org/stable/1132904?seq=4#page_scan_tab_contents

Jacqueline Bhabha, *Looking Back, Looking Forward: The UN Trafficking Protocol at fifteen*, *Anti-Trafficking Review*, issue 4, 2015, pp. 3–12

McAdam Marika, "Who's Who at the Border? A rights-based approach to identifying human trafficking at international borders", *Anti-Trafficking Review*, Issue 2, September 2013

Miller Rebecca and Baumeister Sebastian, "Managing Migration: Is border control fundamental to anti-trafficking and anti-smuggling interventions?" *Anti-Trafficking Review*, Issue 2, September 2013

Molland Svere, "Editorial", *Anti-Trafficking Review*, issue 2, 2013, pp. 3–13,

Nils Muiznieks, *Addressing the human rights challenges underlying the criminalization of irregular migrants and national minorities in Europe*, keynote speech at Centre for European Policy Studies Seminar, Brussels, 22 February 2013, όπως δημοσιεύθηκε στο Δικαιώματα του Ανθρώπου, Τριμηνιαία Επιθεώρηση Ατομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων, Τόμος XVII No 65/2015, σελ. 505-510

O'Brien, Melanie, *CEDAW Emphasises Its Concern over Trafficking in Women and Girls*, *Opinio juris*, 9 Σεπτεμβρη 2012, διαθέσιμο εδώ:

<http://opiniojuris.org/2012/09/09/cedaw-emphasises-its-concern-over-trafficking-in-women-and-girls/>

Planitzer, Julia, GRETA's First Years of Work: Review of the monitoring of implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Anti-trafficking Review No1 (2012)

Swepston, Lee. Working Paper "Forced and Compulsory Labour in International Human Rights Law" International Labour Organization, 2014.

Youla Haddadin and Ilona Klímoná-Alexander, *Human Rights-Based Approach to Trafficking the Work of the United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights*, *The Judges' Journal*, a Quarterly of the Judicial Division, American Bar Association, Vol. 52 No. 1

Κυριαζή Τένια, *Εμπορία Ανθρώπων, σύγχρονη μορφή δουλείας; Επισκόπηση της σχετικής νομολογίας του ΕΔΔΑ, Δικαιώματα του Ανθρώπου, Τριμηνιαία Επιθεώρηση Ατομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων, Τόμος XVII No 63/2015, σελ. 27-57*

Μαργαρίτης, Λ. "Σχέδιο Νόμου «για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής». Εύστοχες ρυθμίσεις ή άστοχες παρεμβάσεις;" ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ 2/2002, Φεβρουάριος σελ.181

Παπαθανασόπουλος, Ε. "Εμπορία ανθρώπων, θυματολογικές όψεις και προθεσμία περίσκεψης κατά το Ν 3386/2005." ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ 12/2006, Δεκέμβριος σελ. 1428

Συμεωνίδου - Καστανίδου, Ε. "Εμπορία ανθρώπων. Οι διεθνείς κατευθύνσεις, το ισχύον ποινικό δίκαιο και το νομοσχέδιο του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης." ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ 4/2002, Απρίλιος σελ. 424

Δημοσιεύματα τύπου

McQuade, Aidan. "Migrant Crisis: Smuggling or Trafficking? Politicians Don't Seem to Know." *The Guardian*, 20 Apr. 2015.

Άρθρο «Ανθρωποι σκλάβοι, ζουν δίπλα μας», Συνέντευξη του Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, κ. Ηρακλή Μοσκόφ, 19 Οκτωβρίου 2015 , στο διαδικτυακό τόπο: protagon. gr, διαθέσιμο εδώ: <http://www.protagon.gr/?i=protagon.el.ellada&id=43491>

Dan Bilefsky, "5 Are Convicted in Kosovo Organ Trafficking", *New York Times*, 29 April 2013

Ridge, Sophy, "Mass graves of women 'too old to be Isis sex slaves' - this is what we're up against", *The Telegraph*, article 17 Νοέμβρη 2015, διαθέσιμο εδώ:

<http://www.telegraph.co.uk/women/womens-politics/12000148/Islamic-State-sex-slaves-Sinjar-mass-graves-show-what-were-fighting.html>

Ηρακλής Μοσκόφ, Εθνικός Εισηγητής για την Εμπορία Ανθρώπων, «Ένα «αόρατο έγκλημα» με εκατομμύρια θύματα», The Huffington Post, 23/10/2015

Larry Clow, illustration by Alyssa Grenning, *Hidden in plain sight- Human trafficking is a surprisingly prevalent issue in New England*, the sound. Free& independent news for the Seacoast, 2 Δεκέμβρη 2015, διαθέσιμο: <http://soundnh.com/hidden-in-plain-sight-human-trafficking-new-england/#>

Διαδικτυακοί Ιστότοποι

Επίσημη ιστοσελίδα του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (United Nations Office on Drugs and Crime), διαθέσιμο εδώ: <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/signatures.html>

Επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, <http://www.isotita.gr/index.php/docs/c101/>

Web resource for combating trafficking <http://www.humantrafficking.org/>

United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner <http://www.ohchr.org/EN/Pages/Home.aspx>

United Nations Global Initiative to Fight Human Trafficking (UN.GIFT) <http://www.ungift.org/knowledgehub/index.html>

Council of Europe, Action against Trafficking in Human Beings: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/default_en.asp

<http://www.breakthechain.gr/>

Άλλες πηγές

Το χαμόγελο της TRY ON, Ντοκιμαντέρ, Εξάντας, 30 Μαΐου 2006, (διάρκεια: 54 min.) διαθέσιμο εδώ: <http://www.exandasdocumentaries.com/gr/documentaries/chronologically/2005-2006/113--try-on>